

Mgr. Hana Jamrichová
zástupkyně ředitele odboru ochrany práv dětí

Naše č.j.
MPSV-2018/52877-231

V Praze dne
14. 3. 2018

Metodická informace k některým otázkám, vztahujícím se k umístování dětí do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a pobytu dětí v těchto zařízeních, včetně nároku zřizovatele na státní příspěvek za pobyt a péči poskytovanou dětem v těchto zařízeních

Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen „MPSV“) se v rámci své metodické a kontrolní činnosti setkává s nejednotnou praxí, týkající se umístování dětí do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (dále jen „ZDVOP“) a rozhodování o státním příspěvku pro zřizovatele ZDVOP za pobyt a péči poskytovanou nezletilému dítěti v tomto zařízení (dále jen „státní příspěvek“). Z tohoto důvodu, jakož i s ohledem na skutečnost, že od vydání předchozích ucelených metodických materiálů MPSV k dané problematice¹ uplynulo již téměř 5 let a v mezidobí navíc došlo k rekodifikaci soukromého práva nabytím účinnosti zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále jen „občanský zákoník“), přistupuje nyní MPSV k vydání této nové metodické informace, která je svou povahou komplexní a která se soustředí na otázky, které se v praxi ZDVOP, OSPOD i krajských úřadů jakožto orgánů příslušných k rozhodování o nároku zřizovatele ZDVOP, ukázaly jako nejproblematictější.

Cílem této metodické informace je přispět k ujasnění postupů ZDVOP i OSPOD při umístování dětí do ZDVOP, jakož i postupů krajských úřadů při rozhodování o nároku zřizovatele ZDVOP na státní příspěvek, tak, aby tyto odpovídaly zákonným pravidlům vyplývajícím především ze zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní

---

¹ Metodické doporučení ke státnímu příspěvku pro zřizovatele zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc od 1. 1. 2013, č. j. 2013-17282-21 ze dne 13. 3. 2013; Metodický pokyn k vybraným postupům orgánů sociálně-právní ochrany dětí na úrovni obecních úřadů obcí s rozšířenou působností, související s umístováním a pobytem nezletilých dětí v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc, č. j. 2013/56052-211/1 ze dne 30. 8. 2013; Metodická informace MPSV k vybraným otázkám poskytování sociálně-právní ochrany zařízeními pro děti vyžadující okamžitou pomoc, č. j. 2013/56050-211/1 ze dne 30. 8. 2013.

ochraně dětí (dále jen „ZSPOD“), a z občanského zákoníku, a zajistit tak sjednocení praxe ZDVOP, OSPOD i krajských úřadů a její soulad se zákonem.

Východiskem této metodické informace je pojetí ZDVOP jako služby dítěti, která je svou povahou službou sociální, což ostatně potvrzuje i důvodová zpráva k ZSPOD, která ZDVOP označovala jako „určitý typ azylového zařízení“. Předmětné východisko pak nutně musí nacházet svůj odraz ve všech činnostech ZDVOP, tj. při přijímání dítěte do zařízení, průběhu pobytu dítěte v zařízení i ukončování tohoto pobytu. V metodické informaci je proto věnována pozornost takovým otázkám, jako účel těchto zařízení a z něj vyplývající vymezení sociálních situací, k jejichž řešení je ZDVOP určen, procesu jednání se zájemce o službu, oprávnění ZDVOP odmítnout přijetí dítěte, náležitostem dohody, kterou uzavírá zájemce o službu ZDVOP se zařízením, či oprávnění ZDVOP jednostranně ukončit pobyt dítěte v zařízení. Metodická informace rovněž zpracovává problematiku soudní rozhodnutí, na jejichž základě má dojít k umístění dítěte do ZDVOP.

Obsah

I. ZDVOP jako krizové zařízení	6
1.1 Zákonný účel ZDVOP jako azylového zařízení pro děti bez doprovodu	6
1.2 Situace neoprávněného využívání ZDVOP v rozporu s jeho zákonným účelem	7
1.2.1 Využívání ZDVOP pro řešení „výchovných problémů“ dítěte.....	8
1.2.2 Využívání ZDVOP k realizaci „předobjednaných“ pobytů dítěte v ZDVOP	11
1.2.3 Využívání ZDVOP pro rychlé se zřeknutí péče o dítě v případech, kdy dojde k vyhocení vztahů v rodině a kdy se dosavadní pečovatelé rozhodnou, že již péči o dítě dále zajišťovat nechtějí	12
1.2.4 Využívání ZDVOP pro realizaci „zácvikových“ pobytů matky s dítětem	17
1.3 Odpovědnost jednotlivých subjektů za využívání ZDVOP v souladu s jeho zákonným smyslem a účelem	21
1.3.1 Odpovědnost ZDVOP a oprávnění ZDVOP odmítnout přijetí dítěte	21
1.3.1a) Umístění dítěte do ZDVOP na základě žádosti zákonného zástupce	21
1.3.1b) Umístění dítěte na základě žádosti OSPOD	27
1.3.1c) Umístění dítěte na základě rozhodnutí soudu.....	28
1.3.2 Odpovědnost OSPOD	29
1.3.2a) Umístění dítěte na základě žádosti zákonného zástupce.....	29
1.3.2b) Umístění dítěte na základě žádosti OSPOD	31
1.3.2c) Umístění dítěte na základě rozhodnutí soudu.....	32
1.3.3 Odpovědnost krajského úřadu	38
II. Postavení dětí starších 15 let v kontextu pobytu dítěte v ZDVOP	40
2.1 Oprávnění dítěte staršího 15 let samostatně určovat místo svého pobytu	40
2.2 Otázka oprávněnosti pobytu dítěte staršího 15 let v ZDVOP a právní režim tohoto pobytu	42
2.3 Nemožnost zákonného zástupce rozhodnout o umístění dítěte staršího 15 let do ZDVOP	45
2.4 Nemožnost OSPOD požádat o umístění dítěte staršího 15 let do ZDVOP.....	46
2.5 Postup v případě dětí, které jsou starší 15 let a které mají snížené rozumové nebo volní schopnosti z důvodu svého zdravotního postižení	48
2.5.1 K možnosti zastoupení dítěte při umístění do ZDVOP obecně.....	48
2.5.2 Nezbytnost souhlasu dítěte se svým umístěním do ZDVOP	49
2.5.3 Umístění dítěte do ZDVOP na základě dohody uzavřené jeho opatrovníkem.....	50
2.5.4 Umístění dítěte do ZDVOP na základě žádosti OSPOD.....	51
III. Jednotlivé právní tituly pro pobyt dítěte v ZDVOP a případné problematické otázky	52
3.1 Soudní rozhodnutí.....	52
3.1.1 Využívání tzv. obecných předběžných opatření.....	53
3.1.1a) K nepřípustnosti využívání tzv. obecných předběžných opatření jako nástroje veřejnoprávní ochrany dítěte	54
3.1.1b) Problematika závaznosti tzv. obecného předběžného opatření pro ZDVOP.....	58
3.1.1c) Problematika vykonatelnosti tzv. obecného předběžného opatření.....	62
3.1.1d) Posouzení povahy nařízeného předběžného opatření	63
3.1.2 Prodlužování tzv. rychlého předběžného opatření.....	65
3.1.3 Materiálně nevykonatelné rozhodnutí ve věci samé	68
3.1.4 Materiálně vykonatelné meritorní rozhodnutí o umístění dítěte do ZDVOP.....	69

3.2 Žádost OSPOD	70
3.2.1 Rozsah oprávnění OSPOD požádat o umístění dítěte do ZDVOP	70
3.2.1a) Rozsah oprávnění OSPOD požádat o umístění dítěte do ZDVOP obecně	70
3.2.1b) Příklady nepřipustného překročení zákonného oprávnění OSPOD požádat o umístění dítěte do ZDVOP	71
3.2.2 Následný souhlas rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte s umístěním dítěte do ZDVOP	73
3.2.2a) Osoba oprávněná udělit následný souhlas s umístěním dítěte do ZDVOP	73
3.2.2b) Právní „režim“ pobytu dítěte, které bylo do ZDVOP umístěno na základě žádosti OSPOD se souhlasem rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte	74
3.2.3 Podání návrhu na nařízení předběžného opatření	75
3.2.3a) Postup v případě, že OSPOD nedodrží zákonem stanovenou lhůtu pro podání návrhu na nařízení předběžného opatření	76
3.2.3b) Postup v případě, že OSPOD podá návrh na nařízení tzv. obecného předběžného opatření	78
3.2.3c) Postup v případě, že návrh OSPOD na nařízení předběžného opatření je zamítnut	79
3.2.3d) Postup v případě, že soud nerozhodne o návrhu na nařízení předběžného opatření ve lhůtě 24 hodin od okamžiku podání návrhu	79
3.2.3e) Postup v případě, že usnesení soudu o nařízení předběžného opatření je v odvolacím řízení změněno tak, že se návrhu OSPOD nevyhovuje	81
3.2.4 Nejvýše přípustná délka pobytu dítěte v ZDVOP na základě žádosti OSPOD	82
3.3 Žádost zákonného zástupce	84
3.3.1 K pojmu „zákonného zástupce“ ve smyslu § 42 odst. 2 písm. c) ZSPOD	84
3.3.2 OSPOD jako veřejný poručník dítěte	87
3.4 Žádost dítěte	90
IV. Dohoda uzavíraná se ZDVOP a její podstatné náležitosti	92
4.1 Základní východiska pro uzavírání dohod mezi zákonným zástupcem (dítětem starším 15 let) a ZDVOP	93
4.2 Zakázaná smluvní ujednání	93
4.2.1 Situace, v nichž by byla na ZDVOP převáděna oprávnění, která by mu nevyplývala přímo ze zákona	94
4.2.2 Situace, v nichž je po zájemci o službu požadováno učinění jednostranného prohlášení, které nesouvisí s vlastním poskytováním služeb ZDVOP	96
4.2.2a) Jednostranná prohlášení, která omezují možnost kontaktu rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte v ZDVOP	97
4.2.2b) Jednostranná prohlášení, která se týkají poskytování zdravotní péče dítěti	101
4.2.2c) Jednostranná prohlášení, jimiž si ZDVOP osobuje roli koordinátora případu dítěte	103
4.2.3 Situace, v nichž je poskytnutí služeb ZDVOP podmiňováno využitím dalších služeb	104
4.3 Způsob úpravy jednotlivých náležitostí dohody	106
4.3.1 Základní principy pro formulaci jednotlivých podstatných náležitostí dohody	107
4.3.2 Údaje o zdravotním stavu dítěte a způsob zajištění zdravotních služeb	109
4.3.2a) Údaje o zdravotním stavu dítěte	110
4.3.2b) Způsob zajištění zdravotních služeb	110
4.3.3 Důvody pro umístění dítěte do ZDVOP	112
4.3.4 Souhlas zákonného zástupce s tím, že při pobytu v ZDVOP se na pobyt dítěte budou vztahovat pravidla stanovená ve vnitřním řádu tohoto zařízení	112

4.3.4a) Nezbytnost zajistit rodiči či jiné osobě odpovědné za výchovu dítěte možnost seznámit se s vnitřním řádem ZDVOP	112
4.3.4b) Rozsah otázek, které jsou ve vnitřním řádu ZDVOP upraveny	113
4.3.5 Podmínky a způsob osobního, telefonického a písemného styku dítěte s dalšími osobami a vymezení okruhu těchto osob	115
4.3.5a) Krátkodobé pobyty dítěte mimo zařízení.....	118
4.3.5b) Návštěvy a další formy kontaktu s dítětem v zařízení.....	121
4.3.6 Způsob a výše úhrady příspěvku za pobyt dítěte v ZDVOP	123
4.3.6a) Pravidla pro krácení příspěvku v případě, že dítě v ZDVOP nepobývá v průběhu celého kalendářního měsíce	125
4.3.6b) Zvláštní případy nejvýše přípustné výše příspěvku	127
4.3.6c) Sjednání jednostranné možnosti zvýšit výši příspěvku	127
4.3.6d) Snížení výše příspěvku, případně upuštění od stanovení příspěvku	128
4.3.6e) Oprávnění požadovat doložení výše příjmů a přistoupit k sankčnímu jednostrannému zvýšení příspěvku.....	130
4.3.6f) Způsob úhrady příspěvku.....	132
4.4 Ukončování dohody	133
4.4.1 Ukončování dohody ze strany zákonného zástupce.....	135
4.4.2 Ukončování dohody ze strany ZDVOP.....	137
4.5 Přiměřená aplikace § 42 odst. 8 ZSPOD v případě, kdy smlouvu uzavírá dítě starší 15 let věku	141

I. ZDVOP jako krizové zařízení

1.1 Zákonný účel ZDVOP jako azylového zařízení pro děti bez doprovodu

V praxi se stále jako jedna z nejproblematictějších otázek, týkajících se umístování dětí do ZDVOP a následně též rozhodování o nároku zřizovatele ZDVOP na státní příspěvek, ukazuje otázka dodržení krizové povahy zařízení a zákonného vymezení cílové skupiny dětí, pro kterou jsou tato zařízení určena.

Je třeba zdůraznit, že pro celou právní úpravu ZDVOP, včetně těch ustanovení, která se týkají nároku zřizovatele na státní příspěvek, je zcela stěžejní § 42 odst. 1 ZSPOD, který vymezuje nepříznivé sociální situace, při jejichž řešení lze případně využít pobytovou službu ZDVOP.²

Výčet nepříznivých sociálních situací, obsažený v § 42 odst. 1 ZSPOD, je **taxativní**³ a **kazuistický**⁴. Všechny tyto kazuisticky vymezené situace by však bylo možné označit souhrnně jako **situaci potřeby zajištění neodkladné péče o dítě**, která dává ZDVOP jednoznačný charakter krizového azylového zařízení. To ostatně vyplývá z důvodové zprávy k samotnému ZSPOD, která v této souvislosti uváděla, že „zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc budou moci poskytnout základní péči potřebnou pro dítě, které se ocitlo bez jakékoliv péče nebo v případě, že jde o dítě, které je vážně ohroženo. Tato zařízení budou poskytovat dítěti péči po nezbytnou, zpravidla krátkou dobu, než bude zajištěno řešení problému péče o dítě odpovídajícím způsobem, např. ústavní péčí nebo péčí jinou osobou než rodiči. Jde tedy o určitý typ azylového zařízení, kde bude možno zajistit pro dítě základní péči a ochránit dítě před možnou újmou, která mu hrozí. Nejčastěji budou zřejmě taková zařízení využívána v případech dětí uvedených v § 37 návrhu [pozn. nezbytná opatření k zajištění k ochraně života a zdraví a zajištění uspokojování základních životních potřeb dětí, které nespádají do osobní působnosti

² K tomu viz též komentář k ZDVOP, který v této souvislosti zdůrazňuje, že „[k]omentované ustanovení je **nejvýznamnějším ustanovením upravujícím zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc**. (...) Následující ustanovení zákona tak představují jen pouhé technické provedení tohoto zákonného ustanovení. Posouzení splnění podmínek zákona pro pobyt dítěte a pro vznik zákonem předvídaných nároků (popř. povinností) všech dotčených subjektů tak není možné začínat od zmíněných „technických“ (procedurálních) norem, které jsou pouze „prováděcí“, ale od posouzení reálné situace dítěte a jeho rodiny měřítkem komentovaného ustanovení.“ (k tomu viz MACELA, M. et al. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. s. 484-485; pozn. zvýraznění doplněno).

³ Jak bylo uvedeno již v Metodickém pokynu MPSV k vybraným postupům orgánů sociálně-právní ochrany dětí na úrovni obecních úřadů obcí s rozšířenou působností, souvisejícím s umístováním a pobytem nezletilých dětí v zařízeních pro děti vyžadujících okamžitou pomoc ze dne 30. 8. 2013, č. j. 2013/56052-211/1, jedná se o tyto situace:

- dítě se ocitlo bez jakékoliv péče;
- život dítěte nebo příznivý vývoj jsou vážně ohroženy;
- dítě se ocitlo bez péče přiměřené jeho věku;
- dítě je tělesně nebo duševně týrané nebo zneužíváno;
- dítě se ocitlo v prostředí nebo situaci, kdy jsou závažným způsobem ohrožena jeho základní práva.

⁴ K tomu viz MACELA, M. et al. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. s. 485.

sociálně-právní ochrany].“ Komentář k ZSPOD k tomu uvádí, že „[v] zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc by, i dle původního záměru zákona, měly nalézat útočiště **děti, které se ocitly v situaci bezprostředního ohrožení života, zdraví nebo příznivého vývoje, zejména děti týrané, zanedbávané či děti bez jakékoliv péče** (např. nalezené bezprizorní na ulici apod.), tedy právě tyto děti a současně nikoli také jiné děti.“⁵

Propojení ZDVOP s nezbytností neodkladné péče posílila ještě novela ZSPOD č. 134/2006 Sb., která, jak na to poukazuje komentář k ZSPOD, představovala jedinou novelizaci, která se dotkla § 42 odst. 1 ZSPOD. Komentář v této souvislosti zdůrazňuje, že „**zák. č. 134/2006 Sb. zdůraznil azylový charakter služby precizací vymezení cílové skupiny doplněním slov „anebo ocitlo-li se dítě bez péče přiměřené jeho věku (§ 15)“**, tedy **odkazem na zajištění neodkladné – okamžité pomoci při úmrtí nebo hospitalizaci rodičů či při jiné podobné události**.“⁶ [pozn. zvýraznění doplněno].

Potřebu neodkladné péče lze přitom vymezit prostřednictvím dvou znaků, a to:

- **závažností** újmy či škody, která by dítěti **pravděpodobně** vznikla, pokud by mu nebyla **náhradní péče** zajištěna (s ohledem na skutečnost, že ZDVOP slouží k zajištění péče o dítě, bude se vždy jednat o újmu či škodu na životě dítěte či na jeho fyzickém či psychickém zdraví) a
- **bezprostřední** povahou této újmy či škody.

Jinými slovy, zákonný účel ZDVOP by bylo možné vymezit též jako poskytnutí **azylu (základní péče)** dětem, které se náhle (z různých důvodů) ocitly zcela bez péče, bez dostatečné péče, nebo se nacházejí ve zneužívající péči, a jimž z tohoto důvodu **pravděpodobně a bezprostředně** hrozí újma na jejich životě či vážná újma na jejich fyzickém či psychickém zdraví.

Bezprostřední povaha ohrožení života či zdraví dítěte nachází svůj odraz též v požadavku na to, aby byl ZDVOP využíván **až jako poslední ze všech dostupných alternativ**, což plně odpovídá jeho povaze krizového zařízení a situaci krize (přísná subsidiarita využívání ZDVOP). Budou-li tedy v konkrétním případě reálně dostupné **jiné alternativy**, nemůže mít potřeba dítěte zajistit náhradní péči bezprostřední, či slovy § 15 ZSPOD neodkladnou povahu.

1.2 Situace neoprávněného využívání ZDVOP v rozporu s jeho zákonným účelem

V praxi se lze stále poměrně často setkat s neoprávněným využíváním ZDVOP v rozporu s jeho zákonným účelem (krizové azylové zařízení pro děti bez doprovodu dospělé osoby).

⁵ Ibid., s. 484.

⁶ Ibid., s. 484.

Z kontrolní činnosti MPSV vyplynulo, že nejčastěji dochází k umístění dítěte v rozporu se zákonným účelem ZDVOP v těchto případech:

- využívání ZDVOP pro řešení „výchovných problémů“ dítěte;
- využívání ZDVOP k realizaci „předobjednaných“ pobytů dítěte;
- využívání ZDVOP pro rychlé zřeknutí se péče o dítě v případech, kdy dojde k vyhrocení vztahů v rodině, kdy se dosavadní pečovatelé rozhodnou, že již péči o dítě dále zajišťovat nechtějí;
- využívání ZDVOP pro realizaci „zácvikových“ pobytů matky s dítětem.

1.2.1 Využívání ZDVOP pro řešení „výchovných problémů“ dítěte

Jedná se typicky o situace, kdy je pobyt dítěte v ZDVOP iniciován samotnými rodiči, případně jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, kteří se potýkají s „výchovními problémy“ dítěte, a to často na základě doporučení OSPOD (či dokonce součinnosti s OSPOD), který pobyt dítěte v ZDVOP doporučí jako variantu řešení napjaté situace v rodině dítěte. V poslední době došlo ještě k poměrně značnému nárůstu těchto případů, a to zřejmě i v důsledku zrušení zákonné možnosti umístit dítě na „dobrovolný pobyt“ do diagnostického ústavu⁷.

Jakkoli situace mezi dítětem a jeho rodiči (případně jinými pečovateli) může být z důvodu rizikových projevů v chování dítěte napjatá, ZDVOP není ze zákona zařízením, které by mělo být za účelem řešení těchto situací využíváno. Bylo-li by tomu tak, pak by svou činností ZDVOP v podstatě nahrazoval střediska výchovné péče, což by znamenalo nepřipustné obcházení zákona. Nehledě k tomu, že je otázkou, zda rodiče, případně jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte mohou k přijetí podobného opatření vůbec přistoupit proti vůli dotčeného dítěte.⁸

Příklad č. 1

Z dohody uzavřené mezi zákonným zástupcem a ZDVOP:

„Důvod umístění dítěte: záškoláctví, výchovné problémy v rodině (odmlouvání, nerespektování rozhodnutí rodičů).“

⁷ Tato možnost byla zrušena čl. II bodem 4. zákona č. 333/2012 Sb., a to s účinností od 1. 9. 2017.

⁸ Umístění dítěte do pobytového zařízení vždy představuje velmi závažný zásah do osobní svobody dítěte. K tomu viz náleží Ústavního soudu ze dne 2. 4. 2009, sp. zn. II. ÚS 1945/08, v němž Ústavní soud zdůraznil, že „[n]icméně vytržení dítěte z existujícího rodinného prostředí představuje nejen zásah do soukromého a rodinného života, ale do jisté míry i zásah do osobní svobody. To rozhodně v situaci, když dítě se svým odnětím z rodinného prostředí nesouhlasí a je lhostejné, do jaké míry je toto rodinné prostředí prospěšné zájmům dítěte, které má stát povinnost upřednostňovat. V každém případě je ale dítě vytrháváno z prostředí, ve kterém je zvyklé žít a projevovat se a je možné předpokládat, že bude mít zájem žít a rozvíjet se i nadále. Rodinné prostředí je tedy prostorem svobody a jakékoliv jiné prostředí za prostor osobní svobody dítěte proto považovat zásadně nelze. Posledně uvedené platí především pro zařízení zřizovaná orgány veřejné moci, tedy především ústavní zařízení, která mají (nutně) vlastní režim, který vnucují (v souladu se zákonem) svým chovancům.“

Příklad č. 2

Z dohody uzavřené mezi zákonným zástupcem a ZDVOP:

„Výchovné problémy ve škole i doma.“

Z vyjádření OSPOD o důvodnosti pobytu nezletilého v ZDVOP:

„V letošním roce (...) navštěvuje 8. třídu. Oznámení ze strany školy jsme obdrželi koncem dubna 2016. Z písemné zprávy školy vyplývá, že od podzimu 2015 se rapidně zhoršila práce (...) při hodinách. Při hodinách není schopen samostatně pracovat dle zadaných pokynů. Intenzita práce při hodině je minimální. V průběhu dubna se situace zhoršila, (...) napadl spolužáka, kterého měl bezdůvodně udeřit pěstí do tváře. V žákovské knížce si přepsal několik známek, opakovaně zapíral žákovskou knížku, záměrně si začmáral zápis o tom, že několikrát neměl domácí úkol z matematiky. (...) prospěch je podprůměrný, aktuálně mu vychází mnoho nedostatečných a z několika předmětů je hodnocen známkou 4-5. Začala se zhoršovat i (...) pozice ve třídě, kdy již kolektiv přestal reagovat na jeho „kašpárkoviny“ a chování nezletilého jim vadí. Vzhledem k tomu, že ho kolektiv „nebere“, kolektiv si ho přestal všímat, začal chodit do nižších ročníků, kde se snaží upoutat pozornost. Přes opakované napomínání porušuje školní řád. Rodina aktivně spolupracuje se školou, jednání se účastní i matčin partner, který se aktivně podílí na výchově (...). Nezletilý má matčina přítele rád, mluví o něm hezky. Matka je spolupracující, počátkem roku 2016 vyhledala opětovnou ambulanci pomoc u (...) v SVP (...). Aktuálním šetřením v rodině bylo zjištěno, že problémy s chováním má (...) i doma. Matka zmiňuje neplnění si školních povinností (domácích úkolů), odmítání, drzost vůči matce, lhaní.“

S ohledem na aktuální situaci ve škole i v rodině se domníváme, že umístění nezletilého (...) od 12. 5. 2016 v ZDVOP (...) je důvodné. Je vhodné navázat na dosavadní ambulanci psychologickou péči s tím, že během systematické práce bude (...) podporován k zodpovědnějšímu způsobu života, bude motivován k docílení změny v oblastech chování, vztahu s vrstevníky a vztahů v rodině.“

Příklad č. 3

Z vyjádření OSPOD o důvodnosti pobytu dítěte (16 let) v ZDVOP:

„(...) Od března 2014 jsou vztahy mezi nezl. (...) a jejími rodiči vážně narušené, jelikož dívka své rodiče ve výchově nerespektuje, jimi nastavené pravidla nedodržuje. Matka přistupuje k výchově nezl. (...) velmi benevolentně, není v ní důsledná, větší autoritou je pro ni její otec. K rodičům se nezl. (...) chová nevhodně, netaktně je okřikuje, a to i při jednání se sociálními pracovníky. I když s rodiči komunikuje nezl. (...) otevřeně a jejich domluvám bývá přístupná, nebere si z nich žádná ponaučení. Podle potřeb rodiny by měla nezl. (...) pomáhat s drobnými domácími pracemi (vaření, luxování, úklid), avšak vykonává je až po opakovaných výzvách rodičů. Rodiče přiznali, že problematické chování nezl. (...) negativně ovlivňuje chování jejích mladších sourozenců, kteří mají tendenci ho kopírovat.“

Z pobytů venku se nezl. (...) nevrací domů v čase stanoveném rodiči, ale dle vlastního uvážení, a to mnohdy až k ránu, aniž rodiče o tom, kde a s kým se zdržuje a tráví volný čas, jakýmkoli způsobem informuje. V současné době je pro nezl. (...) prioritou kontakt s partou kamarádů, kteří vedou zahálčivý způsob života, v jejím chování ji negativně ovlivňují, umožňují jí požívat alkohol a kouřit cigarety, s nimiž se bez cíle toulá po městě a v jejich společnosti se velmi ráda zdržuje. Ve volném čase nezl. (...) žádné zájmové kroužky ani sportovní oddíly nenavštěvuje, vyhraněné zájmy nemá. Oblíbenými činnostmi, kterým se nezl. (...) Ve volném čase ráda věnuje, jsou práce na počítači a poslech moderní hudby. Velkým zlozvykem, který nezl. (...) i přes svůj nízký věk s oblibou vykonává, je kouření, kdy je schopná za týden vykouřit i krabičku cigaret, tzn. 20 kusů. Matka kouří občas, otec pravidelně, ale od nich si nezl. (...) cigarety nebere, dle jejího sdělení je většinou získává od kamarádů. V rámci výchovného pohovoru nezl. (...) kurátorce pro děti a mládež přiznala, že v jednom případě experimentovala s užíváním marihuany.

Vzhledem k tomu, že kromě nezl. (...) vykazují drobnější výchovné problémy i její mladší sourozenci a ambulantní spolupráce na jejich řešení se SVP (...) nebyla dostačující a efektivní, byla na základě doporučení SVP (...) od listopadu 2012 zahájena terénní spolupráce zaměřená na řešení výchovných problémů nezletilých dětí s neziskovou organizací (...). Pracovnice (...) navštěvuje rodinu pravidelně, hovoří se všemi nezletilými dětmi, hodnotí jejich školní docházku, prospěch a chování. V rámci rodiny mají všechny nezletilé děti podle kalendáře, který pracovnice (...) do rodiny přinesla, přesně rozdělené úkoly, které jsou povinny v souvislosti s chodem domácnosti vykonávat.

Přestože bylo nezl. (...) v rámci výchovných pohovorů kurátorkou pro děti a mládež opakovaně zdůrazněno, že do doby než dosáhne zletilosti, tj. do 18 let, je její povinností své rodiče ve výchově respektovat a jimi nastavená pravidla dodržovat, chová se tak, jak to vyhovuje jí a nikoliv podle pravidel společenského chování. I když má nezl. (...) svoji rodinu ráda, není pro ni v současné době tak důležitá, jako její kamarádi. Na svoje současné problematické chování nemá nezl. (...) dostatečný sebekritický náhled, vnímá ho jako normální, jelikož současný životní styl jí vyhovuje.

Na základě vyhodnocení celé situace lze konstatovat, že v zájmu nezletilé je, aby do doby, než se její problematické chování usměrní a zklidní, byla umístěna mimo rodinu. Rodiče s tímto řešením souhlasili a předpokládají, že pobyt nezletilé v ZDVOP může přispět k upravení jejího chování.

Vzhledem k uvedeným skutečnostem považujeme umístění nezletilé mimo rodinu za opatření, které je v jejím zájmu a pobyt ve Vašem zařízení za důvodný.“

Příklad č. 4

Z dohody uzavřené mezi zákonným zástupcem a ZDVOP:
„Důvod umístění: výchovné problémy.“

Příklad č. 5

Z vyjádření OSPOD k důvodnosti pobytu dítěte v ZDVOP:

„Dne (...) dorazila na úsek sociální prevence matka nezl. (...), která sdělila, že se situace nadále vyhrocuje tak, že nezletilý nechodí do školy a matka neví, kde se zdržuje. Do školy ho každý den dovezla, ale on z ní pokaždé odešel. Domů chodí pozdě, až ve večerních hodinách. Matku ani otčíma (...) nerespektuje. Biologického otce nezná, od raného dětství neprovil o nezletilého syna zájem. Nezl. (...) nedodrží slíbené ani po předchozích domluvách. Matka sdělila, že výchovu syna již nezvládá a není schopna zabezpečit mu řádný vývoj.

Vzhledem k výše uvedenému považuje pobyt nezl. (...) za důvodný, a to od (...), protože v současné době není nikdo jiný, kdo by o nezl. (...) mohl pečovat.“

Příklad č. 6

Z dohody, uzavřené mezi ZDVOP a zákonným zástupcem dítěte:

„Nezletilá (...) má problémy zejména ve školní docházce, má ve škole časté absence, nebývá dostatečně připravena na vyučování, není zajištěna ani vybavena pomůckami na vyučování, není zajištěna dostatečná hygiena. Nezletilá je svěřena do péče své matky, matce v současnosti hrozí vystěhování z bytu. Přesné bydliště otce nezletilé není matce známo, domnívá se, že je v současné době ve výkonu trestu ve věznici (...).“

1.2.2 Využívání ZDVOP k realizaci „předobjednaných“ pobytů dítěte v ZDVOP

S neoprávněným umístěním dětí do ZDVOP z důvodu jejich „výchovných problémů“ velmi úzce souvisí další časté porušení povahy ZDVOP, jímž je postup, který lze označit jako „předobjednávání“ pobytu dítěte v ZDVOP. K „předobjednávání“ pobytu však dochází i v jiných případech. Typicky se jedná o situaci, kdy zamýšleným právním titulem pro umístění dítěte do ZDVOP je ze strany všech zúčastněných subjektů, tj. typicky zákonných zástupců dítěte i OSPOD, žádost OSPOD ve smyslu § 42 odst. 2 písm. b) ZSPOD (tak tomu však reálně být nemůže, jelikož OSPOD v těchto případech bude scházet nezbytné oprávnění o pobyt dítěte do ZDVOP požádat – k tomu viz část [3.2.1 Rozsah oprávnění OSPOD požádat o umístění dítěte do ZDVOP](#)). OSPOD se obrací na ZDVOP a žádá o umístění dítěte, k němuž má dojít s určitým časovým odstupem, typicky v řádu dnů, avšak výjimečně se lze setkat i s delší prodlevou mezi samotnou žádostí OSPOD o umístění dítěte do ZDVOP a vlastním umístěním dítěte. Současně má OSPOD již v této chvíli opatřen souhlas rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu

dítěte s umístěním dítěte. Je přitom nezbytné poukázat na nepřipustnost takového jednání.

Příklad č. 1

Z žádosti OSPOD o umístění dívky (14 let) do ZDVOP ze dne 3. 3. 2016

„Důvody pro umístění dítěte v zařízení: Matka výše uvedené nezletilé má s výchovou dcery výrazné problémy. XX utíká za partou závadové mládeže, vrací se pozdě v noci. Hrozí konzumace alkoholu a jiných návykových látek. V současné době je parta vyšetřována pro tr. čin zhářství. XX je soudně svěřená do péče matky, příležitostně jezdí k otci do (...). Slovem táta však oslovuje matčina přítele (...). Nezletilá uvádí, že matka příležitostně požívá alkohol a pak je na ni zlá, křičí na ni. Rovněž se musí nadměrně starat o svého dvouletého bratra. Matka to popírá. Rovněž k nevlastnímu otci nemá hluboký vztah, ale snaží se jej respektovat. I přes pobyt v SVP (...) se XX ve škole neustále zhoršuje a to jak v prospěchu (o pololetí propadla ze tří předmětů), tak i v chování – je drzá na vyučující, odmlouvá apod. XX nechce být doma a s pobytem souhlasí, matka rovněž.

Požadované datum a čas přijetí dítěte do zařízení: 7. 3. 2016, 10.00 hod.

Příklad č. 2

Z žádosti OSPOD o umístění dítěte do ZDVOP ze dne 27. 5. 2016:

„Důvody pro umístění dítěte v zařízení: závažné výchovné problémy ve škole (opakované fyzické a slovní napadání spolužáků). OSPOD se domnívá, že chování nezl. (...) je výrazně ovlivněno dlouhodobým nedůsledným výchovným vedením matky.

Požadované datum a čas přijetí dítěte do zařízení: 2. 6. 2016 v 12:45.“

1.2.3 Využívání ZDVOP pro rychlé se zřeknutí péče o dítě v případech, kdy dojde k vyhocení vztahů v rodině a kdy se dosavadní pečovatelé rozhodnou, že již péči o dítě dále zajišťovat nechtějí

I tyto případy velmi úzce souvisí s problematikou umístování dětí do ZDVOP z důvodu jejich „výchovných problémů“, jak byla popsána výše. Umístění dítěte do ZDVOP zde však oproti případům popsaným v části [1.2.1 Využívání ZDVOP pro řešení „výchovných problémů“ dítěte](#), v nichž jde často o využití ZDVOP jako „náhrady“ střediska výchovné péče, nabývá další rozměr, který spočívá právě v tom, že dosavadní pečovatelé, kteří se rozhodli umístit dítě do ZDVOP (na vlastní žádost, nebo udělením souhlasu k žádosti OSPOD, která je v těchto případech typicky podávána ve vzájemné součinnosti OSPOD a oprávněného pečovatele), se tímto způsobem snaží rychle zprostit svých oprávnění a povinností ve vztahu k dítěti. ZDVOP je zde tak využíván nikoli jako krizové azylové zařízení pro děti, které potřebují neodkladnou péči, nýbrž jako „přestupní“ **zařízení mezi dosavadním a novým prostředím dítěte**, kterým se velmi často stává některé z dalších

ústavních zařízení, a jako takové je tak více službou dosavadním pečovatelům, ať již jsou jimi přirození rodiče dítěte či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, než službou dítěti. Ostatně postup OSPOD, který působí typicky v roli toho, kdo tuto možnost dosavadním pečovatelům nabídne, zprostředkuje jim ji a případně podá též žádost o umístění dítěte do ZDVOP, rovněž v těchto případech odpovídá spíše tomu, jako by jeho klientem byli právě dosavadní pečovatelé a nikoli samotné dítě.

Popsanou praxi však nelze považovat za přípustnou. Jakkoli lze rozumět tomu, že i vztahy mezi nejbližšími osobami, včetně dítěte a jeho rodičů, případně jiných osob odpovědných za výchovu dítěte, se mohou vyhrotit a že se další soužití těchto osob ukáže jako neudržitelné a je tak nezbytné hledat nové řešení uspořádání poměrů dítěte (nalezení náhradní péče, jiné náhradní péče, či, v závislosti na věku dítěte, též samostatné bydlení), pouze výjimečně bude legitimní dovozovat současně, že tato situace nastoluje též potřebu zajištění neodkladné péče o dítě ve smyslu § 42 odst. 1 ve spojení s § 15 ZSPOD. Je třeba zdůraznit, že zajištění osobní péče o dítě je nejen oprávněním rodičů či jiných osob odpovědných za výchovu dítěte, nýbrž rovněž jejich povinností. Ustanovení § 855 odst. 1 občanského zákoníku stanoví, že *„rodiče a dítě mají vůči sobě navzájem povinnosti a práva. Těchto vzájemných povinností a práv se nemohou vzdát; učiní-li tak, nepřihlíží se k tomu.“* Citované ustanovení přitom v případě svěření dítěte do pěstounské péče či do péče jiné fyzické osoby dopadá přiměřeným způsobem v souladu s § 966 odst. 1, případně ve spojení s § 955 občanského zákoníku, v otázkách zajištění osobní péče o dítě též na pěstouna či jinou fyzickou osobu, jíž bylo dítě svěřeno do péče.

V případě jiných osob odpovědných za výchovu dítěte navíc platí, že míra nároků, kterou stát na zajišťování osobní péče o dítě z jejich strany klade, roste s mírou podpory, kterou mají jednotlivé pečující osoby k dispozici.⁹ Tyto nároky budou navíc ještě vyšší v případě, že pečující osobou je dítěti nepřibuzná osoba, která byla dítěti jako náhradní pečovatel tzv. zprostředkována, jelikož v těchto případech nese stát odpovědnost též za výběr náhradního pečovatele, jakož i za to, že jej dostatečným způsobem na zajišťování náhradní rodinné péče připraví. Lze tak předpokládat, že v případě zprostředkované náhradní rodinné péče, a to především pěstounské péče, by situace, v nichž se tyto pečovatelé dítěte uchýlí k využití možnosti umístit svěřené dítě do ZDVOP, případně souhlasí s umístěním, k němuž došlo na základě žádosti OSPOD (v praxi velmi často po té, co pěstouni, případně společně se svou doprovázející organizací, OSPOD umístění dítěte do ZDVOP poptali), měly být **zcela výjimečné a svou intenzitou mimořádně závažné**, a to natolik, že pokud by nedošlo k okamžitému umístění dítěte mimo péči pečující osoby, odporovalo by to nejlepšímu zájmu dítěte¹⁰, což bude typicky nastávat v případech, kdy samo dítě

⁹ V tomto ohledu je třeba zmínit především služby doprovázení v případě pěstounské péče či osobní péče poručníka.

¹⁰ Nutno dodat posouzeným plně v souladu s Obecným komentářem Výboru OSN pro práva dítěte č. 14 (2013) o právu dítěte na zohlednění jeho nejlepšího zájmu jako předního hlediska (čl. 3 odst. 1), CRC/C/GC/14. Dostupný v angličtině z:

vyjadřuje přání již nadále nesetrvávat v domácnosti svých pečovatelů, nýbrž odejít do ZDVOP (viz příklad níže). Jinými slovy, **nesmí docházet k tomu, že dítě bude přesouváno podle požadavků svých pečovatelů, tím spíše ne pak formou krizového umístění.**¹¹

Příklad situace, v němž se jedná o důvodné využití ZDVOP z důvodu vyhocení vztahů v náhradní rodině

Z žádosti OSPOD o umístění dítěte do ZDVOP:

„Důvody pro umístění dítěte v zařízení:

V souladu s rozsudkem Okresního soudu v (...) z roku 2014 vyrůstá (...) prozatím nadále v pěstounské péči babičky z otcovy strany, paní (...). Úroveň péče o nezletilou je ze strany OSPOD průběžně monitorována, a to jak osobními setkáními s pěstounkou a (...), tak také prostřednictvím zpráv základní školy, kterou (...) navštěvuje nebo prostřednictvím zpráv doprovázející organizace pěstounky (...).

Již v době, kdy se rozhodovalo o pěstounské péči, se objevovala určitá fakta, která poukazovala na to, že výchovné prostředí, které (...) nabízí babička, může být svým způsobem rizikové, a to hlavně kvůli výrazné odlišnosti prostředí, ve kterém se (...) pohybovala do té doby. Rodinné prostředí, do kterého se (...) dostala po rozhodnutí o pěstounské péči, nelze rozhodně hodnotit jako nepodnětné, naopak spíše jako příliš náročné pro (...). (...) třídní učitelka (...) se v průběhu uplynulého školního roku vyjádřila tak, že babička klade na (...), a to nejen ve spojitosti se školou, velmi vysoké nároky. To, co po (...) požaduje, je často až nesmyslné. Ve výchově převažují zákazy, které se využívají prakticky na všechno. Jejich porušení se trestá (naposledy i fyzický trest). K „přežití“ v tomto prostředí volí (...) jako únikovou strategii, a sama pro sebe i způsobu řešení, nejčastěji lež. Její odhalení se opět trestá.

http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fC%2fGC%2f14&Lang=en; český překlad je k dispozici v publikaci MPSV *Úmluva o právech dítěte*, která je dostupná z: <https://www.mpsv.cz/cs/14319>; K metodologii posuzování a určování nejlepšího zájmu dítěte viz mj. HOFSCHNEIDEROVÁ, A. O konceptu nejlepšího zájmu dítěte. *epravo.cz* [online]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/o-konceptu-nejlepsiho-zajmu-ditete-106509.html>.

¹¹ Takový přístup hrubě odporuje **lidské důstojnosti dítěte** jako hodnotě, která je nadřazená jinak nehierarchicky uspořádaným lidským právům a svobodám a která je „*hodnotou horizontálně neporovnatelnou s ostatními ústavními hodnotami či společenskými normami*“ (k tomu viz náleží Ústavního soudu ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS 1586/09). Ústavní soud zdůraznil, že „*[b]yla-li státní správa v pojetí formálního právního státu přísně vázána na zákon ve formálním smyslu, vyznačuje se materiální ústavní stát přitakáním nadpozitivním hodnotám (ve smyslu čl. 9 odst. 2 Ústavy České republiky), jakými jsou lidská důstojnost, svoboda, spravedlnost, které představují podstatné náležitosti demokratického právního státu. Respekt a ochrana lidské důstojnosti a svobody je nejvyšším a nejobecnějším účelem práva.*“ (k tomu viz náleží Ústavního soudu ze dne 29. 2. 2008, sp. zn. II. ÚS 2268/07). K narušení lidské důstojnosti člověka přitom dochází vždy, je-li s ním manipulováno jako s věcí (k tomu viz mj. náleží Ústavního soudu ze dne 7. 12. 2005, sp. zn. IV. ÚS 412/04), stává-li se z něj objekt (k tomu viz mj. náleží Ústavního soudu ze dne 18. 8. 2009, sp. zn. I. ÚS 557/09), pouhý nástroj realizace vůle jiné osoby. „*Lze dovodit, že člověk tak bývá netoliko objektem společenských poměrů, ale stává se i objektem práva, je-li nucen podrobovat se mu zcela při jeho interpretaci a aplikaci, tj. bez zohlednění jeho individuálních zájmů, resp. základních práv.*“ (náleží Ústavního soudu ze dne 18. 8. 2009, sp. zn. I. ÚS 557/09).

Jakékoli pokusy o narovnání vztahů mezi babičkou a (...), např. ze strany OSPOD, školy nebo doprovázející organizace babičky jako pěstounky, jsou navíc komplikovány nechutí babičky spolupracovat. Svůj postoj odůvodňuje tím, že je plně pracovní vytížena a jak opakovaně sdělila, není důchodkyně. Její nasazení je opravdu vysoké. (...) Pracuje ve směnném provozu. Při rozhovorech se sociální pracovníci připustila, že by snad bylo v zájmu (...) snížit své pracovní vytížení, aby se jí mohla více věnovat, či třeba pouze dohlížet na to, jak, kde a s kým tráví volný čas, ale toto prý si zatím nedokáže představit.

Právě absence nad dohledem trávení (...) volného času, resp. nedůslednost při tomto dohledu, stála také u zrodu incidentu, ke kterému došlo dne (...), kdy pohotovostní mobil OSPOD kontaktovala Policie ČR s tím, že zaznamenala telefonát nezl. dítěte (...), prostřednictvím kterého toto dítě žádalo o pomoc, dále viz záznam (...) připojený v příloze č. 2. Kroky, které následovaly, lze vyčíst z protokolů s nezl. (...) a babičkou, které jsou připojeny jako příloha č. 3 a 4.

Dne (...) babička uvedla, že péči o (...) vnímá v současné době jako velmi náročnou. Sdělila, že s ní měla velkou trpělivost, kterou poté, jak se zachovala, ztratila. Aktuálně není schopná o ni pečovat, není schopna na ni ani řádně dohlížet. Nedokáže odhadnout, jak se situace, tedy i její postoj k další péči o (...) bude vyvíjet. Pro své rozhodnutí potřebuje určitý čas. Také souhlasí s umístěním (...) do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

Prozatím otevřena zůstává otázka případného trestního postihu babičky za ohrožení (...), kterému ji vystavila, když nad ní v době, kdy byla v nočních hodinách v zaměstnání, nevykonávala řádný dohled a otevřena zůstává i otázka jejího případného postihu za zbití (...).

Prostředí (...) [zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc] je pro (...) bezpečným prostředím, jehož pracovníci jsou jí navíc v případě potřeby schopni poskytnout odbornou pomoc, reagovat na její aktuální psychický stav a rozpoložení a výhledově s ní třeba spolupracovat i psychoterapeuticky.“

Komentář:

Popis důvodů pro umístění dívky ve věku 11 let (tj. mladší 15 let) by jistě bylo možné vytknout několik nedostatků. Předně by v daném případě měl být daleko více akcentován názor samotné dívky, protože ten by i v případě, že je mladší 15 let, měl být při hodnocení míry závažnosti její situace rozhodující. Skutečnosti tak, jak jsou popsány, zakládají důvodné podezření na tak vypjatou atmosféru v rodině babičky – pěstounky dívky, která by mohla být kvalifikována jako psychické týrání dívky¹². Zda

¹² Byť nikoli nutně v takové intenzitě, která by dosahovala skutkové podstaty trestného činu týrání svěřené osoby podle § 198 trestního zákoníku. Nicméně ani to není v daném případě *a priori* vyloučeno.

se v daném případě jednalo skutečně o situaci psychického týrání, či nikoli, lze přitom nejlépe rozklíčovat především na základě subjektivního prožívání dívky¹³.

Pro umístění dívky do ZDVOP v dané situaci nebylo rozhodné, zda babička v konkrétním případě zanedbala nad dívkou „dohled“, či nikoli¹⁴, nýbrž především zřejmě nepřiměřená reakce babičky na chování dívky, která vyústila dokonce v tom, že se dívka obrátila s urgentní žádostí o pomoc na Policii České republiky. Jednalo-li by se pouze o „zanedbání dohledu“, nebyl by v daném případě naplněn požadavek pro využití ZDVOP jako krizového azylového zařízení.

Nicméně je třeba zdůraznit, že přes všechny tyto nedostatky, lze z popisu důvodů pro umístění dívky v ZDVOP vyčíst pro dívku dlouhodobě psychicky velmi náročnou situaci v pečující rodině, která svou přísností, absencí empatie a jakéhokoli slitování skutečně mohla vyústit až v psychické týrání dívky, přičemž je velmi pravděpodobné, že dívka stála o své umístění dítěte mimo rodinu své babičky – pěstounky. Tyto skutečnosti by přitom pro posouzení toho, zda v daném případě byl využit ZDVOP v souladu s jeho zákonným účelem, měly být rozhodující.

V neposlední řadě je třeba zdůraznit, že v daném případě neměla být právním titulem pro umístění dívky do ZDVOP žádost OSPOD, jelikož se nejednalo o situaci, v níž OSPOD tímto oprávněním disponuje (k tomu více viz část [3.2.1 Rozsah oprávnění OSPOD požádat o umístění dítěte do ZDVOP](#)). Je třeba zdůraznit, že s ohledem na okolnosti daného případu, by odpovídajícím právním titulem v případě, že dívka skutečně stála o své umístění mimo domácnost své babičky – pěstounky a že situace v domácnosti babičky vyúštovala až v psychické týrání dívky, mělo být předběžné opatření podle § 452 odst. 1 ZZŘS, jelikož jedině v takovém případě není dívka vystavena riziku, že si ji babička bude moci z ZDVOP kdykoli, pouze na základě své vlastní vůle moci převzít zpět do své péče.

Náhradní pečovatelé, tím spíše, tvoří-li součást systému náhradní péče, za jehož zabezpečení odpovídá stát, si musí být vědomi toho, že jsou **součástí systému veřejnoprávní ochrany dítěte** a jako takovým jim z jejich postavení vyplývají zvláštní povinnosti ve vztahu k dítěti. Je samozřejmě pravdou, že nebude vždy a za všech okolností možné udržet dítě v rodině, a to i proti vůli jeho pečovatelů, přičemž lze předpokládat, že byly-li by vztahy v rodině skutečně vyhrocené, nebylo by takové řešení ani v nejlepším zájmu samotného dítěte. Mají-li však pečovatelé

¹³ V této souvislosti nelze přehlédnout, že i v trestním právu se týrání definuje nejen prostřednictvím jednání jeho pachatele (zlé nakládání se svěřenou osobou), nýbrž rovněž prostřednictvím pohledu oběti nakládání, kdy není rozhodné, zda oběti byla způsobena újma či škoda na zdraví, ale to, že oběť pocítovala týrání pro jeho krutost, bezohlednost nebo bolestivost jako těžké příkoří – k tomu viz ŠÁMAL, P. et al. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. výklad k § 198.

¹⁴ Je přitom třeba zdůraznit, že s ohledem na věk dívky, které bylo v daném okamžiku 11 let, nelze jako zanedbání dohledu bez dalšího hodnotit situaci, kdy je toto dítě ponecháno samo doma přes noc, jelikož jeho pečovatel pracuje na noční směně. Není povinností pečovatelů ochránit dítě před veškerými nepříznivými skutečnostmi, jimž může být vystaveno, a předvídat všechny možné situace, které by mohly nastat (např. že se dítě samo v noci vypraví s partou kamarádů ven a bude při tom požívat návykové látky, pokud k tomu dosud nikdy nedošlo), a pečovatel za to, že k těmto nepříznivým skutečnostem nedojde, nenese odpovědnost vždy a za všech okolností.

za to, že již nadále nejsou schopni péči o konkrétní dítě zajistit, a to ani s podporou, která jim již byla nabídnuta či kterou je jim připraven nabídnout OSPOD, případně též subjekt, který je doprovází (jedná-li se o pěstouny), lze po nich alespoň jako **minimální povinnost i odpovědnost** ke svěřenému dítěti požadovat, aby dítěti poskytli péči a zázemí po dobu plánování odchodu dítěte z rodiny a nalezení dalšího řešení jeho situace. K umístění dítěte do ZDVOP ze strany jeho dosavadních pečovatelů, a to včetně udělení souhlasu s umístěním dítěte na žádost OSPOD, by tedy mělo docházet pouze ve zcela výjimečných případech, např. v případě závažné dopravní nehody pěstouna, která následně vede k jeho hospitalizaci, přičemž není objektivně možné zajistit péči o dítě jiným způsobem. **„Smluvní“ umístění dítěte do ZDVOP ze strany dosavadního pečovatele¹⁵ (a to i v podobě udělení souhlasu k žádosti OSPOD) by naopak nikdy nemělo být „prvním“ krokem v procesu zbavování se povinnosti zajišťovat péči o svěřené dítě (neobrátili se na ZDVOP samo dítě, že již v péči svého dosavadního pečovatele nechce nadále být).**

1.2.4 Využívání ZDVOP pro realizaci „zácvikových“ pobytů matky s dítětem

Tyto situace velmi často vznikají v případech, kdy je ZDVOP zřízen při zdravotnickém zařízení – dětském domově pro děti do 3 let věku, a to s největší pravděpodobností právě z toho důvodu, že i dětské domovy pro děti do 3 let věku ve své praxi „zácvikové“ pobyty pro matky s dětmi realizují. Na rozdíl od dětských domovů pro děti do 3 let věku, jejichž právní úprava je velmi lakonická, jsou však účel ZDVOP i jeho cílová skupina v ZSPOD vymezeny jednoznačně a pobyty matek s dětmi umožňují jedině v případě, že se jedná o **nezletilou matku, jejíž situace navíc splňuje zákonné požadavky potřeby neodkladné péče (resp. potřeby krizového ubytování – k tomu více viz část [2.2 Otázka oprávněnosti pobytu dítěte staršího 15 let v ZDVOP a právní režim tohoto pobytu](#)) ve smyslu § 42 odst. 1 ZSPOD** (tj. samotným důvodem pro umístění nezletilé matky do ZDVOP nemůže být skutečnost, že se jí narodilo dítě). I v těchto případech je však klientem umístěným v ZDVOP sama nezletilá matka, nikoli její dítě, které se nachází nikoli v péči ZDVOP, nýbrž v péči své matky.

Příklad č. 1

Z dohody uzavřené mezi zákonným zástupcem a ZDVOP:

„Důvod umístění: sledování péče pro abúzus drog matky + zácvik.“

Příklad č. 2

Z dohody uzavřené mezi zákonným zástupcem a ZDVOP:

„Důvod umístění: krizová situace v rodině – bytová nouze, sledování matky a její péče o dítě.“

¹⁵ K osobě oprávněné uzavřít se ZDVOP dohodu o umístění dítěte, tj. k zákonnému zástupci ve smyslu § 42 odst. 2 písm. c) ZSPOD viz [3.3 Žádost zákonného zástupce](#).

Z vyjádření OSPOD o důvodnosti pobytu dítěte v ZDVOP:

„Dne 9. 11. 2015 byl nezl. (...) hospitalizován ve FN (...) po pádu z postýlky za nejasných okolností. Z jednání s matkou i otcem vyplynulo, že se matka léčila v Psychiatrické léčebně, kde užívala medikaci, diagnózu matka nebyla schopna uvést. Matka potvrdila, že docházela k psychiatrice ve FN (...), jméno lékařky si taktéž nepamatuje. Domov pro matky s dětmi na ul. (...) musel s matkou ukončit spolupráci pro její nevhodné a nepřiměřené chování vůči uživatelkám i personálu. Bylo také jednání s matkou matky, která shledává péči matky nezl. za nedostačující, kdy dle jejích slov matka nezl. vnímá jako „panenku“.

Z výše uvedených informací i vzhledem k tomu, že matka trvá na své výhradní péči o nezl. vnímáme jako důvodné od 13. 11. 2015 sledovat rodičovské kompetence matky a ověřit, zda matka je schopna o nezl. řádně pečovat.“

Příklad č. 3

Z žádosti OSPOD o umístění novorozeného dítěte do ZDVOP:

„Žádáme Vás, po předchozím jednání, o přijetí nezl. (...) do Dětského centra (...). Nezletilá bude pobývat v zařízení spolu se svou nezletilou matkou (...), po ukončení hospitalizace v nemocnici (...). Převoz zajistí prarodiče nezl. (...).“

K uvedenému případu je vhodné popsat další průběh událostí. Dítě nezletilé matky bylo tímto způsobem umístěno do ZDVOP. Právním titulem pro přijetí dítěte se tak stala žádost OSPOD, která byla následně doplněna ve smyslu § 42 odst. 6 ZSPOD návrhem na nařízení tzv. rychlého předběžného opatření, kterému soud vyhověl. Vznikla tak situace, kdy dítě bylo své nezletilé matce právně odebráno, a to aniž by bylo při nejmenším osvědčeno, že matka svou osobní péčí dítě vystavuje bezprostřednímu ohrožení života nebo vzniku vážné újmy na fyzickém či psychickém zdraví dítěte¹⁶.

Vznikla tedy situace protiprávního odebrání dítěte, které mělo svůj původ především v nesprávném úředním postupu OSPOD. Je zřejmé, že ani on svou intervencí nesledoval oddělení dítěte od jeho matky (ostatně pro takovou intervenci neměl žádný věcný důvod), což vyplývá již z odůvodnění jeho žádosti o umístění dítěte. Zamýšleným cílem intervence OSPOD bylo v tomto případě nesporně to, aby do ZDVOP byla umístěna jak nezletilá matka, tak i její dítě, a to společně.

¹⁶ Což jsou podmínky, které pro odebrání dítěte z péče jeho rodiče v rámci předběžné úpravy poměrů dítěte vyplývají nejen ze zákonné právní úpravy (§ 924 občanského zákoníku, § 452 odst. 1 ZZŘS), nýbrž které judikoval též Ústavní soud, a to prvotně ve svém nálezu ze dne 20. 7. 2010, sp. zn. IV. ÚS 2244/09, v němž zdůraznil, že „[v]azba mezi matkou a dítětem je jedním z prvořadých předpokladů vývoje lidského jedince. Porušení této nejpřirozenější lidské vazby je zákonem umožněno pouze v případě absolutní absence péče či její naprosté nedostatečnosti a pouze tehdy, je-li dítě ohroženo bezprostředně (takový postup je třeba považovat za ultima ratio). Zásah obvodního soudu, který stěžovatelce odňal možnost pečovat o nezletilou několik dnů po porodu, byl v tomto ohledu zjevně nepřiměřený, neboť stěžovatelce ani nebylo umožněno, aby prokázala, jak by se o nezletilou byla schopna postarat, a obvodní soud nedisponoval žádnými konkrétními poznatky, jimiž by bylo možno takový postup odůvodnit.“ (odst. 43).

Takový cíl by znamenal využití ZDVOP v rozporu s jeho zákonným účelem v případě, že by pobyt nezletilé matky s dítětem odůvodňován nezbytným „zácvikem“ matky. V tomto případě však vedle daného účelu, který je třeba pokládat za nepřiměřený zásah do autonomie rodiny ze strany OSPOD, přistupovala ještě ta skutečnost, že nezletilá matka se s dítětem nemohla vrátit do své původní domácnosti, tj. byla ve stavu bezprostřední potřeby zajištění ubytování. Takový účel je již možné jako účel pro umístění dítěte do ZDVOP, především v případě dospívajících dětí, akceptovat (k tomu viz část [2.2 Otázka oprávněnosti pobytu dítěte staršího 15 let v ZDVOP a právní režim tohoto pobytu](#)).

To nicméně nemění nic na tom, že OSPOD v daném případě vycházel zřejmě z předpokladu, podle kterého bylo nezbytné zajistit právní titul pro pobyt nezletilé matky, tak i pro její novorozené dítě. Tento předpoklad je však nesprávný a dobře to dokazuje nejen citovaná formulace z žádosti OSPOD, ale rovněž formulace dohody, na jejímž základě byla do ZDVOP přijata nezletilá matka, která uváděla, že „nezletilá XX bude v zařízení v průběhu svého pobytu osobně pečovat o svoji nezl. dceru XX; při zajištění péče o dceru bude respektovat doporučení a pokyny odborného personálu“. Z citované části dohody jednoznačně vyplývá závěr, který je ostatně při umístění nezletilého rodiče společně se svým dítětem více než logický, a to, že klientem, jemuž jsou služby pobytového zařízení poskytovány, je v těchto případech pouze nezletilý rodič, jelikož je to on, kdo zajišťuje péči o své dítě. Pokud mu pobytové zařízení poskytuje pomoc a podporu v této oblasti, jedná se opět o služby, které jsou poskytovány nezletilému rodiči a nikoli samotnému dítěti.

Právní úprava ZDVOP přitom žádným způsobem nebrání, aby zde byl umístěn nezletilý rodič společně se svým dítětem. Právně naopak – ustanovení § 42c ZSPOD, které upravuje výši příspěvku na úhradu pobytu a péče, jednoznačně dokládá, že s těmito případy se počítá, když stanoví, že „výše příspěvku nezletilých matek¹⁷ umístěných společně s dítětem v zařízení činí za kalendářní měsíc 10% z výše rodičovského příspěvku poskytovaného podle zvláštního právního předpisu.“

Správným postupem tak v daném případě bylo, neměla-li nezletilá matka společně se svým dítětem skutečně kam z nemocnice po porodu odejít (což by však v dohodě bylo třeba specifikovat daleko přesněji, než pouze slovy „rodina však stále nemá vytvořené podmínky pro společný pobyt nezl. matky s nezl. XX v domácím prostředí“, jak tomu bylo v tomto případě), aby do ZDVOP byla přijata společně se svým dítětem na základě dohody, kterou by s ohledem na svůj věk se ZDVOP již uzavřela samostatně (k tomu více viz část [II. Postavení dětí starších 15 let v kontextu pobytu dítěte v ZDVOP](#)). Nárok na státní příspěvek by zřizovateli zcela správně vznikl pouze za pobyt a péči (respektive s ohledem na věk nezletilé matky nikoli již tolik za péči, nýbrž za pomoc a podporu) nezletilé matky, která, jak

¹⁷ V tomto ohledu lze formulaci zákonného ustanovení považovat za nepřesnou, jelikož by se správně mělo jednat o nezletilého rodiče, nemá-li předmětné ustanovení zakládat přímou diskriminaci nezletilých otců.

to ostatně dokládají i podklady k pobytu obou dětí, byla tím, kdo zajišťoval osobní péči o její dceru, a nikoli ZDVOP. Tímto způsobem by nikdy nedošlo k nezákonnému a dokonce protiústavnímu odebrání dítěte, které sice mělo krátkého trvání, což však nic nemění na tom, že představovalo velmi závažný zásah do základních práv nezletilé matky i novorozeného dítěte, stejně jako by nedošlo k neoprávněnému čerpání státního příspěvku ze strany ZDVOP.

Nad rámec uvedeného je vhodné zdůraznit, že vedle OSPOD si v daném případě nesprávně počínal též ZDVOP. Ten byl samozřejmě povinen respektovat vykonatelné rozhodnutí soudu o nařízeném předběžném opatření. V okamžiku podání žádosti o umístění dítěte ze strany OSPOD však toto předběžné opatření ještě vydáno nebylo. Žádost OSPOD tak, jak byla učiněna v tomto případě a jak byla citována výše, byla přitom podána v rozporu s rozsahem oprávnění OSPOD, jak mu tato vyplývají z ZSPOD, konkrétně § 15 ZSPOD (k tomu viz část [3.2.1 Rozsah oprávnění OSPOD požádat o umístění dítěte do ZDVOP](#)). OSPOD s největší pravděpodobností požádal o umístění dítěte sám, protože měl za to, že nezletilá matka žádost o umístění dítěte do ZDVOP podat nemůže. To však není pravdou. Podání žádosti o umístění dítěte do ZDVOP vždy souvisí s právem a povinností zajišťovat osobní péči o dítě (k tomu viz část [3.3 Žádost zákonného zástupce](#)), které v souladu s § 868 odst. 1 občanského zákoníku náleží i nezletilému rodiči, byť je výkon jeho rodičovské odpovědnosti v jejích ostatních částech pozastaven. OSPOD by tedy byl oprávněn jednat ve smyslu podání žádosti o umístění dítěte do ZDVOP jedině v případě, že by teoreticky v předmětné otázce nemohla nezletilá matka jednat samostatně, čemuž však v tomto případě nic nenasvědčovalo. ZDVOP tak nejen že nebyl povinen dítě na základě této žádosti OSPOD do své péče přijmout, nýbrž lze konstatovat, že byl dokonce povinen dítě na základě tohoto právního titulu odmítnout.

Otázkou, kterou v daném případě zbývá dořešit, je to, jakým způsobem přistupovat k nároku zřizovatele na státní příspěvek v situaci, kdy již k nesprávnému úřednímu postupu OSPOD došlo a dítě bylo svěřeno do ZDVOP na základě soudního rozhodnutí, přičemž do ZDVOP byla přijata též nezletilá matka dítěte¹⁸. Nelze totiž tvrdit, že krajský úřad byl za dané situace povinen přiznat zřizovateli ZDVOP státní příspěvek za pobyt a péči poskytovanou oběma dětem, tedy jak nezletilé matce, tak i jejímu novorozenému dítěti. Takový úsudek by bylo možné považovat za **přepjatý formalismus**, který je však s ohledem na základní zásady správního řízení a na povinnost krajského úřadu zjistit skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, zcela nepřijatelný. Krajský úřad měl přitom dostatek

¹⁸ Znovu je přitom třeba zdůraznit, že byl-li by pobyt nezletilé matky odůvodňován toliko nezbytností „zácviku“, nebylo by možné ji do ZDVOP přijmout a nezletilá matka by zůstala oddělena od svého novorozeného dítěte. Nejen z tohoto důvodu je proto třeba důsledně dodržovat ústavněprávní principy a pravidla pro oddělování dětí od jejich rodičů, a to navíc v rámci předběžné úpravy poměrů dítěte. V opačném případě hrozí odpovědnost za nemajetkovou újmu, která byla nesprávným úředním postupem či nezákonným rozhodnutím rodiči i dítěti způsobena, přičemž je vhodné zdůraznit, že přiměřené zadostiučinění za tuto nemajetkovou újmu může dosahovat velmi vysokých částek (k tomu viz, *inter alia*, nález Ústavního soudu ze dne 12. 7. 2017, sp. zn. I. ÚS 1737/16).

podkladů dokládajících, že osobní péči o novorozené dítě zajišťuje nezletilá matka a nikoli ZDVOP. Jinými slovy, ačkoliv zde existovalo vykonatelné soudní rozhodnutí o nařízení předběžného opatření, **z podkladů pro rozhodnutí o nároku zřizovatele na státní příspěvek bylo jednoznačně patrné, že toto soudní rozhodnutí není v praxi naplňováno.** Za dané situace by tak zásadě materiální pravdy odpovídalo, aby za pobyt a péči novorozeného dítěte zřizovateli státní příspěvek nebyl přiznán, ačkoliv zde existovalo vykonatelné předběžné opatření.

1.3 Odpovědnost jednotlivých subjektů za využívání ZDVOP v souladu s jeho zákonným smyslem a účelem

Důraz na využívání ZDVOP v souladu s jeho zákonným účelem jako krizového azylového zařízení pro děti bez doprovodu, které potřebují neodkladně zajistit náhradní péči a kterým nemůže být tato neodkladná náhradní péče zajištěna mírnějším a méně omezujícím způsobem, musí být kladen v souvislosti se všemi právními tituly, na jejichž základě může být dítě do ZDVOP umístěno. V závislosti na jednotlivých právních titulech se přitom bude vždy lišit míra odpovědnosti jednotlivých subjektů, jakož i jejich okruh. Níže bude jednotlivě věnována pozornost odpovědnosti tří nejdůležitějších subjektů, které podléhají metodickému vedení MPSV, tj. ZDVOP, OSPOD a krajského úřadu.

1.3.1 Odpovědnost ZDVOP a oprávnění ZDVOP odmítnout přijetí dítěte

1.3.1a) Umístění dítěte do ZDVOP na základě žádosti zákonného zástupce

Odpovědnost ZDVOP za zajištění toho, že ZDVOP bude využíván výlučně jako krizové azylové zařízení pro děti bez doprovodu, které potřebují neodkladně zajistit náhradní péči a kterým nemůže být tato neodkladná náhradní péče zajištěna mírnějším a méně omezujícím způsobem, vystupuje výrazně do popředí v těch případech, kdy o umístění dítěte do ZDVOP žádá zákonný zástupce dítěte, případně samotné dítě (ke specifikům vztahujícím se k dětem starším 15 let viz část [II. Postavení dětí starších 15 let v kontextu pobytu dítěte v ZDVOP](#)).

Není totiž pravdou, že ZDVOP musí přijmout každé dítě, o jehož umístění oprávněný subjekt (zákonný zástupce, případně dítě) žádá. Jeho postavení je v tomto ohledu srovnatelné s postavením poskytovatele sociální služby, a proto lze z hlediska vymezení situací, v nichž je ZDVOP oprávněn odmítnout uzavření dohody o umístění dítěte (která je svou povahou fakticky smlouvou o poskytnutí sociální služby), analogicky vyjít z § 91 odst. 3 zákona o sociálních službách. Citované ustanovení vymezuje důvody, pro které poskytovatel sociálních služeb může odmítnout uzavřít smlouvu o poskytování sociálních služeb, přičemž mezi tyto důvody řadí též důvod spočívající v tom, že poskytovatel „neposkytuje sociální službu, o kterou osoba žádá“. Skutečnost, že tento důvod je stejně relevantní

i v případě služeb poskytovaných ZDVOP¹⁹, ostatně dokládá i formulace skutkové podstaty přestupku podle § 59g odst. 1 ZSPOD, z níž vyplývá, že provozovatel ZDVOP bude čelit správní odpovědnosti za přestupek nikoli v každém případě odmítnutí přijetí dítěte, nýbrž pouze tehdy, bude-li jednat „o dítě, které se ocitlo bez jakékoliv péče nebo bez péče přiměřené jeho věku, o dítě, jehož život nebi příznivý vývoj jsou vážně ohroženy, o dítě tělesně nebo duševně týrané nebo zneužívané nebo o dítě, které se ocitlo v prostředí nebo situaci, kdy jsou závažným způsobem ohrožena jeho práva.“

Z uvedeného vyplývá, že stejně jako poskytovatel sociální služby není ani ZDVOP oprávněn přijmout dítě, jehož rodinná a sociální situace nenaplnuje definici potřeby zajištění neodkladné péče, jak je obsažena v § 42 odst. 1 ZSPOD (a to včetně subsidiarity využití ZDVOP k zajištění naplnění této potřeby). Vyjasnění si své „věcné příslušnosti“²⁰ k řešení sociální a rodinné situace konkrétního člověka je otázkou jednání se zájemcem o službu. Z hlediska terminologie se opět může zdát, že je zde odkazováno na procesy a postupy, které jsou vlastní systému sociálních služeb, nikoli přijímání dítěte do ZDVOP, avšak není tomu tak. Z toho, co bylo uvedeno výše, k oprávnění ZDVOP odmítnout přijetí dítěte, nenaplnuje-li jeho situace zákonné znaky potřeby zajištění neodkladné náhradní péče, naopak vyplývá, že **pro rozlišování** v postupu poskytovatele sociálních služeb na straně jedné a ZDVOP na straně druhé v těchto otázkách **by nebylo možné vysledovat žádný legitimní důvod**. Ostatně ZDVOP musí mít v souladu s přílohou č. 3 k vyhlášce č. 473/2012 Sb., která vymezuje standardy kvality sociálně-právní ochrany dětí při poskytování sociálně-právní ochrany ZDVOP, mj. „*vypracován písemný postup pro příjem dítěte do zařízení*“²¹, jakož i „*pravidla a postupy pro situace, kdy lze umístění dítěte do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc na základě dohody se zákonným zástupcem odmítnout*“²².

Je pravdou, že situace ZDVOP může být oproti některým sociálním službám komplikovanější v tom smyslu, že cílová skupina dětí, pro něž jsou tato zařízení určena, je nastavena skutečně **nízkoprahově**, a ZDVOP má poměrně širokou povinnost přijmout každé dítě v tom smyslu, že má pouze **minimální prostor odvolávat se při přijetí dítěte na „specifické“**²³ **potřeby dítěte, které není schopen uspokojit**. Této jeho povinnosti však nelze rozumět tak, že by jej stíhala

¹⁹ V této souvislosti je vhodné, pro úplnost, uvést, že důvod podle § 91 odst. 3 písm. d) zákona o sociálních službách, podle kterého „poskytovatel sociálních služeb může odmítnout uzavřít smlouvu o poskytování sociálních služeb pouze, pokud (...) osobě, která žádá o poskytnutí sociální služby, vypověděl v době kratší než 6 měsíců před touto žádostí smlouvu o poskytnutí téže sociální služby z důvodu porušování povinností vyplývajících ze smlouvy“, je v kontextu ZDVOP naopak irelevantní.

²⁰ Termín je s ohledem na faktickou shodnost kontextu převzat z publikace Standardy kvality sociálních služeb – výkladový sborník pro poskytovatele, MPSV, 2008, s. 21. Publikace je dostupná z: <https://www.mpsv.cz/cs/5962>.

²¹ Kritérium 9a.

²² Kritérium 9c.

²³ Je však třeba zdůraznit, že daleko přesnější by bylo hovořit o „oprávněných“ potřebách dítěte, jelikož ona „specifičnost“ nespočívá v povaze potřeby dítěte, nýbrž v nárocích, které její uspokojení klade na okolí dítěte. Správněji by tak mělo být hovořeno o oprávněných potřebách dítěte s vyššími nároky na své uspokojení ze strany okolí dítěte.

stejně široká povinnost přijmout každé dítě ve smyslu sociální situace, v níž se toto dítě ocitlo.

Kdy může ZDVOP odmítnout přijmout dítě z důvodu zdravotního stavu dítěte?

Při vymezení situací, kdy je ZDVOP oprávněn odmítnout přijetí dítěte z důvodu zdravotního stavu dítěte, lze vyjít z právní úpravy důvodů pro odmítnutí poskytnutí pobytové sociální služby z důvodu zdravotního stavu zájemce o služby, zakotvených v § 36 vyhlášky č. 505/2006 Sb.

Ani tyto důvody přitom nebudou na ZDVOP dopadat v plném rozsahu, a to s ohledem na **nízkoprahovou povahu ZDVOP**. Prakticky neaplikovatelný důvod pro odmítnutí přijetí dítěte bude důvod podle § 36 písm. c) vyhlášky č. 505/2006 Sb., v souladu s nímž se poskytnutí pobytové sociální služby vylučuje v případě, že *„chování osoby by z důvodu pobytové sociální služby v domově se zvláštním režimem.“*

Schopnost vymežit, pro koho je konkrétní služba určena, a rozpoznat, zda zájemce o tuto službu spadá do okruhu její cílové skupiny či nikoli, je ostatně **základní kompetencí při poskytování sociálních služeb a nejinak tomu musí být i v případě ZDVOP**.²⁴ Publikace MPSV *Standardy kvality sociálních služeb – výkladový sborník pro poskytovatele* v této souvislosti zdůrazňuje:

„Zákonná definice konkrétního druhu sociální služby obsahuje výčet okruhů osob, pro které je určena. Okruh osob, tedy osoby, kterým je sociální služba poskytována, jsou středem sociální práce. Pokud nemáme konkrétně a srozumitelně stanoveno, komu je sociální služba poskytována, pak

²⁴ Je vhodné uvést, že vyhodnocení, zda situace dítěte naplňuje zákonnou definici potřeby zajištění neodkladné náhradní péče ve smyslu § 42 odst. 1 ZSPOD, k němuž dochází v rámci jednání se zájemcem o službu, nevyklučují ani závěry, které byly uvedeny v Metodickém pokynu MPSV k vybraným postupům orgánů sociálně-právní ochrany dětí na úrovni obecních úřadů obcí s rozšířenou působností, souvisejícím s umístováním a pobytem nezletilých dětí v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc ze dne 30. 8. 2013, č. j. 2013/56052-211/1, a to konkrétně, že *„úlohou zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc není vyhodnocování potřeb dítěte, snaha o řešení životní situace dítěte a jeho rodiny, ani nalézání či zajišťování „náhradní rodiny“ v jakékoli podobě.“* (s. 3). Citované konstatování totiž cílí na trochu jinou činnost ZDVOP, než je vlastní posouzení, zda zákonný zástupce žádá o poskytnutí služby ZDVOP svému dítěti v souladu se zákonným určením tohoto zařízení, či nikoli. Jeho cílem bylo poukázat především na ty případy, v nichž ZDVOP nikoli při přijetí dítěte, nýbrž následně v průběhu poskytování služby dítěti, na sebe nabalují některé funkce, které by měl plnit OSPOD a který je k tomu též zákonem zmocněn. Cílem tohoto konstatování tak bylo poukázat na to, že navzdory skutečnosti, že dítě je umístěné v ZDVOP, zůstává koordinátorem případu OSPOD a je stále povinností i odpovědností OSPOD plánovat další intervenci při řešení situace dítěte, a že v případě, že na sebe tyto funkce začne přebírat ZDVOP, překračuje tím funkce faktického poskytovatele sociální služby (formálně poskytované stále v režimu poskytování sociálně-právní ochrany dětí). Stejně tak bylo cílem tohoto vyjádření se důrazně ohradit proti případům, k nimž v době vydání zmíněné Metodického pokynu prokazatelně docházelo a v nichž ZDVOP v rozporu s § 19a odst. 2 ve spojení s odst. 1 písm. d) ZSPOD činil úkony zprostředkování náhradní rodinné péče v části, týkající se výběru určité fyzické osoby vhodné stát se osvojitelem nebo pěstounem určitého dítěte a zajištění osobního seznámení se dítěte s touto osobou. Lze tedy uzavřít, že citovaná část Metodického pokynu tedy míří na jiné situace, než je samotné odmítnutí žádosti o umístění dítěte do ZDVOP z důvodu, že situace dítěte nenaplňuje zákonné vymezení nepříznivé sociální situace dítěte, pro jejíž řešení jsou tato zařízení určena.

*nemůžeme naplnit většinu kritérií standardů – nemáme cíl práva dodržovat, nemáme s kým vést přijímací pohovor, uzavírat případnou smlouvu o poskytnutí sociální služby, nevíme jak vytvářet individuální plán, nemůžeme vytvořit pracovní tým, který by byl schopen poskytovat službu konkrétní skupině sociálně potřebných osob. Opravdu kvalitní služby můžeme poskytovat pouze tehdy, pokud víme, pro koho jsou určeny, jaké jsou potřeby a zájmy konkrétních uživatelů.*²⁵

V případě, že je dítě umísťováno do ZDVOP na základě žádosti zákonného zástupce, se výsledek jednání se zájemcem o službu promítne do podstatné náležitosti písemné dohody, která je mezi ZDVOP a zákonným zástupcem uzavírána v souladu s § 42 odst. 8 písm. e) ZSPOD. Tato podstatná náležitost musí být formulována natolik **určitě a jednoznačně**, aby z ní bylo možné seznat nejen to, že do ZDVOP je umísťováno dítě, které se ocitlo ve stavu potřeby zajištění neodkladné náhradní péče (tj. které by bez poskytnutí této náhradní péče bylo bezprostředně a pravděpodobně ohroženo újmou na životě či vážnou újmou na svém fyzickém a psychickém zdraví), ale rovněž to, že vzniklou situaci dítěte nelze řešit jiným, pro dítě mírnějším a méně omezujícím způsobem (dítě např. nemá žádné příbuzné, či další blízké osoby, které by byly schopny a ochotny se o něj dočasně postarat).²⁶

Důležité je, aby náležitost dohody, kterou ZDVOP se zákonným zástupcem uzavírá, podle § 42 odst. 8 písm. e) ZSPOD, tj. důvody umístění dítěte do ZDVOP, byla vymezena **přezkoumatelným způsobem**.

Co konkrétně vyplývá z požadavku přezkoumatelnosti?

Za přezkoumatelné vymezení důvodů nelze považovat takové konstatování, které není ničím jiným, než určitou zobecňující charakteristikou situace dítěte a jeho rodiny, kterou by ve zcela stejném formátu (formulaci) bylo možné uvést též v dalších dohodách, týkajících se úplně odlišného dítěte i rodiny. **Příkladem takových zobecňujících charakteristik mohou být tyto důvody umístění dítěte:**

- „ztráta bydlení rodiny“;
- „hospitalizace pěstounky“;

²⁵ Standardy kvality sociálních služeb – výkladový sborník pro poskytovatele, MPSV, 2008, s. 18. Publikace je dostupná z: <https://www.mpsv.cz/cs/5962>.

²⁶ Komentář k ZSPOD v této souvislosti zdůrazňuje, že „prvotním posuzovatelem důvodnosti umístění je ovšem pracovník zařízení, který se zákonným zástupcem uzavírá dohodu. Její podstatnou náležitostí podle odst. 8 písm. e) jsou přitom důvody pro umístění dítěte, ty musí být v dohodě náležitě, úplně a zřetelně vymezeny, a to tím způsobem, že se uvedou skutkové okolnosti, které zákonného zástupce k uzavření dohody vedly, a tyto okolnosti musí současně být podřaditelné pod některý z důvodů pobytu, jak je vymezuje odst. 1. **Nejsou-li dány důvody předvedané v odst. 1, nemůže zaměstnanec zařízení pověřený uzavíráním dohod takovou dohodu pro rozpor se zákonem vůbec uzavřít.**“ (k tomu viz MACELA, M. et al. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. s. 489; pozn. zvýraznění doplněno).

- „otec ve VTOS, matka má finanční potíže“;
- „trvá bytová nouze rodiny“;
- „nejsou zajištěny základní životní potřeby dítěte, riziková sociální situace“;
- „atypická rodič. situace, sociálně-zdravotní důvody“ .

Takto vymezené důvody umístění totiž nic nevyovídají o konkrétní situaci individuálního dítěte a ani ZDVOP, který dohodu uzavírá, ani OSPOD, který se následně vyjadřuje k důvodnosti pobytu dítěte a v rámci toho se zabývá též zákonností uzavřené dohody, ani krajský úřad, který následně rozhoduje o nároku zřizovatele na státní příspěvek, si na základě podobně obecného konstatování nemohou vytvořit žádný bližší obraz o situaci dítěte a jeho rodiny.

Důležité proto je, aby důvody umístění dítěte byly vždy vymezeny tak, aby v jejich rámci bylo, byť stručně, popsáno:

- **co konkrétně taková nepříznivá okolnost znamená v daném případě** (např. „rodina se dnes musela vystěhovat z nájemního bytu, náhradní ubytování nemá zajištěno“); **a**
- **jak je naplněn požadavek subsidiarity využití ZDVOP**, tj. je uvedeno, zda zákonný zástupce, který dohodu uzavírá, má aktuálně dostupné jiné alternativy řešení (navážeme-li na příklad uvedený v předchozí odrážce, pak by popis naplnění tohoto požadavku mohl znít např. takto: „(..), o děti se nyní nemůže postarat nikdo z příbuzných ani osob blízkých; není vyloučeno, že by péči o děti mohli převzít prarodiče z matčiny strany, ti však žijí na Slovensku; rodiče je budou kontaktovat v nejbližších dnech“).

Příklad

Pěstoun se obrátil na ZDVOP s žádostí o umístění dětí, které mu byly svěřeny. ZDVOP uvedl, že brzy přijde o bydlení, protože má dluh na nájemném, a neví, kam s dětmi jít.

Jak by měl ZDVOP postupovat?

Informace, kterou pěstoun ZDVOP při prvním kontaktu uvádí, je velmi obecná a jistě odpovídá i tomu, že se pěstoun společně se svěřenými dětmi ocitl v tíživé a stresové životní situaci, v níž bude potřebovat pomoc a podporu. Tu je mu třeba poskytnout už v rámci jednání s ním jako se zájemcem o službu ZDVOP. Není totiž zřejmé, zda pěstoun před tím, než se obrátil na ZDVOP, vyčerpал všechny možné alternativy. Jaké další informace musí tedy ZDVOP zjistit, aby mohl vyhodnotit, že požadované umístění dětí odpovídá potřebě neodkladné péče, včetně subsidiarity využití ZDVOP, ve smyslu § 42 odst. 1 ZSPOD?

Bude se jednat především o tyto informace:

- v jakém časovém horizontu má ke ztrátě bydlení dojít;

- zda se pěstoun v souvislosti se vzniklou situací již obracel na subjekt, který jej doprovázel, a zda ze strany tohoto subjektu tedy došlo k poskytnutí poradenství a případnému zmapování dalších alternativ;
- zda se pěstoun v souvislosti se vzniklou situací již obracel na OSPOD a zda společně zmapovaly alternativy;
- zda zde neexistují nějaké další osoby, na které by se pěstoun mohl v dané otázce obrátit (typicky např. příbuzní, osoby blízké), které by mohly dočasně péči o děti zajistit, zda tyto osoby byly v souvislosti se vzniklou situací kontaktovány;
- věk dětí (k tomu viz více část [II. Postavení dětí starších 15 let v kontextu pobytu dítěte v ZDVOP](#)).

Vyhodnocení akutnosti situace (bezprostřednosti ohrožení života či fyzického či psychického zdraví, které dítěti bez poskytnutí služby ZDVOP hrozí) bude vždy vycházet z komplexního zohlednění všech uvedených skutečností. Stěžejní je první z uváděných informací. Nutně totiž musí platit, že čím bezprostřednější je povaha nepříznivé sociální situace, tím menší prostor existuje pro nalezení případné alternativy, a to i pokud jsou tyto alternativy obecně dostupné. Uvedeno přímo ve vztahu k popsanému případu – jistě bude jiná situace, pokud rozhovorem s pěstounem v rámci jednání se zájemce o službu ZDVOP dále zjistí, že pěstoun se v dané záležitosti dosud neobracel ani na subjekt, který ho doprovází, ani na OSPOD, případně že má příbuzné, u nichž není vyloučeno, že by se o děti mohli krátkodobě postarat, avšak tyto příbuzné dosud nekontaktoval, a k vlastní ztrátě bydlení (povinnosti opustit obydlí) má dojít až za 5 dní, nebo pokud je situace ohledně případných alternativ stejná, avšak pěstoun má opustit obydlí již za pár hodin. V druhém z uvedených případů bude pravděpodobně potřeba neodkladné péče naplněna, jelikož i když jsou potenciálně dostupné alternativy, není v daném čase reálné zjistit, zda jsou v daném případě skutečně průchodné - realizovatelné (vždy však bude záviset na konkrétních okolnostech případu), naopak v prvním z uvedených případů je dostupná ještě dostatečná doba, v níž je možné se obrátit na subjekty, které mohou pěstounovi případně pomoci s nalezením jiného řešení (doprovázející subjekt, OSPOD, členové rodiny či osoby blízké).

Je vhodné zdůraznit, že na ZDVOP samozřejmě nelze klást přehnané nároky v tom smyslu, že by měl garantovat, že k využití jeho služeb a umístění dítěte nikdy nedojde v případě, kdy jsou dostupné alternativy, a že je na jeho odpovědnosti všechny tyto alternativy objektivně zjistit, a to i s ohledem na okolnosti, za nichž by v souladu s § 42 odst. 1 ZSPOD mělo probíhat jednání se zájemcem o umístění dětí do tohoto zařízení. V tomto ohledu musí být míra odpovědnosti ZDVOP nutně korigována tím, co se ZDVOP v okamžiku přijetí dítěte mohl objektivně dozvědět od zájemce o poskytnutí jeho služby, vedl-li by profesionálním způsobem jednání s tímto zájemcem, stejně jako tím, zda měl ZDVOP možnost se v tomto okamžiku zkontaktovat s OSPOD a ověřit, že situaci zájemce, respektive dětí, o něž je zájemce povinen pečovat, skutečně nelze řešit jiným způsobem.

1.3.1b) Umístění dítěte na základě žádosti OSPOD

Příliš odlišná od popsané situace není ani situace, kdy o umístění dítěte do ZDVOP žádá nikoli zákonný zástupce, nýbrž OSPOD. Ani zde totiž neplatí, že ZDVOP je povinen vyhovět žádosti OSPOD vždy a za všech okolností. Je totiž třeba vycházet z toho, že jednání OSPOD v podobě podání žádosti o umístění dítěte do ZDVOP je především **zástupným jednáním za rodiče**, který v dané situaci, která má akutní (krizový) charakter, nemůže jménem dítěte jednat samostatně.²⁷ I OSPOD v případě, že žádá o umístění dítěte do ZDVOP, tak přichází fakticky jako **zájemce o službu** a je třeba v tomto ohledu na něj vztáhnout výše popsaná pravidla a principy.²⁸

ZDVOP je oprávněn odmítnout přijetí dítěte na základě žádosti OSPOD, v případě, že:

- **OSPOD podává žádost o umístění dítěte do ZDVOP mimo rozsah svých oprávnění:**
  - o Tento důvod velmi úzce souvisí s vymezením situací, v nichž je OSPOD oprávněn o umístění dítěte do ZDVOP požádat. Neplatí totiž, že OSPOD může požádat o umístění dítěte do ZDVOP vždy a za všech okolností. Toto oprávnění mu náleží pouze v situacích vymezených v § 15 odst. 1 ZSPOD, tj. v situacích, kdy fakticky nemůže jednat zákonný zástupce dítěte a o umístění dítěte do ZDVOP požádat sám (k tomu více viz část [3.2.1 Rozsah oprávnění OSPOD požádat o umístění dítěte do ZDVOP](#)).
  - o Tento důvod bude tedy často velmi úzce souviset se situacemi, kdy je ZDVOP využíván v rozporu se svým zákonným účelem, jak byly popsány v části [1.2 Situace neoprávněného využívání ZDVOP v rozporu s jeho zákonným účelem](#)). Jako typický příklad, kdy ZDVOP pozná, že OSPOD jedná nad rámec svých zákonných oprávnění, je situace „předobjednáváných“ pobytů dítěte v ZDVOP. Nebude se však jednat o jedinou možnou situaci odmítnutí přijetí dítěte do ZDVOP z důvodu, že OSPOD překročil své pravomoci. OSPOD bude vždy jednat nad rámec svých pravomocí, vyplyne-li z jednání s ním jako se zájemcem o službu, **že zde není žádná objektivní překážka, která by bránila jednat zákonnému zástupci dítěte a uzavřít dohodu se ZDVOP samostatně.**

²⁷ Oproti rodiči je toto oprávnění OSPOD – s ohledem na skutečnost, že se jedná o orgán veřejné správy, časově omezeno (lhůtou 24 hodin, podaří-li se obstarat souhlas rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, případně lhůtou 48 hodin, byl-li podán návrh na nařízení předběžného opatření).

²⁸ Nutno pro úplnost dodat, že uvedené platí i navzdory formulace kritéria 9c standardů kvality sociálně-právní ochrany dětí při poskytování sociálně-právní ochrany ZDVOP, které by mohlo vyznívat tak, že ZDVOP je oprávněn odmítnout umístění dítěte jedině, jedná-li se o umístění dítěte na žádost zákonného zástupce (srov. „(...) zpracována pravidla a postupy pro situace, kdy lze umístění dítěte do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc na základě dohody se zákonným zástupcem odmítnout.“).

- **v případě, že OSPOD jako důvod své žádosti o umístění dítěte uvádí některý z důvodů, které jdou nad rámec zákonného účelu ZDVOP:**
  - o Tento důvod opět velmi úzce souvisí s tím, co bylo uvedeno v části [1.2 Situace neoprávněného využívání ZDVOP v rozporu s jeho zákonným účelem](#) k nejtypičtějším situacím, s nimiž se lze v současné praxi setkat a v nichž je ZDVOP využíván v rozporu s jeho zákonným účelem. Bez dalšího lze tak odmítnout přijetí dítěte na základě žádosti OSPOD v případě, že OSPOD žádá o umístění dítěte z důvodu „výchovných problémů“, záškoláctví, či jiných projevů na straně dítěte, které jsou OSPOD vnímány jako rizikové.

- **v případě, že OSPOD ve své žádosti dostatečně nekonkretizuje důvod umístění dítěte, nýbrž tento důvod označuje pouze zobecnělou kategorií:**
  - o Tento důvod odmítnutí přijetí dítěte do ZDVOP na základě žádosti OSPOD úzce souvisí s tím, co bylo uvedeno výše ve vztahu k umístění dítěte do ZDVOP na základě žádosti zákonného zástupce dítěte a odpovědnosti ZDVOP za vedení jednání se zájemcem o službu tak, aby společně se zájemcem, kterým je v tomto případě OSPOD, důvod umístění dítěte konkretizoval způsobem, který bude odrážet konkrétní okolnosti případu a z něhož bude vyplývat:
    - závažnost ohrožení daného dítěte;
    - bezprostřední charakter tohoto ohrožení a
    - naplnění požadavku subsidiarity využití ZDVOP.

1.3.1c) Umístění dítěte na základě rozhodnutí soudu

V případě, že k umístění dítěte do ZDVOP dochází na základě rozhodnutí soudu, ustupuje vlastní odpovědnost ZDVOP za zajištění využití tohoto zařízení v souladu s jeho zákonným účelem do určité míry do pozadí, avšak je třeba zdůraznit, že rozhodně neplatí, že by ZDVOP v těchto případech nenesl v tomto ohledu odpovědnost žádnou. ZDVOP jistě musí respektovat rozhodnutí soudu, avšak jediné v případě, že toto soudní rozhodnutí je:

- vykonatelné a
- závazné pro ZDVOP.

Problémy s vykonatelností a závazností soudního rozhodnutí pro ZDVOP typicky nastávají v těch případech, kdy je za účelem umístění dítěte do ZDVOP využito tzv. obecné předběžné opatření, tj. předběžné opatření nařízené podle § 74 a násl. zákona OSŘ, případně podle § 102 OSŘ a § 12 ZZŘS. Problémy se závazností soudního rozhodnutí pro ZDVOP budou nastávat též v případě, že o umístění dítěte do ZDVOP je rozhodnuto rozsudkem ve věci samé podle § 971 odst. 2 občanského zákoníku, případně podle § 13a ZSPOD, avšak ZDVOP nebylo přiznáno postavení účastníka soudního řízení, v němž byl předmětný rozsudek vydán (k tomu více viz

část [3.1.4 Materiálně vykonatelné meritorní rozhodnutí o umístění dítěte do ZDVOP](#)).

Odpovědnost ZDVOP za to, že dochází k využívání ZDVOP v souladu s jeho zákonným účelem, nezaniká ani v případě, že je dítě do tohoto zařízení svěřeno takovým soudním rozhodnutím, které je vykonatelné a pro ZDVOP závazné. ZDVOP, respektive jeho ředitele, i v tomto případě **stíhá povinnost vyhodnocovat důvodnost umístění a dalšího pobytu dítěte v ZDVOP**, přičemž dospěje-li k závěru, že pobyt dítě v ZDVOP není důvodný, musí se v souladu s § 42a odst. 3 písm. b) ZSPOD v dané věci obrátit s podnětem ke zrušení umístění dítěte v ZDVOP na soud a vyrozumět o tom příslušný OSPOD.

1.3.2 Odpovědnost OSPOD

Odpovědnost OSPOD za to, že nebude docházet k nedůvodnému umístění dětí do ZDVOP (tj. že ZDVOP bude využíván v souladu se svým zákonným účelem), je značná v případě všech právních titulů, na základě kterých může být dítě do ZDVOP umístěno, což souvisí s vlastní rolí OSPOD jako správního orgánu, který je odpovědný za zajištění a koordinaci veřejnoprávní ochrany příznivého vývoje dítěte. Níže budou popsána specifika odpovědnosti OSPOD v návaznosti na jednotlivé právní tituly.

1.3.2a) Umístění dítěte na základě žádosti zákonného zástupce

V případě umístění dítěte do ZDVOP na základě žádosti jeho zákonného zástupce vystupuje vlastní odpovědnost OSPOD za zajištění ochrany dítěte před jeho nedůvodným umístěním a dalším pobytem v ZDVOP a za využívání ZDVOP v souladu s jeho zákonným smyslem a účelem do popředí v souvislosti s vyjádřením o důvodnosti pobytu dítěte v ZDVOP, který je v těchto případech v souladu s § 42g odst. 1 ZSPOD podmínkou pro vznik nároku zřizovatele na státní příspěvek, jakož i v souvislosti s jeho oprávněním sdělit, že další umístění dítěte v ZDVOP již nepovažuje za důvodné podle § 42g odst. 4 písm. b) ZSPOD.

Požadavky na vyjádření o důvodnosti pobytu dítěte v ZDVOP budou v základu totožné s požadavky na vymezení důvodu pro umístění dítěte v rámci smluvního ujednání podle § 42 odst. 8 písm. e) ZSPOD, je-li dítě do ZDVOP umístěno na základě žádosti svého zákonného zástupce [k tomu viz část [1.3.1a\) Umístění dítěte do ZDVOP na základě žádosti zákonného zástupce](#)], stejně jako na vymezení důvodu pro umístění dítěte v případě, že o umístění dítěte žádá OSPOD [k tomu viz část [1.3.1b\) Umístění dítěte na základě žádosti OSPOD](#)]. Tímto požadavkem je především požadavek na **přezkoumatelnost vyjádření OSPOD**, který úzce souvisí s požadavkem na dostatečnou konkretizaci důvodů, pro které je v daném konkrétním případě pobyt dítěte v ZDVOP nevyhnutelný, a to opět ve smyslu doložení toho, že v daném konkrétním případě jsou naplněny požadavky na:

- závažnost ohrožení dítěte (jeho života či fyzického či psychického zdraví);

- bezprostřednost tohoto ohrožení a
- subsidiaritu využití ZDVOP (absenci dostupných alternativ).

Jaké vyjádření OSPOD o důvodnosti pobytu dítěte v ZDVOP není možné považovat za dostačující?

Zcela nedostačující je přistupovat k vyjádření o důvodnosti pobytu dítěte v ZDVOP způsobem, se kterým se lze v praxi stále poměrně často setkat, kdy OSPOD na předepsaném formuláři v kolonce „důvodnost“ pouze zaškrťává, zvýrazňuje či kroužkuje z možností „ANO-NE“ možnost „ANO“, případně slova „ANO“ do dané kolonky dopisuje, a následně již uvádí pouze datum, od kterého považuje umístění dítěte za důvodné.

Nedostačující rovněž bude takové vyjádření OSPOD o důvodnosti pobytu dítěte v ZDVOP, v němž bude jako důvod umístění dítěte uvedena některá ze zobecňujících kategorií, která žádným způsobem nezohledňuje konkrétní okolnosti případu (např. „ztráta bydlení“; „abúzus návykových látek“ apod.).

Příklad

Příkladem zcela nedostačujícího vyjádření OSPOD o důvodnosti pobytu dítěte v ZDVOP může být např. tato formulace *„matka i přes pomoc OSPOD, se ocitla v těžké životní situaci“*.

Proč je toto vyjádření OSPOD o důvodnosti pobytu dítěte v ZDVOP nedostačující?

Citovaná formulace je natolik obecná, že je nepřezkoumatelná. O situaci dítěte nevyovídá více, než že dítě má matku a že matka je v kontaktu s OSPOD. Jako taková neumožňuje žádnému dalšímu subjektu zkontrolovat, že dítě bylo do ZDVOP umístěno skutečně v souladu se zákonným účelem tohoto zařízení. Není totiž vůbec zřejmé, v čem spočívá těžkost životní situace matky; konkrétní důvody, proč matka nemůže pečovat o své děti, ani důvody, proč situaci dětí nelze řešit jiným, mírnějším a méně omezujícím způsobem (např. umístěním dětí do péče příbuzných).

Podobné nároky jako na vyjádření OSPOD o důvodnosti pobytu dítěte v ZDVOP je třeba klást též na **předchozí písemný souhlas OSPOD**, který je v souladu s § 42 odst. 5 písm. a) ZSPOD zákonnou podmínkou pro prodloužení pobytu dítěte, které bylo do ZDVOP umístěno na základě žádosti svého zákonného zástupce, v tomto zařízení na dobu přesahující 3 měsíce umístění dítěte. Oproti vyjádření OSPOD o důvodnosti pobytu dítěte v ZDVOP je však třeba po předchozím písemném souhlasu OSPOD požadovat též uvedení důvodů, **proč původní tříměsíční doba umístění dítěte v ZDVOP nestačila k vyřešení krizové situace dítěte**.

Tento požadavek vyplývá z toho, že možnost prodloužování pobytu dítěte v ZDVOP by neměla být využívána ani automaticky ani pravidelně, jak tomu však v praxi velmi

často bývá. Pokud se již v průběhu prvních tří měsíců pobytu dítěte ukáže, že není reálný brzký návrat dítěte zpět do péče svých původních pečovatелů [slovy § 42 odst. 2 písm. c) ZSPOD zpět do péče svého „zákonného zástupce“], pak by OSPOD měl co nejdříve činit kroky za účelem nalezení jiného, dlouhodobějšího řešení situace dítěte.

Nesprávným úředním postupem OSPOD je, pokud bezúčelně dochází k využívání celé šestiměsíční doby pobytu dítěte v ZDVOP na základě žádosti zákonného zástupce dítěte, bez reálné šance dítěte na návrat zpět do péče tohoto zákonného zástupce, případně je-li tato doba navíc následně ještě prodloužena podáním žádosti OSPOD o umístění dítěte do ZDVOP po uplynutí 6 měsíců, po které zde dítě pobývalo na základě žádosti svého zákonného zástupce [k tomu více viz část [3.2.1b\) Příklady nepřipustného překročení zákonného oprávnění OSPOD požádat o umístění dítěte do ZDVOP](#)].

Skutečnost, že OSPOD (a to samostatně, vedle ZDVOP) je odpovědný za sledování důvodnosti pobytu dítěte v ZDVOP (a z hlediska své role koordinátora případu dítěte též za aktivní působení ve smyslu řešení situace dítěte a jeho rodiny tak, aby dítě muselo pobývat v ZDVOP skutečně pouze po nezbytně nutnou dobu), ostatně vyplývá též z již výše citovaného § 42g odst. 4 písm. b) ZSPOD, který upravuje **zánik nároku na státní příspěvek pro zřizovatele ZDVOP**, přičemž stanoví, že tento nárok zanikne vždy, je-li dítě svěřeno v ZDVOP bez rozhodnutí soudu (na základě žádosti zákonného zástupce; na základě své vlastní žádosti se souhlasem rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte; na základě své vlastní žádosti, je-li dítě starší 15 let; případně na základě žádosti OSPOD se souhlasem rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte) a **OSPOD odešle ZDVOP sdělení, že nepovažuje nadále umístění dítěte v tomto zařízení za důvodné**.

1.3.2b) Umístění dítěte na základě žádosti OSPOD

V případě umístění dítěte na základě žádosti OSPOD odpovědnost OSPOD za to, že ZDVOP bude využit v souladu se svým zákonným účelem, přímo souvisí s odpovědností OSPOD za to, že své zákonné oprávnění požádat o umístění dítěte do ZDVOP bude využívat výlučně v případech, kdy mu skutečně ze zákona náleží, tj. v případech podle § 15 odst. 1 ZSPOD, kdy se dítě nachází v situaci potřeby zajištění neodkladné péče a tuto péči mu nemůže fakticky zajistit jeho dosavadní pečovatel, a to případně ani tak, že to bude sám pečovatel, kdo podá žádost o umístění dítěte do ZDVOP (k tomu více viz část [3.2.1 Rozsah oprávnění OSPOD požádat o umístění dítěte do ZDVOP](#)). I při zajišťování neodkladné péče musí OSPOD současně dodržovat posloupnost jednotlivých forem péče, jak je vyjádřena v § 9a odst. 2 ZSPOD, podle které představuje umístění dítěte do zařízení až poslední možné řešení.

Odpovědnosti OSPOD sledovat důvodnost umístění dítěte v ZDVOP po celou dobu pobytu dítěte v tomto zařízení a aktivně působit tak, aby zde dítě pobývalo pouze nejkratší možnou dobu, v průběhu celého pobytu dítěte v ZDVOP, lze i v tomto případě opřít mj. i § 42g odst. 4 písm. b) ZSPOD, upravující zánik nároku zřizovatele ZDVOP na státní příspěvek, jak byl citován výše v části [1.3.2a\) Umístění dítěte na základě žádosti zákonného zástupce](#).

1.3.2c) Umístění dítěte na základě rozhodnutí soudu

Míra odpovědnosti OSPOD je i v případě soudního svěření dítěte do ZDVOP **v podstatě srovnatelná s mírou odpovědnosti soudu.**

Vysoká míra odpovědnosti OSPOD v tomto kontextu vyplývá z postavení OSPOD jako té složky výkoné moci, která je pověřena zajišťováním veřejnoprávní ochrany dětí. S touto jeho rolí velmi úzce souvisí též ta skutečnost, že je to **právě OSPOD, komu zákon svěřuje oprávnění obrátit se na soud s návrhem na oddělení dítěte od jeho rodiče v případě, že je to z hlediska veřejnoprávní ochrany dítěte nezbytné.** OSPOD v tomto jeho postavení může konkurovat pouze státní zastupitelství v rámci výkonu svých návrhových a účastenských oprávnění v občanskoprávních řízeních. Státní zastupitelství však na rozdíl od OSPOD nikdy nebude mít v otázkách veřejnoprávní ochrany dítěte koordinační úlohu.

OSPOD by se tedy neměl v žádném případě dostat do „vleku událostí“, právě naopak – systém je nastaven tak, že je to **typicky právě on, a v případě předběžné úpravy poměrů výlučně on**, kdo svým návrhem soud upozorňuje na to, že v konkrétním případě by podle jeho názoru mělo být přijato opatření v podobě umístění dítěte do ZDVOP. Již v tomto stupni mu tak vzniká určitá odpovědnost, a to odpovědnost za vyhodnocení situace dítěte ve smyslu nezbytnosti přijetí opatření v podobě umístění tohoto dítěte do ZDVOP. Jinými slovy, OSPOD nese odpovědnost již za to, že nebude přistupovat k podání návrhu na svěření dítěte do ZDVOP v těch případech, kdy ani podle jeho poznatků nebude možné doložit, že jsou splněny podmínky pro umístění dítěte do ZDVOP (tj. nebude osvědčena potřeba neodkladné péče), a že se nebude odkazovat na to, že odpovědnost za rozhodnutí nese soud a nikoli OSPOD. Uvedené musí platit tím spíše, čím méně má soud času pro to, aby mohl skutečnosti tvrzené v návrhu OSPOD ověřit též z jiných zdrojů a podkladů, tedy především v případě rozhodování o nařízení tzv. rychlého předběžného opatření podle § 452 odst. 1 ZZŘS.

Stejně tak je to právě OSPOD jako koordinátor případu dítěte, kdo by měl typicky být **tím prvním, kdo vyhodnotí, že další pokračování umístění dítěte v ZDVOP již není důvodné**, a to i před uplynutím doby, na kterou dítě bylo soudním rozhodnutím do ZDVOP svěřeno. Jako nesprávnou lze jistě hodnotit praxi, kdy je k situaci dítěte umístěnému v ZDVOP na základě soudního rozhodnutí přistupováno tak, že je všemi relevantními subjekty, především OSPOD, již na počátku platnosti daného soudního rozhodnutí počítáno s tím, že bude využita nejvýše přípustná délka pobytu

dítěte v ZDVOP, která z něj vyplývá, respektive, že se všechny odpovědné subjekty spoléhají na to, že do stanoveného okamžiku mají situaci dítěte v podstatě ošetřenou či dokonce vyřešenou.

Stejně jako v případě svěření dítěte do jakékoli jiné formy ústavní péče, je třeba i v případě svěření dítěte do ZDVOP k situaci dítěte přistupovat tak, že tímto svěřením bylo dítě sice uchráněno před určitými nepříznivými skutečnostmi, které pro něj znamenaly bezprostřední nepřiměřené ohrožení, nicméně **samotným svěřením vstupuje do života dítěte nová, poměrně závažná nepříznivá skutečnost, za kterou je třeba institucionalizaci dítěte s ohledem na její dopady na další vývoj dítěte vždy považovat.** Oproti jiným formám ústavní péče pak k pobytu dítěte v ZDVOP přistupuje ještě další významná nepříznivá skutečnost, která přímo vyplývá z jeho povahy krizového azylového zařízení, a tou je **přechodnost** řešení situace dítěte v podobě jeho umístění v ZDVOP.

V této souvislosti je vhodné zdůraznit, že pouze přechodná, tj. trvajících nikoli déle, než je nezbytně nutné, by měla být jakákoli pobytová péče o dítě, nicméně „přechodnost“ pobytu v ZDVOP nabývá v tomto ohledu ještě **další kvality**, spočívající v tom, že pro dítě musí být, co nejrychleji je to možné, nalezeno **jiné, stabilnější řešení jeho situace**, přičemž toto řešení může spočívat v krajním případě i v umístění dítěte do pobytového zařízení, které je určeno k déletrvajícím pobytům dětí. OSPOD musí mít na paměti, že i v případě, kdy dítě potřebuje zajistit náhradní péči nikoli pouze přechodně, nýbrž dlouhodoběji, a jiná forma než pobytová náhradní péče není v daném případě dostupná, je pro dítě vždy výhodnější, je-li umístěno v takovém pobytovém zařízení, které je určeno k déletrvajícím pobytům dětí. Zákonný účel ZDVOP coby krizového azylového zařízení se totiž promítá též do právních nároků, které dítě pobývajících v ZDVOP má. Žádným způsobem zde např. není ošetřena situace, kdy dítě v ZDVOP zletí, anebo před nabytím zletilosti dosáhne plné svéprávnosti. Takové dítě nebude mít nárok na podobu jednorázového peněžitého příspěvku při odchodu ze zařízení, současně nebude mít ani možnost v případě, že by o to mělo zájem, setrvat v zařízení na základě tzv. smlouvy o dobrovolném pobytu, bude-li v tomto okamžiku stále nezaopatřeným dítětem (tj. typicky bude-li se soustavně připravovat na budoucí povolání).

V jakých typových situacích dochází k prolongování soudem nařízeného umístění dítěte v ZDVOP?

Se situacemi, kdy dochází ke zcela nedůvodnému prolongování pobytu dítěte v ZDVOP (v případech, kdy se dítě nemůže vrátit ani do své přirozené rodiny, ani pro něj není aktuálně dostupná vhodná náhradní rodina), se lze setkat především (nikoli však výlučně) ve dvou typových situacích, a to:

A) v případě dětí, které byly do ZDVOP umístěny v době, kdy nejvýše přípustná délka pobytu dítěte v tomto zařízení nejprve nebyla nijak omezena, následně byla stanovena na 3 roky (byť i za této právní úpravy byl ZDVOP vymezen

jako krizové azylové zařízení²⁹), a které soud i po nabytí účinnosti občanského zákoníku, který nejvýše přípustnou délku pobytu dítěte v ZDVOP zcela jasně zastropoval 6 měsíci, opakovaně do ZDVOP umisťuje s poukazem na to, že tyto děti jsou v tomto zařízení zvyklé, a

B) v případě dětí, které se blíží hranici dospělosti, přičemž provozovatel ZDVOP je současně poskytovatelem sociální služby dům na půl cesty a již předem se plánuje, že do nabytí zletilosti (případně plné svéprávnosti z jiného důvodu) bude dítě pobývat v ZDVOP a následně přejde právě do sociální služby dům na půl cesty stejného poskytovatele.

Příklad:

Z odůvodnění soudního rozhodnutí podle § 971 odst. 2 občanského zákoníku:

„Na základě provedeného dokazování a po zvážení všech důkazů dospěl soud k závěru, že návrh navrhovatele, aby bylo rozhodnuto o opětovném svěřeni nezletilého (...) do péče Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (...), je důvodný. Rodiče stejně jako v době předchozí nemají o nezletilého zájem, tohoto v příslušném zařízení nenavštěvují. Mají špatné nejen bytové, ale zejména materiální podmínky, když oba jsou vedeni v evidenci úřadu práce a jsou dopláceni pouze sociálními dávkami. Nezletilý sám má zájem i nadále pobývat v péči předmětného zařízení, kde našel své dočasné útočiště a má tam již vybudováno své zázemí pro jeho další pobyt a vzdělávání. Zpět do péče rodičů nechce být svěřen, když má velmi špatné zkušenosti z doby minulé, když rodiče mu z důvodu nedostatku financí nebyli schopni zajistit ani základní potřeby. Tito si pak do současné doby neupravili své celkové poměry a to nejen bytové, ale i ekonomickou situaci pro převzetí dítěte zpět do své péče. Soud tedy stejně jako v době předchozí opět rozhodl o svěřeni nezletilého (...) do péče Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (...), když má zato, že jsou splněny zákonné podmínky pro vyhovění tohoto návrhu uvedené v § 971 odst. 2 o. z.“

Nutno dodat, že podobný postup soudu hrubě odporuje zákonné právní úpravě, a to včetně právní úpravy meritorního umístění dítěte do ZDVOP v § 971 odst. 2 občanského zákoníku. Ta jednoznačně zastropovala nejvýše přípustnou délku

²⁹ Komentář k ZSPOD k tomu uvádí následující: „Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc se tak v podstatě stala obdobou ústavních zařízení péče o děti, které známe ze školské a zdravotnické oblasti, resp. jejich doplňkem, vhodným pro zajištění přechodného krizového pobytu, avšak na dobu delší než jen na „překlenovacích“ 24 hodin nebo nejvýše na dobu trvání „rychlého předběžného opatření“ po dobu několika týdnů. Tím však nebyl současně nijak dotčen základní účel zařízení vymezený pro celou dobu až dosud v § 42 odst. 1 zák. o soc.-práv. ochraně dětí, tzn. i přes zmíněnou změnu nebyl popřen charakter zařízení jako krizové a překlenovací služby. Vzhledem k vymezení druhu služby předpisem veřejného práva - § 42 odst. 1 zák. o soc.-práv. ochraně dětí – tak v případě, kdy by soud svěřil do péče takového zařízení dítě a ponechal jej v jeho péči dlouhodobě [tedy zpravidla déle než nejvýše 6 měsíců, srov. výklad k § 6 písm. f) a k § 10a odst. 2 zák. o soc.-práv. ochraně dětí], a to i přes lakonickou úpravu základních (tedy rodinněprávních) předpisů platných do roku 2012, resp. 2013, lze konstatovat, že taková soudní úprava by byla jistě v **rozporu s veřejným pořádkem**.“ (k tomu viz MACELA, M. et al. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2015. s. 480-481).

pobytu dítěte v ZDVOP 6 měsíci, přičemž i Výkladové stanovisko č. 18 Expertní skupiny Komise pro aplikaci nové civilní legislativy při Ministerstvu spravedlnosti ze dne 14. února 2014 - k problematice nového (dalšího) rozhodnutí o svěřeni dítěte do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, které zcela jednoznačně uvedlo, že k opětovnému svěřeni dítěte do ZDVOP by mělo docházet pouze v ojedinělých, výjimečných případech, kdy je to v důležitém zájmu dítěte, tj. např. v případech, „*kdy o dalším osudu dítěte je již rozhodováno v soudním řízení, které doposud neskončilo (stabilita výchovného prostředí, přičemž je zřejmé, že pro dítě je hledáno náhradní rodinné prostředí, případně, že je patrné, že v dohledné době se bude moci dítě vrátit zpět do původní rodiny).*“

Jaká je v těchto případech role OSPOD?

OSPOD se v těchto případech nesmí zbavovat své vlastní odpovědnosti odkazem na to, že soud rozhodl, jak rozhodl, nýbrž musí působit jako aktivní koordinátor řešení situace dítěte a za tímto účelem využívat též svá návrhová oprávnění.

Je-li dítě navíc umístěno do ZDVOP na základě **předběžného opatření**³⁰, což by s ohledem na vymezení zákonného účelu ZDVOP jako krizového azylového zařízení zajišťujícího dětem neodkladnou péči v případě bezprostředního nepřiměřeného (vážného a pravděpodobného) ohrožení jejich života nebo zdraví mělo být typické, pak OSPOD nese významnou míru odpovědnosti též za to, že předběžné opatření nebude prodlužováno, případně bude zrušeno, pomine-li v mezidobí bezprostřednost nebo nepřiměřenost, tj. závažnost nebo pravděpodobnost, ohrožení dítěte. **Jako nesprávnou a s ohledem na nálezy Ústavního soudu ze dne 12. 5. 2015, sp. zn. I. ÚS 2903/14, též jako protiústavní lze hodnotit stávající převládající praxi, která se promítá též do usnesení soudů o prodloužení předběžného opatření, které buď s odkazem na § 169 odst. 2 OSŘ vůbec neobsahuje odůvodnění, anebo které ve svém odůvodnění uvádí pouze odkaz na skutečnost, že v daném případě bylo zahájeno řízení ve věci samé, přičemž podle § 460 odst. 1 ZZŘS platí, že bylo-li před uplynutím doby, na kterou bylo předběžné opatření nařízeno, zahájeno řízení ve věci samé, může soud předběžné opatření opakovaně prodloužit na dobu nejvýše 1 měsíce tak, aby celková doba trvání předběžného opatření nepřesáhla 6 měsíců od jeho vykonatelnosti.**

Jaké jsou požadavky na prodlužování předběžného opatření?

V nálezu ze dne 12. 5. 2015, sp. zn. I. ÚS 2903/14, se Ústavní soud zabýval případem matky, které bylo její dítě odebráno na základě předběžného opatření. Toto předběžné opatření bylo následně každý měsíc prodlužováno novým usnesením, které však neobsahovalo (podobně jako usnesení o nařízení předběžného opatření) žádné odůvodnění a odkazovalo se pouze na § 169 odst. 2

³⁰ Myšleno je zde výlučně tzv. rychlé předběžné opatření, tj. předběžné opatření podle § 452 odst. 1 ZZŘS, jelikož jedině toto předběžné opatření může být za účelem umístění dítěte v ZDVOP využito, nemělo-li by se jednat o nepřipustné obcházení zákona.

OSŘ, podle kterého vyhotovení předběžného opatření, kterým se zcela vyhovuje návrhu, nemusí obsahovat odůvodnění.

Ústavní soud konstatoval, že v daném případě došlo k porušení práva matky na ochranu jejího rodinného života, jakož i jejího práva na spravedlivý proces. Ústavní soud vyzdvihl **nezbytnost zabývat se po celou dobu trvání předběžného opatření, tj. včetně rozhodování o jeho případném prodloužení, tím, zda jsou stále splněny podmínky pro předběžnou úpravu poměrů dítěte**, jak jsou definovány v § 924 občanského zákoníku a v § 452 odst. 1 ZZŘS. Ústavní soud konkrétně uvedl, že *„odnětí dítěte z péče rodičů musí být považováno jednak za krajní řešení, jednak za dočasné opatření, které má být ukončeno co nejdříve. Požadavek dočasnosti se přitom vztahuje jak na případy, kdy je náhradní péče o dítě nařízena meritorním rozhodnutím soudu, tak specificky i na případy, kdy se tak stane předběžným opatřením předcházejícím meritornímu rozhodnutí v řízení o péči o dítě (výchovné opatření). V onom druhém zmíněném případě požadavek dočasnosti nabývá obzvláštního významu s ohledem na závažnost zásahu do základních práv rodičů i dítěte, k němuž by zásadně mělo docházet až po náležitém a pečlivém posouzení všech okolností případu, argumentů a stanovisek všech dotčených aktérů a zvážení všech dotčených zájmů rodičů i dítěte; přičemž závažnost zásahu samozřejmě časem, s přibývajícím délkou jeho trvání narůstá. Jak bylo poznamenáno výše, předběžné opatření by v těchto případech mělo být skutečně toliko krátkodobým provizoriem, nikoliv "kvazidefinitivním" rozhodnutím (nález sp. zn. I. ÚS 618/05, citovaný shora). (...) Z požadavku dočasnosti zásahu dále vyplývá i nutnost průběžného přezkoumávání jeho opodstatněnosti a přiměřenosti - tedy toho, zda je předběžné opatření obecně stále namístě a zda je namístě v té podobě, v jaké bylo dříve nařízeno -, a to i v průběhu soudního řízení, došlo-li k zásahu předběžným opatřením. Po celou dobu trvání předběžného opatření, jímž je dítě odebráno z péče rodičů a umístěno do péče jiné osoby či zařízení, obecný soud musí mít za splněné podmínky jeho nařízení (§ 76a odst. 1 o. s. ř. do 31. 12. 2013, § 452 odst. 1 z. z. ř. s. od 1. 1. 2014) a při prodlužování jeho trvání musí zohledňovat i případnou změnu rozhodných okolností. Jinak řečeno, i po odnětí dítěte z péče rodičů na základě předběžného opatření je třeba stále zvažovat, zda nedošlo ke změně okolností a zda není namístě zrušení či alespoň změna předběžného opatření, která by představovala méně intenzivní zásah do základních práv dotčených osob. Je nezbytné mít stále na paměti povahu odnětí dítěte z péče rodičů coby krajního opatření; pro jeho trvání tak rozhodně nemůže stačit to, že je o dítě v jiném prostředí postaráno "lépe", než pokud by pobývalo v péči rodičů. Jak zdůraznil Ústavní soud v nálezu sp. zn. IV. ÚS 2244/09 (citovaný shora, bod 42), "odnětí dítěte rodičům z důvodu ohrožení na životě nemůže být v demokratické společnosti založeno pouze na srovnání předpokládané životní úrovně dítěte s úrovní, kterou by v rámci společnosti mohlo dosáhnout jinde".“*

Citované požadavky by měly nalézt svůj **odraz v náležitém odůvodnění usnesení soudu o prodloužení předběžného opatření**: *„Tato nutnost přezkoumávání*

opodstatněnosti a přiměřenosti předběžného opatření v průběhu jeho trvání se navíc promítá i do požadavků na jeho odůvodnění. V naléhavé situaci při nařízení předběžného opatření jsou ospravedlnitelné nižší nároky kladené na procesní spravedlnost, včetně standardu odůvodnění rozhodnutí a komplexity posouzení, o něž se rozhodnutí opírá - soud tedy nemusí pečlivě zvažovat a vyvažovat zájmy všech dotčených aktérů a jeho rozhodnutí dokonce ani výjimečně nemusí být odůvodněno. Nicméně s prodlužující se dobou trvání předběžného opatření zasahujícího do práva na rodinný život se postupně ona naléhavost situace, ospravedlňující nižší nároky na procesní spravedlnost, vytrácí. S ohledem na závažnost zásahu v podobě odnětí dítěte z péče rodičů se déledobě nelze spokojit s takovými nižšími nároky na rozhodnutí soudu, jaké jsou zpravidla spojeny s rozhodnutími o předběžném opatření ve srovnání s rozhodnutími meritorními. Navíc je potřeba, aby se dotčení rodiče proti takovému zásahu mohli účinně bránit. (...) Lze tak shrnout, že obecné soudy se nemohou spokojit s nařízením předběžného opatření coby déledobým řešením. Naopak po nařízení předběžného opatření a zahájení řízení ve věci musí obecné soudy postupovat tak, aby řízení mohlo být co nejdříve, zpravidla v řádu měsíců, ukončeno meritorním rozhodnutím. Přitom i v průběhu řízení je nutné neustále zkoumat, zda jsou stále dány důvody k předběžné úpravě poměrů dítěte, a to v nezměněné podobě, přičemž toto zkoumání je třeba náležitě reflektovat i v odůvodnění rozhodnutí o dalším trvání předběžného opatření. Opodstatněnost a přiměřenost trvání předběžného opatření by obecné soudy rozhodující v nesporném řízení měly zkoumat případně i bez odpovídajících námitek dotčených účastníků, s ohledem na všechny jim dostupné a známé informace. Prostřednictvím náležitého odůvodnění svých rozhodnutí mohou obecné soudy realizovat svůj pozitivní závazek usilovat o opětovné sloučení rozdělené rodiny.“

Komentář k roli OSPOD:

V souvislosti s citovaným nálezem Ústavního soudu je třeba zdůraznit, že jakkoli předmětem ústavní stížnosti byl primárně postup soudu a nikoli OSPOD, neznamená to, že by pro vlastní postup OSPOD neměly tyto závěry relevanci. Právě naopak. Role OSPOD jako správního orgánu zajišťujícího veřejnoprávní ochranu dítěte bude dvojitá, jelikož:

- OSPOD je tím subjektem, který v případě nařízení předběžného opatření (tj. vzniku potřeby zajistit dítěte neodkladnou péči) „drží v rukou“ nejsilnější karty pro to, aby se situace dítěte a jeho rodiny změnila natolik, že pomine buď bezprostřednost ohrožení života či zdraví dítěte, nebo jeho nepřiměřenost (tj. závažnost či pravděpodobnost). Toho může dosáhnout nastavením (naplánováním) účinné intervence na základě vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny promítnutí v individuálním plánu ochrany dítěte. V tomto ohledu má tak daleko silnější postavení než soud, který faktickou situaci dítěte a jeho rodiny příliš ovlivnit nemůže, nýbrž jehož rolí je „pouze“ odpovídajícím způsobem zjišťovat skutkový

stav, osvědčený³¹ skutkový stav podřadit pod příslušné právní normy a na základě těchto právních norem rozhodnout. Jinými slovy, nemá-li se požadavek dočasnosti trvání předběžného opatření stát pouze prázdnou frází, soud se bez aktivní intervence ze strany OSPOD neobejde. Jako nesprávný je tak třeba hodnotit takový postup OSPOD, který předběžné opatření vnímá jako řešení situace dítěte až do nabytí vykonatelnosti meritorního rozhodnutí soudu v dané věci a který se případně odkazuje na to, že věc je nyní na posouzení soudu, nikoli na OSPOD jako takovém.

- OSPOD současně má k dispozici, a tudíž musí aktivně využívat svá návrhová oprávnění v otázkách předběžného opatření, která je v případě, že to odpovídá vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny, povinen aktivně využívat. Jinými slovy, podobně jako je soud povinen zabývat se přinejmenším každý měsíc tím, zda stále trvají důvody pro nařízení předběžného opatření a zda by situace dítěte nemohla být řešena mírnějším a méně omezujícím opatření, pak stejná povinnost stíhá též samotný OSPOD. Dospěje-li na základě tohoto průběžného vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny k závěru, že pro další trvání předběžného opatření již nejsou splněny zákonné podmínky, musí se v návaznosti na procesní situaci, obrátit na soud buď s návrhem na zrušení předběžného opatření, anebo má-li doba trvání předběžného opatření uplynout v období, než by soud musel nejpozději o návrhu na zrušení předběžného opatření rozhodnout (tj. do 7 dnů³²), soud vyrozumět o tom, že podle jeho názoru je další prodloužení předběžného opatření nedůvodné.

1.3.3 Odpovědnost krajského úřadu

Vlastní odpovědnost krajského úřadu souvisí s jeho postavením coby orgánu, který je **příslušný k rozhodování o nároku zřizovatele na státní příspěvek**. S ohledem na tuto jeho pozici se může zdát, že je až příliš vzdálen konkrétním situacím umístění dítěte. To je jistě do určité míry pravda a odpovědnost krajského úřadu, pokud jde o okolnosti umístění dítěte do ZDVOP, bude jistě nižší, než v případě ZDVOP a OSPOD, avšak **neznamená to současně, že by krajský úřad nenesl odpovědnost vůbec žádnou**.

I on je jako správní orgán vedoucí správní řízení vázán základními zásadami a pravidly tohoto řízení, jak jsou zakotveny v obecné právní úpravě ve správním řádu. I on je tak vázán **zásadou legality**, jak je formulována v § 2 odst. 1 správního řádu, který zakotvuje povinnost správního orgánu postupovat v souladu se zákony a ostatními právními předpisy, jakož i mezinárodními smlouvami, které jsou součástí právního řádu. Tato obecná povinnost podle správního řádu se přitom přímo propojuje s tím, co bylo uvedeno výše v souvislosti s § 42 odst. 1 ZSPOD, tj. že toto ustanovení *„je nejvýznamnějším ustanovením upravujícím zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. (...) Následující ustanovení zákona tak představují jen*

³¹ V případě předběžného opatření, v případě meritorního rozhodnutí by skutkový stav musel být prokázán.

³² § 462 odst. 1 ZZŘS.

pouhé technické provedení tohoto základního ustanovení. Posouzení splnění podmínek zákona pro pobyt dítěte a pro vznik zákonem předvídaných nároků (popř. povinností) všech dotčených subjektů tak není možné začínat od zmíněných „technických“ (procedurálních) norem, které jsou pouze „prováděcí“, ale od posouzení reálné situace dítěte a jeho rodiny měřítkem komentovaného ustanovení.“³³

Další důležitou povinností krajského úřadu je postupovat v souladu se **zásadou materiální pravdy a vyšetřovací zásadou**, jak jsou tyto vyjádřeny v § 3 správního řádu, který správnímu orgánu ukládá povinnost postupovat tak, aby byl zjištěn stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro soulad jeho úkonu s požadavky uvedenými v § 2 správního řádu, tj. včetně požadavku legality, jak byl uveden výše. Ustanovení § 3 správního řádu poté doplňuje § 50 odst. 3 správního řádu, který mj. zavazuje správní orgán „*zjistit všechny okolnosti důležité pro ochranu veřejného zájmu.*“

Je třeba zdůraznit, že zásada materiální pravdy není totožná se zásadou objektivní pravdy, a proto správní orgán nenese absolutní odpovědnost za to, že bude zjištěn úplný a skutečný stav věci³⁴. Jeho úkolem je vyloučit důvodné pochybnosti o skutkovém stavu věci.

„Skutkovým stavem věci“ v řízení o nároku je **splnění zákonných podmínek pro vznik nároku zřizovatele ZDVOP na státní příspěvek**. Krajský úřad má tedy povinnost shromáždit v řízení o nároku zřizovatele ZDVOP na státní příspěvek takové podklady, z nichž bude bez důvodných pochybností vyplývat, že byly splněny zákonné podmínky pro vznik tohoto nároku, a to včetně základních podmínek pro umístění dítěte do ZDVOP daných § 42 odst. 1 ZSPOD, z čehož vyplývají též určité **minimální nároky na obsah podkladů**, které zřizovatel krajskému úřadu předkládá, a to buď při prvotním podání žádosti o státní příspěvek podle § 42l odst. 3 ZSPOD, anebo při plnění své oznamovací povinnosti podle § 42n ZSPOD. Za jedinou výjimku lze v tomto ohledu považovat vykonatelné rozhodnutí soudu o umístění dítěte do ZDVOP, které je současně pro ZDVOP závazné (k tomu více viz část [3.1 Soudní rozhodnutí](#)).

V případě umístění dítěte na základě žádosti zákonného zástupce, na základě žádosti OSPOD, či na základě žádost samotného dítěte však tímto minimálním nárokem bude **požadavek na dostatečnou konkretizaci (individualizaci) okolností umístění dítěte do ZDVOP** tak, aby z podkladů vyplývalo, že v daném případě nedošlo k využití ZDVOP v rozporu s jeho zákonným smyslem a účelem.

³³ MACELA, M. et al. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. s. 484 – 485.

³⁴ K tomu viz z komentáře k § 3 správního řádu: „*Správní orgán pak není povinen zjišťovat spolehlivě úplný stav věci (všechny skutečnosti, které by mohly s tímto případem souviset), ale postačí, pokud zjistí tolik informací, kolik jich potřebuje pro učinění daného procesního úkonu.*“ (JEMELKA, L., PONDĚLÍČKOVÁ, K., BOHADLO, D. *Správní řád. Komentář*. 5. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016. komentář k § 3 správního řádu).

Krajský úřad tedy odpovídá za to, že státní příspěvek nebude zřizovateli ZDVOP přiznán, nebudou-li podklady, které zřizovatel předkládá, dostatečným způsobem konkretizovány (individualizovány) ve smyslu okolností umístění dítěte do ZDVOP a budou-li tedy fakticky zatíženy nepřezkoumatelností. I v případě dostatečně konkretizovaných podkladů pak odpovídá za to, že státní příspěvek nebude zřizovateli ZDVOP přiznán v případě, že z těchto konkretizovaných (individualizovaných) okolností umístění dítěte do ZDVOP vyplývá, že **umístění dítěte představuje exces** z § 42 odst. 1 ZSPOD (příklady viz část [1.2 Situace neoprávněného využívání ZDVOP v rozporu s jeho zákonným účelem](#)), a to i pokud jinak budou všechny další zákonné podmínky pro vznik nároku zřizovatele na státní příspěvek (k tomu viz část [III. Jednotlivé právní tituly pro pobyt dítěte v ZDVOP a případné problematické otázky](#)) splněny.

II. Postavení dětí starších 15 let v kontextu pobytu dítěte v ZDVOP

V kontextu umísťování dětí do ZDVOP, jakožto pobytového zařízení, je třeba věnovat mimořádnou pozornost postavení dětí, které jsou starší 15 let, a to mj. i s ohledem na skutečnost, že sám ZSPOD v právní úpravě ZDVOP s citovanou věkovou hranicí výslovně nepracuje. To však v žádném případě neznamená, že by právní úprava ZDVOP v ZSPOD měla v tomto ohledu představovat zvláštní právní úpravu k obecné právní úpravě nabývání svéprávnosti nezletilými. Je to však zřejmě právě absence výslovné právní úpravy, jakož i dlouhodobá zažitost určitých postupů, co v současné praxi vede až k systematickému porušování základních práv a svobod dospívajících dětí, především jejich práva na osobní svobodu a na realizaci své autonomie v míře přiměřené jejich rozvíjejícím se schopnostem.

2.1 Oprávnění dítěte staršího 15 let samostatně určovat místo svého pobytu

Je třeba zdůraznit, že svéprávnost v určování místa svého pobytu a pohybu nesplyvá v jedno s nabytím zletilosti, ale dítě jí nabývá daleko dříve. Běžně se v této souvislosti uvádí věková hranice 14 – 15 let. S věkovou hranicí 14 let pracoval již obecný občanský zákoník³⁵ (zákon č. 946/1811 Sb. zák. soud.) a i v současnosti se objevuje i v odborné literatuře. Komentář k ZVÚOV, rovněž pracuje s věkovou hranicí 14 let, kdy skupinu dětí starších 14 a mladších 18 let označuje za „**dospělé nezletilé**“, současně však poukazuje na to, že „*tuto významnou věkovou hranici občanský zákoník č. 141/1950 Sb. uměle zvýšil na 15 let*“³⁶.

³⁵ Obecný občanský zákoník (§ 21) rozděloval kategorii osob, které nejsou plně svéprávné z důvodu nedostatku věku na:

- děti (do 7 let);
- nedospělci (od 7 let do 14 let);
- nezletilci (od 14 do 24 let).

³⁶ K tomu viz KŘÍSTEK, A. *Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a o preventivně výchovné péči. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. s. 124.

Je pravdou, že věková hranice 15 let se v současném právním řádu objevuje v různých kontextech určování místa svého pobytu explicitně, a to na rozdíl od věkové hranice 14 let.³⁷ Nicméně s ohledem na obecnou právní úpravu svéprávnosti v § 31 občanského zákoníku, která na rozdíl od obecného zákoníku občanského i občanského zákoníku č. 141/1950 Sb. s žádnými věkovými kategoriemi dětí nepracuje³⁸, je třeba k otázce plné svéprávnosti dítěte určit si místo svého pobytu přistupovat tak, že tato nesporně vzniká nikoli 15. rokem věku, nýbrž **nejpozději** 15. rokem věku. Je zřejmé, že věk 14-15 let je v tomto ohledu hraniční a tímto způsobem s ním pracuje nejen právní řád³⁹, ale rovněž odborná literatura⁴⁰.

Nesporné tedy je, že nejpozději 15. rokem věku zaniká zákonné zastoupení dítěte v otázkách určování místa jeho pobytu⁴¹. To samo o sobě nevylučuje, že z důvodu zdravotního postižení dítěte nebude dítě i po dovršení tohoto věku potřebovat osobu, která by byla oprávněna jednat jeho jménem. Takovou situaci je však třeba řešit stejným způsobem, jako u dospělých osob se zdravotním postižením, tj. využitím některého z podpůrných opatření při narušení schopnosti právně jednat.⁴²

³⁷ K tomu viz např. zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů (zákon o evidenci obyvatel), který v § 10 odst. 10 přiznává dítěti staršímu 15 let oprávnění i povinnost ohlašovat místo svého pobytu samostatně, není-li omezen ve svéprávnosti; občanský zákoník v § 35 přiznává dítěti staršímu 15 let plnou pracovněprávní způsobilost, tj. plnou svéprávnost sjednat si pracovní smlouvu, včetně místa výkonu práce jako její podstatné náležitosti; a zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (dále jen „ZSM“), stanoví, že mladistvému může být uložena mj. výchovná povinnost bydlet s rodičem nebo jiným dospělým, který je odpovědný za jeho výchovu [§ 18 odst. 1 písm. a) ZSM], či výchovné omezení neměnit bez předchozího ohlášení probačnímu úředníkovi místo svého pobytu [§ 19 odst. 1 písm. g) ZSM], z čehož a contrario nutně vyplývá, že dítě již musí mít v otázkách určování místa svého pobytu jinak plnou svobodu, jinak by uložení podobné výchovné povinnosti či výchovného omezení postrádalo jakýkoli racionální základ a znamenalo by v podstatě rozhodnutí soudu o tom, co již vyplývá přímo ze zákona.

³⁸ Od přijetí občanského zákoníku č. 40/1964 Sb. byla věková hranice 15 let jako hranice obecná z občanského práva zcela vypuštěna.

³⁹ Např. § 100 občanského zákoníku, který upravuje zásahy do integrity, rovněž pracuje s věkovou hranicí 14 let.

⁴⁰ K tomu viz, *inter alia*, KRÍSTEK, A. *Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a o preventivně výchovné péči. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. 344 s.

⁴¹ K tomu viz § 892 odst. 1 občanského zákoníku, podle kterého „rodiče mají povinnost a právo zastupovat dítě při právních jednáních, ke kterým není právně způsobilé“.

⁴² Komentář k ZVÚOV v této souvislosti hovoří konkrétně o omezení svéprávnosti a jmenování opatrovníka (srov. „*Není-li nezletilec starší 14 let pro duševní poruchu, která není jen přechodná, schopen právně jednat ve věci určení místa svého bydliště, svého pohybu a pobytu, je však možné, aby soud omezil jeho svéprávnost, tedy vymezil rozsah, v jakém jeho způsobilost samostatně právně jednat omezuje (srov. § 57 obč. zák.). Současně mu jmenuje opatrovníka, který v rozsahu omezení bude za nezletilého jednat.*“ - KRÍSTEK, A. *Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a o preventivně výchovné péči. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. s. 158). Je však třeba zdůraznit, že omezení svéprávnosti je až krajním prostředkem řešení podobné situace a musí tak být využíváno jedině v případě, že nedostatek schopnosti člověka (dítě nevyjímaje) nelze řešit jiným, mírnějším a méně omezujícím způsobem, a to včetně případného využití nápomoci při rozhodování, zastoupení členem domácnosti, či, za podmínek stanovených § 465 a násl. občanského zákoníku případně jmenováním opatrovníka, aniž by bylo současně přistoupeno k omezení svéprávnosti tohoto člověka.

S uvedeným nabytím plné svéprávnosti svobodně rozhodovat o místě svého pobytu souvisí další významná skutečnost, a tou je objektivní ztráta potřeby zajišťování osobní péče. Jakkoli i děti starší 15 let zůstávají z hlediska práva (včetně základních lidských práv a svobod⁴³) zvláště zranitelnými subjekty a jakkoli právní řád ve vztahu k nim stále zakotvuje řadu mechanismů pro vyrovnání této jejich zvláštní zranitelnosti⁴⁴, **tato jejich zvláštní zranitelnost již typicky nesouvisí a nebude souviset s potřebou zajištění osobní péče ve vlastním slova smyslu.** To však může mít významné dopady též pro vlastní smysl a účel ZDVOP ve vztahu k dané cílové skupině dětí. Přijmeme-li totiž závěr, že nejpozději 15. rokem věku ztrácí dítě potřebu zajištění osobní péče, ukazuje se jako problematická též definice účelu ZDVOP jako krizového azylového zařízení, jehož úkolem je dítěti poskytnout neodkladnou péči (k tomu více viz část [1.1 Zákonný účel ZDVOP jako azylového zařízení pro děti bez doprovodu](#)). Bez činností, týkajících se zajišťování osobní péče o dítě, účel ZDVOP fakticky zcela splývá se sociální službou azylový dům, čímž dochází k určité dvoukolejnosti, kdy jsou fakticky stejné služby (činnosti) poskytovány podle různých zákonů a fungují v různých režimech.

2.2 Otázka oprávněnosti pobytu dítěte staršího 15 let v ZDVOP a právní režim tohoto pobytu

Je třeba zdůraznit, že nastíněná otázka není na úrovni stávajícího právního řádu dostatečným způsobem řešena a mohou tak vznikat různé výklady, vyzdvihující různé pohledy a argumenty. Za tohoto stavu, který je spíše stavem právní nejistoty než jistoty, je třeba vyjít z takového výkladu, který bude z hlediska příjemce pomoci a podpory příznivější.

Jako příznivější je přitom třeba vnímat co nejširší přístup dítěte v nepříznivé sociální situaci k potřebné pomoci a podpoře. Primární nepříznivou sociální situací v těchto případech bude typicky **ztráta bydlení**, a to i v těch případech, kdy dítě uvedeného věku „utíká“ z domova např. z důvodu týrání či zneužívání; potřebnou pomocí a podporou pak bude opět typicky primárně **zajištění ubytování a stravy a pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí**, k nimž mohou přistupovat též další formy pomoci a podpory např. v podobě psychologické pomoci, bude-li si ji však dítě přát využít.

Stěžejní však je, aby ze strany ZDVOP a případně dalších subjektů (OSPOD, rodičů či jiných osob odpovědných za výchovu dítěte) byl respektován **princip dobrovolnosti** využívání dané služby dítětem, a to nejen v otázkách vlastního přijetí dítěte do ZDVOP, ale rovněž v otázkách **průběhu poskytování služby**. To opět

⁴³ K tomu viz čl. 1 Úmluvy o právech dítěte.

⁴⁴ Typickým příkladem je např. § 36 občanského zákoníku, který stanoví, že „nezletilý, který nenabyl plné svéprávnosti, není nikdy, bez ohledu na obsah ostatních ustanovení, způsobilý jednat samostatně v těch záležitostech, k nimž by i jeho zákonný zástupce potřeboval přivolení soudu“, a který tak navazuje na § 898 občanského zákoníku (právní jednání, týkající se existujícího i budoucího jmění dítěte nebo jednotlivé součásti tohoto jmění, ledaže se jedná o běžné záležitosti, nebo o záležitosti sice výjimečné, ale týkající se zanedbatelné majetkové hodnoty).

velmi úzce souvisí s tím, co bylo zdůrazněno i výše, a to, že ZDVOP je primárně nastaveno na poskytování neodkladné péče o dítě, čemuž odpovídají též jeho základní činnosti, jak jsou formulovány v § 42a odst. 1 ZSPOD.

Pro děti ve věkové skupině od 15 let však řada těchto činností již nebude přiléhavá (typicky lze v tomto ohledu uvést činnost podle § 42a odst. 1 písm. b) ZSPOD – poskytování péče, respektive slovy zákona „výchovné péče“), případně se výrazným způsobem změní její zaměření (např. v případě činností podle § 42a odst. 1 písm. c) ZSPOD – zajištění poskytnutí zdravotní péče, kde by již ZDVOP neměl plnit roli toho, kdo poskytnutí zdravotní péče zajišťuje namísto dítěte, ale jeho role by se měla změnit na roli toho, kdo klade primární odpovědnost za zajištění poskytnutí zdravotní péče na dítě a kdo dítě v tomto procesu provádí⁴⁵; či v případě činností podle § 42a odst. 1 písm. d) a h) ZSPOD, kde míra zapojení rodičů a obecně rodiny dítěte bude rovněž odviset od toho, **jakým způsobem bude dítě o toto zapojení stát.**

Rozdílné zaměření práce OSPOD s dítětem v závislosti na věku a míře vyspělosti dítěte

Dítě bude mít vždy postavení primárního subjektu jeho intervence OSPOD. Intervence OSPOD se v závislosti na věku dítěte a míře jeho vyspělosti bude lišit v tom, kdo je přímým subjektem této intervence. V případě mladších dětí, které jsou závislé na poskytnutí péče, bude intervence OSPOD přímo zaměřena především na rodiče dítěte a jejich zaktivizování (zneschopnění) tak, aby si tito mohli dítě opětovně převzít do své péče, a na rodinné prostředí dítěte jako takové. Naopak u starších dětí, které již nepotřebují, aby jejich základní životní potřeby byly zajišťovány formou „osobní péče“, se do postavení „přímého“ subjektu intervence OSPOD budou dostávat samy tyto děti. Jejich „odchod“ ze ZDVOP totiž již nebude podmíněn tím, že si osoby, u kterých dosud žily, upraví své poměry, případně že jim bude zajištěna náhradní péče – rodinná či ústavní. Řešení situace dítěte může spočívat též v tom, že dítěti se dostane pomoci a podpory při zajištění jeho samostatného bydlení, s čímž nutně souvisí též pomoc a podpora při vyřízení hmotné podpory samotného dítěte (ať již v podobě výživného, nepojistných dávkových systémů, či možnosti přivýdělnku).

⁴⁵ Obdobné závěry lze uvést též k činnosti podle § 42a odst. 1 písm. e) ZSPOD – zajištění pomoci při přípravě dětí na školní vyučování a doprovod dětí do školy, kdy činnost v podobě „doprovodu dětí do školy“ v tomto ohledu nabývá spíše povahu činnosti v podobě zajištění pomoci a podpory při dopravě dítěte do školy, činnost v podobě zajištění pomoci při přípravě dítěte na školní vyučování pak bude výrazně záviset na tom, jaká bude zakázka samotného dítěte a jakou pomoc si v tomto ohledu bude ono samo přát. **Ani v těchto otázkách tedy nelze jít nad rámec dobrovolnosti, a to i v případě, že pracovníci ZDVOP budou mít za to, že rozhodnutí či postoje konkrétního dítěte jsou nerozumné.** V takových případech se činnost ZDVOP musí omezit jen na poskytnutí rady a zprostředkování náhledu na důsledky, které by rozhodnutí dítěte mohlo mít.

Samozřejmě i dítě ve věku 15 let musí respektovat ta pravidla, která jsou nezbytná ke vzájemnému soužití všech klientů v rámci ZDVOP⁴⁶. **Má však kdykoli právo svobodně se rozhodnout, že zařízení opustí, a to i v případě, že do zařízení bylo umístěno soudním rozhodnutím.**

Citovat lze v této souvislosti komentář k ZVÚOV, jehož závěry jsou stejně platné i ve vztahu k ZDVOP. Komentář v souvislosti s § 20 odst. 2 písm. a) ZVÚOV, který stanoví mj. povinnost umístěných dětí dodržovat stanovený pořádek a kázeň a plnit pokyny a příkazy zaměstnanců zařízení, konkrétně poukazuje na to, že „*ustanovení písm. a) je nejobecnějším z ustanovení ukládajících chovanci nějaké povinnosti. Proto pouze z něho by bylo možno dovozovat povinnost nezletilé osoby cele se podrobit ústavní výchově a podřídit se „zadržení v ústavu“, což by ovšem představovalo mimo ochrannou výchovu výklad nepřiměřeně extenzivní a nesprávný. Jak již bylo vícekrát zmíněno, dospělého nezletilce (staršího 14 let) nelze bez výslovného zákonného zmocnění a o něj opřenému výroku soudu držet někde proti jeho vůli. Takovými zákonnými omezeními (s navazujícími výroky soudů) jsou rozhodnutí o přípustnosti držení člověka ve zdravotnickém zařízení (§ 104 a násl. obč. zák., § 38 zák. o zdrav. službách a § 66 a násl. z. ř. s.), rozhodnutí o přípustnosti držení částečně nesvéprávného člověka v zařízení sociálních služeb (§ 84 a násl. z. ř. s.), vyšetření duševního stavu pozorováním ve zdravotnickém ústavu (§ 116 až 118 tr. řádu, § 58 z. s. m.), vazba a všechna ochranná a trestní opatření spojená s újmou na svobodě podle trestního zákoníku a zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Nic takového ovšem právní úprava ústavní výchovy podle občanského zákoníku (§ 971 a násl.) neobsahuje a samozřejmě takto radikální důsledky s dopady do základních práv nelze spojovat vůbec s komentovaným, ve své podstatě jen pořádkovým a kázeňským ustanovením.*

Z uvedeného je tedy zřejmé, že povinnosti podle písm. a) se vztahují pouze na chovance zařízení (popř. střediska) s nařízenou ústavní výchovou nebo předběžným opatřením, pokud je v zařízení přítomen, a to v případě dospělého nezletilce staršího 14 let, a tím spíše zletilé svéprávné osoby, jen je-li v ústavním zařízení přítomen dobrovolně, tj. se svým souhlasem. Tato „dobrovolnost“ neznamena vůbec poskytování zaopatření na základě smlouvy, poskytování služeb samozřejmě může a u většiny ústavních zařízení musí být opřeno o rozhodnutí soudu („nařízení ústavní výchovy“), ale znamená, že rozhodnutím o nařízení ústavní výchovy není nezletilá osoba (a tím spíše ani zletilá svéprávná osoba) nijak omezena na osobní svobodě či svobodě pohybu a pobytu, na rozdíl od osoby s uloženou ochrannou výchovou. Prakticky: dospělého nezletilého (staršího 14 let) a zejména plně svéprávnou zletilou osobu, které byla tzv. prodloužena ústavní výchova do 19 let podle § 974 obč. zák., nelze proti jejich vůli v ústavu zadržovat násilím ani není důvod ji do ústavu dopravovat postrkem.“⁴⁷

⁴⁶ Tato pravidla by se však měla omezovat na míru nezbytně nutnou a neměla by ze zařízení dělat režimové zařízení. K tomu více viz část [4.3.4b\) Rozsah otázek, které jsou ve vnitřním řádu ZDVOP upraveny.](#)

⁴⁷ K tomu viz KŘÍSTEK, A. *Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a o preventivně výchovné péči*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. s. 156.

2.3 Nemožnost zákonného zástupce rozhodnout o umístění dítěte staršího 15 let do ZDVOP

Je vhodné znovu zdůraznit, že jakkoli lze s ohledem na stávající, do značné míry roztržštěnou právní úpravu služeb, které jsou svou povahou sociálními službami, akceptovat přijetí dítěte do ZDVOP i za situace, kdy je dítě starší 15 let, typicky v případě, pokud toto dítě přijde o bydlení⁴⁸, **nejpozději 15. rokem věku dítěte obecně nelze akceptovat situaci, aby toto dítě bylo umístěno na základě rozhodnutí svých zákonných zástupců** ve smyslu § 42 odst. 2 písm. c) ZSPOD (k tomu více viz část [3.3 Žádost zákonného zástupce](#)).

Počínaje 15. rokem věku dítěte totiž již bude oprávněno jednat v otázce svého umístění se ZDVOP samostatně (což neznamená, že by mu jeho zákonný zástupce, či OSPOD nemohl současně poskytnout nezbytnou podporu ve formě poskytnutí informací, doprovodu, či rady). Právě naopak, OSPOD tato „mentorská“, „doprovázející“ či „podpůrná“ role samozřejmě zůstává, a to po celou dobu trvání nezletilosti⁴⁹. Dohodu, kterou by jménem takového dítěte uzavřel jeho zákonný zástupce, je třeba považovat za **neplatnou**, a to z důvodu nezpůsobilosti subjektu.

Jakým způsobem postupovat v případě, že dítě bylo umístěno do ZDVOP na základě žádosti svého zákonného zástupce a v průběhu trvání tohoto umístění podle § 42 odst. 5 písm. a) ZSPOD dovrší 15. rok věku?

Mezi praktické otázky, které mohou v souvislosti s popsáním pravidlem vyvstávat, jistě bude patřit též otázka, jakým způsobem právně ošetřit situaci v případě, že dítě bylo do ZDVOP umístěno na základě žádosti svého zákonného zástupce, případně na základě žádosti OSPOD se souhlasem svého zákonného zástupce před svým 15. rokem věku, avšak v průběhu svého pobytu v ZDVOP tohoto věku dosáhlo. Konkrétní otázkou je otázka platnosti právního titulu pro další pobyt dítěte v ZDVOP, kdy do dovršení uvedeného věku byla právním titulem dohoda uzavřená mezi zákonným zástupcem a ZDVOP.

Při řešení této praktické otázky je třeba vyjít z toho, co bylo uvedeno již výše k rozsahu potřeby zajištění osobní péče, jakož i k rozsahu zákonného zastoupení dítěte a pravidel, které se k němu váží a která jsou nastavena více než předvídatelně, jelikož vychází z věku dítěte. Zákonnému zástupci musí být zřejmé, že jeho oprávnění jednat v otázkách „osobní péče“ o dítě a určování místa pobytu dítěte zaniká nejpozději 15. rokem věku dítěte. Snaží-li se tedy upravit poměry dítěte i na dobu po dovršení tohoto věku, měl by si být plně vědom toho, že jeho jednání překračuje jeho zákonná oprávnění, přičemž je povinností ZDVOP či OSPOD o tomto zákonného zástupce v případě potřeby poučit.

⁴⁸ Což je možné považovat za situaci, kdy jsou závažným způsobem ohrožena jeho základní práva (včetně práva na život).

⁴⁹ Nabyde-li dítě plné svéprávnosti před dosažením zletilosti, pak pouze v zákonem stanoveném rozsahu – k tomu viz § 2 odst. 1 ZSPOD.

Zákonný zástupce je tedy v tomto rozsahu nezpůsobilým subjektem daného právního jednání, přičemž tato skutečnost musí být zjevná též ZDVOP, s ohledem na skutečnost, že datum narození dítěte je podstatnou náležitostí dohody uzavírané se zákonným zástupcem a uvádí se i v žádosti OSPOD o umístění dítěte do ZDVOP.

Je tedy jednoznačné, že v okamžiku dovršení hraničního věku 15 let je třeba, aby ze strany samotného dítěte byla jednoznačně vyjádřena vůle, která musí být svobodná a která musí vycházet z dostatku informací o případných alternativních možnostech řešení své situace, v ZDVOP i nadále setrvat. Toto vyjádření vůle by mělo být učiněno v **písemné formě**, a to z důvodu zachování právní jistoty obou stran – dítěte i ZDVOP, jakož i z důvodu, aby ZDVOP mohl jak za účelem uplatnění nároku zřizovatele ZDVOP na státní příspěvek, tak pro potřeby případné inspekce standardů kvality, doložit, že dítě v ZDVOP pobývá v souladu se zákonem (a že je tedy respektován princip dobrovolnosti pobytu dítěte).

Ideálně by měla být mezi ZDVOP a dítětem uzavřena nová dohoda, a to s přiměřeným využitím podstatných náležitostí podle § 42 odst. 8 ZSPOD.⁵⁰

Je však třeba zdůraznit, že tato „změna“ právního titulu se nesmí nijak dotknout nejvýše přípustné délky pobytu dítěte v ZDVOP, jak je pro případy, kdy dítě bylo umístěno do ZDVOP, stanovena v § 42 odst. 5 písm. a) ZSPOD. Jinými slovy, dobu, kterou dítě v ZDVOP strávilo na základě žádosti svého zákonného zástupce je třeba s dobou, kterou pobývá v ZDVOP již na základě vlastního projevu vůle, z hlediska § 42 odst. 5 písm. a) ZSPOD **sečíst** a nepovažovat nově uzavřenou dohodu přímo s dítětem za nový právní titul, jímž doba stanovená v § 42 odst. 5 písm. a) ZSPOD začíná běžet znovu.

2.4 Nemožnost OSPOD požádat o umístění dítěte staršího 15 let do ZDVOP

Stejně jako zákonný zástupce není oprávněn požádat o umístění dítěte staršího 15 let ani OSPOD, jelikož toto jeho oprávnění se přímo odvozuje od oprávnění rodičů, případně jiných zákonných zástupců dítěte ve smyslu § 42 odst. 2 písm. c) ZSPOD. OSPOD je pouze oprávněn tyto zákonné zástupce zastoupit, naplňuje-li tato situace svou povahou podmínky vymezené v § 15 ZSPOD (k tomu více viz část [3.2.1 Rozsah oprávnění OSPOD požádat o umístění dítěte do ZDVOP](#)). Nemají-li tedy oprávnění požádat o umístění dítěte do ZDVOP zákonní zástupci dítěte, nemůže je mít ani OSPOD. Jedinou výjimku mohou v tomto ohledu představovat děti, které jsou sice starší 15 let, avšak které mají snížené rozumové nebo volní schopnosti z důvodu svého zdravotního postižení (k tomu více viz část [2.5 Postup v případě](#)

⁵⁰ Musí se skutečně jednat o přiměřené využití, jelikož ne všechny podstatné náležitosti odpovídají tomu, že v těchto případech se již nejedná o dítě, které bude potřebovat zajištění osobní péče. K tomu více viz část [4.5 Přiměřená aplikace § 42 odst. 8 ZSPOD v případě, kdy smlouvu uzavírá dítě starší 15 let věku](#).

[dětí, které jsou starší 15 let a které mají snížené rozumové nebo volní schopnosti z důvodu svého zdravotního postižení](#)).

V situaci, kdy dítě bylo umístěno do ZDVOP na základě žádosti OSPOD se souhlasem svého rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte před dosažením 15. roku věku a v průběhu pobytu tohoto věku dosáhne, je třeba postupovat zcela stejným způsobem, jako v případě, kdy dítě bylo umístěno do ZDVOP na základě žádosti svého zákonného zástupce, jak to bylo popsáno v části [2.3 Nemožnost zákonného zástupce rozhodnout o umístění dítěte staršího 15 let do ZDVOP](#). I v těchto případech se z hlediska nejvýše přípustné délky pobytu takového dítěte v ZDVOP uplatní pravidlo **sčítání doby pobytu**, kterou dítě strávilo v zařízení na základě žádosti OSPOD se souhlasem svého rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu, s dobou, kterou zde pobývalo na základě vlastního souhlasu.

Jak postupovat v situaci, kdy dítě dosáhne věku 15 let v době, kdy doba pobytu dítěte v ZDVOP přesáhla 6 měsíců, přičemž byla prodloužena z důvodu, že si rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte prokazatelně upravují své poměry za účelem opětovného převzetí dítěte?

Z hlediska výše nastíněného pravidla o nezbytnosti sčítat doby pobytu dítěte, které dítě v ZDVOP pobývalo před dovršením 15. roku věku, a poté, může nastávat problematická situace v případě, že se jedná o dítě, které bylo do ZDVOP umístěno na základě žádosti OSPOD se souhlasem rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte (případně na základě své vlastní žádosti učiněné před 15. rokem věku) a v okamžiku dovršení 15. roku věku zde pobývá již déle než 6 měsíců, a to na základě pravidla podle § 42 odst. 5 písm. b) ZSPOD (tj. pravidla o možnosti prodloužení doby pobytu dítěte v ZDVOP až na 12 měsíců nepřetržitého pobytu v případě, že si rodiče dítěte, případně jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte prokazatelně upravují své poměry za účelem opětovného převzetí dítěte zpět do své osobní péče).

Při řešení této situace je třeba zohlednit především to, zda je v případě dětí, které dosáhnou 15. let věku, vůbec objektivně naplnitelná podmínka, kterou § 42 odst. 5 písm. b) ZSPOD prodloužení pobytu dítěte v ZDVOP až na 12 měsíců nepřetržitého pobytu dítěte v tomto zařízení podmiňuje, tj. prokazatelná úprava svých poměrů rodiči dítěte či jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte pro opětovné převzetí osobní péče o toto dítě. V této souvislosti je pak významné, že v případě dětí starších 15 let již potřeba zajištění osobní péče zaniká (k tomu viz část [2.2 Otázka oprávněnosti pobytu dítěte staršího 15 let v ZDVOP a právní režim tohoto pobytu](#)), přičemž tento závěr lze dovést též ve vztahu k dětem, které mají snížené rozumové nebo volní schopnosti v důsledku svého zdravotního postižení a u nichž je rovněž namísto osobní péče přesnější hovořit o potřebě „pomoci a podpory“ (k tomu viz část [2.5 Postup v případě dětí, které jsou starší 15 let a které mají snížené rozumové nebo volní schopnosti z důvodu svého zdravotního](#)

postižení). Tato skupina dětí již není závislá na tom, že si je ze ZDVOP budou moci „převzít“ jejich rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte.

Z uvedeného vyplývá, že zákonná podmínka podmiňující prodloužení pobytu dítěte v ZDVOP na dobu přesahující dobu 6 měsíců až na dobu 12 měsíců nepřetržitého pobytu dítěte v ZDVOP je ve vztahu k této skupině dětí již **irelevantní a objektivně tak ani nemůže být naplněna**.

K tomu navíc přistupuje ta skutečnost, že dosažení určitého věku dítětem je zcela objektivně a snadno předvídatelná okolnost, a to již v okamžiku, kdy je dítě do ZDVOP přijímáno. Zvolená intervence, a to především ze strany OSPOD, tomu musí odpovídat. OSPOD by se tedy neměl v rámci plánování intervence „spoléhat“ na to, že v daném případě bude případně využitelná možnost prodloužení pobytu dítěte v ZDVOP až na dobu 12 měsíců nepřetržitého pobytu dítěte v ZDVOP. Je-li zřejmé, že v průběhu pobytu v ZDVOP dítě dosáhne 15 let věku a že do tohoto okamžiku si jeho dosavadní pečovatelé s největší pravděpodobností nebudou moci dítě opětovně „převzít“ do své osobní péče, je třeba **směřovat intervenci směrem k jiným možnostem řešení situace dítěte, a to včetně případné pomoci se zajištěním samostatného bydlení daného dítěte**. Zvolené řešení, které bude intervence sledovat, bude přitom vždy záviset především na **rozhodnutí samotného dítěte**, kterému však musí být srozumitelným způsobem poskytnuty všechny relevantní informace a nastíněny všechny možnosti řešení jeho situace, které se v danou chvíli nabízejí.

2.5 Postup v případě dětí, které jsou starší 15 let a které mají snížené rozumové nebo volní schopnosti z důvodu svého zdravotního postižení

2.5.1 K možnosti zastoupení dítěte při umístění do ZDVOP obecně

Jak již bylo uvedeno, jedinou výjimku z pravidel, která byla popsána výše, může představovat postup při řešení situace dětí, které jsou sice starší 15 let, avšak které mají sníženou rozumovou nebo volní vyspělost z důvodu svého zdravotního postižení (typicky se bude jednat o děti s mentálním postižením, případně o děti s psychosociálním postižením). Tyto děti mohou z důvodu svého zdravotního postižení potřebovat též pomoc a podporu v oblasti sebeobsluhy a při zajištění uspokojení svých základních životních potřeb, při kterém se nemusí dokázat obejít bez přímé pomoci a podpory.

S ohledem na právo každého člověka se zdravotním postižením na nezávislý způsob života, jak je zakotveno v čl. 19 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením⁵¹ musí být při hledání řešení životní situace tohoto člověka vždy důsledně respektován **princip nejméně omezujícího (co nejméně specifického) prostředí**. Pobytové zařízení vždy představuje specifické prostředí, a to již z povahy věci. Čím více společných znaků zranitelnosti mají klienti tohoto pobytového zařízení

⁵¹ Vyhlášena pod č. 10/2010 Sb. m. s.

společných, tím specifictějším prostředím toto zařízení je. V případě ZDVOP je společným znakem zranitelnosti všech umístěných dětí ta skutečnost, že se náhle ocitly ve stavu, kdy o své přirozené prostředí buď zcela přišly, anebo v něm nemohly zůstat, aby to pro ně neznamenal vážné a pravděpodobné riziko vzniku újmy na jejich životě či fyzickém nebo psychickém zdraví. Společným znakem zranitelnosti umístěných dětí však již není skutečnost, že by všechny tyto děti měly zdravotní postižení. Jedná se tedy o méně specifické prostředí, než jsou pobytové služby, které jsou určeny výlučně pro lidi se zdravotním postižením, v případě dětí typicky domovy pro osoby se zdravotním postižením.

Dítě starší 15 let se zdravotním postižením by přitom v případě, že se náhle dostane do stavu pravděpodobného nebezpečí vzniku újmy na svém životě či vážné újmy na svém fyzickém či psychickém zdraví, a to z toho důvodu, že ty osoby, které tomuto dítěti dosud poskytovaly pomoc a podporu (typicky jeho rodiče), tuto pomoc a podporu náhle dítěti poskytnout nemohou, a situaci dítěte nelze řešit jiným, mírnějším a méně omezujícím způsobem, **nemělo být vyloučeno z možnosti využít méně specifické (segregující) prostředí ZDVOP** pouze z toho důvodu, že k uzavření smlouvy o pobytu v ZDVOP nemá odpovídající rozumovou nebo volní vyspělost. Opačný postup by totiž znamenal, že takové dítě by v situaci, kdy potřebuje akutně zajistit ubytování a péči, bylo odkázáno pouze na pobytová zařízení sociálních služeb, která však budou vždy představovat více specifické (segregující) prostředí než ZDVOP, a to z důvodů uvedených výše.

V nastíněném případě se nabízejí **dvě možnosti řešení**, a to že:

- dítě bude při jednání se ZDVOP zastoupeno svým **opatrovníkem**, byl-li mu v těchto otázkách ustanoven, nebo
- žádost o umístění dítěte do ZDVOP podá **OSPOD** a následně podá soudu **návrh na nařízení tzv. rychlého předběžného opatření**, tj. předběžného opatření podle § 452 odst. 1 ZZŘS.

2.5.2 Nezbytnost souhlasu dítěte se svým umístěním do ZDVOP

Než budou obě z uvedených variant rozebrány podrobněji, je třeba zdůraznit, že obě tyto varianty budou vždy **podmíněny schopností dítěte projevit souhlas se svým pobytem v ZDVOP**. Souhlas v tomto ohledu nelze ztotožňovat se způsobilostí samostatně se ZDVOP uzavřít dohodu. I když dítě nebude z důvodu svého zdravotního postižení a z něj vyplývajícího snížení jeho rozumových nebo volních schopností způsobilé uzavřít dohodu se ZDVOP samostatně, musí být schopné dát najevo, že se svým pobytem v ZDVOP souhlasí, že zde není umístováno proti své vůli. Důvodem trvání na tomto požadavku je ta skutečnost, **že v případě ZDVOP nejsou, s ohledem na jeho stávající právní úpravu v ZSPOD, zakotveny „detenční“ záruky**, tj. záruky, chránící člověka před nedůvodným omezením nebo zbavením jeho osobní svobody. V takovém případě je tak nezbytné trvat na subjektivně projevené vůli tohoto člověka pobývat v nějakém zařízení, jelikož jedině tak tento pobyt nebude možné považovat za zásah do jeho osobní svobody.

Nebude-li tak dítě se svým pobytem v ZDVOP souhlasit, anebo nebude-li schopné projevít ani souhlas ani nesouhlas, a má-li dojít k jeho umístění do některého z pobytových zařízení, pak je třeba postupovat v souladu s dostupnými detenčními mechanismy (sociální detence, zdravotnická detence), přičemž nejsou-li splněny podmínky, které tyto mechanismy na umístění člověka do zařízení kladou, indikuje to jediné, a to, že do osobní svobody daného člověka nelze v dané chvíli žádným donucujícím způsobem zasahovat.

2.5.3 Umístění dítěte do ZDVOP na základě dohody uzavřené jeho opatrovníkem

K dvěma výše nastíněným řešením situace dětí starších 15 let, které mají sníženy své rozumové nebo volní schopnosti z důvodu svého zdravotního postižení, je pak třeba uvést následující. Skutečnost, že takové dítě by mělo ustanoveného opatrovníka, který by byl oprávněn v těchto záležitostech jeho jménem jednat, bude zřejmě méně častá, avšak nelze ji zcela vyloučit. Důležitá otázka, která v dané souvislosti vyvstává je, **zda jednání opatrovníka bude v tomto ohledu vyžadovat schválení soudem.**

Na tuto otázku je třeba hledat odpověď především v těch zákonných ustanoveních, podle kterých by dítěti v těchto případech opatrovník měl být ustanoven. S ohledem na skutečnost, že se jedná o otázky, v nichž již dítě s ohledem na svůj věk dosáhlo plné dílčí svéprávnosti, **nebudou již na tyto situace dopadat ustanovení části druhé občanského zákoníku, konkrétně § 943 a násl.⁵², nýbrž bude nezbytné postupovat podle části první občanského zákoníku, konkrétně § 465 a násl.**

Právní jednání opatrovníka, která vyžadují souhlas soudu, jsou pak vymezena v § 483 občanského zákoníku. Ten v odst. 2 písm. d) podmiňuje souhlasem soudu takovou smlouvu, uzavřenou opatrovníkem, která zastoupeného člověka zavazuje k trvajícimu nebo opakovanému plnění na dobu delší než 3 roky. Takovou smlouvou přitom nikdy nemůže být dohoda uzavíraná se ZDVOP, a to mj. s ohledem na nejvýše přípustnou dobu pobytu dítěte v ZDVOP, vymezenou v § 42 odst. 5 písm. a) ZSPOD. Z uvedeného tedy vyplývá, že v případě, že dítě starší 15 let bude při uzavírání dohody se ZDVOP zastoupeno opatrovníkem, který mu byl za účelem zastupování v těchto otázkách jmenován podle § 465 a násl. občanského zákoníku, **nebude uzavřená dohoda vyžadovat ke své platnosti souhlas soudu** (znovu je však třeba zdůraznit nezbytnost souhlasu samotného dítěte s uzavřením takové dohody).

⁵² Ustanovení upravující opatrovnictví, která jsou zakotvena v části druhé občanského zákoníku, budou dopadat pouze na ty situace a otázky, v nichž dítě ještě nenabylo plnou dílčí svéprávnost a v nichž tak stále trvá jeho zákonné zastoupení. Takovou oblastí však v případě dětí starších 15 let není určování místa svého pobytu.

2.5.4 Umístění dítěte do ZDVOP na základě žádosti OSPOD

Lze však očekávat, že častější bude situace, kdy dítě svého opatrovníka jmenovaného podle ustanovení části první občanského zákoníku, který by jej mohl zastoupit při uzavírání dohody se ZDVOP, mít nebude. S ohledem na skutečnost, že dítě již formálně má plnou svéprávnost v předmětné otázce jednat samostatně, se tak zdánlivě neukazuje žádný prostor, jak by předmětnou situaci bylo možné řešit v případě, že dítě potřebuje zajistit své zastoupení skutečně akutně. **Umístění dítěte do ZDVOP přitom vždy a za všech okolností musí být akutní situací** (k tomu viz část [1.1 Zákonný účel ZDVOP jako azylového zařízení pro děti bez doprovodu](#)).

Zákon o sociálních službách zakotvuje pro tyto případy oprávnění obecního úřadu obce s rozšířenou působností podle místa trvalého nebo hlášeného pobytu člověka tohoto člověka při sjednávání smlouvy o poskytnutí pobytové sociální služby zastoupit.⁵³

Za daného právního stavu tak lze připustit, aby OSPOD jednal v rámci svých oprávnění vyplývajících mu z § 15 ve spojení s § 42 odst. 2 písm. b) ZSPOD a o umístění dítěte do ZDVOP požádal (znovu je však třeba zdůraznit, že je nutný souhlas samotného dítěte).⁵⁴ V dané situaci však budou muset být též splněny podmínky podle § 42 odst. 6 ZSPOD, přičemž s ohledem na skutečnost, že dítě v dané věkové kategorii již, bez ohledu na své zdravotní postižení, dosáhlo plné dílčí svéprávnosti v otázkách určování svého pobytu, nebude možné postupovat způsobem, kdy by rodič či jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte dala s umístěním dítěte do ZDVOP souhlas. **Rodiči ani jiné osobě odpovědné za výchovu dítěte již takové právo nepřísluší** (v rozsahu, v němž dítě nabylo plné dílčí svéprávnosti, zaniká zákonné zastoupení). Z tohoto důvodu tak bude v těchto případech vždy nezbytné obrátit se s návrhem na nařízení předběžného opatření podle § 452 odst. 1 ZZŘS k soudu.

Nad rámec uvedeného je třeba zdůraznit, že i u dětí se zdravotním postižením při jejich pobytu v ZDVOP musí platit zásady a pravidla, které byly popsány v části [2.2 Otázka oprávněnosti pobytu dítěte staršího 15 let v ZDVOP a právní režim tohoto pobytu](#). I pokud dítě se svým prvotním umístěním bude souhlasit a dojde k nařízení předběžného opatření, přičemž toto bude pravidelně, v souladu se zákonem stanovenými pravidly prodloužováno (k tomu viz část [3.1 Soudní rozhodnutí](#)), dítě může kdykoli ze ZDVOP odejít, nebude-li již se svým dalším pobytem v něm souhlasit. **Mělo-li by dojít k dalšímu držení dítěte v ZDVOP proti jeho vůli, muselo by se tak stát prostřednictvím některého z detenčních**

⁵³ K tomu viz § 91 odst. 6 zákona o sociálních službách; nezbytnou podmínkou je lékařský posudek vydaný poskytovatelem zdravotních služeb, dokládající, že osoba není schopna jednat sama.

⁵⁴ Byť je třeba i tak zdůraznit, že se jedná o určité vybočení z § 15 odst. 1 ZSPOD, jelikož ten hovoří o péči přiměřené věku dítěte, tj. péči, jejíž potřeba souvisí s nedostatečným věkem dítěte a nikoli s jeho zdravotním postižením. Navíc v případě zdravotního postižení a z něj vyplývajících nároků na okolí člověka se zdravotním postižením **se upouští od konceptu péče**, který často vyúsťuje v nepřipustné zneschopnění těchto osob a v paternalistickou intervenci do jejich životů, a přistupuje se **ke konceptu pomoci a podpory**.

opatření, které však může být realizováno toliko v pobytovém zařízení sociálních služeb (sociální detence), nebo ve zdravotnickém zařízení (zdravotnická detence).

ZDVOP by tedy dítě mohl při jeho odchodu zadržet jedině v případě, že by daná situace s ohledem na její konkrétní okolnosti svou závažností a bezprostředností splňovala podmínky pro **jednání v krajní nouzi**⁵⁵. V takovém případě by však bylo jeho povinností o vzniklé situaci neprodleně informovat obecní úřad obce s rozšířenou situací, který by případně byl oprávněn jednat postupem podle § 91a zákona o sociálních službách⁵⁶, tj. přistoupit k detenci dítěte v pobytovém zařízení sociálních služeb. Případně ve vyhocené situaci, v níž by dítě bezprostředně a závažně ohrožovalo sebe nebo své okolí (pokud by se např. snažilo přímo fyzicky napadnout pracovníky ZDVOP a v rámci krajní nouze by ve vztahu k dítěti bylo nezbytné použít i fyzické chvaty) zavolat záchrannou službu, jejíž lékař případně může rozhodnout o převozu dítěte do nemocnice, bude-li mít za to, že jsou splněny podmínky pro hospitalizaci dítěte bez jeho souhlasu (tzv. nedobrovolná hospitalizace).

III. Jednotlivé právní tituly pro pobyt dítěte v ZDVOP a případné problematické otázky

V této části bude věnována pozornost jednotlivým právním titulům, na jejichž základě může být dítě do ZDVOP přijato, a těm jejich aspektům, které v praxi vyvolávají největší otázky, nebo v nichž byly kontrolní činností MPSV nejčastěji zjištěny nedostatky. Je vhodné zdůraznit, že tato část si tak neklade za cíl podat kompletní výklad o jednotlivých právních titulech pro umístění dítěte do ZDVOP. V tomto ohledu se lze plně odkázat na již existující metodické materiály MPSV⁵⁷.

3.1 Soudní rozhodnutí

V případech, kdy je dítě svěřováno do ZDVOP na základě soudního rozhodnutí podle § 42 odst. 2 písm. a) ZSPOD představují nejproblematictější otázky:

- využívání tzv. obecných předběžných opatření;

⁵⁵ V souladu s § 2096 občanského zákoníku nejedná protiprávně ten, kdo odvrací od sebe nebo od jiného přímo hrozící nebezpečí újmy, nebylo-li za daných okolností možné odvrátit nebezpečí jinak nebo nezpůsobí-li následek zjevně stejně závažný nebo ještě závažnější než újma, která hrozila.

⁵⁶ V souladu s § 91a odst. 1 zákona o sociálních službách je opatrovník člověka, případně obecní úřad obce s rozšířenou působností, který postupuje podle § 91 odst. 6 zákona o sociálních službách, oprávněn za osobu, která s uzavřením smlouvy o poskytování pobytové služby v zařízeních sociálních služeb neprojevila souhlas, uzavřít takovou smlouvu a její změny pouze v případě, že a) neposkytnutí okamžité pomoci při řešení nepříznivé sociální situace by v důsledku oslabení nebo ztráty schopnosti z důvodu nepříznivého zdravotního stavu způsobeného duševní poruchou ohrozilo její život nebo by jí hrozilo vážné poškození zdraví anebo by totéž hrozilo osobám v jejím okolí a b) nezbytnou podporu a pomoc jí nelze zajistit mírnějším a méně omezujícím opatřením. Ustanovení § 91a odst. 2 zákona o sociálních službách dále stanoví, že podmínku uvedenou v odstavci 1 písm. a) posuzuje obecní úřad obce s rozšířenou působností na základě lékařského posudku vydaného poskytovatelem zdravotních služeb.

⁵⁷ K tomu viz poznámka pod čarou č. 1.

- prodlužování tzv. rychlého předběžného opatření;
- závaznost rozhodnutí ve věci samé pro ZDVOP;
- materiálně nevykonatelné rozhodnutí ve věci samé (nařizování „standardní“ ústavní výchovy do ZDVOP).

Níže bude věnována pozornost každé z těchto problematických otázek samostatně.

3.1.1 Využívání tzv. obecných předběžných opatření

Problematické využívání tzv. obecných předběžných opatření, tj. předběžných opatření nařízených podle § 74 odst. 1 ve spojení s § 76 odst. 1 písm. e) OSŘ, případně podle § 102 odst. 1 OSŘ a § 12 odst. 1 ZZŘS ve spojení s § 76 odst. 1 písm. e) OSŘ, za účelem umístění dítěte do ZDVOP, byla v metodických materiálech MPSV již věnována pozornost. V metodickém stanovisku MPSV ze dne 24. 6. 2016, č. j. MPSV-2016/135169-231, bylo poukázáno na to, že takový postup představuje **nepřípustné obcházení zvláštní právní úpravy předběžné úpravy poměrů dítěte**, jak je na hmotněprávní úrovni zakotvena v § 924 občanského zákoníku a na procesní úrovni v § 452 odst. 1 ZZŘS, a že **neodpovídá ani vymezení cílové skupiny dětí, pro které jsou služby ZDVOP určeny, zakotvenému v § 42 odst. 1 ZSPOD**.

Citované metodické stanovisko proto dospívá k závěru, že je-li již v konkrétním případě tzv. obecné předběžné opatření v rozporu se zákonem využito, rozhodně jej nelze akceptovat jako platný právní titul pro pobyt dítěte v ZDVOP na dobu přesahující 6 měsíců.

Aniž by došlo ke zpochybnění tohoto závěru, je třeba zdůraznit, že samotná skutečnost, že nebylo úmyslem zákonodárce, aby za účelem předběžné úpravy poměrů dítěte byla využívána tzv. obecná předběžná opatření, **implikuje v praxi v těch případech**, kdy je obcházena zvláštní právní úprava tzv. rychlého předběžného opatření nařízením právě tzv. obecného předběžného opatření, **řadu dalších problémů**, které mají vliv na závěr, zda lze dané obecné předběžné opatření považovat za platný právní titul pro pobyt dítěte v ZDVOP, a tudíž též na nárok zřizovatele na státní příspěvek v případě, že dítě na základě tohoto právního titulu do ZDVOP přijme.

Tyto problémy nejčastěji souvisí s otázkou:

- **závaznosti nařízeného předběžného opatření pro ZDVOP a**
- **vykonatelnosti předběžného opatření.**

Před tím, než budou podrobněji rozebrány obě nastíněné problematické otázky, týkající se tzv. obecných předběžných opatření, považuje však MPSV za nezbytné znovu shrnout důvody, pro které je využívání tzv. obecných předběžných opatření jako nástroje veřejnoprávní ochrany dítěte zcela nepřípustné, a to mj. i s ohledem

na mimořádnou závažnost takového postupu, jakož i s ohledem na jeho stále přetrvávající rozšířenost v praxi.

3.1.1a) K nepřipustnosti využívání tzv. obecných předběžných opatření jako nástroje veřejnoprávní ochrany dítěte

Závěr dovozující, že je-li přistupováno k předběžné úpravě poměrů dítěte v rámci zajištění veřejnoprávní ochrany dítěte⁵⁸ formou tzv. obecného předběžného opatření, jedná se o postup, který je **v příkrém rozporu s úmyslem zákonodárce**, vyplývá především z důvodové zprávy k občanskému zákoníku, jakož i z důvodové zprávy k zákonu č. 293/2013 Sb., kterým byl novelizován OSŘ v návaznosti na přijetí občanského zákoníku a ZZŘS jako procesního odrazu nové hmotněprávní civilní úpravy.

Důvodová zpráva k občanskému zákoníku v souvislosti s § 924, který zakotvuje hmotněprávní úpravu předběžného opatření, konkrétně uvádí, že se jedná o „základní a zároveň výchozí ustanovení pasáže věnované zvláštním situacím, do nichž se dítě může dostat. Především se shrnují různé případy, situace, v nichž je dítě ohroženo tak, že je třeba, aby se uplatnily záchranné mechanismy. Zdejší ustanovení **by mělo být zejména směrnici pro ingerenci orgánů veřejné moci do života dítěte (popř. rodiny): mělo by zřetelně vyjadřovat roli, kterou je v tomto ohledu povolán sehrát soud – je to soud, kdo je povinen předběžně upravit – tím nebo oním způsobem – poměry dítěte. Zdejší předpisy by měly být zároveň ustanovením, od něhož se odvíjí předpisy představující příslušnou výseč sociálně-právní ochrany. Ostatně, orgány sociálně-právní ochrany by tu měly standardně vystupovat v roli prvního ochranného a záchranného činitele, který však jakožto pouhý orgán administrativní, nemůže víc než činit kroky, kterými sice pomáhá, zachraňuje, ale zároveň zásadně nezasahuje do onoho jedinečného vztahu rodič – dítě, vztahu, který je úzkostlivě na všech právních rovinách chráněn (...).**“ [pozn. zvýraznění doplněno].

Jak již bylo uvedeno výše, odrazem nové hmotněprávní úpravy byla mj. novela OSŘ, provedená zákonem č. 293/2013 Sb., již byl zrušen § 76 odst. 1 písm. b) OSŘ, který opravňoval soud, aby předběžným opatřením nařídil, aby účastník řízení odevzdal dítě do péče druhého z rodičů, nebo do péče toho, koho označí soud, jakož i přijetí zvláštního procesního předpisu pro tzv. nesporná řízení v podobě ZZŘS. Důvodová zpráva k citované novele zdůrazňuje, že „všechny navrhované změny souvisí s tím, že k procesně právní reflexi rekodifikovaného soukromého práva má dojít k přijetí zcela nového zákona o zvláštních řízeních soudních, který bude oproti občanskému soudnímu řádu speciální a bude upravovat specifika zejména nesporných řízení. Tento zákon tedy bude upravovat mimo jiné řízení ve věcech péče soudu o nezletilé a řízení ve věcech ochrany proti domácímu násilí.

⁵⁸ To bude přitom splněno vždy v případě, že je dítě předběžným opatřením oddělováno od svých rodičů, případně jiných pečovatелů, proti jejich vůli, anebo v případě, kdy je dítě umístováno do pobytového zařízení, byť i se souhlasem rodičů.

Ta část ustanovení zákona upravující péči soudu o nezletilé bude obsahovat zvláštní ustanovení o předběžné úpravě poměrů dítěte, kam bude promítnut současný § 76a (...).“ [zvýraznění doplněno]. Oněmi zvláštními ustanoveními se pak stal § 452 a násl. ZZŘS.

Ke stejnému závěru dospívá rovněž komentář k ZVÚOV, který v souvislosti s tzv. obecnými předběžnými opatřeními, využívanými za účelem předběžné úpravy poměrů dítěte jako opatření veřejnoprávní ochrany dítěte, uvádí následující: „[v] soudní praxi je hojně rozšířen svou povahou protiprávní nešvar, kdy je o svěřeni (umístění či přemístění) dítěte do konkrétního ústavního zařízení rozhodováno tzv. obecným či pomalým předběžným opatřením, upraveným velmi stručně v § 76 odst. 1 písm. e) o. s. ř., podle něhož „předběžným opatřením může být účastníku uloženo zejména, aby něco vykonal, něčeho se zdržel nebo něco snášel“. Takový postup odporuje jak hmotnému, tak zejména procesnímu právu.“ Komentář hodnotí právní úpravu předběžné úpravy poměrů dítěte v § 452 odst. 1 ZZŘS jako „komplexní speciální úpravu vůči obecné úpravě předběžných opatření v občanském soudním řádu. Tato speciální právní úprava tak podle právních zásad má a musí mít přednost, resp. užití stručné obecné úpravy předběžných opatření zcela vylučuje. Současně tato úprava totiž garantuje jak dítěti, tak jeho zákonným zástupcům výraznější procesní ochranu, na rozdíl od obecné úpravy v občanském soudním řádu. Chybné použití obecné úpravy tzv. pomalých předběžných opatření tak současně představuje obcházení zákona a odepření zákonodárcem předvídané právní ochrany účastníků řízení a stran zatímní úpravy poměrů dítěte. Dítě umístěné v ústavním zařízení předběžným opatřením podle § 76 odst. 1 písm. e) o. s. ř. je proto v ústavním zařízení vždy umístěno v rozporu s právem.“⁵⁹

Citovat je vhodné dále též komentář k ZSPOD, který se otázce využitelnosti tzv. obecného předběžného opatření za účelem umístění dítěte do pobytového zařízení věnuje v rámci výkladu k výchovnému opatření k § 13a ZSPOD, avšak jehož závěry jsou plně aplikovatelné i na předběžnou úpravu poměrů dítěte v souvislosti s následným řízením o ústavní výchově dítěte či s umístěním dítěte do některé z rodinných forem náhradní péče. Ustanovení § 13a odst. 6 ZSPOD znělo do 31. 12. 2013 takto: „[d]oby pobytu dítěte ve středisku výchovné péče, v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, v zařízení poskytovatele zdravotních služeb nebo v domově pro osoby se zdravotním postižením, který je uložen na základě předběžného opatření podle § 76 a § 76a občanského soudního řádu nebo výchovného opatření podle odstavce 1, se pro účely posouzení celkové doby nepřetržitého trvání výchovného opatření podle odstavce 5 sčítají. Povolení přechodného pobytu (návštěvy) u rodičů nebo jiných osob podle § 30 nemá na celkovou dobu trvání výchovného opatření podle odstavce 5 vliv.“ Zákonem č. 303/2013 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím rekodifikace soukromého práva, byl zákonný odkaz na § 76 OSŘ z § 13a odst. 6 ZSPOD vypuštěn. Komentář v této souvislosti poukazuje na to, že „v souvislosti s rekodifikací

⁵⁹ KRÍSTEK, A. *Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a o preventivně výchovné péči. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. s. 285-286.

soukromého práva a harmonizaci předpisů upravujících občanské soudní řízení s obč. zák. není nadále v rámci „obecného“ předběžného opatření upravena možnost soudu uložit účastníku, aby „odevzdal dítě do péče druhého z rodičů nebo do péče toho, koho označí soud“ [dosavadní § 76 odst. 1 písm. b) o. s. ř. ve znění účinném do 31. prosince 2013]. Občanský soudní řád nadále upravuje zcela obecným způsobem možnost účastníku uložit, aby „něco vykonal, něčeho se zdržel nebo něco snášel“ [§ 76 odst. 1 písm. e) o. s. ř. ve znění účinném od 1 ledna 2014]. Je sporné, zda toto obecné předběžné opatření je při úpravě svěřeni dítěte do péče určité osoby proti vůli dosavadního pečovatele, resp. v situaci, kdyby takové opatření mělo mít charakter ochrany dítěte, nadále možné využít, a mělo-li by být vůbec myslitelné, pak pouze v „nesporných“ případech, zpravidla tehdy, je-li nutně aprobovat faktický stav v oboru soukromého práva (např. prarodiče nebo starší sourozenec se ujme péče o dítě po autonehodě, při níž oba rodiče dítěte zahynuli, a s ohledem na okolnosti případu je nezbytné právní postavení dítěte urychleně upravit, přestože by dle mínění soudu situace svou intenzitou ještě nenaplňovala podmínky pro předběžnou úpravu poměrů dítěte podle § 924 obč. zák.). V jiných situacích, zejména v těch, kdy veřejná moc autoritativně zasahuje do „pokojného stavu“ poměrů dítěte tím, že dítěti nebo osobám, které o ně pečují, chce vnutit úpravu jinou, by užití obecného předběžného opatření podle § 76 odst. 1 písm. e) o. s. ř. představovalo obcházení přísných podmínek **předběžné úpravy poměrů dítěte** (§ 924 obč. zák. a 452 a násl. z. ř. s.) a tím i obcházení práva. (...) Vypuštění „obecného“ předběžného opatření jako pobytového titulu z výčtu komentovaného ustanovení tak neznamená, že by na základě takového usnesení soudu mohlo být dítě do péče zařízení svěřeno bez časového omezení, ale naopak znamená, že „obecným - pomalým“ **předběžným opatřením dítě do péče jakéhokoli zařízení proti vůli zákonných zástupců nadále svěřit není možné vůbec.**⁶⁰

K citované části komentáře je přitom vhodné uvést, že ačkoliv v závěru hovoří o tom, že tzv. obecné předběžné opatření nebude využitelné v případě, že k umístění dítěte do náhradního prostředí (komentář zmiňuje v závěru přímo zařízení, jelikož se vztahuje k výchovnému opatření podle § 13a ZSPOD), dochází proti vůli „zákonných zástupců“ dítěte, jsou jeho závěry plně aplikovatelné i na ty případy, kdy se tak děje se souhlasem „zákonných zástupců dítěte“, jako tomu bylo v případě nezletilých. Je třeba uvést, že daleko přesnějším je vyjádření komentáře, které předmětnému závěru předchází, a které poukazuje na to, že **institut tzv. obecného předběžného opatření nemůže být nikdy využitelný jako nástroj „ochrany dítěte“, tj. jako součást veřejnoprávní ochrany dítěte.** Svou veřejnoprávní povahu, tj. povahu nástroje „ochrany dítěte“, přitom tzv. obecné předběžné opatření neztrácí ani v případě, že rodiče dítěte či jiní jeho pečovatelé s umístěním dítěte do zařízení souhlasí. Stejně tak by tuto svou povahu tzv. obecné předběžné opatření neztratilo ani v případě, že by se svým umístěním do zařízení souhlasilo i samo dítě. Zařízení, v nichž je dětem poskytováno zaopatření, jsou vždy součástí systému veřejnoprávní ochrany dítěte. Konkrétně představují jedno z opatření za účelem zajištění zvláštní

⁶⁰ MACELA, M. et al. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář.* Praha: Wolters Kluwer, 2015. s. 171.

ochrany dětí, které byly dočasně či trvale zbaveny péče své rodiny ve smyslu čl. 20 odst. 1 Úmluvy, které má sloužit k naplnění závazku státu vytvořit a zabezpečit náhradní péči podle čl. 20 odst. 2 Úmluvy. Navíc je třeba znovu zdůraznit, že umístěním dítěte do pobytového zařízení dochází k zásahu do řady základních práv a svobod dítěte, a to bez ohledu na skutečnost, zda jeho rodiče či jiní primární pečovatelé s tímto umístěním souhlasí či nikoli. Velmi výstižně to vyslovil Ústavní soud v již výše citovaném nálezu ze dne 2. 4. 2009, sp. zn. II. ÚS 1945/08, když zdůraznil, že *„vytržení dítěte z existujícího rodinného prostředí představuje nejen zásah do soukromého a rodinného života, ale do jisté míry i zásah do osobní svobody. To rozhodně v situaci, když dítě se svým odnětím z rodinného prostředí nesouhlasí a je lhostejné, do jaké míry je toto prostředí prospěšné zájmům dítěte, které má stát povinnost upřednostňovat. V každém případě je ale dítě vytrháváno z prostředí, ve kterém je zvyklé žít a projevovat se a je možné předpokládat, že v něm bude mít zájem žít a rozvíjet se i nadále. Rodinné prostředí je tedy pro dítě prostorem svobody a jakékoliv jiné prostředí za prostor osobní svobody dítěte proto považovat zásadně nelze. Posledně uvedené platí především pro zařízení zřizovaná orgány veřejné moci, tedy především ústavní zařízení, která mají (nutně) vlastní režim, který vnucují (v souladu se zákonem) svým chovancům.“*

Z uvedeného tedy vyplývá, že **tzv. obecné předběžné opatření počínaje účinností nového občanského zákoníku již nemůže být využíváno jako jeden z nástrojů veřejnoprávní ochrany dětí**, z čehož však nutně dále vyplývá, že tímto způsobem již napříště nebude možné rozhodnout o umístění dítěte do žádného z pobytových zařízení, v němž je dítěti poskytováno zaopatření a které tedy má sloužit, dočasně či dlouhodobě, jako náhrada prostředí vlastní rodiny dítěte, tedy ani do ZDVOP. Taková zákonná právní úprava je rovněž plně v souladu s ústavněprávními i mezinárodními závazky, vyplývajícími především ze základních práv a svobod dítěte, případně též jeho rodičů či jeho jiných primárních pečovatelů, jak byly citovány výše.

Specificky v případě ZDVOP lze pak použít podpůrně též argument, na který se MPSV odkázalo již ve svém metodickém stanovisku č. j. MPSV-2016/135169-231 ze dne 24. 6. 2016, a které poukazuje na shodnost zákonného vymezení účelu ZDVOP s hmotněprávními podmínky pro předběžnou úpravu poměrů dítěte, upravenými v § 924 občanského zákoníku, jakož i s podmínkami pro nařízení tzv. rychlého předběžného opatření podle § 452 odst. 1 ZZŘS. Je-li ZDVOP v souladu s § 42 odst. 1 ZSPOD určen pro děti, které se ocitly bez jakékoliv péče nebo jejichž život nebo příznivý vývoj jsou vážně ohroženy nebo které se ocitly bez péče přiměřené jejich věku, děti tělesně nebo duševně týrané nebo zneužívané nebo děti, které se ocitly v prostředí nebo situaci, kdy jsou závažným způsobem ohrožena jejich základní práva, a zakotvuje-li právní řád za tímto účelem v § 452 odst. 1 ZZŘS zvláštní právní úpravu, pak nelze postupovat podle právní úpravy obecné. Citované metodické stanovisko MPSV v této souvislosti zdůraznilo, že *„obecná právní úprava totiž v těchto případech z povahy věci nemůže dostatečným způsobem reagovat na specifické okolnosti určitého typu situací, které*

byly ostatně vlastním důvodem přijetí zvláštní právní úpravy. Jinými slovy, budeme-li toto obecné pravidlo aplikovat na otázku umístování dítěte do ZDVOP v rámci předběžné úpravy poměrů dítěte, pak nelze než dovodit závěr, že buď se bude jednat o dítě, ve vztahu k němuž lze, a tudíž je současně i třeba nařídit tzv. rychlé předběžné opatření, anebo se nutně musí jednat o dítě, jež spadá mimo cílovou skupinu ZDVOP a nemělo by být do ZDVOP tak vůbec umístěno, tím spíše ne na základě rozhodnutí soudu.“

Je třeba zdůraznit, že jakýkoli opačný přístup by veškeré záruky, které se vztahují k tzv. rychlým předběžným opatřením (přísné podmínky pro jejich nařízení, nejvýše přípustná měsíční doba jejich trvání, nezbytnost nového soudního rozhodnutí pro prodloužení předběžného opatření a povinnost soudu náležitým způsobem odůvodnit toto prodloužení – k tomu viz náleží Ústavního soudu ze dne 12. 5. 2015, sp. zn. I. ÚS 2903/14), činil v podstatě **zcela bezúčelnými a nadbytečnými**, jelikož pro všechny dotčené subjekty, které se mají podílet na veřejnoprávní ochraně dítěte, tj. pro OSPOD, soud i ZDVOP, by bylo mnohem jednodušší, aby dítě bylo v zařízení umístěno na základě tzv. obecného předběžného opatření. V praxi by pak docházelo k tomu, co se, nutno dodat bohužel, v hojně míře děje už v současnosti a proti čemuž se vymezilo výše citované metodické stanovisko MPSV, a to, že pro umístění dítěte do ZDVOP je využito tzv. rychlé předběžné opatření, následně je však v určitém okamžiku jeho prodloužování nařízeno pro dobu po uplynutí platnosti posledního prodloužení tzv. rychlého předběžného opatření tzv. obecné předběžné opatření. Dítě tedy v tomto momentu ztrácí veškeré záruky, jak byly citovány výše, a v konečném důsledku je tak vydáno na milost i nemilost libovůli veřejnoprávních orgánů, jejich kapacitě řešit jeho případ v odpovídajícím časovém horizontu i jejich kapacitě vyhodnotit, zda je další intervence v podobě jeho umístění v ústavním zařízení i nadále nezbytná. V konečném důsledku se dítěti vzdaluje též přístup k soudu, jelikož je-li v případě tzv. rychlého předběžného opatření každý měsíc vydáno soudní rozhodnutí, pak v případě tzv. obecného předběžného opatření, které by mělo trvat až do rozhodnutí ve věci samé, by dítě nejprve muselo samo aktivně uplatnit návrh na jeho zrušení. V neposlední řadě nelze přehlédnout, že důvodem pro zrušení tzv. rychlého předběžného opatření je pominutí stavu bezprostřednosti nebo nepřiměřenosti ohrožení příznivého vývoje dítěte⁶¹, zatímco důvodem pro zrušení tzv. obecného předběžného opatření by muselo být toliko odpadnutí naléhavé potřeby zatímní úpravy poměrů účastníků.

Výklad a aplikace právní úpravy vedoucí k podobným závěrům přitom nemůže mít v podmínkách demokratického právního státu své místo.

3.1.1b) Problematika závaznosti tzv. obecného předběžného opatření pro ZDVOP

Nad rámec všech výše popsaných problematických skutečností, vztahujících se k praxi využívání tzv. obecného předběžného opatření jako opatření veřejnoprávní

⁶¹ K tomu viz náleží Ústavního soudu ze dne 12. 5. 2015, sp. zn. I. ÚS 2903/14.

ochrany dítěte, včetně umístění dítěte do ZDVOP, je třeba uvést, že v důsledku toho, že předmětný nástroj skutečně nebyl zákonodárcem koncipován tak, že by na jeho základě mohlo být dítě umístěno do jakéhokoli pobytového zařízení, včetně ZDVOP, dochází při jeho praktickém využívání k situacím, kdy takové obecné předběžné opatření dokonce **pro ZDVOP není závazné**, a to z důvodu:

- formulace výroku předběžného opatření a
- vymezení okruhu účastníků řízení.

Aby tzv. obecné předběžné opatření mohlo být pro ZDVOP závazné, musí být předně v jeho výroku formulována nejen povinnost dosavadních pečovatелů dítě do ZDVOP předat, nýbrž současně **povinnost ZDVOP dítě do zařízení přijmout**. Právní úprava tzv. obecných předběžných opatření totiž nezná obdobu § 457 ZZŘS, který ve větě druhé zakotvuje závaznost předběžného opatření pro každého. V případě tzv. obecných předběžných opatření vymezuje závaznost § 76e odst. 1 OSŘ tak, že **„výrok vykonatelného usnesení o nařízení předběžného opatření je závazný jen pro účastníky řízení a pro ty, kterým byla předběžným opatřením uložena povinnost, nestanoví-li zákon jinak.“**

Povinnost ZDVOP dítě do zařízení přijmout by přitom musela být formulována explicitně. **Nebude nikdy vyplývat ze stanovené povinnosti dosavadního pečovatele dítě do konkrétního ZDVOP předat, případně umístění dítěte v ZDVOP „strpět“.**

Příklady výroků tzv. obecných předběžných opatření, z nichž nikdy nemůže vyplývat povinnost samotnému ZDVOP dítě do zařízení převzít

„Matka XX, nar. XX, je povinna předat nezletilou XX do Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc XX.“

„Matce XX, nar. XX, a otci XX, nar. XX, se do doby pravomocného rozhodnutí o návrhu na nařízení ústavní výchovy ukládá povinnost strpět péči Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc XX.“

Další důležitou otázkou, kterou je třeba si při řešení otázky, zda konkrétní tzv. obecné předběžné opatření ZDVOP k přijetí dítěte zavazuje, či nikoli, zodpovědět, je to, **zda lze tímto způsobem založit povinnost ZDVOP bez toho, aby s ním bylo jednáno jako s účastníkem řízení**. Ustanovení § 76 odst. 2 OSŘ sice připouští, že předběžným opatřením lze uložit povinnost též jiné osobě, než je účastník řízení, a to za podmínky, že to na něm lze spravedlivě požadovat, smyslem této povinnosti je však **zajištění součinnosti při plnění povinnosti uložené účastníku řízení**.⁶² Vztah mezi dosavadními pečovateli a konkrétním ZDVOP,

⁶² Jako typický příklad se tak uvádí situace, kdy je účastníkovi řízení uložena povinnost zdržet se jakýchkoli transakcí se svými peněžními prostředky uloženými na účtu u peněžního ústavu a peněžnímu ústavu je uložena povinnost zdržet se výplaty jakýchkoli peněžních prostředků z tohoto

jemuž by měla být předběžným opatřením uložena povinnost, však není svou povahou natolik úzký (před nařízením předběžného opatření typicky není žádný), aby umožňoval ZDVOP uložit povinnost jako třetí osobě ve smyslu § 76 odst. 2 OSŘ, respektive aby bylo možné připustit, že lze na něm „spravedlivě požadovat“ poskytnutí součinnosti při plnění povinnosti, která byla předběžným opatřením uložena účastníkovi řízení.

Uvedený závěr velmi úzce souvisí s další otázkou, která ve stávající praxi činí stále řadu problémů, a kterou je **uznání postavení konkrétního pobytového zařízení jako účastníka řízení v těch soudních řízeních, která mohou vyústit v umístění dítěte do tohoto zařízení**. Komentář k ZVÚOV, jehož závěry lze plně vztáhnout též na kontext rozhodování o umístění dítěte do ZDVOP, v této souvislosti zdůrazňuje, že „[ú]častenství ústavních zařízení v řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, jde-li o ústavní výchovu, je dosud spornou otázkou. (...) Nelze však souhlasit s tvrzením, že ústavní zařízení, do jehož péče by měl být nezletilý svěřen, není účastníkem snad proto, že práva a povinnosti tohoto ústavního zařízení stanovuje zákon. Tak tomu totiž není. (...) K založení práv a povinností totiž samozřejmě nestačí „zákon“ sám, ale je nezbytné rozhodnutí soudu, které konkretizuje, resp. individualizuje tato práva a povinnosti, které jinak existují pouze v abstraktní rovině (zajisté totiž tyto zákonem vymezené povinnosti a práva nemá jednotlivé zařízení vůči všem nezletilým osobám na území ČR, ani ke všem nezletilým osobám s nařízenou ústavní výchovou. Čili – teprve rozhodnutí soudu tyto povinnosti a tato práva mezi konkrétními účastníky nově (konstitutivně) založí. To je zřejmé i z té okolnosti, že povinnosti a práva ukládá pěstounovi rovněž přímo zákon (srov. § 966 obč. zák.), přesto by zřejmě nikoho nenapadlo upírat zájemci o pěstounskou péči v soudním řízení o pěstounské péči postavení účastníka s obdobným zdůvodněním jako v případě ústavních zařízení („hromadných pěstounů“). Ostatně např. práva a povinnosti nájemce a pronajímatele také upravuje obecně občanský zákoník, aby však byla normou také mezi dvěma konkrétními stranami (vlastníkem domu a nájemcem konkrétního bytu), musí mezi nimi být samozřejmě uzavřena smlouva nájemní. [K těmto otázkám srov. blíže v článku Křístek, A. Pravidla pro rozhodování soudu o svěřením dítěte do péče jmenovitě určeného ústavního zařízení. In: *Právo a rodina*. 2015, č. 4, s.1-6].“⁶³

Vrátíme-li se k vlastní otázce závaznosti tzv. obecného předběžného opatření pro ZDVOP, pak z uvedeného zcela zřejmě vyplývá, že pro ZDVOP toto obecné předběžné opatření, ani při správně formulovaném výroku ve světle výše uvedeného, **nemůže být závazné s odkazem na to, že mu předběžným opatřením byla uložena povinnost, není-li k němu přistupováno jako k účastníkovi řízení**.

účtu. K tomu viz SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ, R. et al. *Občanský soudní řád. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017. výklad k § 76.

⁶³ KRÍSTEK, A. *Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a o preventivně výchovné péči. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. s. 17-18.

Jak lze poznat, že k ZDVOP je přístupováno jako k účastníkovi řízení?

Bude-li ke ZDVOP přístupováno při nařízení předběžného opatření jako k účastníkovi řízení, bude tento uveden přímo v záhlaví rozhodnutí. ZDVOP navíc v tomto případě bude svědčit právo na to se proti předběžnému opatření odvolat (k tomu více viz níže část [3.1.1b\) Problematika závaznosti tzv. obecného předběžného opatření pro ZDVOP](#)).

Není-li tedy ke ZDVOP přístupováno jako k účastníkovi řízení, pak by z hlediska vymezení závaznosti tzv. obecného předběžného opatření podle § 76e odst. 1 OSŘ toto mohlo být závazné jedině v případě, že by byly splněny podmínky podle § 159a odst. 2 a § 83 odst. 2 OSŘ. To ostatně vyplývá též z komentáře k OSŘ, který k § 76e OSŘ uvádí, že „závaznost pro jiné osoby než účastníky řízení nebo osoby, kterým předběžným opatřením byla uložena konkrétní povinnost, nastává jen v těch případech, jestliže se jedná o předběžné opatření před zahájením řízení ve věci samé, v níž podle zákona i rozhodnutí ve věci samé by bylo závazné nejen pro účastníky, ale i pro další osoby, což je ve věcech uvedených v § 83 odst. 2 a dále případně v jiných zvláštních předpisech (k závaznosti rozhodnutí ve věci samé pro další osoby než účastníky řízení srov. § 83 odst. 2 a § 159a).“⁶⁴

Odkazuje-li se komentář na § 159a OSŘ, pak je třeba uvést, že závaznost výroku rozsudku soudu a s ohledem na § 167 odst. 2 OSŘ též usnesení soudu pro jiné osoby než účastníky, upravuje § 159a odst. 2 OSŘ, který se v tomto ohledu dále odkazuje na § 83 odst. 2 OSŘ a na zvláštní právní předpisy. Tímto zvláštním právním předpisem je v kontextu aktuálně posuzovaného případu ZZŘS. Ten však žádným zvláštním způsobem závaznost výroku rozsudku soudu v řízení péče soudu o nezletilé neupravuje, s výjimkou statusových věcí (např. určení jména a příjmení dítěte, či zastupování dítěte), na něž dopadá právní úprava v § 27 ZZŘS. Rozhodnutí o umístění dítěte do ZDVOP však za statusovou otázku považovat nelze.

Z všech uvedených skutečností tak vyplývá, že v otázce závaznosti předběžného opatření je situace u tzv. obecných opatření diametrálně odlišná od tzv. rychlých předběžných opatření, ve vztahu k nimž se uplatní výše citovaná zvláštní právní úprava v § 457 ZZŘS, podle které je takové předběžné opatření závazné pro každého. Znovu je vhodné zdůraznit, že tzv. obecné předběžné opatření bude ZDVOP zavazovat a bude tak právním titulem ve smyslu § 42 odst. 2 písm. a) ZSPOD, na jehož základě vzniká zřizovateli ZDVOP nárok na státní příspěvek, **jedině pokud:**

- ve výroku předběžného opatření bude zcela jednoznačně uložena nejen povinnost dosavadním pečovatelům, ale rovněž samotnému ZDVOP, a
- pokud ke ZDVOP bude přístupováno jako k účastníkovi řízení.

⁶⁴ SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ, R. et al. *Občanský soudní řád. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2013. Komentář k § 76e.

Povinnost ZDVOP odvolat se proti tzv. obecnému předběžnému opatření, které je pro něj závazné

Pro úplnost je dále nezbytné uvést, že ZDVOP se jako profesionální poskytovatel služby se zcela jasně definovanou cílovou skupinou, bude muset v těchto případech jako účastník řízení proti nařízení předběžného opatření vždy odvolat, jelikož je-li dítě umístováno do ZDVOP na základě tzv. obecného předběžného opatření, je zřejmé, že nejsou splněny základní podmínky pro umístění dítěte do ZDVOP, jak jsou vymezeny v § 42 odst. 1 ZSPOD.

Lhůta pro podání odvolání činí ze zákona 15 dní ode dne, kdy bylo ZDVOP usnesení o nařízení předběžného opatření doručeno. ZDVOP by přitom měl ve svém odvolání vyjít z argumentace, která je obsažena v metodickém stanovisku MPSV ze dne 24. 6. 2016, č. j. MPSV-2016/135169-231. Do odvolání je však třeba tuto argumentaci převzít a pouze podpůrně se odkázat na existenci uvedeného metodického stanoviska MPSV. Samotná existence metodického stanoviska v tom smyslu, že odvolání je podáváno z toho důvodu, že MPSV vydalo metodické stanovisko, nemůže obstát, relevantní jsou totiž pouze věcné argumenty, týkající se umístění dítěte. Stejně tak lze v odvolání využít argumentaci k nepřipustnosti využívání tzv. obecného předběžného opatření, která byla rozvedena v části [3.1.1a\) K nepřipustnosti využívání tzv. obecných předběžných opatření jako nástroje veřejnoprávní ochrany dítěte.](#)

V mezidobí do rozhodnutí o odvolání však ZDVOP musí předběžné opatření, které je pro něj závazné (tj. je k němu přistupováno jako k účastníkovi řízení a v jeho výroku je jasně formulovaná povinnost ZDVOP), respektovat.

3.1.1c) Problematika vykonatelnosti tzv. obecného předběžného opatření

Další problematickou otázkou vztahující se k tzv. obecným předběžným opatřením je **stanovení okamžiku jejich vykonatelnosti**. I v tomto ohledu se právní úprava tzv. obecných předběžných opatření výrazným způsobem liší od právní úpravy tzv. rychlých předběžných opatření, přičemž v praxi nebývá tato skutečnost vždy plně zohledněna. Tzv. rychlé předběžné opatření je v souladu s § 457 ZZŘS vykonatelné vydáním předběžného opatření. Oproti tomu tzv. obecné předběžné opatření je podle § 76d OSŘ vykonatelné vyhlášením a nedošlo-li k vyhlášení, je vykonatelné, jakmile bylo doručeno tomu, komu ukládá povinnost.

Ten, komu by v případě umístění dítěte do ZDVOP měla být uložena povinnost, nutno opět dodat v rozporu s hmotněprávní úpravou v § 924 občanského zákoníku a zvláštní právní úpravou v § 452 odst. 1 ZZŘS, by přitom měli být jak dosavadní pečovatelé (rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte), tak i ZDVOP. Jako nesprávnou lze tedy hodnotit praxi, kdy soud v usnesení o nařízení předběžného opatření (v němž často ZDVOP nepojímá ani jako účastníka řízení)

v závěrečném poučení uvádí, že usnesení je vykonatelné, jakmile bylo doručeno ZDVOP. Pokud ještě v daném okamžiku nebylo doručeno rodičům, případně jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte, nemohou tito ani vědět, že jim byla soudem uložena povinnost dítě do péče ZDVOP předat a usnesení o nařízení předběžného opatření by ve vztahu k nim v daném okamžiku nebylo ani soudně vymahatelné.

Význam vykonatelnosti usnesení z hlediska nároku zřizovatele na státní příspěvek

Je-li tedy dítě umístěno do ZDVOP na základě tzv. obecného předběžného opatření, které lze pro ZDVOP považovat za závazné [k tomu viz část [3.1.1b\) Problematika závaznosti tzv. obecného předběžného opatření pro ZDVOP](#)], s ohledem na zákonnou úpravu vykonatelnosti tzv. obecného předběžného opatření nestačí, pokud je v podkladech pro rozhodnutí o nároku zřizovatele ZDVOP na státní příspěvek obsaženo toliko usnesení o nařízení předběžného opatření s razítkem data, kdy toto bylo doručeno ZDVOP. Nezbytné je, aby na tzv. obecném předběžném opatření byla **soudem vyznačena doložka vykonatelnosti** tohoto předběžného opatření. Nárok na státní příspěvek na základě tohoto soudního rozhodnutí totiž může vzniknout nejdříve s nabytím vykonatelnosti tzv. obecného předběžného opatření, případně po nabytí vykonatelnosti, je-li dítě do ZDVOP přijato s časovým odstupem po nabytí vykonatelnosti tzv. obecného předběžného opatření.

3.1.1d) Posouzení povahy nařízeného předběžného opatření

Nad rámec výše uvedených problematických aspektů, vážících se k využívání tzv. obecných předběžných opatření jako opatření veřejnoprávní ochrany dítěte, z nichž všechny prakticky vyplývají z té skutečnosti, že se jedná o zjevné obcházení zákona, s nímž zákonodárce nepočítal, a proto ani nenastavil různé aspekty tohoto nástroje tak, aby odpovídaly potřebám opatření veřejnoprávní ochrany dítěte (na rozdíl od tzv. rychlého předběžného opatření), je vhodné věnovat pozornost ještě jedné důležité otázce, která výše zmíněna nebyla. Touto otázkou je vlastní posouzení povahy předběžného opatření, k jehož nařízení soud přistoupil.

Z kontrolní činnosti MPSV bylo zjištěno, že se nezřídká stává, že OSPOD podá návrh na nařízení předběžného opatření, přičemž nespecifikuje, že se jedná o návrh na nařízení tzv. rychlého předběžného opatření, případně sám uvede odkaz na zákonná ustanovení, upravující tzv. obecné předběžné opatření (v této souvislosti je vhodné připomenout, že návrhová oprávnění ve vztahu k tzv. obecnému předběžnému opatření OSPOD nenáleží), přičemž soud tento jeho návrh sám posoudí jako návrh na nařízení tzv. obecného předběžného opatření. Případně se stává, že sám soud povahu návrhu ani nehodnotí a usnesení o nařízení předběžného opatření označí jako tzv. obecné předběžné opatření (uvedením příslušných ustanovení OSŘ). Je tedy otázkou, jakou povahu by takové předběžné opatření mělo mít a jak by mělo být posuzováno.

Předmětnou otázkou se zabýval Krajský soud v Českých Budějovicích, a to v kontextu odvolání proti předběžnému opatření, které se odkazovalo na ustanovení OSŘ, nikoli na § 452 odst. 1 ZZŘS, a tak jevílo zdání, že se jedná o tzv. obecné předběžné opatření (ustanovení, vztahující se k tzv. obecnému předběžnému opatření, byla uvedena přímo v návrhu OSPOD). Krajský soud v Českých Budějovicích však dospěl k závěru, že vedle formálního označení (odkazů na zákonnou právní úpravu) **je třeba zohlednit i materiální povahu předběžného opatření, jakož i proces jeho vydání.** V této souvislosti zdůraznil, že *„[o]dpovídají-li důvody, pro které bylo nařízeno předběžné opatření v podobě umístění dětí na přechodné období do vhodného prostředí, typu předběžného opatření, jehož právní úprava je obsažena v § 452 a násl. zákona o zvláštních řízeních soudních, je třeba na takové usnesení nahlížet jako na rozhodnutí vydané podle tohoto předpisu se všemi specifiky, která ze zmíněných ustanovení vyplývají, a to bez ohledu na to, že soud prvního stupně uvedl, že předběžné opatření vydává podle § 76 odst. 1 písm. e) ve spojení s ust. § 74 odst. 1 občanského soudního řádu.“*⁶⁵

Je vhodné zmínit, že Krajský soud v Českých Budějovicích v daném případě vedle důvodů, pro které bylo předběžné opatření nařízeno a které odpovídaly důvodům pro nařízení tzv. rychlého předběžného opatření⁶⁶, zohlednil též proces vydání předběžného opatření, tj. *„postup soudu prvního stupně, který jmenoval opatrovníkem jiný orgán sociálně-právní ochrany dětí, než který podal návrh (§ 455 odst. 2 z. ř. s.), a rozhodl ve lhůtě uvedené v § 456 z. ř. s.“*

Je tedy otázkou, jak by bylo na místě postupovat v případě, kdy by postup pro nařízení tzv. rychlého předběžného opatření ze strany soudu dodržen nebyl, což by mohlo indikovat úmysl soudu nařídit tzv. obecné předběžné opatření. **Při řešení této otázky je však vhodné vyjít z toho, zda je předběžné opatření nařizováno k návrhu OSPOD, nebo nikoli.** Tzv. rychlé předběžné opatření je vždy podmíněno návrhem, přičemž výlučně oprávněným návrhovatelem je zde OSPOD. Soud bez návrhu OSPOD sám tzv. rychlé předběžné opatření není oprávněn nařídit.⁶⁷ OSPOD pak není a nemůže být oprávněn podat návrh na nařízení tzv. obecného předběžného opatření, stejně jako není oprávněn ve vztahu k soudu činit jakékoli podněty.

⁶⁵ K tomu viz usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 10. 3. 2016, sp. zn. 15 Co 140/2016. Výtah z usnesení je dostupný z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/predbezne-opatreni-umisteni-deti>.

⁶⁶ Krajský soud v Českých Budějovicích v tomto ohledu konkrétně uvedl, že OSPOD *„[p]ominul však, že důvody, pro které byl návrh na nařízení předběžného opatření podán (a pro které mu posléze bylo vyhověno), odpovídají typu předběžného opatření, jež bylo před 1. 1. 2014 upraveno v § 76a o. s. ř. a jehož právní úprava je v současné době obsažena v § 452 a násl. z. ř. s. Důvodem pro nařízení předběžného opatření v podobě umístění dětí na přechodnou dobu do vhodného, v usnesení blíže určeného prostředí, je totiž jednoznačně to, že se děti ocitly ve stavu nedostatku řádné péče a že (vzhledem ke skutečnostem, jež byly v souvislosti s návrhem osvědčeny) by mohl být ohrožen jejich normální vývoj či jiný důležitý zájem.“*

⁶⁷ To ostatně plně odpovídá jeho povaze opatření veřejnoprávní ochrany dítěte.

Obrací-li se tedy OSPOD na soud s tím, že poměry konkrétního dítěte je třeba předběžně upravit, a splňuje-li jeho podání obecné obsahové náležitosti podání, jak jsou upraveny v § 42 odst. 4 OSŘ, **bude se vždy jednat o návrh na nařízení tzv. rychlého předběžného opatření, bez ohledu na to, jak toto podání bude označeno**, jakož i bez ohledu na to, zda se v něm bude nesprávně odkazovat na ustanovení OSŘ, upravující předběžné opatření. Soud je povinen o tomto návrhu rozhodnout ve lhůtě 24 hodin od okamžiku podání návrhu, jak mu tato vyplývá z § 456 ZZŘS. V případě, že bude mylně vycházet z přesvědčení, že se jedná o návrh na nařízení tzv. obecného předběžného opatření (k jehož podání OSPOD není oprávněn), v této zákonem stanovené lhůtě nerozhodne a rozhodne v zákonné sedmidenní lhůtě, vztahující se k tzv. obecným předběžným opatřením, pak se z jeho strany jistě jedná o **nesprávný úřední postup (průtahy v řízení), avšak nic to nemění na povaze daného předběžného opatření**. Lhůta podle § 456 ZZŘS nemá propadnou povahu, je „pouze“ pořádková a nic nemění na povinnosti soudu o návrhu OSPOD na nařízení předběžného opatření (který nemůže být ničím jiným, než návrhem na nařízení tzv. rychlého předběžného opatření) rozhodnout, a to buď tak, že předběžné opatření nařídí, anebo že návrh OSPOD zamítne.

Důležité pravidlo k povaze předběžného opatření

Z uvedeného tedy vyplývá velmi důležitý závěr, a to, že **všechna předběžná opatření, která byla nařízena k návrhu OSPOD, jsou tzv. rychlými předběžnými opatřeními, a to bez ohledu na zákonná ustanovení**, která jsou uvedena jak v návrhu na nařízení tohoto předběžného opatření, tak případně v usnesení soudu o nařízení předběžného opatření. Na tato předběžná opatření tedy dopadá omezení nejvýše přípustné doby trvání předběžného opatření dobou 1 měsíce, jakož i pravidla pro prodlužování předběžného opatření [k tomu více viz část [1.3.2c\) Umístění dítěte na základě rozhodnutí soudu](#)].

Vše, co bylo uvedeno výše k závaznosti a vykonatelnosti tzv. obecného předběžného opatření tak bude dopadat pouze na případy, kdy soud přistoupil k nařízení předběžného opatření, jímž dítě umístil do ZDVOP, bez návrhu OSPOD (je vhodné dodat, že OSPOD není oprávněn podávat k soudu v otázkách veřejnoprávní ochrany dětí jakékoli podněty; obrátil-li by se přesto na soud s podáním, které by bylo označeno jako „podnět“, soud by byl povinen jej posoudit podle svého obsahu jako návrh, a tudíž by i na takový případ dopadla všechna výše popsaná pravidla).

3.1.2 Prodlužování tzv. rychlého předběžného opatření

Další okruh problematických otázek, které se vztahují k případům, kdy je dítě do ZDVOP umístěno na základě rozhodnutí soudu ve smyslu § 42 odst. 2 písm. a) ZSPOD, se týká problematiky prodlužování tzv. rychlého předběžného opatření.

Principy ovládající prodlužování tzv. rychlého předběžného opatření byly popsány v části [1.3.2c\) Umístění dítěte na základě rozhodnutí soudu](#), na kterou se lze plně odkázat i zde. Nad rámec popsaných principů je na tomto místě vhodné věnovat pozornost pravidlům „techničtějšího“ charakteru, které se k prodlužování tzv. rychlého předběžného opatření rovněž vztahují.

Základním z těchto pravidel je **podmínka, že v daném případě bylo zahájeno řízení ve věci samé**. Tato podmínka nemusí být splněna pouze v jednom případě, a to v případě předběžného opatření s tzv. mezinárodním prvkem, které bylo nařízeno podle § 461 ZZŘS⁶⁸.

Co lze rozumět řízením ve věci samé?

Za řízení ve věci samé lze považovat každé řízení, které může vyústit v umístění dítěte mimo péči svého dosavadního pečovatele. Nemusí jím tak být nutně pouze řízení o meritorním svěření dítěte do ZDVOP ve smyslu § 971 odst. 2 občanského zákoníku; stejně tak tímto řízením nemusí být řízení o nařízení „standardní“ ústavní výchovy podle § 971 odst. 1 občanského zákoníku, byť právě toto bude zřejmě nejčastějším a nejtypičtější příkladem.

Skutečnost, že v daném případě je v měsíční lhůtě, na kterou bylo nařízeno předběžné opatření, zahájeno řízení ve věci samé, případně že toto řízení bylo zahájeno ještě dříve, než bylo nařízeno předběžné opatření, a že je tudíž splněna základní podmínka pro to, aby předběžné opatření mohlo být prodlouženo, musí být doložena též v podkladech pro rozhodnutí o nároku zřizovatele na státní příspěvek. Bez doložení této skutečnosti totiž není možné učinit závěr o tom, zda dítěti pro pobyt v ZDVOP svědčí odpovídající právní titul, v tomto případě v podobě soudního rozhodnutí, nebo nikoli.

Skutečnost, že v daném případě bylo zahájeno řízení ve věci samé, může být doložena:

- návrhem příslušného OSPOD;
- usnesením příslušného soudu o zahájení řízení ve věci samé;
- případně vyjádřením příslušného OSPOD/soudu dokládajícím, že v případě daného dítěte:
  - o bylo zahájeno řízení ve věci samé;
  - o kdy toto řízení bylo zahájeno a
  - o o jaké řízení se jedná (co je předmětem tohoto řízení).

Příklad, kdy podmínka zahájení řízení ve věci samé nebyla splněna, a to z důvodu předmětu zahájeného řízení

⁶⁸ Citované ustanovení stanoví, že „byl-li podán návrh na vydání předběžného opatření podle § 452 a ve věci samé není dána pravomoc českých soudů podle jiného právního předpisu, lhůta podle § 459 se nepoužije. Celková doba trvání předběžného opatření však v takovém případě nesmí překročit 6 měsíců.“

Podmínka v podobě zahájení řízení ve věci samé nebyla splněna např. v případě novorozeného dítěte nezletilé matky, které bylo do ZDVOP umístěno na základě předběžného opatření s tím, že na dohodu bude do ZDVOP přijata též nezletilá matka dítěte.⁶⁹

V průběhu měsíce, kdy předběžné opatření trvalo, bylo zahájeno řízení ve věci samé, jehož předmětem však bylo jmenování poručníka dítěti nezletilé matky. Předmětem tohoto řízení tak nebylo oddělení dítěte od jeho stávajícího pečovatele a jeho umístění do (jiné) náhradní péče, a to s ohledem na právní úpravu rodičovské odpovědnosti nezletilých rodičů v § 868 odst. 1 občanského zákoníku. V souladu s citovaným ustanovením není rodičovská odpovědnost nezletilého rodiče v té své části, která se týká práva a povinnosti zajišťovat osobní péči o dítě, pozastavena. Soud by o takovém opatření musel explicitně rozhodnout. V daném případě by tak za řízení ve věci samé, které by soud opravňovalo k prodloužení předběžného opatření (samozřejmě při splnění podmínky v podobě bezprostředního ohrožení života dítěte nebo vzniku vážné újmy na fyzickém či psychickém zdraví dítěte), mohlo být považováno nikoli samotné řízení o jmenování poručníka dítěti, nýbrž řízení o jmenování poručníka dítěti, ke kterému by přistupovalo řízení o pozastavení rodičovské odpovědnosti nezletilého rodiče ve výkonu práva a povinnosti osobní péče o dítě. Takové řízení však v daném případě nebylo nikdy zahájeno.

Soud tak neměl pravomoc nařízené předběžné opatření prodloužit a vydané usnesení o prodloužení předběžného opatření bylo třeba považovat za materiálně nevykonatelné.

Méně často se lze setkat s případy nesprávného výkladu ohledně délky doby, na kterou bylo předběžné opatření nařízeno, případně na kterou lze prodloužit. MPSV se v rámci své kontrolní a metodické činnosti setkalo např. s usnesením, jímž soud dne 20. 9. 2016 rozhodl o prodloužení předběžného opatření, kterým bylo dítě umístěno do ZDVOP, až do 26. 2. 2017, či s případem, kdy soud argumentoval tak, že je-li zahájeno řízení ve věci samé, nařízené tzv. rychlé předběžné opatření není třeba prodloužovat, jelikož toto se prodlužuje automaticky a trvá až do vykonatelnosti rozhodnutí ve věci samé.

Je třeba zdůraznit, že oba tyto postupy a argumentace hrubě odporují § 459 odst. 1 a § 460 odst. 1 ZZŘS, které zcela jednoznačně stanoví, že doba trvání tzv. rychlého předběžného opatření činí jeden měsíc, přičemž v případě zahájení řízení ve věci samé ji lze prodloužit, nikoli však více než opět o jeden měsíc. Zvláštní pravidla platí pouze v případě, že je dítě svěřeno do pěstounské péče na přechodnou dobu. V tomto případě trvá předběžné opatření v souladu s § 452 odst. 2 ZZŘS 3 měsíce od jeho vykonatelnosti, přičemž bylo-li před uplynutím doby zahájeno řízení ve věci

⁶⁹ Jednalo se o stejný případ, který byl uveden v části [1.2.4 Využívání ZDVOP pro realizaci „zácvikových“ pobytů matky s dítětem](#) jako příklad č. 3. K dalším podrobnostem týkajícím se nároku řízovatele ZDVOP na státní příspěvek viz v dané části.

samé, pak trvá do doby, než se stane vykonatelným rozhodnutí, kterým se toto řízení končí, nebo rozhodnutí, kterým je předběžné opatření zrušeno.

Vrátíme-li se k výše zmíněným případům, pak z uvedeného jednoznačně vyplývá, že v prvním z těchto případů je předmětné usnesení o prodloužení předběžného opatření platné, bez ohledu na to, co se uvádí v jeho výroku, pouze jeden měsíc od okamžiku, kdy pozbyde platnosti nařízené předběžné opatření, v druhém případě pak bude jakékoli prodloužení předběžného opatření zcela absentovat.

3.1.3 Materiálně nevykonatelné rozhodnutí ve věci samé

Z hlediska meritorních rozhodnutí o svěření dítěte do ZDVOP je třeba zdůraznit, že se stále lze setkat s případy, kdy je do ZDVOP nařízena tzv. standardní ústavní výchova podle § 971 odst. 1 a § 972 občanského zákoníku, přičemž úmyslem soudu je umístit dítě do daného zařízení skutečně na dobu 3 let (případně na dobu kratší, avšak přesahující dobu 6 měsíců). Taková meritorní rozhodnutí nemohou být nikdy platným právním titulem pro pobyt dítěte v ZDVOP, jelikož jsou stižena stejnou materiální nevykonatelností, jako kdyby byla ústavní výchova nařízena do nemocnice nebo do vězení.

Vztah mezi § 971 odst. 1 a § 971 odst. 2 občanského zákoníku

V praxi se stále ještě objevují nejasnosti ohledně povahy soudem nařízeného pobytu do ZDVOP v tom smyslu, zda se jedná o ústavní výchovu, či nejedná. Uvedené nejasnosti jsou jistě i důsledkem předchozí právní úpravy v zákoně č. 94/1963 Sb., o rodině, která v tomto ohledu byla zmatečná.

MPSV ve svých metodických odpovědích již dříve poukázalo na to, že umístění dítěte do ZDVOP je ústavní výchovou, avšak takovou, kterou by bylo možné nazvat „přechodnou“. Podmínky pro nařízení ústavní výchovy, jak jsou vymezeny v § 971 odst. 1 občanského zákoníku, tedy musí platit i v tomto případě. Přistupuje k nim však akutnost situace dítěte, spočívající v bezprostřednosti ohrožení jeho života či vážného ohrožení jeho fyzického nebo psychického zdraví, jak tyto podmínky vyplývají ze samotného účelu ZDVOP, vymezeném v § 42 odst. 1 ZSPOD⁷⁰, která se pak nutně promítá též do přechodné povahy. Přechodnost řešení situace dítěte se přitom zákonodárce rozhodl definovat nejvýše 6 měsíci.

Samotnou materiální nevykonatelnost rozhodnutí o umístění dítěte do ZDVOP tak nebude zakládat ta skutečnost, že rozsudek soudu se ve svém odůvodnění odkazuje na § 971 odst. 1 občanského zákoníku. Stěžejní je, aby tento odkaz byl doprovázen § 971 odst. 2 občanského zákoníku, respektive aby bylo zcela zřejmé, že soud neměl v úmyslu rozhodnout v intencích § 971 odst. 1 a § 972 občanského zákoníku.

⁷⁰ K nezbytnosti respektovat při rozhodování o umístění dítěte do ZDVOP též podmínky uvedené v § 42 odst. 1 ZSPOD viz poznámku pod čarou č. 17.

3.1.4 Materiálně vykonatelné meritorní rozhodnutí o umístění dítěte do ZDVOP

Pro úplnost je vhodné zdůraznit, že i v případě, že meritorní rozhodnutí o umístění dítěte do ZDVOP lze považovat za materiálně vykonatelné, může toto vyvolávat účinky **až od okamžiku, kdy nabylo vykonatelnosti**. Ve vztahu k těmto rozhodnutím je tak důležité to, co bylo uvedeno výše ve vztahu k tzv. obecným předběžným opatření, tj. vyznačení doložky vykonatelnosti meritorního rozhodnutí o umístění dítěte do ZDVOP ze strany soudu v podkladech pro rozhodnutí o nároku zřizovatele ZDVOP na státní příspěvek [k tomu viz část [3.1.1c\) Problematika vykonatelnosti tzv. obecného předběžného opatření](#)].

I toto rozhodnutí musí být současně pro ZDVOP závazné. K problematice závaznosti lze přitom uvést zcela shodné závěry, které byly rozvedeny již výše v souvislosti s otázkou závaznosti tzv. obecného předběžného opatření v části [3.1.1b\) Problematika závaznosti tzv. obecného předběžného opatření pro ZDVOP](#). Závaznost obou typů rozhodnutí totiž ovládají shodná pravidla.

Závaznost výroku rozsudku soudu je upravena v § 159a OSŘ, v souladu s nímž „nestanoví-li zákon jinak, je výrok pravomocného rozsudku závazný jen pro účastníky řízení“ (odst. 1). Zvláštní pravidlo o závaznosti výroku rozhodnutí soudu též pro jiné osoby, než účastníky řízení, je upraveno v § 159a odst. 2 OSŘ, který byl zmíněn již výše právě v souvislosti s otázkou závaznosti tzv. obecného předběžného opatření, jelikož na citované ustanovení se odkazuje též § 76e OSŘ. Toto pravidlo však dopadá pouze na věci uvedené v § 83 odst. 2 OSŘ, mezi které rozhodně nelze řadit rozhodnutí o umístění dítěte do pobytového zařízení za účelem zajištění náhradní péče.⁷¹ Ustanovení § 159a odst. 2 OSŘ dále odkazuje na zvláštní právní předpisy, v kterých dalších případech a v jakém rozsahu je výrok pravomocného rozsudku závazný pro jiné osoby než účastníky řízení.

Takový zvláštní právní předpis, který by zakotvoval závaznost výroku rozsudku soudu pro jakékoli pobytové zařízení náhradní péče, do něhož může být dítě v rámci opatření podle § 971 občanského zákoníku umístěno, však neexistuje. Znovu je vhodné zopakovat, že takovým ustanovením není ani § 27 ZZŘS, který upravuje závaznost výroku pravomocného rozhodnutí soudu pro každého, týká-li se toto rozhodnutí statusové věci fyzické nebo právnické osoby. Rozhodnutí o opatření podle § 971 občanského zákoníku, případně podle § 13a ZSPOD nelze považovat za „rozhodnutí ve statusové věci“. To logicky nutně vede k závěru, že má-li být

⁷¹ Věcmi podle § 83 odst. 2 OSŘ se v souladu s tímto ustanovením rozumí:

- zdržení se protiprávního jednání nebo odstranění závadného stavu ve věcech ochrany práv porušených nebo ohrožených nekalým soutěžním jednáním,
- zdržení se protiprávního jednání ve věcech ochrany práv spotřebitelů,
- věci náhrady škody nebo dorovnání výše protiplnění podle zákona o nabídkách převzetí anebo ve věcech přezkoumání protiplnění při výkupu účastnických cenných papírů,
- další věci stanovené zvláštními právními předpisy.

rozsudek soudu, jímž je dítě umísťováno do konkrétního ústavního zařízení, včetně ZDVOP, pro toto zařízení též vykonatelný, musí být tomuto ústavnímu zařízení v daném řízení přiznáno postavení účastníka tohoto řízení.

3.2 Žádost OSPOD

3.2.1 Rozsah oprávnění OSPOD požádat o umístění dítěte do ZDVOP

3.2.1a) Rozsah oprávnění OSPOD požádat o umístění dítěte do ZDVOP obecně

V souvislosti s právním titulem v podobě žádosti OSPOD o umístění dítěte do ZDVOP ve smyslu § 42 odst. 2 písm. b) ZSPOD je třeba zdůraznit, že OSPOD **nenáleží oprávnění požádat o umístění dítěte do ZDVOP vždy a za všech okolností.**

Toto oprávnění OSPOD bylo zákonodárcem vždy koncipováno pouze pro situace, které jsou vymezeny v § 15 odst. 1 ZSPOD, tj. pro situace, v nichž se dítě ocitne ve stavu neodkladné péče, přičemž tuto neodkladnou péči mu nemůže z různých důvodů zajistit jeho rodič, případně jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte. Typicky se tak jedná o situace, v nichž rodič ani jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte nemohou o umístění do ZDVOP požádat sami. Zákonodárce pro tyto případy tedy v § 15 odst. 1 a na něj navazujícím § 42 odst. 2 písm. b) ZSPOD konstruoval časově velmi omezené oprávnění OSPOD vstoupit do role rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, která v dané situaci nemůže v otázkách zajištění osobní péče o dítě jednat, a o umístění dítěte do ZDVOP požádat namísto ní.⁷²

Z čeho vyplývá omezení oprávnění OSPOD požádat o umístění dítěte do ZDVOP?

Omezení oprávnění OSPOD požádat o umístění dítěte do ZDVOP pouze na situace nezbytnosti zajištění neodkladné péče o dítě vyplývá nejen ze systematického a teleologického výkladu ZSPOD, ale rovněž přímo z důvodové zprávy k zákonu č. 134/2006 Sb., kterým bylo ustanovení § 42 odst. 2 ZSPOD ve stávajícím znění do ZSPOD s účinností od 1. 6. 2006 zakotveno. Důvodová zpráva konkrétně uvádí, že **„[v] situacích předvídaných v § 15 zákona, kdy se dítě ocitne bez přiměřené péče, je třeba počítat i s případnou žádostí obecního úřadu nebo obecního**

⁷² Svou povahou se tak jedná o situaci, která je velmi blízká situaci v případě dospělých osob, kterým je třeba sjednat službu o poskytnutí pobytové sociální služby. I v těchto případech zákon zakládá omezené, respektive podmíněné oprávnění obecního úřadu obce s rozšířenou působností podle místa trvalého nebo hlášeného pobytu člověka tohoto člověka zastoupit při uzavírání smlouvy o poskytnutí pobytové sociální služby, a to v případě, že podle lékařského posudku vydaného poskytovatelem zdravotních služeb není tento člověk schopen sám jednat a nemá zákonného zástupce nebo opatrovníka (k tomu viz § 91 odst. 6 zákona o sociálních službách). Za podmínek vymezených v § 91a odst. 1 zákona o sociálních službách, tj. v situaci akutního ohrožení, může tímto způsobem dokonce jednat i v případě, že dotčený člověk se svým pobytem v zařízení sociálních služeb nebo ve zdravotnickém zařízení lůžkové péče podle § 52 zákona o sociálních službách neprojevil souhlas.

úřadu obce s rozšířenou působností. Umístění dítěte v zařízení však v těchto případech musí být potvrzeno následným souhlasem rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu a jestliže se nepodaří tento souhlas opatřit, bude moci dítě v zařízení setrvat pouze na základě předběžného opatření soudu.“

OSPOD je tedy oprávněn jednat pouze v situaci, kdy je nezbytné zastoupit zákonného zástupce dítěte, který z různých důvodů objektivně nemůže zajistit neodkladnou péči dítěti sám.

Specifický postup OSPOD bude přitom na místě v těch případech, kdy OSPOD vzniklo v souladu s § 928 odst. 1 ve spojení s § 929 občanského zákoníku **oprávnění jednat jako veřejný poručník dítěte**, přičemž ze všech okolností případu je zřejmé, že **situace dítěte nebude s největší pravděpodobností vyžadovat dlouhodobější zajištění náhradní péče**, jelikož rodič či jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte si dítě převezme zpět do své péče po té, co odpadne překážka, která mu či jí aktuálně brání neodkladnou péči o dítě zajistit (např. hospitalizace rodiče) – viz část [3.3.2 OSPOD jako veřejný poručník dítěte](#). V těchto případech se tak neuplatní níže uvedené podkapitoly.

3.2.1b) Příklady nepřipustného překročení zákonného oprávnění OSPOD požádat o umístění dítěte do ZDVOP

Jako typické příklady, kdy OSPOD žádá o umístění dítěte do ZDVOP nad rámec svých zákonných oprávnění, lze označit následující situace:

- **obcházení nejvýše přípustné doby pobytu dítěte v ZDVOP na základě žádosti zákonného zástupce podle § 42 odst. 5 písm. a) ZSPOD;**
- **„předobjednávání“ pobytu dítěte v ZDVOP.**

Pokud jde o první ze zmíněných situací, jedná se o případy, kdy OSPOD podává žádost o umístění dítěte po té, co uplynula nejvýše přípustná doba pobytu dítěte v ZDVOP na základě žádosti jeho zákonného zástupce podle § 42 odst. 5 písm. a) ZSPOD, a zákonný zástupce již tak nemá žádný prostředek, jakým způsobem případně pobyt dítěte v ZDVOP prodloužit. **Nejedná se tedy o situaci, v níž by rodič nebyl schopen, právně či fakticky, jednat v otázkách pobytu dítěte v ZDVOP; jeho právním jednáním v tomto ohledu brání pouze ta skutečnost, že již byla vyčerpána nejvýše přípustná doba pobytu dítěte v ZDVOP.** Připustit, že OSPOD je v takové situaci oprávněn zastoupit rodiče dítěte by znamenalo připustit jednoznačné obcházení zákonné úpravy v § 42 odst. 5 ZSPOD a nerespektování úmyslu zákonodárce. Žádost OSPOD v těchto případech tak nemůže být dostatečným právním titulem pro další pobyt dítěte v ZDVOP, a to ani v případě, že by k ní zákonný zástupce dal následně souhlas podle § 42 odst. 6 ZSPOD. Ostatně je třeba zdůraznit, že pobyt dítěte v ZDVOP na základě žádosti OSPOD se souhlasem svého rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte je z hlediska základu své povahy v podstatě totožný s pobytem dítěte v ZDVOP na základě žádosti zákonného zástupce dítěte. **V obou případech se jedná**

o smluvní pobyt a o právní vztah mezi rodičem, případně jinou osobou odpovědnou za výchovu dítěte, a ZDVOP. Navíc je třeba zdůraznit, že v těchto případech je mimořádně problematická rovněž samotná doba, kterou dítě v ZDVOP pobývá, a která neodpovídá povaze ZDVOP jako krizového azylového zařízení.

Kdy by žádost OSPOD o umístění dítěte do ZDVOP mohla být přípustná i v případě, že již byla vyčerpána nejvýše přípustná doba pobytu dítěte v ZDVOP na základě žádosti zákonného zástupce podle § 42 odst. 5 písm. a) ZSPOD?

Za situace, kdy již byla vyčerpána nejvýše přípustná doba pobytu dítěte v ZDVOP na základě žádosti zákonného zástupce podle § 42 odst. 5 písm. a) ZSPOD, by umístění dítěte do ZDVOP na základě žádosti OSPOD bylo možné jedině v případě, že by náhle došlo ke vzniku stavu, který by svou povahou odpovídal potřebě zajištění neodkladné péče podle § 15 odst. 1 ZSPOD. Jako názorný příklad lze uvést např. situaci, kdy by rodič na své cestě do ZDVOP, jejímž účelem by bylo vyzvednutí dítěte, byl účastníkem dopravní nehody a skončil by hospitalizován v nemocnici, takže by nebyl schopen si dítě převzít (a nebyl by zde ani jiný rodič, který by byl oprávněn a povinen zajišťovat osobní péči o dítě). Jiným příkladem může být situace, kdy se rodič v mezidobí od uzavření dohody o prodloužení pobytu dítěte v ZDVOP (s předchozím písemným souhlasem OSPOD) stane nekontaktním a ani není známo místo jeho pobytu. Za dané situace se v okamžiku uplynutí doby, na niž byla dohoda o prodloužení pobytu dítěte v ZDVOP, dítě skutečně ocitá ve stavu potřeby zajištění neodkladné péče, kterou mu nemůže v dané chvíli zajistit nikdo jiný, než právě OSPOD. V těchto případech však bude typicky vyloučeno, aby z hlediska podmínky podle § 42 odst. 6 ZSPOD k žádosti OSPOD přistupoval souhlas rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, nýbrž bude nezbytné postupovat cestou podání návrhu na nařízení tzv. rychlého předběžného opatření a dítě bude do ZDVOP svěřeno soudně.

Je přitom třeba zdůraznit, že je-li již s dostatečným předstihem zřejmé, že si rodič dítěte po uplynutí doby, na kterou dítě bylo umístěno do ZDVOP, nepřeveze, pak musí OSPOD co nejrychleji řešit situaci dítěte a snažit se pro dítě nalézt nějaké stabilnější řešení. Bude tak nesprávným postupem, pokud OSPOD bude vycházet z toho, že do určitého data má péči o dítě zajištěnu, a pokud začne být v daném případě aktivní až v okamžiku, kdy doba, kterou dítě mohlo pobývat v ZDVOP na základě žádosti svého zákonného zástupce, uplyne.

Dalším z typických příkladů, kdy OSPOD překračuje rozsah svého zákonného oprávnění o umístění dítěte do ZDVOP, jsou případy, kdy dochází k „předobjednávání“ pobytu dítěte v ZDVOP. Tyto případy jsou popsány v části [1.2.2 Využívání ZDVOP k realizaci „předobjednaných“ pobytů dítěte v ZDVOP.](#)

3.2.2 Následný souhlas rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte s umístěním dítěte do ZDVOP

3.2.2a) Osoba oprávněná udělit následný souhlas s umístěním dítěte do ZDVOP

Je-li dítě umísťováno do ZDVOP na základě žádosti OSPOD, pak v souladu s § 42 odst. 6 ZSPOD musí být splněna podmínka, že ze strany OSPOD bude neprodleně **podán návrh na nařízení předběžného opatření**, pokud nelze do doby, do níž musí o předběžném opatření rozhodnout soud (tj. do 24 hodin), zajistit **souhlas rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte**.

Z hlediska souhlasu rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte se lze v některých případech setkat s nejasnostmi ohledně toho, kdo je oprávněn souhlas s umístěním dítěte do ZDVOP udělit. Typicky se jedná o případy, kdy je dítě svěřeno do některé z forem náhradní rodinné péče a kdy nemusí být zcela zřejmé, zda lze v těchto případech k vymezení osoby oprávněné udělit souhlas s pobytem dítěte v ZDVOP přistupovat alternativně v tom smyslu, že touto osobou může být buď rodič, nebo jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte, či nikoli.

Klíčem k zodpovězení této otázky jsou přitom ta ustanovení občanského zákoníku, která upravují vzájemný vztah mezi přirozenými rodiči dítěte a fyzickými osobami, kterým bylo dítě svěřeno péče, a rozsah práv a povinností rodičů a těchto osob ve vztahu k dítěti. Stěžejní jsou tak § 960 odst. 1 a 966 odst. 2 občanského zákoníku, které se podle § 955 občanského zákoníku přiměřeně použijí též v případě péče jiné fyzické osoby.

Z ustanovení § 960 odst. 1 občanského zákoníku jasně vyplývá, že rodiče dítěte nemají ve vztahu k dítěti ta oprávnění a povinnosti, vyplývající z rodičovské odpovědnosti, která přecházejí na náhradního pečovatele. O jaká práva a povinnosti se jedná, pak vymezuje § 966 odst. 2 občanského zákoníku, podle kterého *„pěstoun při výchově dítěte vykonává přiměřeně povinnosti a práva rodičů. Je povinen a oprávněn rozhodovat jen o běžných záležitostech dítěte, v těchto záležitostech dítě zastupovat a spravovat jeho jmění. Má povinnost informovat rodiče dítěte o jeho podstatných záležitostech. Vyžadují-li to okolnosti, stanoví další povinnosti a práva pěstouna soud.“*

Typickým právem i povinností ve vztahu k dítěti, které vždy přechází na náhradního pečovatele, jelikož je vlastní podstatou náhradní péče, je oprávnění a povinnost zajišťovat osobní péči o dítě. Otázka umístění dítěte do ZDVOP přitom vždy souvisí s právem a povinností zajišťovat osobní péči o dítě. Jedná se v podstatě o realizaci oprávnění podle § 881 občanského zákoníku, podle kterého *„péči o dítě a jeho ochranu, výkon jeho výchovy, popřípadě některých jejích stránek nebo dohled nad dítětem mohou rodiče svěřit jiné osobě; dohoda s ní se nemusí dotknout trvání ani rozsahu rodičovské odpovědnosti.“*

Z uvedeného tedy vyplývá, že je-li dítě svěřeno do některé z forem náhradní rodinné péče, rodič dítěte ztrácí oprávnění jednat v otázkách, týkajících se pobytu tohoto dítěte v ZDVOP. V případě, kdy je dítě svěřeno do některé z forem náhradní rodinné péče a s umístěním dítěte do ZDVOP, k němuž došlo na základě žádosti OSPOD, následně vyjádří souhlas rodič dítěte a nikoli soudem určený náhradní pečovatel, nelze požadavek podle § 42 odst. 6 ZSPOD považovat za naplněný. **Souhlas v těchto případech musí vždy vyjádřit osoba, které bylo dítě svěřeno do některé z formy náhradní rodinné péče.**

3.2.2b) Právní „režim“ pobytu dítěte, které bylo do ZDVOP umístěno na základě žádosti OSPOD se souhlasem rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte

Velmi důležitou oblastí, které je třeba se v souvislosti s právním titulem pro umístění dítěte do ZDVOP věnovat a která v praxi činí řadu problémů, je povaha „režimu“ pobytu dítěte v ZDVOP za situace, kdy dítě bylo do ZDVOP umístěno na základě žádosti OSPOD, k níž udělil souhlas jeho rodič nebo jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte. Není totiž výjimkou, že praxe přistupuje v těchto případech k pobytu dítěte v ZDVOP jako svou povahou k „polonucenému“, výrazným způsobem zasahujícím do rozsahu oprávnění a povinností, vyplývajících z práva a povinnosti zajišťovat osobní péči o dítě. To se projevuje mj. v podmínění řady otázek, týkajících se praktické realizace pobytu dítěte v ZDVOP (např. pobyt dítěte v domácnosti svých rodičů, případně jiných osob odpovědných za výchovu dítěte; ukončení pobytu dítěte v ZDVOP) v jejich podmínění souhlasným stanoviskem OSPOD.

Je třeba zdůraznit, že **oprávnění OSPOD podobným způsobem „regulovat“ pobyt dítěte v ZDVOP v těchto případech z ničeho nevyplývá** a pokud ZDVOP podmiňuje realizaci některého z oprávnění dítěte či rodiče, případně jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, souhlasným stanoviskem OSPOD, **nezákonně tím zasahuje do právní i soukromé sféry těchto osob.**

Je třeba si uvědomit, že i v případě, kdy na počátku umístění dítěte do ZDVOP stojí žádost OSPOD, k níž přistoupí v zákonem stanovené lhůtě souhlas rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, **nejedná se svou povahou o nic jiného, než o smluvní pobyt dítěte**, tj. soukromoprávní vztah, jehož stranou však v žádném případě není a nemůže být OSPOD, nýbrž je jím právě rodič či jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte na straně jedné a ZDVOP na straně druhé. To ostatně vyplývá i z vymezení situací, v nichž je OSPOD oprávněn o umístění dítěte do ZDVOP požádat, jak byly uvedeny výše v části [3.2.1a\) Rozsah oprávnění OSPOD požádat o umístění dítěte do ZDVOP obecně](#), které jednoznačně dokládají, že podání žádosti OSPOD o umístění dítěte do ZDVOP není žádnou „měkčí“ formou donucující intervence, předcházející rozhodnutí soudu, nýbrž rovněž svou povahou spíše soukromoprávním jednáním, kdy zákon ve zcela akutních situacích přiznává

oprávnění učinit nezbytné soukromoprávní jednání za jinou osobu, která objektivně v dané situaci jednat nemůže, orgánu veřejné správy - OSPOD.

Jediným rozdílem, který tak lze ve vlastní povaze umístění dítěte do ZDVOP vysledovat mezi situací, kdy k umístění dítěte dochází na základě žádosti zákonného zástupce ve smyslu § 42 odst. 2 písm. c) ZSPOD, a situací, kdy k umístění dítěte dochází na základě žádosti OSPOD, k níž přistupuje souhlas rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, je v konečném důsledku pouze **rozdílný rozsah zákonného požadavku na písemnou formu dohody** mezi zákonným zástupcem (rodičem nebo jinou osobou odpovědnou za výchovu dítěte – k tomu viz část [3.3 Žádost zákonného zástupce](#)) a ZDVOP. Pokud v prvním případě musí být v písemné formě vyjádřeny všechny podstatné náležitosti dohody, jak jsou vymezeny v § 42 odst. 8 ZSPOD, pak v druhém případě se zákonný požadavek na písemnou formu v podstatě omezuje pouze na vyjádření úmyslu ponechat dítě v ZDVOP v podobě souhlasu rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte. Nicméně ani v tomto případě rodiči či jiné osobě odpovědné za výchovu dítěte nic nebrání v tom, aby se ZDVOP dohodou se všemi podstatnými náležitostmi podle § 42 odst. 8 ZSPOD [s výjimkou podstatné náležitosti podle § 42 odst. 8 písm. i) ZSPOD⁷³] uzavřeli, naopak by to bylo s ohledem na právní jistotu obou stran dohody žádoucí, je-li tedy uzavření písemné dohody v konkrétním případě objektivně možné s ohledem na stav rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte.

Stěžejní však je, že pouze v důsledku skutečnosti, že došlo k situaci, kdy OSPOD musel zajistit dítěti neodkladnou péči tím, že požádal o umístění dítěte do ZDVOP, přičemž rodič či jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte s umístěním dítěte do ZDVOP vyslovili souhlas, **nedochází k žádnému omezení rodičovské odpovědnosti rodiče ani rozsahu oprávnění a povinností jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, včetně oprávnění a povinností zajišťovat osobní péči o dítě**. Tyto se nestávají ani nijak podmíněné stanovisky příslušného OSPOD. Je-li v praxi postupováno v rozporu s těmito principy, jedná se o neoprávněný zásah ZDVOP do právní i osobní sféry dítěte i jeho rodiny, přirozené či náhradní, v jehož důsledku může ZDVOP být hnán k odpovědnosti za nemajetkovou újmu, kterou tímto svým postupem dítěti i jeho rodině způsobil, či k odpovědnosti za přestupek podle § 59g odst. 1 písm. k) ZSPOD, jehož se provozovatel ZDVOP dopustí tím, že se neřídí standardy kvality při výkonu sociálně-právní ochrany dětí v ZSPOD⁷⁴.

3.2.3 Podání návrhu na nařízení předběžného opatření

V případě druhé z alternativních možností splnění podmínky podle § 42 odst. 6 ZSPOD, tj. podání návrhu na nařízení tzv. předběžného opatření, mohou nejvíce

⁷³ Příspěvek na úhradu pobytu a péče poskytované dítěti v ZDVOP bude v těchto případech stanoven autoritativně, správním rozhodnutím ředitele ZDVOP postupem podle § 42b a násl. ZSPOD.

⁷⁴ K tomu viz standard č. 2 přílohy č. 3 vyhlášky č. 473/2012 Sb., konkrétně kritérium 2a, které ZDVOP ukládá povinnost důsledně dodržovat lidská práva a svobody, právo na soukromí, důstojnost a rodinný život.

otázek z hlediska posuzování oprávněnosti pobytu dítěte v ZDVOP, jakož i z hlediska posuzování splnění podmínek nároku zřizovatele ZDVOP na státní příspěvek, vyvolávat tyto situace:

- ze strany OSPOD **není dodržena zákonem stanovená lhůta** pro podání návrhu na nařízení předběžného opatření;
- OSPOD návrh na nařízení předběžného opatření označí jako **návrh na nařízení tzv. obecného předběžného opatření**;
- návrh OSPOD na nařízení předběžného opatření je **zamítnut**;
- **soud** o návrhu OSPOD **nerozhodne v zákonem stanovené lhůtě 24 hodin**;
- návrhu OSPOD je vyhověno, avšak usnesení okresního soudu je následně v odvolacím řízení **změněno tak, že se návrhu OSPOD nevyhovuje**.

Musí OSPOD ve svém návrhu na nařízení předběžného opatření ve svém návrhu navrhnout výlučně ZDVOP?

Důležitou otázkou, kterou je možno si klást a kterou je vhodné „vytknout před závorku“ je, zda OSPOD splní podmínku podle § 42 odst. 6 ZSPOD i v případě, že sice podá návrh na nařízení předběžného opatření za účelem řešení situace dítěte, ve svém návrhu však navrhuje umístit dítě do jiného prostředí, než je ZDVOP, kam jej zatím umístil na základě své žádosti. Na tuto otázku je přitom třeba si odpovědět kladně, tj. že podmínka podle § 42 odst. 6 ZSPOD bude splněna i v takovém případě. Typicky se může jednat o situaci, kdy návrhem na nařízení předběžného opatření může být navrhováno svěřeni dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu, případně může být navrhováno svěřeni dítěte do péče některé z dítěti příbuzných či blízkých osob, s níž se v mezidobí podařilo domluvit, že by tato byla ochotná si dítě do péče převzít.

Pro úplnost je vhodné zdůraznit, že soud není návrhem OSPOD na nařízení předběžného opatření vázán.

3.2.3a) Postup v případě, že OSPOD nedodrží zákonem stanovenou lhůtu pro podání návrhu na nařízení předběžného opatření

Situace, kdy ze strany ZDVOP dojde k přijetí dítěte na základě žádosti OSPOD (při dodržení podmínek podle § 15 odst. 1 ZSPOD), avšak OSPOD následně ve lhůtě stanovené v § 42 odst. 6 ZSPOD nepodá návrh na nařízení předběžného opatření, může oprávněně vyvolávat otázku, zda zřizovateli ZDVOP vzniká nárok na státní příspěvek za pobyt a péči poskytovanou dítěti v ZDVOP alespoň v tom rozsahu, která odpovídá lhůtě 24 hodin, v níž měl OSPOD konat a ZDVOP byl v dobré víře, že bude konat, či nikoli.

Při řešení této situace je třeba vyjít z té skutečnosti, že vznik nároku zřizovatele na státní příspěvek je koncipován tak, že nárok zřizovateli vznikne v případě, že jsou splněny všechny podmínky, které pro umístění dítěte do ZDVOP stanoví zákon. Touto podmínkou přitom v případě umístění dítěte do ZDVOP na základě žádosti

OSPOD je **nejen žádost OSPOD** (jíž navíc OSPOD nepřekračuje rozsah svých zákonných oprávnění vymezených v § 15 odst. 1 ZSPOD), **nýbrž právě i podmínka v podobě dodatečného souhlasu rodiče dítěte či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, případně v podobě neprodleného podání návrhu na nařízení předběžného opatření**, není-li možné takový souhlas ve lhůtě 24 hodin od okamžiku umístění dítěte zajistit. V tomto duchu byly psány též předchozí metodické doporučení a metodické pokyny MPSV, týkající se státního příspěvku pro zřizovatele ZDVOP⁷⁵, které k návrhu na nařízení předběžného opatření (případně souhlasu rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte) uváděly, že tento „*spolu s žádostí OSPOD o umístění dítěte tvoří právní titul pro pobyt dítěte v zařízení*“.

Samotná žádost OSPOD tak sice může být právním titulem pro přijetí dítěte do zařízení, jedná se však o právní titul, který je svým způsobem podmíněn přistoupením dalších skutečností. Tomuto závěru odpovídá též závěr komentáře k ZSPOD, který poukazuje na to, že **„je-li dítě do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc umístěno na žádost orgánu sociálně-právní ochrany, je třeba ověřit splnění podmínek podle § 42 odst. 2 písm. b) a odst. 6 zák. o soc.-práv. ochraně dětí, zejména zda byla žádost o umístění dítěte podána příslušným obecním úřadem obce s rozšířenou působností a zda byl neprodleně od umístění dítěte do péče zařízení podán k soudu návrh na nařízení předběžného opatření nebo zajištěn souhlas s pobytem dítěte v zařízení ze strany rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte (§ 42 odst. 6 zák. o soc.-práv. ochraně dětí). Pouze to zařízení, které bylo úřadem požádáno o umístění dítěte, resp. se kterým bylo domluveno, že péči o dítě převezme, je oprávněno o dítě pečovat a pouze tomuto zařízení náleží za pobyt a péči o dítě státní příspěvek, jsou-li splněny ostatní zákonné podmínky pro vznik nároku.“**⁷⁶

Jakkoli lze tedy v případě umístění dítěte do ZDVOP na základě žádosti OSPOD rozumět tomu, že ZDVOP bude typicky v okamžiku, kdy dochází k umístění dítěte, v dobré víře, že OSPOD bude dál plnit své zákonné povinnosti a ve stanovených lhůtách učiní kroky, které po něm zákon vyžaduje, splnění zákonných podmínek pro vznik nároku zřizovatele na státní příspěvek skutečně v těchto případech závisí na OSPOD. Počiná-li si tak OSPOD nesprávně, tj. není-li schopen dodržet zákonnou lhůtu nejvýše 24 hodin pro opatření souhlasu rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu, případně pro podání návrhu na nařízení předběžného opatření, zákonné podmínky pro vznik nároku zřizovatele ZDVOP na státní příspěvek nebudou splněny. ZDVOP však po OSPOD v takové situaci bude moci požadovat náhradu za škodu, případně nemajetkovou újmu, která mu v důsledku tohoto jeho nesprávného úředního postupu vznikla, a to postupem podle zákona č. 82/1998 Sb.,

⁷⁵ K tomu viz poznámka pod čarou č. 1.

⁷⁶ MACELA, M. et al. *Zákon o sociálně-právní ochrany dětí. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. s. 544.

o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem⁷⁷.

Je třeba zdůraznit, že návrh OSPOD na nařízení předběžného opatření je z výše uvedených důvodů nezbytnou součástí podkladů při uplatňování nároku zřizovatele ZDVOP na státní příspěvek za pobyt a péči poskytovanou dítěti, které do tohoto zařízení bylo umístěno na základě žádosti OSPOD ve smyslu § 42 odst. 2 písm. b) ZSPOD (samozřejmě není-li ve lhůtě 24 hodin opatřen souhlas rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte).

V jakých případech nebude nárok zřizovatele ZDVOP na státní příspěvek podmíněn opatřením souhlasu rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte nebo podáním návrhu na nařízení předběžného opatření k soudu?

Výjimkou z výše popsaných pravidel bude situace, kdy dítě ve lhůtě stanovené pro naplnění podmínky podle § 42 odst. 6 ZSPOD ZDVOP opustí.

Může se např. jednat o situaci, kdy je dítě nízkého věku umístěno do ZDVOP na základě žádosti OSPOD po té, co rodič, se kterým žilo ve společné domácnosti, byl ze společné domácnosti odvezen zdravotnickou záchrannou službou, a to ve večerních hodinách, kdy nebylo možné bezprostředně zajistit převzetí dítěte druhým rodičem ani jiným příbuzným dítěte; druhý rodič si jej však ze ZDVOP vyzvedl druhého dne ráno, ještě před uplynutím 24 hodin od okamžiku, kdy dítě bylo do ZDVOP přijato.

Jiným příkladem může být situace, kdy rodič dítěte, případně jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte, namísto udělení souhlasu s pobytem dítěte v ZDVOP vysloví souhlas s tím, aby dítě bylo předáno do péče jiné osoby, kterou označí (např. do péče jeho rodičů, prarodičů dítěte; blízkého rodinného přítele apod.), a tato osoba si dítě ze ZDVOP vyzvedne do 24 hodin od okamžiku, kdy dítě bylo do ZDVOP umístěno.⁷⁸

3.2.3b) Postup v případě, že OSPOD podá návrh na nařízení tzv. obecného předběžného opatření

V některých případech se stává, že OSPOD návrh na nařízení předběžného opatření, který podává za účelem naplnění podmínky podle § 42 odst. 6 ZSPOD, nesprávně označí jako návrh na nařízení tzv. obecného předběžného opatření (tj. předběžného opatření podle § 74 a § 76 odst. 1 písm. e) OSŘ). V těchto případech by však soud měl vyjít z toho, že jediný návrh, který je OSPOD oprávněn

⁷⁷ Nárok podle zákona č. 82/1998 Sb. by bylo namíste nejprve uplatnit u MPSV, které má ze zákona lhůtu 6 měsíců pro jeho posouzení. Nevyřídí-li MPSV nárok v této lhůtě, či je-li jeho stanovisko k uplatněnému nároku zamítavé, může oprávněná osoba uplatnit nárok žalobou u příslušného okresního soudu.

⁷⁸ Pro úplnost je vhodné uvést, že nemohla-li by si daná osoba dítě vyzvednout ve stanovené lhůtě, bylo by třeba, aby rodič dítěte vyslovil s pobytem dítěte v ZDVOP souhlas do doby, než si dítě převezme tato osoba.

podat, je návrh na nařízení tzv. rychlého předběžného opatření. Návrh OSPOD na nařízení předběžného opatření tak musí být tímto návrhem, bez ohledu na to, jak je označen [viz část [3.1.1d\) Posouzení povahy nařízeného předběžného opatření](#)].

3.2.3c) Postup v případě, že návrh OSPOD na nařízení předběžného opatření je zamítnut

Jako nejproblematictější se může zdát situace, kdy OSPOD sice dostojí svým povinnostem ve smyslu § 42 odst. 6 ZSPOD a v případě, že se mu ve lhůtě 24 hodin nepodaří zajistit souhlas rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, podá návrh na nařízení předběžného opatření, soud však tento jeho návrh zamítne. V této souvislosti je vhodné uvést, že jakkoli se nastavení zákonných podmínek pro vznik nároku na státní příspěvek může zdát pro ZDVOP nepříznivé, nedodrží-li OSPOD zákonem stanovenou lhůtu pro opatření souhlasu rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, případně pro podání návrhu na nařízení předběžného opatření, v tomto kontextu je naopak třeba označit je jako příznivé.

Podmínkou pro vznik nároku zřizovatele na státní příspěvek je podání žádosti OSPOD a následné podání návrhu na nařízení předběžného opatření (ve lhůtě nejpozději do 24 hodin od okamžiku umístění dítěte), nikoli samotná skutečnost, že tomuto návrhu bude vyhověno. Dostojí-li OSPOD svým povinnostem podle § 42 odst. 6 ZSPOD, nárok zřizovatele na státní příspěvek vznikne, bez ohledu na výsledek soudního řízení, a to **za období od okamžiku, kdy bylo dítě do ZDVOP přijato, do okamžiku, kdy bylo vykonatelným způsobem rozhodnuto o návrhu na nařízení předběžného opatření**. K tomu by mělo dojít ze strany soudu neprodleně po té, co byl návrh na nařízení předběžného opatření ze strany OSPOD podán, nejpozději do 24 hodin od tohoto okamžiku, tj. nejpozději do 48 hodin od okamžiku, kdy dítě bylo do ZDVOP přijato.

Je vhodné pro úplnost dodat, že zcela stejná situace jako v případě, kdy soud přistoupí k zamítnutí návrhu na nařízení předběžného opatření, bude nastávat též v případě, že soud předběžným opatřením umístí dítě do jiného vhodného prostředí, než je prostředí ZDVOP, např. do pěstounské péče na přechodnou dobu. Zřizovatel ZDVOP tak v tomto případě bude mít nárok na státní příspěvek za dobu od okamžiku přijetí dítěte do okamžiku vydání předběžného opatření, jímž se toto předběžné opatření stává v souladu s § 457 ZZŘS též vykonatelným.

3.2.3d) Postup v případě, že soud nerozhodne o návrhu na nařízení předběžného opatření ve lhůtě 24 hodin od okamžiku podání návrhu

Jak již bylo zmíněno výše, soud musí v souladu s § 456 ZZŘS o návrhu OSPOD na nařízení předběžného opatření rozhodnout neprodleně, nejpozději do 24 hodin od okamžiku podání tohoto návrhu. V praxi se však v některých, byť výjimečných

případech stává, že tato lhůta není ze strany soudu dodržena.⁷⁹ Otázkou je, jakým způsobem by se v takovém případě mělo postupovat jak při posuzování oprávněnosti pobytu dítěte v ZDVOP, tak při posuzování splnění podmínek pro vznik nároku zřizovatele ZDVOP na státní příspěvek.

Předně je třeba zdůraznit, že neexistuje-li zde vykonatelné rozhodnutí soudu, které by svěřovalo dítě do náhradní péče, může rodič, případně jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte, vždy dítě převzít zpět do své péče. Nutno dodat, že to platí i v případě, že dítě bylo do ZDVOP umístěno na základě žádosti OSPOD a dosud lhůta pro podání návrhu na nařízení předběžného opatření, případně lhůta pro rozhodnutí soudu o tomto návrhu, ani neuplynula.⁸⁰ OSPOD jako správní orgán nemůže být nikdy oprávněn nahradit vůli rodiče dítěte, případně jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte. Nastane-li tedy situace, že rodič, případně jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte, požaduje předání dítěte zpět do své péče a v dané věci dosud nebylo vydáno vykonatelné rozhodnutí soudu⁸¹, nesmí mu v tom bránit ani OSPOD ani ZDVOP.

Pokud však rodič dítěte, případně jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte, do okamžiku rozhodnutí soudu o návrhu OSPOD na nařízení předběžného opatření, převzetí dítěte zpět do své péče požadovat nebude⁸², je třeba vyjít z té skutečnosti, že ze strany všech dotčených subjektů dosud všechny podmínky, které po nich vyžaduje zákon, splněny byly. ZDVOP přijal dítě na základě žádosti OSPOD, která dostatečně individualizovaně dokládala splnění potřeby zajištění neodkladné péče na straně dítěte a nemožnost řešit situaci dítěte jiným, pro dítě mírnějším a méně omezujícím způsobem, a OSPOD se v zákonem stanovené lhůtě podle § 42 odst. 6 ZSPOD pokusil opatřit si souhlas rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, a v případě, že se mu to nepodařilo, případně bylo zřejmé, že zajištění souhlasu těchto osob je v daném případě objektivně nemožné, podal neprodleně, nejpozději do 24 hodin návrh na nařízení předběžného opatření. OSPOD v případě, že o jeho návrhu na nařízení předběžného opatření není v zákonem stanovené lhůtě rozhodnuto, nemůže učinit více, než případně podat stížnost na průtahy v soudním řízení k předsedovi soudu. K jakémukoli dalšímu řešení situace dítěte bude vždy potřebovat součinnost buď rodičů, případně jiných osob odpovědných za výchovu, anebo soudu.

⁷⁹ Typicky se jedná o případy, kdy soud posoudí návrh podaný OSPOD, který může být i správně označený, nikoli jako návrh na nařízení tzv. rychlého předběžného opatření, nýbrž jako návrh na nařízení tzv. obecného předběžného opatření (který ostatně OSPOD ani není oprávněn podat). Více k takovému postupu soudu viz část [3.1.1d\) Posouzení povahy nařízeného předběžného opatření](#).

⁸⁰ K takovým případům by však s ohledem na zákonné vymezení situací, v nichž OSPOD náleží oprávnění požádat o umístění dítěte do ZDVOP náleží (§ 15 odst. 1 ZSPOD), ani pravidelně docházet nemělo.

⁸¹ Treba opět zdůraznit, že tzv. rychlé předběžné opatření je vykonatelné okamžikem vydání.

⁸² S ohledem na zákonné vymezení situací, v nichž je OSPOD oprávněn požádat o umístění dítěte do ZDVOP, typicky ani objektivně nebude moci podobný požadavek vznést.

Pokud bychom tedy dospěli k závěru, že dítě pobývajcí v takovém případě v ZDVOP, zde pobývá bez platného právního titulu, byla by nastolena svého druhu patová situace. OSPOD jako orgánu veřejnoprávní ochrany dítěte a koordinátorovi případu dítěte by totiž za situace, kdy rodiče, případně jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, objektivně jednat nemohou, opět nezbývalo, než se obrátit na soud s návrhem na nařízení tzv. rychlého předběžného opatření, o kterém by, s největší pravděpodobností opět nebylo v zákonem stanovené lhůtě rozhodnuto.

Dobu pobytu dítěte, které bylo do ZDVOP umístěno na základě žádosti OSPOD, lze tedy považovat za pobyt krytý dostatečným právním titulem až do okamžiku, než soud o návrhu na nařízení předběžného opatření rozhodne, což by měl v souladu s § 457 ZZŘS učinit do 24 hodin. **Stěžejní však je, aby OSPOD dodržel zákonnou lhůtu pro podání návrhu na nařízení předběžného opatření podle § 42 odst. 6 ZSPOD.**

Za tuto dobu lze též zřizovateli ZDVOP přiznat nárok na státní příspěvek, a to mj. právě s ohledem na to, že vznik nároku na státní příspěvek za pobyt a péči poskytovanou v ZDVOP dítěti, které zde bylo umístěno na základě žádosti OSPOD, je podmíněn splněním podmínek podle § 42 odst. 6 ZSPOD, tj. opatřením souhlasu rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, případně podáním návrhu na nařízení předběžného opatření nejpozději do 24 hodin od okamžiku umístění dítěte, nikoli již tím, že soud o takovém návrhu v zákonem stanovené lhůtě rozhodne.

Pro úplnost je vhodné uvést, že nedodrží-li OSPOD zákonem stanovenou lhůtu pro opatření souhlasu rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, případně podání návrhu na nařízení předběžného opatření podle § 42 odst. 6 ZSPOD, a podá-li návrh na nařízení předběžného opatření po této lhůtě, pak je třeba situaci posuzovat nikoli tak, že se jedná o dítě, které bylo do ZDVOP umístěno na základě žádosti OSPOD, nýbrž o dítě, které, v případě, že návrhu OSPOD bude soudem vyhověno a soud svěří dítě do ZDVOP, bylo do ZDVOP svěřeno rozhodnutím soudu ve smyslu § 42 odst. 2 písm. a) ZSPOD. Nárok na státní příspěvek bude zřizovateli ZDVOP v těchto případech vznikat nejdříve okamžikem vykonatelnosti daného soudního rozhodnutí, případně opětovným přijetím dítěte, opustilo-li v mezidobí ZDVOP a následuje-li tento okamžik po okamžiku vykonatelnosti předběžného opatření.

3.2.3e) Postup v případě, že usnesení soudu o nařízení předběžného opatření je v odvolacím řízení změněno tak, že se návrhu OSPOD nevyhovuje

Nejméně problematická je pak poslední ze situací, které byly nastíněny v úvodu této části, tj. situace, kdy soud k návrhu OSPOD předběžné opatření nařídí, avšak jeho usnesení o nařízení předběžného opatření je napadeno odvoláním, přičemž odvolací soud následně nařízené předběžné opatření zruší.

V tomto případě je důležitá právě právní úprava vykonatelnosti předběžného opatření v § 457 ZZŘS, který stanoví, že tzv. rychlé předběžné opatření je vykonatelné jeho vydáním. Tzv. rychlé předběžné opatření je tak způsobilé vyvolávat právní účinky od okamžiku, kdy bylo vydáno, a to až do doby, než je zrušeno (k čemuž v řízení o odvolání proti předběžnému opatření dochází formálně změnou usnesení okresního soudu tak, že se návrhu OSPOD na nařízení předběžného opatření nevyhovuje), případně do doby, než uplyne doba jeho platnosti.

Po celou tuto dobu je tak pobyt dítěte v ZDVOP kryt dostatečným právním titulem a zřizovateli ZDVOP náleží nárok na státní příspěvek za pobyt a péči, kterou danému dítěti v ZDVOP poskytuje.

Na okamžik zániku nároku zřizovatele na státní příspěvek je v tomto případě na místě vztáhnout pravidla podle § 42g odst. 4 písm. a) ZSPOD, tj. že nárok na státní příspěvek zanikne dnem, kterým bylo zrušeno (buť se formálně jedná o změnu předběžného opatření, materiálně jde jistě o zrušení) nebo pozbylo platnosti rozhodnutí soudu o svěření dítěte do ZDVOP, nebyla-li dítěti nařízena ústavní výchova; pokud však dítě pobývá v ZDVOP i po tomto dni, zanikne nárok zřizovatele na státní příspěvek dnem jeho faktického odchodu ze zařízení.

3.2.4 Nejvýše přípustná délka pobytu dítěte v ZDVOP na základě žádosti OSPOD

Z kontrolní a metodické činnosti MPSV bylo zjištěno, že v praxi nepanuje jednotný přístup k aplikaci § 42 odst. 5 písm. b) ZSPOD, který vymezuje nejvýše přípustnou délku pobytu dítěte v ZDVOP v těch případech, kdy dítě bylo do ZDVOP umístěno na základě žádosti OSPOD, k níž pristoupil souhlas rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte. V souladu s citovaným ustanovením takový pobyt může trvat nejdéle po dobu 6 měsíců, přičemž *„výjimečně lze tuto dobu prodloužit v případě, že si rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte prokazatelně upravují své poměry tak, aby mohli převzít dítě do osobní péče; celková doba nepřetržitého pobytu dítěte v zařízení nesmí přesáhnout dobu 12 měsíců.“* Problémy v praxi přitom činí právě otázka, jak přistupovat k možnosti prodloužení pobytu dítěte v ZDVOP na dobu přesahující 6 měsíců nepřetržitého pobytu dítěte, nejvýše však na 12 měsíců nepřetržitého pobytu.

Co lze považovat za nepřetržitý pobyt?

K tomu, co lze považovat za nepřetržitý pobyt dítěte v ZDVOP, je vhodné citovat z komentáře k ZSPOD, který v této souvislosti uvádí, že *„[n]epřetržitým pobytem se rozumí v první řadě pobyt na základě trvání jednoho a téhož pobytového titulu, tedy téže žádosti úřadu (formální kritérium). Nepřetržitý však bude i pobyt, kde by docházelo k řetězení jednotlivých právních titulů (žádostí), buť formálně*

samostatných (tzn. opakované, na sebe navazující žádosti), neboť by šlo o obcházení zákona (materiální kritérium).⁸³

Ne výjimečně je k možnosti prodloužení pobytu dítěte v ZDVOP přistupováno tak, že je plně na uvážení OSPOD (a samozřejmě též na rozhodnutí rodiče dítěte či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte), zda k prodloužení pobytu dítěte v ZDVOP dojde, či nikoli. Takový postup však zcela přehlíží tu skutečnost, že možnost prodloužení pobytu dítěte v ZDVOP je **podmíněna**, a to nejen tím, že trvá potřeba zajištění neodkladné péče o dítě a situaci dítěte nelze řešit mírnějším a méně omezujícím způsobem ve smyslu § 42 odst. 1 ZSPOD (k tomu viz část [1.1 Zákonný účel ZDVOP jako azylového zařízení pro děti bez doprovodu](#)), nýbrž rovněž tím, že **rodiče dítěte, případně jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte si prokazatelně upravují své poměry tak, aby mohli převzít dítě do osobní péče**. Prodloužení pobytu dítěte v ZDVOP na dobu přesahující 6 měsíců nepřetržitého pobytu dítěte v ZDVOP je podmíněno též formálními požadavky - žádostí OSPOD a souhlasem rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte s prodloužením pobytu dítěte v ZDVOP.

Naplnění podmínky v podobě prokazatelné úpravy svých poměrů rodiči či jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte za účelem opětovného převzetí dítěte zpět do své osobní péče musí být v podkladech pro rozhodnutí o nároku zřizovatele ZDVOP na státní příspěvek vždy **doloženo**, a to typicky vyjádřením OSPOD, které bude **dostatečně individualizovaně** popisovat **aktuální** situaci v rodině dítěte.⁸⁴

Kdy podmínka prokazatelné úpravy svých poměrů rodiči či jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte za účelem opětovného převzetí dítěte do osobní péče těmito osobami nebude splněna?

Naplnění podmínky prokazatelné úpravy svých poměrů rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte za účelem opětovného převzetí dítěte do osobní péče nebude již pojmově splněna v případě, že:

- bylo **zahájeno soudní řízení**, které může vyústit v oddělení dítěte od jeho rodiče/jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte a umístění dítěte do (jiné) náhradní péče;
- z vyhodnocení a individuálního plánu ochrany dítěte, zpracovávaných OSPOD, vyplývá, že **OSPOD směřuje intervenci k odnětí dítěte z péče jeho rodičů/jiných osob odpovědných za výchovu dítěte**, případně byl takový závěr výsledkem případové konference;

⁸³ MACELA, M. et. al. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. s. 496.

⁸⁴ Hodně je citovat též z komentáře k ZSPOD, který uvádí, že „*Posoudit, zda si opravdu rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte poměry upravují, je oprávněn příslušný orgán sociálně-právní ochrany, přičemž toto by měl mít hodnověrným způsobem zjištěno a doloženo ve spise.*“ – MACELA, M. et al. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. s. 496.

- rodič/jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte **jasně deklaruje svůj úmysl** si dítě zpět do své osobní péče v dohledné době nepřevzít;
- dítě v ZDVOP **dovrší 15. rok** věku.

Příklad

Z žádosti OSPOD o prodloužení doby pobytu dítěte v ZDVOP na dobu přesahující 6 měsíců:

„Dne 30. 3. 2017 bylo Okresním soudem v (...) zahájen řízení o výchovné opatření ve věci shora uvedeného nezletilého. Dne 31. 5. 2017 probíhalo soudní jednání, které bylo odročeno na neurčito za účelem vypracování znaleckého posudku. S ohledem na skutečnost, že doposud nedošlo k žádným podstatným změnám v poměrech nezletilého, je tedy na místě, aby byl pobyt chlapce ve ZDVOP prodloužen.“

Je třeba zdůraznit, že nejen že bez naplnění této podmínky nelze k prodloužení pobytu dítěte v ZDVOP vůbec přistoupit, ale rovněž, že v případě odpadnutí této podmínky zaniká právní titul pro pobyt dítěte v ZDVOP. Zákon v této souvislosti nezakotvuje z hlediska nároku zřizovatele na státní příspěvek žádnou konstrukci, která by v těchto případech odsouvala okamžik zániku nároku na státní příspěvek oproti okamžiku zániku právního titulu pro pobyt dítěte v ZDVOP. Tyto naopak splývají v jedno. Odpadnutím podmínky prokazatelné úpravy svých poměrů rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte za účelem opětovného převzetí dítěte do osobní péče těmito osobami tedy odpadají též podmínky pro trvání nároku zřizovatele ZDVOP na státní příspěvek.

3.3 Žádost zákonného zástupce

Z hlediska právního titulu podle § 42 odst. 2 písm. c) ZSPOD může činit největší problémy vymezení vlastního obsahu pojmu „zákonného zástupce“, jak je v citovaném ustanovení použit. Předmětný pojem může činit problémy především po přijetí a nabytí účinnosti občanského zákoníku, který jasně svázal zákonné zastoupení s rodičovstvím a rodičovskou odpovědností. Otázkou však je, měl-li rovněž zákonodárce úmysl zakotvit v § 42 odst. 2 písm. c) ZSPOD oprávnění požádat o umístění dítěte do ZDVOP toliko rodičům dítěte.

3.3.1 K pojmu „zákonného zástupce“ ve smyslu § 42 odst. 2 písm. c) ZSPOD

Komentář k ZSPOD se přiklání k závěru, že pojem „zákonného zastoupení“, jak je užit v § 42 odst. 2 písm. c) ZSPOD, svým obsahem nemá odpovídat tomu, jak zákonné zastoupení vymezuje občanský zákoník. Komentář konkrétně zdůrazňuje, že „[p]ojem „zákonný zástupce“ tu je s použitím historického výkladu třeba vykládat širěji, než jak tento pojem vymezuje, byť ne zcela důsledně, občanský zákoník. To proto, že ve zdejším ustanovení byl tento pojem použit již před nabytím

účinnosti občanského zákoníku. Zde je pojem použit v podobném smyslu, v jakém jej užívá školský zákon v § 17 odst. 2, kde je zákonným zástupcem prohlášena osoba, „která je v souladu se zvláštním právním předpisem nebo s rozhodnutím soudu oprávněna jednat za dítě. To tedy bude zásadně rodiče (zákonný zástupce *stricto sensu*), nebo poručník (zde se již jedná o jmenovaného zástupce). Jde-li však o náhradní péči, pak občanský zákoník stanovuje, že rodiče (tj. také poručník) mají vůči dítěti povinnosti a práva vyplývající z rodičovské odpovědnosti, avšak s výjimkou těch, které zákon stanoví pěstounovi (§ 960 odst. 1 obč. zák.; podobně pak v případě tzv. svěření, § 955 obč. zák). Tzn., že v tom, co přísluší pěstounovi, nemohou rodiče *ex lege* rozhodovat a naopak zde je založeno *ex lege* oprávnění pěstouna, popřípadě modifikované rozhodnutím soudu. Pěstounovi přitom svědčí vždy povinnost a právo péče, lze tak mít za to, že je to on, kdo může požádat zařízení o dočasné a krizové zajištění takové péče, k níž by jinak byl povinen a oprávněn sám. Proto autoři tohoto komentáře nepovažují dosavadní doktrínu (Novotná, V., Burdová, E. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář. 3. vyd. Praha: Linde, 2007, str. 187*), která i v případě svěření dítěte do péče jiné osoby konstruovala oprávnění rodiče (poručníka) jako zákonného zástupce požádat o umístění dítěte do zařízení jako výlučné, za správnou. Než o zákonném zástupci by bylo proto lepší hovořit o oprávněném zástupci dítěte.“⁸⁵

Nutno dodat, že citované závěry komentáře, které dovozují, že „zákonným zástupcem“ podle § 42 odst. 2 písm. c) ZSPOD je na místě rozumět spíše osobu, které svědčí právo i povinnost zajišťovat osobní péči o dítě, odpovídají též důvodové zprávě k novele ZSPOD č. 134/2006 Sb., již byla předmětná právní úprava § 42 ZSPOD s účinností od 1. 6. 2006 zakotvena. Citovaná důvodová zpráva konkrétně uváděla, že „[t]itulem umístění může být předběžné opatření soudu nebo rozhodnutí soudu podle § 46 zákona o rodině, dále přichází v úvahu žádost rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte o umístění dítěte v zařízení a žádost samotného dítěte o poskytnutí pomoci (viz § 8 odst. 1 zákona).“

Je vhodné upozornit též na to, že novela č. 134/2006 Sb. sama nebyla jednotná v terminologii vymezení okruhu osob oprávněných k určitému jednání. V § 42 odst. 2 písm. c) ZSPOD totiž zakotvila oprávnění „zákonného zástupce“ požádat o umístění dítěte do ZDVOP, v § 42 odst. 6 ZSPOD pak hovořila o tom, že souhlas s pobytem dítěte v ZDVOP v případě, že k umístění dítěte do ZDVOP došlo na základě žádosti OSPOD, uděluje „rodič nebo jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte“. Předmětná nejednotnost v pojmosloví jistě umožňuje legitimní úvahu o tom, zda nebyla záměrná a zda nebylo cílem zákonodárce oba okruhy oprávněných osob vymezit odlišným způsobem. Důvodová zpráva tomu však nenasvědčuje, její text naopak jednoznačně vede k opačnému závěru.

Je přitom vhodné si klást otázku, jaký by byl legitimní účel rozlišení okruhu osob, které mohou požádat o umístění dítěte do ZDVOP, a osob, které mohou udělit

⁸⁵ MACELA, M. et al. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2015. s. 488.*

souhlas s pobytem dítěte v ZDVOP v případě, že dítě bylo do ZDVOP umístěno na základě žádosti OSPOD. V této souvislosti hraje významnou roli to, co bylo uvedeno výše v části [3.2.2b\) Právní „režim“ pobytu dítěte, které bylo do ZDVOP umístěno na základě žádosti OSPOD se souhlasem rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte](#), tj. že jak pobyt dítěte na základě žádosti jeho zákonného zástupce, tak pobyt dítěte na základě žádosti OSPOD se souhlasem rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, mají smluvní povahu a v důsledku toho též stejný „režim“. Jediný rozdíl mezi nimi tak spočívá ve skutečnosti, zda byl v okamžiku vzniku potřeby zajištění neodkladné péče „zákonný zástupce“ dítěte objektivně schopen tuto péči dítěti zajistit samostatně, a to včetně případné žádosti o umístění dítěte do ZDVOP, či zda objektivně v dané otázce schopen jednat nebyl (byl např. převážen do nemocnice po dopravní nehodě) a musel jej tak v rozsahu svých omezených zástupčích oprávnění podle § 15 odst. 1 ve spojení s § 42 odst. 2 písm. b) ZSPOD zastoupit OSPOD. **Dítě by do ZDVOP přitom nemělo být nikdy přijato, nesplňuje-li jeho situace zákonné podmínky, vymezené v § 42 odst. 1 ZSPOD, a to ať již o umístění dítěte žádá „zákonný zástupce“, či „OSPOD“.** Jinými slovy, při přijetí či případné odmítnutí přijetí dítěte je rozhodující § 42 odst. 1 ZSPOD, nikoli až tolik osoba, která o přijetí dítěte žádá (zákonný zástupce v. OSPOD). Samotná skutečnost, že o pobyt dítěte v ZDVOP požádal OSPOD, by totiž neměla znamenat vyšší míru ochrany dítěte před jeho případným nedůvodným umístěním do tohoto zařízení, byl-li by ovšem důsledně dodržován zákonný účel tohoto zařízení, jak je vymezen v § 42 odst. 1 ZSPOD.

Nemůže být oprávnění jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte požádat o umístění dítěte do ZDVOP vnímáno jako obcházení soudního rozhodnutí, kterým jí bylo dítě do péče svěřeno?

S širším výkladem „zákonného zástupce“ ve smyslu § 42 odst. 2 písm. c) ZSPOD se velmi často pojí obava, že se tímto způsobem mohou otevírat dveře nepřijatelnému obcházení soudního rozhodnutí, jímž bylo dítě svěřeno do některé z forem náhradní rodinné péče, protože náhradnímu pečovateli umožní se tímto způsobem svého práva a povinnosti zajišťovat osobní péči o dítě „zbavit“ a předat ji jinému, soudem neurčenému, pečovateli. Pokud pak lze takový rozsah oprávnění dovodit u rodiče dítěte, není to jistě možné u soudem určeného náhradního pečovatele.

Podstata nastíněných obav je jistě legitimní a má racionální základ. Je však třeba zdůraznit, že klíčem k potlačení těchto obav a zajištění odpovídající ochrany práv dítěte není odepřít náhradnímu pečovateli v případě, že se společně s dítětem ocitne v situaci, která svou povahou odpovídá situaci akutní potřeby neodkladné péče o dítě, kterou nelze zajistit pro dítě mírnějším a méně omezujícím způsobem, ve smyslu § 42 odst. 1 ZSPOD, oprávnění požádat o služby ZDVOP. Klíčem je především důsledné respektování zákonného účelu ZDVOP jako azylového (krizového) zařízení, a to ze strany všech dotčených subjektů, které v systému vystupují v roli profesionálů – tj. ZDVOP, OSPOD a v neposlední řadě též krajského úřadu při rozhodování o nároku zřizovatele na státní příspěvek (k tomu viz část

[1. ZDVOP jako krizové zařízení](#)). Z vlastního zákonného účelu ZDVOP totiž vyplývá, že toto zařízení by se jak pro rodiče, tak pro jinou osobu odpovědnou za výchovu dítěte nikdy nemělo stát úmyslně využívaným „přemostěním“ k náhradní péči či jiné formě náhradní péče v okamžiku, kdy se rodič či jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte rozhodne již dále péči o dítě nezajišťovat.

Pokud by tedy nastala situace, že by se jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte obracela na ZDVOP v situaci, kdy by se tímto způsobem nesnažila zajistit dítěti neodkladnou péči, tj. ochranu před bezprostředním rizikem újmy na životě či vážné újmy na fyzickém či psychickém zdraví dítěte), kterou mu v danou chvíli nemůže poskytnout sama a ani její poskytnutí nemůže zajistit mírnějším a méně omezujícím způsobem [k tomu viz též část [1.3.1a\) Umístění dítěte do ZDVOP na základě žádosti zákonného zástupce](#)], nýbrž by z jejího jednání vyplynulo, že tato osoba přistupuje k umístění dítěte do ZDVOP ve své podstatě jako „k první fázi“ ukončení péče o dané dítě ze své strany, ZDVOP by měl přijetí dítěte odmítnout (k tomu viz část [1.2.3 Využívání ZDVOP pro rychlé se zřeknutí péče o dítě v případech, kdy dojde k vyhocení vztahů v rodině a kdy se dosavadní pečovatelé rozhodnou, že již péči o dítě dále zajišťovat nechtějí](#)).

3.3.2 OSPOD jako veřejný poručník dítěte

Jak již bylo naznačeno výše, od situací, kdy o umístění dítěte žádá OSPOD ve smyslu § 42 odst. 2 písm. b) ZSPOD, které byly popsány výše v části [3.2 Žádost OSPOD](#), je třeba odlišovat velmi úzkou skupinu situací, v nichž rovněž o umístění dítěte do ZDVOP bude žádat OSPOD, avšak kdy nebude nezbytně nutné trvat na naplnění požadavků podle § 42 odst. 6 ZSPOD.

I tyto situace budou svou povahou nutně naplňovat zákonnou charakteristiku situací, v nichž je dítěti nezbytné zajistit neodkladnou péči ve smyslu § 15 odst. 1 ZSPOD. Oproti těmto situacím se však budou lišit tím, že vedle podmínek podle § 15 odst. 1 ZSPOD budou v těchto případech naplněny též zákonné podmínky pro to, aby OSPOD vznikla oprávnění i povinnosti veřejného poručníka, jak jsou tyto podmínky upraveny v § 928 odst. 1 a § 929 občanského zákoníku.

Ustanovení § 928 odst. 1 občanského zákoníku vymezuje situace, v nichž je nezbytné dítěti jmenovat poručníka, a to tak, že zde není žádný z rodičů, „*který má a vůči svému dítěti vykonává rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu*“. Ustanovení § 929 občanského zákoníku dále stanoví, že nastane-li tato situace, vykonává funkci poručníka dítěte OSPOD, „*a to až do doby, kdy soud jmenuje poručníka nebo dokud se neujme funkce*“.

I v těchto případech, kdy OSPOD vzniká povinnost vykonávat funkci veřejného poručníka dítěte, se tak typicky jedná, podobně jako v případě situací vymezených v § 15 odst. 1 ZSPOD, o situace, které jsou **svou povahou naléhavé**. Oproti situacím vymezeným v § 15 odst. 1 ZSPOD však předmětem § 929

ve spojení s § 928 odst. 1 občanského zákoníku není primárně potřeba zajištění neodkladné péče o dítě, nýbrž potřeba zajištění osoby, která bude odpovědná za to, že nahradí rodiče při obhospodařování všech nezbytných záležitostí, týkajících se dítěte (tj. zajištění individuální právní ochrany).

Z hlediska vymezení situací se tak výkon veřejného poručenství ze strany OSPOD v případech podle § 929 občanského zákoníku, tj. v případech, kdy poručenská oprávnění OSPOD vyplývají **přímo ze zákona**, liší od případů, kdy je OSPOD poručníkem jmenován soudním rozhodnutím, a to z toho důvodu, že zde nebyla žádná jiná osoba, která by splňovala podmínky podle § 931 a § 932 občanského zákoníku.

K rozdílu mezi výkonem poručenských oprávnění ze strany OSPOD na základě zákona a na základě rozhodnutí soudu

Z důvodové zprávy k občanskému zákoníku:

*„**Hrozící nebezpečí z prodlení** je řešeno institutem „veřejného poručníka“. Fungování veřejného poručníka však nikterak nezbavuje soud povinnosti neprodleně začít hledat fyzickou osobu, která by odpovídala všem požadavkům na osobu poručníka kladeným (zejména i blízká dítěti a soudu známá) a zároveň byla ochotná se této funkce ujmout, to jest osoba, která souhlasí s tím, že ji soud do funkce poručníka ustaví.*

*Teprve v případě, že soud takovou osobu nenajde, je jeho povinností pečovat o dítě tak, že mu ustaví – **jako poručníka „osobního“ (a contrario veřejného) – orgán sociálně-právní ochrany dětí**, a popřípadě bude dál hledat, třeba s pomocí orgánu sociálně-právní ochrany dětí, vhodnou fyzickou osobu. Je samozřejmé, že obdobná pravidla platí ve všech případech, kdy poručník – fyzická osoba – ztratí svou schopnost být poručníkem, čili ztratí-li schopnost funkci poručníka vykonávat.*

*Je tedy nutné rozlišovat **trojího poručníka**: 1/ toho, kdo je orgánem veřejné moci a do funkce poručníka vstupuje ze zákona, nastane-li situace potřeby v zákoně výslovně uvedená, 2/ poručníka osobního, kdy funkci vykonává fyzická osoba, člověk, ustavený do funkce soudem, a 3/ poručníka osobního, kdy funkci vykonává orgán veřejné moci (orgán sociálně-právní ochrany dětí).“ [zvýraznění doplněno].*

Zvláštní pravidla pro postup OSPOD při umístování dítěte do ZDVOP mimo režim § 42 odst. 2 písm. b) ZSPOD přitom budou dopadat pouze na první z vymezených situací, tj. na výkon veřejného poručenství ve smyslu § 929 občanského zákoníku, při němž vyplývají poručenská oprávnění i povinnosti OSPOD přímo ze zákona. Pro úplnost je vhodné uvést, že v případech, kdy byl OSPOD poručníkem dítěte jmenován soudním rozhodnutím, bude muset být dítě svěřeno do náhradní péče, přičemž případně oprávnění požádat o umístění dítěte do ZDVOP bude svědčit této jiné osobě odpovědné za výchovu dítěte – k tomu viz část [3.3.1 K pojmu „zákoného zástupce“ ve smyslu § 42 odst. 2 písm. c\) ZSPOD](#) (v případě, že by se dítě

nacházelo v péči ústavního zařízení, je pak přijetí dítěte do ZDVOP na základě žádosti zákonného zástupce již pojmově vyloučeno). Děti starší 14 – 15 let již nutně do náhradní péče svěřeny být nemusí, avšak tato skupina dětí je již oprávněna jednat v otázkách svého pobytu a pohybu samostatně a z tohoto důvodu v tomto rozsahu nebude vznikat veřejné poručenství OSPOD.

K naplnění podmínek § 928 odst. 1 občanského zákoníku bude přitom typicky docházet v situacích, kdy **rodiče dítěte nebudou vůbec známi** (bude se jednat o dítě nalezené), anebo kdy **rodiče dítěte budou v takovém stavu, že nebudou schopni svá oprávnění a povinnosti ve vztahu k dítěti v daném místě a čase vykonávat**. Typickým příkladem může být dopravní nehoda, při níž jsou rodiče dítěte vážně zraněni a jsou převezeni k hospitalizaci, případně situace, kdy rodiče odjedou na dovolenou do zahraničí, dítě předají do osobní péče určenému pečovateli, např. babičce, tento náhle zemře a s rodiči se není možno urychleně zkontaktovat. S ohledem na skutečnost, že oprávnění a povinnosti vyplývající z rodičovské odpovědnosti v rozsahu zajišťování osobní péče o dítě přecházejí v souladu s § 960 odst. 1 a § 955 občanského zákoníku na jinou osobu odpovědnou za výchovu dítěte, nastane stejná situace, jaká je předvídaná v § 928 odst. 1 občanského zákoníku, též v případě, že tato osoba se dostane do stavu, kdy objektivně nebude moci zajišťovat osobní péči o dítě a jednat v otázkách zajištění osobní péče o dítě.

V těchto případech jsou tak naplněny podmínky předvídané v § 928 odst. 1 občanského zákoníku, jelikož zde není osoba, která by objektivně mohla zajistit individuální právní ochranu dítěte v plném rozsahu. **V tom rozsahu, v němž individuální právní ochrana dítěte objektivně není zajištěna, je pak povinen i oprávněn jednat právě OSPOD jako veřejný poručník dítěte.**

OSPOD tedy vzniká oprávnění požádat o umístění dítěte do ZDVOP, a to jako zákonný zástupce dítěte podle § 42 odst. 2 písm. c) ZSPOD. Důležité je tedy definovat kritéria, podle kterých bude moci určit, zda má OSPOD v konkrétní situaci postupovat v režimu podle § 42 odst. 2 písm. b) ZSPOD, anebo jako veřejný poručník dítěte podle § 42 odst. 2 písm. c) ZSPOD.

Kdy by měl OSPOD požádat o umístění dítěte do ZDVOP jako veřejný poručník dítěte a uzavřít se ZDVOP dohodu namísto rodiče dítěte, případně jiné osoby odpovědné za výchovu?

OSPOD bude muset pro zodpovězení nastíněné otázky vždy posoudit nejen to, zda jsou dány zákonné podmínky pro vznik veřejného poručenství, tj. podmínky podle § 928 odst. 1 občanského zákoníku, ale rovněž další okolnosti daného případu.

Je-li totiž již při umístění dítěte do ZDVOP zřejmé, že poměry dítěte budou vyžadovat nezbytnou soudní úpravu, což bude typicky nastávat právě v případě dětí,

jejichž rodiče nejsou známy, pak by měl postupovat v souladu s § 42 odst. 2 písm. b) ve spojení s odst. 6 ZSPOD a podat návrh na nařízení tzv. rychlého předběžného opatření.

Jiná situace však nastává v případě, že rodiče dítěte, případně jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, jsou známi, avšak pouze v okamžiku, kdy bylo nezbytné rozhodnout o umístění dítěte do ZDVOP, v dané otázce nemohli jednat (např. byli po nehodě v bezvědomí). **V těchto případech je velmi pravděpodobné, že po odpadnutí překážky, která bránila rodiči či jiné osobě odpovědné za výchovu dítěte jednat, dojde k opětovnému převzetí dítěte touto osobou.**

Právě v těchto případech je na místě, aby OSPOD jednal jako veřejný poručník dítěte a se ZDVOP uzavřel na dobu nezbytně nutnou dohodu o umístění dítěte do ZDVOP ve smyslu § 42 odst. 8 ZSPOD. Rodič, či jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte, po té, co opět nabyde objektivní schopnost jednat v daných otázkách jménem dítěte, bude plně oprávněn trvání této dohody ukončit a dítě si převzít do své péče.

V těchto případech tak nebude nutné trvat na naplnění podmínek podle § 42 odst. 6 ZSPOD. Takový postup by ani nebyl účelný. Nelze totiž přehlédnout, že v těchto případech by OSPOD totiž, s ohledem na vymezení situací, v nichž mu vzniká oprávnění jednat jako veřejný poručník dítěte, nezbývalo než se obrátit s návrhem na nařízení předběžného opatření na soud, **jelikož zajištění souhlasu rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu by v daném okamžiku bylo objektivně nemožné.** Nedošlo-li by v průběhu měsíce ke zlepšení stavu rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte natolik, aby tito byli schopni opětovně převzít dítě do své péče (např. by stále pokračovala jejich hospitalizace), bylo by dokonce nezbytné zahájit řízení ve věci samé. Otázkou přitom je, jaké řízení by v daném případě mělo být zahajováno, když je zřejmé, že se čeká pouze na to, až odpadnou překážky, které aktuálně rodiči či jiné osobě odpovědné za výchovu brání převzít dítě zpět do své péče, přičemž toto lze očekávat v dohledné době. Jakékoli zahájení řízení ve věci samé, jehož předmětem by byla otázka oddělení dítěte od jeho rodičů, by bylo činěno čistě *pro forma*, aby bylo dostáno za dost požadavkům, jimiž zákon podmiňuje prodloužení tzv. rychlého předběžného opatření.

3.4 Žádost dítěte

Posledním právním titulem pro umístění dítěte do ZDVOP je v souladu s § 42 odst. 2 písm. d) ZSPOD žádost samotného dítěte. Tento právní titul má ze zákona stejný „režim“ jako umístění dítěte do ZDVOP na základě žádosti OSPOD, a proto se lze ve vztahu k němu odkázat na vše, co bylo uvedeno výše v části [3.2 Žádost OSPOD](#).

V praxi nejproblematictější otázkou, která může vyvstávat v souvislosti s přijetím dítěte do ZDVOP na základě jeho vlastní žádosti, je otázka postavení **dětí**,

kteře dovrší 15. rok věku, a otázka nezbytnosti trvání na naplnění zákonného požadavku podle § 42 odst. 6 ZSPOD. V této otázce se lze plně odkázat na závěry uvedené v části [II. Postavení dětí starších 15 let v kontextu pobytu dítěte v ZDVOP.](#)

Na tomto místě je však třeba se zaměřit na vlastní „režim“ pobytu dítěte v ZDVOP v případě, že dítě bylo do ZDVOP přijato na základě vlastní žádosti a je starší 15 let. Nelze totiž přehlédnout, že veškeré náležitosti, které se vztahují k právnímu titulu pro přijetí dítěte do ZDVOP podle § 42 odst. 2 písm. d) ZSPOD odpovídají situaci dětí nižšího věku, které dosud nejsou právně způsobilé rozhodovat se v otázkách týkajících se svého pobytu a pohybu zcela samostatně, které potřebují zajištění osobní péče a nad nimiž musí být vykonáván náležitý dohled ve smyslu jejich ochrany před případným vznikem újmy na jejich životě či zdraví. Tato skutečnost zcela logicky generuje požadavek následného „schválení“ pobytu dítěte v ZDVOP jeho rodičem, jinou osobou odpovědnou za výchovu dítěte, či případným rozhodnutím soudu (k jehož vydání musí dát OSPOD návrh), stejně tak logicky souvisí se stanovením nejvyšší přípustné doby pobytu, kterou dítě ve ZDVOP může pobývat a kterou lze prodloužit až na 12 měsíců nepřetržitého pobytu dítěte v ZDVOP [což samo o sobě jde výrazně nad rámec azylové (krizové) povahy ZDVOP], avšak pouze za podmínky, že si rodiče, případně jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte prokazatelně upravují své poměry za účelem opětovného převzetí osobní péče o dítě. Vyjdeme-li tedy z předpokladu, na němž je postaven též český právní řád, tj. že děti starší 15 let již obecně nepotřebují zajištění „osobní péče“ (k případům dětí se zdravotním postižením viz část [2.5 Postup v případě dětí, které jsou starší 15 let a které mají snížené rozumové nebo volní schopnosti z důvodu svého zdravotního postižení](#)), pak se citované ustanovení stává ve vztahu k této kategorii dětí zcela irelevantním, jelikož již zde není, co by mohli rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte opětovně převzít a za účelem čehož by si měli prokazatelně upravovat své poměry).

S ohledem na uvedené, jakož i s ohledem na argumentaci, která byla uvedena výše v částech [2.3 Nemožnost zákonného zástupce rozhodnout o umístění dítěte staršího 15 let do ZDVOP](#) a [2.4 Nemožnost OSPOD požádat o umístění dítěte staršího 15 let do ZDVOP](#), se tak jeví jako příznačnější **pojímát případy, kdy o umístění dítěte do ZDVOP žádá dítě starší 15 let jako situaci podle § 42 odst. 2 písm. c) ZSPOD, která upravuje oprávnění zákonného zástupce požádat o přijetí dítěte do ZDVOP, než jako situaci podle § 42 odst. 2 písm. d) ZSPOD, která se týká žádosti samotného dítěte.** Ostatně hovoří-li zákon na některých místech o oprávnění či povinnosti zákonného zástupce a zanikne-li v předmětné oblasti zákonné zastoupení, je zřejmé, že do těchto práv a povinností vstupuje přímo zastoupený, samozřejmě pokud se svou povahou nejedná o oprávnění či povinnost, kterou měl zákonný zástupce ve vztahu k zastoupenému, jelikož tyto musí zaniknout společně se zákonným zastoupením (v opačném případě by byl zastoupený oprávněn či povinován sám sobě).

Pojetí žádosti dítěte staršího 15 let jako žádosti podle § 42 odst. 2 písm. c) se poté promítne do:

- požadavku na **písemné vyjádření OSPOD o důvodnosti pobytu dítěte v ZDVOP** v zákonem stanovené osmidenní lhůtě po oznámení přijetí dítěte do ZDVOP podle § 42g odst. 1 ZSPOD;
- zákonem **nejvýše přípustné délky pobytu dítěte v ZDVOP**, která musí odpovídat § 42 odst. 5 písm. a) ZSPOD;
- požadavku na uzavření **písemné dohody mezi dítětem a ZDVOP** podle § 42 odst. 8 ZSPOD (z hlediska jejích náležitostí však bude nezbytné aplikovat § 42 odst. 8 ZSPOD toliko přiměřeně).

Jakým způsobem postupovat v případě, že dítě dosáhlo věku 15 let za situace, kdy v ZDVOP pobývá na základě žádosti OSPOD se souhlasem svého rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, přičemž doba jeho pobytu již přesáhla 6 měsíců a je využívána možnost prodloužení tohoto pobytu na dobu nepřesahující 12 měsíců po sobě jdoucích podle § 42 odst. 5 písm. b) ZSPOD, viz část [2.5.3 Umístění dítěte do ZDVOP na základě dohody uzavřené jeho opatrovníkem](#).

IV. Dohoda uzavíraná se ZDVOP a její podstatné náležitosti

Oblastí, již je vhodné věnovat samostatnou pozornost, jsou jistě dohody, které se ZDVOP uzavírá zákonný zástupce dítěte, případně samotné dítě starší 15 let. Z kontrolní a metodické činnosti MPSV bylo zjištěno, že tyto dohody jsou velmi často zatíženy vadami, které typicky spočívají:

- v absenci některé z podstatných náležitostí podle § 42 odst. 8 ZSPOD;
- v neurčitém vymezení některé z podstatných náležitostí podle § 42 odst. 8 ZSPOD a
- v zakotvení smluvních ujednání nad rámec podstatných náležitostí podle § 42 odst. 8 ZSPOD, které přímo nesouvisí s vlastním poskytováním služby ZDVOP.

Všechny tyto skutečnosti jsou mimořádně závažné a v prvních dvou uvedených případech mohou vést k absolutní neplatnosti uzavřené dohody. Absolutně neplatná dohoda přitom nemůže být platným právním titulem pro pobyt dítěte v ZDVOP, který by zakládal nárok zřizovatele ZDVOP na státní příspěvek.

Sjednávání dohod, které svou povahou nejsou ničím jiným než dohodou o poskytnutí sociální služby člověku v nepříznivé sociální situaci, je vždy poměrně náročné a klade na tu stranu dohody, která vystupuje v postavení profesionála, který poskytnutí služby nabízí, značné nároky. Tyto nároky přitom budou pro tohoto profesionála tím srozumitelnější, čím více bude obeznámen se základními principy, které je třeba při uzavírání dohod respektovat.

4.1 Základní východiska pro uzavírání dohod mezi zákonným zástupcem (dítětem starším 15 let) a ZDVOP

Základní principy, které musí uzavírání dohody mezi zákonným zástupcem, případně dítětem starším 15 let, a ZDVOP nutně ovládat, odrážejí především faktickou situaci, v níž se obě strany dohody v okamžiku jejího sjednávání ocitají. Tuto faktickou situaci lze vystihnout jako **významnou faktickou nerovnost obou stran dohody**. Ta ze stran dohody, která o poskytnutí služby žádá, se v případě, že službu skutečně potřebuje (což by mělo vyplynout z jednání se zájemcem o službu a ověřením naplnění zákonných podmínek podle § 42 odst. 1 ZSPOD), dostává do postavení téměř úplné závislosti na poskytovateli této služby. Tento závěr musí platit tím spíše, jedná-li se navíc o službu azylového (krizového) charakteru, jejíž potřeba vzniká z povahy věci náhle a jejíž poskytnutí souvisí s uspokojením vůbec těch nejzákladnějších životních potřeb, jako je zajištění ubytování, stravy a v případě dítěte též péče, případně dalších složek plného přímého zaopatření dítěte.

Tato strana dohody se tak dostává do stavu velmi vysoké zranitelnosti, která nutně deformuje její vůli vstoupit do určitých závazků, případně brát se za svá práva. Tato vůle tak není v mnoha ohledech v pravém slova smyslu svobodná, což je však jedna ze základních premis, z nichž vychází obecná právní úprava smluvních ujednání. Je tedy zřejmé, že tato obecná smluvní úprava musí být v předmětné oblasti do určité míry korigována, a to prostřednictvím zvláštních požadavků, omezujících svobodnou vůli té strany dohody, která je ve fakticky silnějším postavení, tj. poskytovatele služby, kterým je v těchto případech ZDVOP. Cílem těchto zvláštních požadavků je chránit tu stranu dohody, která je ve fakticky slabším postavení, před druhou, fakticky silnější stranou dohody.

Jinými slovy, poskytovatel služby – ZDVOP, musí v rámci sjednávání dohody o umístění dítěte do ZDVOP omezovat sám sebe, a to především ve dvou ohledech:

- **v zakázaných smluvních ujednáních a**
- **ve způsobu úpravy jednotlivých náležitostí dohody.**

Níže bude věnována pozornost oběma otázkám samostatně.

4.2 Zakázaná smluvní ujednání

Zakázanými smluvními ujednáními je třeba rozumět taková ujednání, která by se v dohodě v ZDVOP nikdy neměla objevit, jelikož s sebou nesou až příliš velké riziko zneužití situace zranitelnosti, ve které se nachází ta strana dohody, která žádá o poskytnutí služby. Zakázaná smluvní ujednání tedy souvisí s vlastním rozsahem toho, co je vůbec možné v dohodě, uzavírané mezi zákonným zástupcem (dítětem starším 15 let věku) a ZDVOP upravit. Z tohoto hlediska je třeba respektovat především **tyto dvě základní zásady**, a to, že dohoda, kterou uzavírá ZDVOP

se zákonným zástupcem, případně dítětem starším 15 let věku, o přijetí dítěte do zařízení:

- nesmí na ZDVOP převádět oprávnění, která by mu nevyplývala přímo ze zákona;
- nesmí nutit zákonné zástupce dítěte, případně samotné dítě starší 15 let, činit jednostranná prohlášení, která nesouvisí s vlastním poskytováním služeb ZDVOP;
- nesmí podmiňovat poskytnutí služeb ZDVOP využitím dalších služeb, které poskytuje stejná osoba, která je provozovatelem ZDVOP, případně osoba, s níž provozovatel ZDVOP pravidelně spolupracuje.

4.2.1 Situace, v nichž by byla na ZDVOP převáděna oprávnění, která by mu nevyplývala přímo ze zákona

Smluvní ujednání v dohodě o umístění dítěte do ZDVOP, jimiž jsou na ZDVOP převáděna oprávnění nad rámec toho, co mu výslovně přiznává zákon, velmi často směřují k řešení praktických situací, s nimiž ZDVOP předpokládá, že se bude potýkat, zůstane-li oprávnění jednat v těchto otázkách výlučně na zákonném zástupci, který dohodu se ZDVOP uzavírá. Příkladem mohou být tato smluvní ujednání:

- *„Zákonný zástupce zplnomocňuje zařízení XX k podání žádosti o přestup na Základní školu XX.“⁸⁶*
- *„Zákonný zástupce zplnomocňuje zařízení XX k podání žádosti o dávky státní sociální podpory a prohlašuje, že o dávky SSP žádat nebude.“*

Je třeba zdůraznit, že jakkoli lze rozumět důvodům, pro které ZDVOP ke sjednání podobných smluvních ujednání mohou přistupovat, nelze si současně nepovšimnout toho, že podobná smluvní ujednání nejen že mohou zneužívat (byť neúmyslně) fakticky slabšího postavení zákonného zástupce (dítěte staršího 15 let), nýbrž se mohou rovněž dostávat do příkrého rozporu s vlastním účelem služby ZDVOP.

Tím by totiž mělo být přispívat k řešení situace dítěte a jeho rodiny takovým způsobem, aby rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte mohli co nejrychleji dítě převzít zpět do své osobní péče, jak to ostatně vyplývá též z vymezení jeho základních činností v § 42a odst. 1 ZSPOD, a to konkrétně z písm. h), ze kterého vyplývá, že ZDVOP spolupracuje s rodinou dítěte a poskytuje této rodině při vyřizování a zajišťování záležitostí týkajících se dítěte. ZDVOP si přitom při zajišťování této činnosti musí počínat tak, aby rodiče, případně jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, a ostatně i samotné dítě, co nejvíce zeschoptil. Tím, že tak nečiní a přebírá na sebe ta práva a povinnosti, která mají i podle zákonné právní úpravy vykonávat rodiče dítěte, případně jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, případně samotné dítě, však daného cíle nikdy

⁸⁶ Nutno dodat, že tento příklad souvisí též s podmiňováním poskytnutí služeb ZDVOP využitím dalších služeb, které je blíže rozebráno v části [4.2.3 Situace, v nichž je poskytnutí služeb ZDVOP podmiňováno využitím dalších služeb](#).

nemůže dosáhnout, naopak lze počítat se zcela opačným účinkem takové jeho činnosti, která s velkou pravděpodobností nepovede k ničemu jinému, než k prohloubení neschopnosti rodičů či jiných osob odpovědných za výchovu dítěte, případně samotného dítěte, a k posílení jejich závislosti na poskytování služeb ZDVOP.⁸⁷

Má-li ZDVOP působit na rodiče dítěte, jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, případně na samotné dítě co nejvíce zeschoňující, musí je rovněž v co nejširší možné míře vtahovat do řešení záležitostí dítěte a nepřebírat (byť bez zlého úmyslu) na sebe **odpovědnost**, kterou stále nesou tyto osoby a která s umístěním dítěte do ZDVOP **nezaniká**.

To velmi úzce souvisí též s rozsahem oprávnění, v nichž může ZDVOP ze zákona ve věcech týkajících se dítěte jednat. Ustanovení § 42a odst. 3 písm. a) bod 5. ZSPOD stanoví, že ředitel ZDVOP je oprávněn zastoupit dítě v běžných záležitostech. Toto ustanovení však:

- dopadá pouze na soudem nařízené pobyty dítěte v ZDVOP,
- samo o sobě nevylučuje, aby v běžných záležitostech dítěte dítě i nadále zastoupil též jeho rodič nebo jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte⁸⁸.

I v případě soudem nařízených pobytů tak zákon nevylučuje, aby zákonný zástupce dítěte jednal i v běžných záležitostech dítěte⁸⁹ a v předmětné souvislosti lze jen opakovat to, co bylo popsáno výše, tj. že takový postup je více než žádoucí, jelikož

⁸⁷ Je vhodné uvést, že povinnost působit na rodiče dítěte, či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, případně na samotné dítě zeschoňující lze dovést především ze základního požadavku na poskytování sociálně-právní ochrany s využitím metod sociální práce a postupů odpovídajících současným vědeckým poznatkům (tedy *lege artis*), jak je tento požadavek zakotven v § 9a odst. 2 ZSPOD a jak dopadá též na ZDVOP jako osobu pověřenou k poskytování sociálně-právní ochrany. Pro definování toho, co konkrétně postup *lege artis* znamená v případě výkonu činností, které svou povahou nejsou ničím jiným, než poskytováním sociální služby klientům v nepříznivé sociální situaci, lze analogicky vyjít ze zákonného vymezení zásad poskytování sociálních služeb, konkrétně z § 2 odst. 2 zákona o sociálních službách, který stanoví, že „[r]ozsah a forma pomoci a podpory poskytnuté prostřednictvím sociálních služeb musí zachovávat lidskou důstojnost osob. Pomoc musí vycházet z individuálně určených potřeb osob, musí působit na osoby aktivně, podporovat rozvoj jejich samostatnosti, motivovat je k takovým činnostem, které nevedou k dlouhodobému setrvávání nebo prohlubování nepříznivé sociální situace, a posilovat jejich sociální začleňování. Sociální služby musí být poskytovány v zájmu osob a v náležitě kvalitě takovými způsoby, aby bylo vždy důsledně zajištěno dodržování lidských práv a základních svobod“.

⁸⁸ K tomu viz *a contrario* právní úpravu rozsahu oprávnění a povinností rodičů vyplývajících z rodičovské odpovědnosti v případě, že je dítě svěřeno do některé z forem náhradní rodinné péče, v § 960 odst. 1 občanského zákoníku, který (na rozdíl od případů, kdy je dítě soudně umístěno do pobytového zařízení), rodičovskou odpovědnost rodičů dítěte v tom rozsahu, v jakém práva a povinnosti vyplývající z této rodičovské odpovědnosti přecházejí na soudem určeného pečovatele. Viz též KRÍSTEK, A. O relativní nezávislosti rozhodnutí civilního soudu o ústavní výchově nezletilých. *Právní rozhledy*, 2016, č. 19. s. 671 a násl.

⁸⁹ K tomu viz z důvodové zprávy k občanskému zákoníku: „Rodičovská odpovědnost má mít napříště širší obsah, třebaže si předkladatel uvědomuje, že pouhými slovními výrazy lze jen stěží významně rozšířit onen již víceméně ustálený soubor povinností a práv v minulosti tradičně zvaný rodičovské mocí, nebo rodičovská moc, autorita apod. (...) Obdobné ovšem latí i o péči na straně jedné a výchově na druhé: péče bývá právě tím, co může rodič (a nejen on) přenést na jinou osobu. Tím není řečeno, že výchova dítěte je přenositelná. Odpovědnost za řádnou výchovu dítěte zůstane vždy rodičům (jsou-li tu a mají-li obvyklý rozsah rodičovské odpovědnosti), stejně jako třeba zastupování dítěte – bez ohledu na možné, popřípadě i nutné výjimky.“

čím více se podaří rodiče, případně jinou osobu odpovědnou za výchovu dítěte udržet „zapojenou“ do řešení otázek, týkajících se dítěte, respektive čím méně jsou z ní v důsledku pobytu dítěte v ZDVOP snímána oprávnění a povinnosti, vyplývající z její rodičovské odpovědnosti, případně ze soudního rozhodnutí, jímž bylo dítě dané osobě svěřeno péče, tím více jsou naplňovány základní principy poskytování svou povahou sociálních služeb a tím je větší šance, že reálně dojde k opětovnému sloučení dítěte a jeho rodiče, případně jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte.

Tím spíše pak uvedené principy musí platit v případě, že je dítě do ZDVOP umísťováno na základě dohody s rodičem dítěte, či jinou osobou odpovědnou za výchovu dítěte, případně samotným dítětem starším 15 let. Sám ZSPOD pro tyto případy v § 42 odst. 8 ZSPOD předvídá, že pro účely pobytu dítěte v ZDVOP je nezbytné, aby si rodič/jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte, kteří dohodu se ZDVOP uzavírají, vymezili vzájemně svá práva a povinnosti (k dohodám, které uzavírá samotné dítě starší 15 let, viz část [4.5 Přiměřená aplikace § 42 odst. 8 ZSPOD v případě, kdy smlouvu uzavírá dítě starší 15 let věku](#)) při **obhospodařování záležitostí týkajících se dítěte v těchto oblastech:**

- ve způsobu zajištění zdravotních služeb⁹⁰;
- v podmínkách realizace pobytu dítěte v ZDVOP (souhlas s tím, že na dítě se budou při pobytu v zařízení vztahovat pravidla stanovená ve vnitřním řádu zařízení); a
- v podmínkách a způsobu osobního, telefonického a písemného styku dítěte s dalšími osobami.

Je přitom třeba vycházet z premisy, že úprava oprávnění a povinností ZDVOP nad rámec těchto oblastí není pro poskytování služeb ZDVOP nezbytná; byla-li by, zákonodárce by ji zakotvil rovněž jako podstatnou náležitost dohody.

4.2.2 Situace, v nichž je po zájemci o službu požadováno učinění jednostranného prohlášení, které nesouvisí s vlastním poskytováním služeb ZDVOP

Svou povahou obdobná jako zakázaná smluvní ujednání v části [4.2.1 Situace, v nichž by byla na ZDVOP převáděna oprávnění, která by mu nevyplývala přímo ze zákona](#) jsou i jednostranná prohlášení, která rodič či jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte činí při uzavírání dohody se ZDVOP a která rovněž znamenají nepřípustné omezení rodičovské odpovědnosti rodiče či těch částí rodičovské odpovědnosti jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, která na ni se soudním svěřením dítěte do její péče přešla. Tato jednostranná prohlášení velmi často souvisí:

⁹⁰ Je přitom třeba zdůraznit, že vymezení způsobu zajištění zdravotních služeb samo o sobě neznamená, že rodič dítěte udělí ZDVOP plošný souhlas k rozhodování o poskytnutí zdravotní péče dítěti. Takový plošný souhlas by totiž nebylo možné považovat ani za svobodný, ani za informovaný, jak to požaduje zákon o zdravotních službách (k tomu více viz část [4.2.2b\) Jednostranná prohlášení, která se týkají poskytování zdravotní péče dítěti](#)).

- s omezením možnosti kontaktu rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte v ZDVOP;
- s poskytováním zdravotní péče dítěti;
- s osobováním si role koordinátora případu dítěte.

4.2.2a) Jednostranná prohlášení, která omezují možnost kontaktu rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte v ZDVOP

Příklad č. 1

„Rodiče mohou svému dítěti denně telefonovat v čase 18,30 – 19,30 hodin (tel. ...). Rodiče své dítě mohou navštěvovat v zařízení po telefonické domluvě s pracovníky zařízení (ředitelka ..., sociální pracovnice ...).“

Příklad č. 2

„Beru na vědomí možnost dítě navštěvovat v ZDVOP při DC (...) v souladu s vnitřním řádem zařízení (návštěvy denně 10,00 – 12,00 a 15,00 – 17,00) a zdravotním stavem dítěte.“

Dohoda, kterou ZDVOP s rodičem nebo jinou osobou odpovědnou za výchovu dítěte uzavírá o přijetí dítěte do zařízení a o zahájení poskytování služeb ZDVOP tomuto dítěti, velmi často rodiče či jinou osobu odpovědnou za výchovu dítěte svým zněním nutí přijmout poměrně striktní pravidla ovládající možnost dítěte kontaktovat, včetně možnosti osobně dítě navštívit, jak to ostatně dokládá i výše uvedený příklad.

Taková smluvní ujednání bývají typicky koncipována buď jako součást podstatné náležitosti dohody podle § 42 odst. 8 písm. h) ZSPOD⁹¹, případně jako součást podstatné náležitosti podle § 42 odst. 8 písm. g) ZSPOD, jsou-li tato pravidla současně upravena ve vnitřním řádu zařízení.

Je třeba zdůraznit, že problematičnost podobného jednostranného prohlášení ze strany rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte spočívá především:

- v silném omezení oprávnění a povinností, vyplývajících z rodičovské odpovědnosti (případně z těch jejích částí, která nabyla jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte se soudním rozhodnutím o svěřeni dítěte do její péče); a
- v „plošnosti“ předmětné úpravy.

Je třeba zdůraznit, že má-li ZDVOP naplňovat svůj zákonný účel, pak jeho činnost musí být založena nikoli na potlačení vztahu mezi dítětem a jeho rodičem, případně jinou osobou odpovědnou za výchovu dítěte, nýbrž naopak na jeho posilování. K tomu jej ostatně zavazují též standardy kvality při poskytování sociálně-právní

⁹¹ Nutno dodat nesprávně, jelikož tato podstatná náležitost má upravovat vymezení podmínek a způsobu osobního, telefonického a písemného styku dítěte s dalšími osobami a vymezení okruhu těchto osob, nikoli s těmi osobami, které se ZDVOP uzavírají dohodu o umístění dítěte.

ochrany dětí ZDVOP, a to konkrétně standard č. 1, který v kritériu 1b jasně definuje primární cíl ZDVOP jako navrácení dítěte do jeho rodinného prostředí, a standard č. 5, který v rámci kritéria 5a vyžaduje, aby ZDVOP podporoval děti umístěné v zařízení ve vztazích s přirozeným sociálním prostředím, zejména podporoval navazování a rozvíjení kontaktů a sociálních vztahů s osobami dítěti příbuzným nebo blízkými.

Navíc nelze odhlédnout od skutečnosti, že možnost kontaktu dítěte s jeho rodičem, případně jinou osobou odpovědnou za výchovu dítěte, je jak základním právem dítěte, tak i základním právem tohoto rodiče, případně jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, vyplývající z jejich práva na ochranu rodinného života⁹². Je-li možnost kontaktu rodiče a dítěte nastavena podobně restriktivním a plošným způsobem, tj. režimově, pak ze strany ZDVOP dochází ke zcela nepřiměřenému, a tudíž neoprávněnému zásahu do základních práv a svobod dítěte i jeho rodičů, případně jiných osob odpovědných za výchovu dítěte, čímž se ZDVOP dostává do rozporu se standardem kvality č. 2, který jej v rámci kritéria 2a zavazuje k tomu, aby důsledně dodržoval lidská práva a svobody, zejména práva dětí, právo na soukromí, důstojnost a rodinný život.

Pokud má ZDVOP dostát svým povinnostem, které mu vyplývají ze základních práv a svobod jeho klientů, dětí a jejich rodičů, případně jiných osob odpovědných za výchovu dítěte, a které nacházejí svůj odraz též v citovaných standardech kvality, pak musí důsledně respektovat požadavek přiměřenosti jakéhokoli zásahu do osobní i rodinné sféry dítěte i jeho rodičů, případně jiných osob odpovědných za výchovu. Je přitom třeba zdůraznit, že okruh situací, v nichž bude možné hodnotit zásah ZDVOP do osobní i rodinné sféry dítěte i jeho rodičů jako přiměřený, a tudíž oprávněný, je velmi úzký a omezuje se v podstatě pouze na situace, které svou povahou odpovídají krajní nouzi.

Situace krajní nouze

Krajní nouzí je taková situace bezprostřední hrozby vzniku újmy či škody, která vyžaduje takový zásah do osobní či majetkové sféry člověka, který by za jiných okolností bylo nezbytné hodnotit jako protiprávní. Jsou-li splněny podmínky jednání v krajní nouzi, je protiprávnost daného jednání vyloučena. Způsobená újma však nesmí být stejně závažná nebo dokonce závažnější než újma, která hrozila.⁹³

Vztaženo na kontext kontaktu dítěte, které bylo do ZDVOP umístěno svými rodiči, pak bude možné za krajní nouzi považovat takovou situaci, kdy by zajištění kontaktu dítěte s jeho rodičem v dané konkrétní situaci, v níž se rodič dítěte kontaktu domáhá,

⁹² Čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod; čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (č. 209/1992 Sb.; tzv. „Evropská úmluva“); čl. 9 odst. 3 Úmluvy o právech dítěte (č. 104/1991 Sb.).

⁹³ K tomu viz § 2906 občanského zákoníku.

znamenaloby zřejmě závažnější újmu, než která dítěti vznikne tím, že nebude mít možnost se v danou chvíli se svým rodičem kontaktovat.

Je přitom třeba zdůraznit, že se musí vždy jednat o jednotlivou situaci, která hrozí bezprostředně. ZDVOP tedy nemůže systematicky vylučovat ani omezovat možnost rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu kontaktovat se s dítětem a naopak, s odůvodněním, že tento kontakt není „v nejlepší zájmu dítěte“ a pro dítě by zjevně znamenal větší újmu na jeho „psychické pohodě“, než je odepření kontaktu. Podmínky krajní nouze vždy souvisí s ohrožením, které hrozí bezprostředně. Vždy se tedy musí jednat o náhlou, nečekanou situaci „teď a tady“, v níž se jednající subjekt musí ve velmi omezeném čase rozhodovat, zjednodušeně řečeno, mezi dvěma „zly“, přičemž se snaží v danou chvíli podle rychle provedeného úsudku zvolit to, které považuje za „menší“, tj. méně závažné.

Příklad situace krajní nouze

Jako příklad lze např. uvést situaci, kdy se rodič snaží dovolat svému dítěti do ZDVOP v nočních hodinách, kdy dítě již spí. To lze samo o sobě považovat jistě za neobvyklou, výjimečnou situaci, nicméně bez dalšího nelze konstatovat, že se jedná o situaci krajní nouze. Velmi záležet bude na dalších okolnostech případu – především na věku dítěte. Závažnost újmy, která by dítěti byla způsobena jeho probuzením „k telefonu“, bude jistě jiná u čtyřletého dítěte, jiná u desetiletého dítěte a jiná u třináctiletého dítěte. Stejně tak je důležité, jak naléhavá je informace, kterou chce rodič či jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte dítěti sdělit. Nelze vyloučit, že rodič či jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte má pro dítě naléhavé sdělení, které je pro dítě důležité a mělo by mu být předáno.

Stejně tak je významné, zda má rodič či jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte možnost kontaktovat dítě v přijatelnější denní dobu, která by nevyžadovala probuzení dítěte. Jistě bude jiná situace v případě, že rodič dítě navštěvuje, případně mu telefonuje každý den a k tomu dítěti zavolá ještě během noci, a to aniž by telefonát byl vyvolán nějakou naléhavou situací, o níž dítě potřebuje informovat, a v případě, že rodič dlouhou dobu neměl možnost dítě kontaktovat, osobně ani jinak, v danou chvíli se konečně dostal k telefonu, přičemž opět delší dobu mít možnost dítěti zatelefonovat mít nebude.

Zda tedy konkrétní situace naplňuje svou povahou znaky krajní nouze, bude vždy záležet na konkrétních okolnostech daného případu.

Princip, ze kterého je třeba vycházet při úvahách o případném omezení možnosti rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte kontaktovat se s dítětem, musí být zcela opačný, než z jakého vycházel příklad smluvního ujednání, které bylo citováno úvodem této podkapitoly, a který je běžně uplatňován v praxi. ZDVOP si musí vždy stavět otázku tak, zda je možné v konkrétní situaci neumožnit kontakt rodiče, případně jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, s dítětem, tj. zda jsou dány výše

popsané okolnosti zakládající situaci krajní nouze, nikoli tak, zda je možné v konkrétní situaci tento kontakt umožnit (čemuž odpovídá výše citované smluvní ujednání).

Je třeba zdůraznit, že každé smluvní ujednání, které se dostane do rozporu s popsányými principy, ztrácí jakoukoli právní relevanci, a to s odkazem na § 855 odst. 1 občanského zákoníku, který zakotvuje základní princip ovládající vztah mezi rodičem a dítětem, a který stanoví, že „rodiče a dítě mají vůči sobě navzájem povinnosti a práva. Těchto vzájemných povinností a práv se nemohou vzdát; učiní-li tak, nepřihlíží se k tomu.“ Důvodová zpráva k občanskému zákoníku k tomu zcela jasně uvádí, že *„[p]ovinnosti a práva rodičů a dítěte působí zásadně vůči sobě navzájem, jsou vzájemná. Platí o nich, že se rodiče svých povinností a práv k dítěti svým vlastním právním jednáním nemohou vzdát. Něco jiného je, že způsobem v zákoně stanoveným, tj. rozhodnutím soudu na základě zákona, mohou rodiče být svých povinností a práv k dítěti zbaveni, v nich omezeni, popřípadě může být omezen nebo i pozastaven jejich výkon.“*

Nemůže-li se tedy rodič dítěte svým právním jednáním vzdát oprávnění a povinností ve vztahu k dítěti, nemůže se tak vzdát ani svého oprávnění na kontakt se svým dítětem, které je součástí jeho rodičovské odpovědnosti⁹⁴ a které, v souladu s výše uvedeným, mu může být omezeno toliko rozhodnutím soudu. Stejná pravidla přitom musí platit též pro ty části rodičovské odpovědnosti, které ve vztahu k dítěti vykonává na základě rozhodnutí soudu jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte.

Z uvedeného tedy vyplývá, že je-li součástí dohody smluvní ujednání (často v podobě jednostranného prohlášení rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu), jimž se rodič či jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte zavazuje respektovat režim zařízení, a to i v těch jeho částech, v nichž to může znamenat omezení jeho oprávnění a povinností vyplývajících z jeho rodičovské odpovědnosti (typicky oprávnění a povinnosti na udržování kontaktu s dítětem), je právní význam tohoto ujednání nulový. Dané smluvní ujednání totiž žádným způsobem nemůže rozsah práv a povinností, které rodiči, případně jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte vyplývají z jejich rodičovské odpovědnosti, zúžit. Takové smluvní ujednání pak nemá za důsledek nic jiného, než dezinformování klienta – v tomto případě rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte o jeho právech a povinnostech, a to ze strany ZDVOP, tedy subjektu, který by měl v systému veřejnoprávní ochrany dítěte působit jako profesionál.

⁹⁴ K tomu viz § 858 občanského zákoníku, jakož i důvodovou zprávu k občanskému zákoníku: *„Rodičovská odpovědnost má mít napříště širší obsah, třebaže si předkladatel uvědomuje, že pouhými slovními výrazy lze jen stěží významně rozšířit onen již víceméně ustálený soubor povinností a práv v minulosti tradičně zvaný rodičovské moci, nebo rodičovská moc, autorita apod. Dále se výslovně uvádí udržování osobního styku, kterážto povinnost a jí odpovídající právo bývaly dříve rozuměny zpravidla buď v rámci péče nebo v rámci výchovy. Povinnost a právo osobního styku s dítětem vystupuje do popředí zejména v situacích, kdy dítě není v péči rodičů, resp. Jednoho z rodičů, popřípadě kdy je dítě v péči jiné osoby než rodiče.“*

Právě z důvodu dezinformování rodičů, případně jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, kteří se ZDVOP dohodu uzavírají, nelze podobná smluvní ujednání akceptovat a je třeba trvat na tom, aby se v uzavíraných dohodách neobjevovala.

Je třeba zdůraznit, že stejně tak se podobná pravidla nesmí objevovat ani ve vnitřním řádu zařízení a rodič či jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte se k nim nemůže zavázat ani nepřímo, obecným vyjádřením souhlasu s tím, že na dítě se v průběhu pobytu v ZDVOP bude vztahovat vnitřní řád zařízení podle § 42 odst. 8 písm. g) ZSPOD (k tomu více viz část [4.3.4 Souhlas zákonného zástupce s tím, že při pobytu v ZDVOP se na pobyt dítěte budou vztahovat pravidla stanovená ve vnitřním řádu tohoto zařízení](#)), jelikož i v takovém případě zůstává podstata problému nedotčena.

4.2.2b) Jednostranná prohlášení, která se týkají poskytování zdravotní péče dítěti

Příklad

„Rodiče/zákonní zástupci souhlasí s poskytováním zdravotní a případně též psychologické péče dítěti lékařem či psychologem Dětského centra XX v souladu se zdravotním stavem a potřebami dítěte a v souladu se současnými poznatky. Tato zdravotní péče zahrnuje vstupní vyšetření dítěte lékařem, pravidelné lékařské prohlídky, odběry dle potřeby, konziliární vyšetření a zdravotní výkony plynoucí z těchto vyšetření.“

Problematika smluvních ujednání, v nichž rodič, případně jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte, uděluje ZDVOP generální souhlas s poskytováním zdravotních služeb velmi úzce souvisí se situacemi, které byly popsány v části [4.2.1 Situace, v nichž by byla na ZDVOP převáděna oprávnění, která by mu nevyplývala přímo ze zákona](#). Oproti těmto situacím se může lišit v tom ohledu, že pokud se první ze zmíněných situací věnovaly specificky jedné konkrétní otázce, v níž bylo třeba dítě zastoupit (podání žádosti o přestup na jinou školu, uplatnění nároku na dávky státní sociální podpory), pak v případě poskytování zdravotních služeb je na rodiči, případně jiné osobě odpovědné za výchovu dítěte vyžadováno udělení obecného souhlasu s předem nedefinovanými zdravotními zákroky, jimž dítě může být v průběhu pobytu v ZDVOP vystaveno.

Podobný generální souhlas s poskytováním zdravotních služeb by nikdy nemohl obstát z hlediska požadavků na souhlas pacienta, případně zákonného zástupce pacienta, jak tyto požadavky vyplývají ze zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (dále jen „zákon o zdravotních službách“). V souladu s citovaným zákonem totiž souhlas s poskytováním zdravotních služeb musí být vždy⁹⁵:

⁹⁵ § 34 odst. 1 zákona o zdravotních službách.

- svobodný, tj. dán bez jakéhokoliv nátlaku⁹⁶; a
- informovaný, tj. učiněný na základě poskytnutí zákonem stanovených informací⁹⁷, případně bez těchto informací, pokud se jich pacient zákonem stanoveným způsobem práva na podání informace vzdal⁹⁸.

Svobodný a informovaný souhlas s poskytováním zdravotních služeb navíc pacient, případně jeho zákonný zástupce či opatrovník, nemůže-li v dané otázce pacient jednat samostatně, dává poskytovateli zdravotních služeb. Podobný generální souhlas s poskytováním zdravotních služeb dítěti v dohodě o přijetí dítěte do ZDVOP, kterou uzavírá rodič dítěte se ZDVOP, tedy svým významem nemá být ničím jiným, než přenesením oprávnění a povinnosti tohoto rodiče zastoupit dítě v otázkách poskytování zdravotních služeb z tohoto rodiče na ZDVOP. Na předmětnou situaci je tak třeba nahlížet optikou zcela stejných principů a pravidel, které byly popsány výše v části [4.2.1 Situace, v nichž by byla na ZDVOP převáděna oprávnění, která by mu nevyplývala přímo ze zákona](#), jakož i v části [4.2.2a\) Jednostranná prohlášení, která omezují možnost kontaktu rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte v ZDVOP](#). Oprávnění či povinnost rodiče dítěte zastoupit dítě v těchto záležitostech předáním oprávnění a povinnosti zajišťovat osobní péči o dítě a jeho ochranu ZDVOP, nutno dodat dočasným, nezaniká. Rodič je stále oprávněn dítě zastoupit, a to dokonce včetně běžných záležitostí dítěte. Ze strany ZDVOP by přitom měl být do řešení různých otázek týkajících se dítěte vtačován v co nejvyšší možné míře. Tento princip se však s jakýmkoli „generálním souhlasem“ či „udělením oprávnění ke generálnímu zastupování dítěte v určité oblasti“ již pojmově vylučuje. Podobný „generální souhlas“ či „generální oprávnění k zastupování dítěte“ je jistě jednodušší z provozního hlediska ZDVOP, současně však vede k dalšímu znekompetentňování rodiče dítěte a rozměňování míry odpovědnosti tohoto rodiče za jeho dítě.

Pro úplnost je vhodné dodat, že uzavírá-li dohodu se ZDVOP jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte, přistupuje k výše popsané problematice udělení podobného generálního souhlasu s poskytováním zdravotních služeb ještě další skutečnost, a to, že samotné této osobě typicky (nebude-li rozsah jejich oprávnění a povinností ve vztahu k dítěti soudním rozhodnutím rozšířen) nebude svědčit právo dítě v těchto otázkách zastoupit, ledaže by se jednalo o běžnou záležitost.

⁹⁶ To se situací umístění dítěte do ZDVOP již pojmově vylučuje – k tomu viz část [4.1 Základní východiska pro uzavírání dohod mezi zákonným zástupcem \(dítětem starším 15 let\) a ZDVOP](#).

⁹⁷ Pravidla pro podávání informací pacientovi upravuje § 31 odst. 1 zákona o zdravotních službách, který stanoví povinnost poskytovatele zdravotních služeb: a) zajistit, aby byl pacient srozumitelným způsobem v dostatečném rozsahu informován o svém zdravotním stavu a o navrženém individuálním léčebném postupu a všech jeho změnách (dále jen „informace o zdravotním stavu“), b) umožnit pacientovi nebo osobě určené pacientem klást doplňující otázky vztahující se k jeho zdravotnímu stavu a navrhovaným zdravotním službám, které musí být srozumitelně vysvětleny.

⁹⁸ Tuto situaci upravuje § 32 odst. 1 zákona o zdravotních službách, který stanoví, že „pacient se může vzdát podání informace o svém zdravotním stavu, popřípadě může určit, které osobě má být podána.“ Vzdání se práva na podání informací však pacient vždy činí ve vztahu k danému poskytovateli zdravotních služeb, jímž nikdy nemůže být ZDVOP, a to ani v případě, že provozovatel ZDVOP provozuje též zdravotnické zařízení dětský domov pro děti do 3 let věku.

4.2.2c) Jednostranná prohlášení, jimiž si ZDVOP osobuje roli koordinátora případu dítěte

Poslední skupinou jednostranných prohlášení rodičů jsou taková jednostranná prohlášení, která jsou rodiče nuceni učinit při uzavírání dohody se ZDVOP a která svým obsahem souvisí nikoli s vlastním poskytováním služeb ZDVOP, nýbrž s řešením situace dítěte jako takovým. ZDVOP si tímto způsobem osobuje roli, která však v systému veřejnoprávní ochrany dítěte náleží OSPOD, roli koordinátora (*case managera*) případu dítěte. Toto jeho počínání tak nemůže mít žádnou právní relevanci a jediným jeho důsledkem může být to, že rodiče získají zkreslený obraz o svých právech a povinnostech, jakož i roli ZDVOP, a že ZDVOP nebudou brát jako subjekt, který jim poskytuje službu a ve vztahu k němuž tak mají v podstatě postavení zadavatele zakázky, nýbrž jako subjekt, který je ve vztahu k nim v nadřazeném postavení, podobně jako OSPOD.

Příklad

„Zákonní zástupci berou na vědomí důsledky nezájmu o své dítě, zejména, že dítě může být osvojeno bez jejich souhlasu (dle § 819 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník) a bez jejich účasti v osvojovacím řízení (dle § 432 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních), jestliže rodič zjevně nemá o dítě zájem.“

Komentář

Je třeba zdůraznit, že předmětné smluvní ujednání nemá žádnou právní relevanci. O tom, zda lze dítě osvojit bez souhlasu jeho rodiče, je v souladu s občanským zákoníkem oprávněn rozhodovat pouze soud. V případě podobné formulace v dohodě však není vyloučeno, že rodič může nabýt dojmu, že k osvojení dítěte může dojít, aniž by se to dozvěděl, s odůvodněním, že neprojevoval zájem.

Předání podobné informace je navíc odpovědností OSPOD a nikoli ZDVOP, který sám si bude muset počínat s odpovídající pečlivostí tak, aby se za daných okolností jednalo skutečně o zajištění informovanosti klienta o jeho právech, respektive v tomto případě povinnostech, a nikoli o sdělení, které pro rodiče může vyznívat až výhrušně.

V neposlední řadě podobné smluvní ujednání do značné míry zužuje prostor pro působení ZDVOP na rodiče dostatečně zesloňujícím způsobem tak, aby došlo k opětovnému převzetí dítěte tímto rodičem, což by měl být primární účel služby ZDVOP. Uvedené souvisí do značné míry s tím, co bylo uvedeno výše v části [1.2.3 Využívání ZDVOP pro rychlé se zřeknutí péče o dítě v případech, kdy dojde k vyhocení vztahů v rodině a kdy se dosavadní pečovatelé rozhodnou, že již péči o dítě dále zajišťovat nechtějí](#), tj. že ZDVOP by neměl fungovat jako poměrně snadný způsob rychlého zřeknutí se péče o dítě. ZDVOP by již při jednání s rodičem jako se zájemcem o službu ZDVOP měl jednoznačně vycházet z toho, že to bude právě tento rodič, kdo si dítě ze ZDVOP převezme, a to nikoli až „vyprší“ doba, na

kteřou byla dohoda uzavřena, případně prodloužení této doby, nýbrž ihned, jak to bude možné, což by měla být doba do nejkratší, klidně v řádu několika dnů, či nanejvýš týdnů.

ZDVOP sám musí na rodiče v tomto ohledu působit aktivizačně a nikoli legitimizovat případné rozhodnutí rodiče vzdát se dítěte, a to navíc ještě tím, že v dohodě uzavírané s tímto rodičem již projektuje další možná řešení situace dítěte. Ostatně je třeba zdůraznit, že i v případě, že by se rodič svého dítěte rozhodl vzdát, což právně s ohledem na § 855 odst. 1 občanského zákoníku ani není možné, neindikuje sama tato skutečnost účel ZDVOP a není tak bez dalšího důvodem pro přijetí dítěte do ZDVOP (k tomu více viz část [I. ZDVOP jako krizové zařízení](#)). Aby v takovém případě došlo k využití ZDVOP v souladu s jeho zákonným smyslem a účelem, musely by k dané skutečnosti přistupovat skutečnosti další, které by zakládaly stav potřeby zajištění neodkladné péče o dítě, kterou mu v danou chvíli rodič nemůže zajistit mírnějším a méně omezujícím způsobem. Pro přijetí dítěte do ZDVOP a důvodnost trvání pobytu dítěte v ZDVOP by přitom byly rozhodné právě tyto další skutečnosti, a nikoli samotná skutečnost, že se rodič chce oprávnění a povinnost zajišťovat osobní péči o dítě (a v případě osvojení svou rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu) přenést trvale na někoho jiného.

4.2.3 Situace, v nichž je poskytnutí služeb ZDVOP podmiňováno využitím dalších služeb

Poslední ze skupiny zakázaných smluvních ujednání představují ta smluvní ujednání, která na skutečnost, že je dítě přijímáno do ZDVOP, nabalují další poskytování dalších služeb, které s vlastním poskytováním služby ZDVOP přímo nesouvisí. Typickým příkladem jsou zdravotní služby v těch případech, kdy je ZDVOP provozován subjektem, který současně provozuje zdravotnické zařízení dětský domov pro děti do 3 let (často navíc ve stejném areálu jako ZDVOP⁹⁹). V rámci podstatné náležitosti dohody podle § 42 odst. 8 písm. d) ZSPOD jsou v těchto případech pro všechny děti, které jsou v ZDVOP umístěny, automaticky sjednávány služby daného zdravotnického zařízení, v němž je typicky umístěna současně ordinace praktického dětského lékaře apod.

Příklad č. 1

„Zdravotní péči v ZDVOP zajišťuje pediatr Dětského centra XX. Jsou zajištěny pravidelné lékařské prohlídky, odběry dle potřeby a další konziliární vyšetření dle potřeby a zdravotního stavu dítěte.“

⁹⁹ V této souvislosti je třeba připomenout standardy kvality poskytování sociálně-právní ochrany ZDVOP, a to konkrétně standard č. 3, který v rámci kritéria 3c zakotvuje povinnost oddělit činnosti ZDVOP zřízeného při zdravotnickém či školském ústavním zařízení a dbát na to, aby o děti bylo vždy pečováno v souladu s formou jejich umístění a jejich potřebami.

Jiným příkladem může být příklad, který byl uveden již výše v rámci situací popsaných v části [4.2.1 Situace, v nichž by byla na ZDVOP převáděna oprávnění, která by mu nevyplývala přímo ze zákona](#), která se zabývala smluvními ujednáními, jimiž rodič převádí na ZDVOP svá oprávnění a povinnosti, které mu vyplývají z jeho rodičovské odpovědnosti, nad rámec rozsahu nezbytně nutného pro poskytnutí služby ZDVOP. Konkrétně se jedná o smluvní ujednání uvedené jako příklad č. 2, jímž rodič pověřuje ZDVOP k podání žádosti o přestup dítěte na určenou základní školu.

Příklad č. 2

„Zákonný zástupce zplnomocňuje zařízení XX k podání žádosti o přestup na Základní školu XX.“

Podobná smluvní ujednání jsou mimořádně problematická z toho důvodu, že podtrhují ústavní charakter služby a zintenzivňují míru segregace dítěte. Služba ZDVOP, jako jakákoli jiná služba, která je z materiálního hlediska sociální službou, by měla být vždy poskytována takovým způsobem, aby zachovala co nejvíce vazeb svého klienta na přirozené prostředí. Čím více má klient vazeb na své přirozené prostředí a čím méně se pohybuje v kolektivu dalších klientů stejného zařízení, s nimiž ho navíc spojuje stejný znak zranitelnosti (jímž je v případě ZDVOP dočasná ztráta péče svých dosavadních pečovatелů), tím méně specifické prostředí služba vytváří a tím více je naplněno právo klienta na nezávislý způsob života.¹⁰⁰

Důležité tedy je, aby v případě, že je člověk z důvodu své nepříznivé sociální situace odkázán na pobytové služby, v tomto případě dítě na ZDVOP, samotná okolnost jeho pobytu v zařízení nevedla též k dalším vyvázáním tohoto člověka ze sítě služeb, které až dosud využíval. Jinými slovy, je-li to jen trochu možné, měla by být zachována kontinuita z hlediska školy, kterou dítě navštěvuje, jeho zájmových kroužků, jakož i jeho praktického dětského lékaře, případně odborných lékařů, které využívá. Pokud již udržení kontinuity v poskytování těchto služeb v konkrétním případě objektivně není možné, jelikož by zajištění kontinuity v poskytování daných služeb pro ZDVOP znamenalo nepřiměřené nebo nadměrné zatížení, že to po něm nelze spravedlivě požadovat, pak je nezbytné, aby pro děti umístěné v ZDVOP byly využity alespoň služby v rámci běžné sítě služeb a nikoli služby, které jsou poskytovány v areálu ZDVOP a jejichž většinu klientů tvoří děti, které jsou umístěny

¹⁰⁰ Právo na nezávislý způsob života je upraveno v čl. 19 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením (č. 10/2010 Sb. m. s.) ve vztahu k lidem se zdravotním postižením; nutné je však dodat, že se jedná o **základní právo člověka, které bude stejně platné ve vztahu ke všem příslušníkům zranitelných skupin** a které velmi úzce souvisí s takovými základními právy, jako je právo na zachování lidské důstojnosti, osobní svoboda, svoboda pohybu a pobytu, právo na soukromí a rodinný život, rovnost před zákonem, přístup ke spravedlnosti, právo na vzdělání a na přístup k zaměstnání a především zákaz diskriminace. Výslovně je formulováno právě v Úmluvě o právech osob se zdravotním postižením zejména z toho důvodu, že z hlediska úmluv OSN o lidských právech je právě tato Úmluva nejmladší, a tudíž používá i nejprogresivnější jazyk. Není bez zajímavosti, že v českém právním řádu nachází toto právo svůj odraz v § 38 věta poslední zákona o sociálních službách, v souladu s níž má každý právo na poskytování služeb sociální péče v nejméně omezujícím prostředí.

v ZDVOP, případně ve školském či zdravotnickém zařízení, které je součástí stejného areálu, nebo které má se ZDVOP stejného provozovatele.¹⁰¹

Tohoto cíle však nemůže být nikdy dosaženo, je-li již ve formuláři dohody, kterou ZDVOP při jednání se zájemce o službu používá, uvedena konkrétní škola, kterou navštěvují všechny děti z daného ZDVOP, případně konkrétní poskytovatel zdravotních služeb.¹⁰²

Jinými slovy, otázku zajištění poskytování dalších služeb dítěti, které je umístěno v ZDVOP, je třeba řešit individuálně (nikoli formulářově), a to vždy na základě konkrétních okolností daného případu. Ukáže-li se v konkrétním případě změna v osobě poskytovatele těchto služeb jako nevyhnutelná, je třeba situaci řešit nikoli tak, že od zákonného zástupce bude vyžadováno pověření ZDVOP jednat v dané záležitosti jménem dítěte, nýbrž aktivizací toho zákonného zástupce k zajištění nezbytných právních jednání a případně poskytnutím nezbytné podpory tomuto zákonnému zástupci, kterou k tomu bude potřebovat (nikoli však v takové míře, která by v konečném důsledku vedla k jeho znekompetnění).

4.3 Způsob úpravy jednotlivých náležitostí dohody

Dohoda, kterou se ZDVOP o umístění dítěte uzavírá rodič, případně jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte (zákonný zástupce ve smyslu § 42 odst. 2 písm. c) ZSPOD), by se skutečně z hlediska rozsahu vymezení vzájemných práv a povinností měla omezovat na podstatné náležitosti, jak jsou upraveny v § 42 odst. 8 ZSPOD. Nad rámec těchto podstatných náležitostí by v dohodě ještě měla být upravena možnost a podmínky ukončení trvání dohody, a to jak pro rodiče či jinou osobu odpovědnou za výchovu dítěte, tak pro ZDVOP (k tomu více viz část [4.4 Ukončování dohody](#)).

V této části bude tedy pozornost věnována podstatným náležitostem dohody podle § 42 odst. 8 ZSPOD, a to opět se zaměřením na ty otázky, které v praxi činí největší problémy.

¹⁰¹ K tomu viz standard kvality č. 5 – podpora přirozeného rodinného prostředí, který v rámci kritéria 5a stanoví povinnost ZDVOP podporovat děti umístěné v ZDVOP ve vztazích s přirozeným sociálním prostředím, zejména podporovat navázání a rozvíjení kontaktů a sociálních vztahů s osobami dítěti příbuznými, a v rámci kritéria 5b poté povinnost vytvářet příležitosti, aby dítě umístěné v zařízení využívalo veřejně dostupných služeb (škola nebo mateřská škola, zájmové kroužky mimo zařízení atd.).

¹⁰² Nutno dodat, že je-li ZDVOP situován tak, že žádná jiná škola, mateřská škola, či poskytovatel zdravotních služeb není objektivně dosažitelný a jeho zajištění by pro ZDVOP znamenalo nepřiměřené nebo nadměrné zatížení, pak je třeba uvažovat o nezbytnosti změny umístění ZDVOP, jelikož uvedené je pouze dokladem nevhodného umístění pro poskytování jakýchkoli pobytových služeb, které jsou svou povahou službami sociálními.

4.3.1 Základní principy pro formulaci jednotlivých podstatných náležitostí dohody

Při formulaci všech podstatných náležitostí dohody, jak tyto vyplývají z § 42 odst. 8 ZSPOD, je třeba mít na paměti, že dohoda by měla být především nástrojem. Je to základní prostředek pro regulaci vztahu mezi oběma stranami, které dohodu uzavírají, tj. mezi rodičem, jinou osobou odpovědnou za výchovu dítěte, či dítětem starším 15 let věku na straně jedné a ZDVOP na straně druhé. Tento nástroj by měl být tedy formulován tak, aby byl především srozumitelný a funkční. Pokud jde o funkčnost, je přitom vhodné znovu připomenout, že ZDVOP je ve fakticky silnějším postavení než druhá smluvní strana, což se z hlediska práva nutně musí projevit jeho větší svázaností z hlediska toho, co vše může v dohodě požadovat upravit a jakým způsobem (k tomu viz části [4.1 Základní východiska pro uzavírání dohod mezi zákonným zástupcem \(dítětem starším 15 let\) a ZDVOP](#) a [Zakázaná smluvní ujednání](#)). I on tak musí požadavek na funkčnost dohody vztahovat především k druhé smluvní straně a posuzovat míru jeho naplnění jejíma očima.

Každý profesionál, který běžně uzavírá dohody se svými klienty, si pro tyto účely typicky vytváří nějaký formulář. Jakkoli je toto jeho počínání zcela přirozené, je současně třeba poukázat na to, že využívání formulářů s sebou nese rovněž řadu rizik, jichž by si ten, kdo je ve své praxi využívá, měl být vědom. Samotný formulář je totiž již výrazným formálním prvkem, který může vést k formálnosti celé dohody, tj. ke snížení její srozumitelnosti pro druhou smluvní stranu, k zatížení této dohody pro daný případ zcela nepřipadnými ustanoveními a ke vzniku šedých míst, které by naopak v dohodě v daném případě upraveny být měly, avšak formulář na ně nepamatoval.

Současně je třeba zdůraznit, že dohoda se ZDVOP musí být vždy **přísně individualizovaná**, tj. nesmí obsahovat ujednání, která na situaci daného klienta nedopadají. Např. v případě, že je mezi rodičem, jinou osobou odpovědnou za výchovu dítěte, případně dítětem starším 15 let a ZDVOP dohodnuto, že rodič/jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte/dítěte starší 15 let nebude hradit příspěvek za pobyt dítěte v ZDVOP ve smyslu § 42 odst. 8 písm. i) ZSPOD, neměla by se v dohodě objevovat ujednání, upravující způsob úhrady tohoto příspěvku, jelikož ta v takovém případě mohou v konečném důsledku snižovat srozumitelnost dohody a mohou vyznívat zmatečně.

Z uvedeného tedy vyplývá, že i v případě, že ZDVOP využívá formulář při sjednávání dohody o přijetí dítěte do ZDVOP, musí mu tento formulář umožňovat natolik flexibilní práci, aby na jeho základě mohla být v každém jednotlivém případě uzavřena **srozumitelná a přísně individualizovaná** dohoda.

Tato dohoda musí být současně **dostatečně určitá**, a to ve všech svých podstatných náležitostech podle § 42 odst. 8 ZSPOD. Každá z těchto podstatných náležitostí by měla být upravena tak, aby bylo zřejmé, **kdo, co, kdy a jak má učinit**,

tj. aby zakládala zcela jednoznačné a předvídatelné povinnosti a oprávnění jednotlivých smluvních stran. Neurčitost podstatné náležitosti dohody je vadou projevu vůle, který má za následek její **zdánlivost**, tj. daná podstatná náležitost z hlediska práva neexistuje a ani nemůže vyvolávat právní účinky.¹⁰³ Není-li tedy některá z podstatných náležitostí dohody, uzavírané mezi rodičem, jinou osobou odpovědnou za výchovu dítěte, či dítětem starším 15 let a ZDVOP podle § 42 odst. 8 ZSPOD, upravena dostatečně určitě, jedná se z hlediska práva o zcela stejnou situaci, **jako kdyby tato náležitost nebyla v dohodě upravena vůbec**.

Tato zdánlivost některé z podstatných náležitostí podle § 42 odst. 8 ZSPOD nutně představuje vadu dohody, která vede k **neplatnosti této dohody**. Je přitom na místě klást si otázku, zda se jedná o neplatnost relativní (právní jednání se považuje za platné, nenamítne-li oprávněná osoba jeho neplatnost¹⁰⁴), nebo o neplatnost absolutní. Absolutní neplatnost stíhá právní jednání od počátku (*ex tunc*) a přihlíží se k ní z úřední povinnosti (*ex officio*).

Relativní či absolutní neplatnost?

Jak vyplynulo již z výše uvedeného, základním rozlišovacím kritériem pro určení toho, zda vadné právní jednání bude v konkrétním případě stíhat relativní či absolutní neplatnost, je především to, zda následek v podobě neplatnosti vadného právního jednání je upraven na ochranu zájmu určité osoby, anebo zda sankce vady právního jednání v podobě jeho neplatnosti směřuje k zajištění obecnějšího, celospolečenského zájmu.

Podle tohoto rozlišovacího kritéria tak v případě dohod o přijetí dítěte do ZDVOP nelze než dospět k závěru, že vady v jejich podstatných náležitostech musí být nutně stiženy **neplatností absolutní**.¹⁰⁵

Ke stejnému závěru dospívá i komentář k ZSPOD, který v rámci výkladu k § 42 odst. 8 ZSPOD zdůrazňuje, že *„zákonný zástupce (...) v takovém případě musí se zařízením uzavřít písemnou dohodu o umístění dítěte v zařízení, jejíž povinné náležitosti jsou uvedeny v komentovaném ustanovení. Jedná se o **podstatné náležitosti tohoto typu smlouvy. Je-li kontrakt stižen vadou v takové podstatné náležitosti, lze mít dohodu za absolutně neplatnou pro rozpor se zákonem a současně pro narušení veřejného pořádku (srov. § 588 obč. zák.). Rozpor se zákonem je v takovém případě zjevný, narušení veřejného pořádku lze pak spatřovat v tom, že by nastolený stav odporoval přísné regulaci uvedeného druhu***

¹⁰³ K tomu viz § 553 odst. 1 občanského zákoníku, který stanoví, že „o právní jednání nejde, nelze-li pro neurčitost nebo nesrozumitelnost zjistit jeho obsah ani výkladem“.

¹⁰⁴ K tomu viz § 586 občanského zákoníku: „(1) Je-li neplatnost právního jednání stanovena na ochranu zájmu určité osoby, může vznést námitku neplatnosti jen tato osoba. (2) Nenamítne-li oprávněná osoba neplatnost právního jednání, považuje se právní jednání za platné.“

¹⁰⁵ Absolutní neplatnost právního jednání je upravena v § 588 občanského zákoníku, v souladu s nímž „soud přihledne i bez návrhu k neplatnosti právního jednání, které se zjevně přičí dobrým mravům, anebo odporuje zákonu a zjevně narušuje veřejný pořádek. To platí i v případě, že právní jednání zavazuje k plnění od počátku nemožnému.“

krizové azylové pobytové služby, když je úmyslem zákonodárce, aby v něm klienti pobývali výlučně za předpokladu splnění zákonných předpokladů umístění (srov. též účel zařízení v odst. 1 a souv.) a současně je třeba vycházet i z ochrany práv dítěte, když ústavní péči poskytovanou zařízením dítěti nelze zásadně považovat za prostor osobní svobody dítěte, neboť je zde i na základě vnitřního řádu zařízení [§ 42a odst. 1 písm. i) zák. o soc.-práv. ochraně dětí] vnučován chovancům určitý režim zařízení, a to i proti jejich vůli (srov. judikaturu k § 29 zák. o soc.-práv. ochraně dětí, č. 2), a i proto je třeba úzkostlivě dbát na legalitu pobytu.“¹⁰⁶

Pro úplnost je třeba výslovně zdůraznit, že absolutně neplatná dohoda **nemůže být dostatečným právním titulem pro pobyt dítěte v ZDVOP**, tím spíše pak nemůže zakládat ani nárok zřizovatele ZDVOP na státní příspěvek za pobyt a péči poskytovanou dětem v tomto zařízení. Z tohoto důvodu je tedy nezbytné, aby ZDVOP procesu uzavírání dohody a formulaci jejích jednotlivých náležitostí věnoval mimořádnou pozornost a přistupoval k nim s náležitou pečlivostí.

Níže budou probrány ty podstatné náležitosti podle § 42 odst. 8 ZSPOD, jejichž formulace v praxi činí největší potíže. Opět je přitom vhodné uvést, že tento materiál nemá ambici detailně tyto jednotlivé podstatné náležitosti detailně popsat, jeho cílem je spíše vyzdvihnout základní zásady, které musí být při formulaci té které podstatné náležitosti dohody respektovány.

4.3.2 Údaje o zdravotním stavu dítěte a způsob zajištění zdravotních služeb

Podstatné smluvní náležitosti v podobě údajů o zdravotním stavu dítěte a způsobu zajištění zdravotních služeb [§ 42 odst. 8 písm. d) ZSPOD] byla do značné míry věnována pozornost již v částech [4.2.2b\) Jednostranná prohlášení, která se týkají poskytování zdravotní péče dítěti](#) a [4.2.3 Situace, v nichž je poskytnutí služeb ZDVOP podmiňováno využitím dalších služeb](#), v nichž byla řešena otázka nepřipustnosti vyžadování generálního souhlasu zákonného zástupce, který dohodu se ZDVOP uzavírá, s poskytováním zdravotních služeb, jakož i nepřipustnost automatického provazování poskytování služeb ZDVOP s poskytováním zdravotních služeb určitého poskytovatele (typicky stejného subjektu, který je současně provozovatelem ZDVOP).

Tato podstatná náležitost bývá typicky z těch, které jsou v praxi v dohodách upraveny neurčitě. Při výkladu, co by předmětná podstatná náležitost rámcově měla upravovat a čeho je třeba se naopak vyvarovat, je vhodné rozdělit si tuto podstatnou náležitost na dvě části, z nichž každá má trochu jiný význam, a to na část, týkající se informací o zdravotním stavu dítěte, na straně jedné, a na část, týkající se způsobu zajištění zdravotních služeb, na straně druhé.

¹⁰⁶ MACELA, M. et al. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. s. 502.

4.3.2a) Údaje o zdravotním stavu dítěte

Účel zákonného požadavku uvést v dohodě, kterou uzavírá rodič, či jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte, údaje o zdravotním stavu dítěte, je třeba spatřovat především ve snaze zajistit splnění povinností, které tomuto rodiči či jiné osobě odpovědné za výchovu dítěte vyplývají z jejich povinnosti vykonávat nad dítětem tzv. náležitý dohled, tj. zajišťovat ochranu života a zdraví dítěte před ohrožením, které by s ohledem na konkrétní okolnosti případu bylo možné považovat za pravděpodobné a současně za závažné, a zajistit kontinuitu výkonu náležitého dohledu i za situace, kdy dochází předání oprávnění a povinnosti zajišťovat osobní péči o dítě (byť dočasně) na jinou osobu. Předmětná podstatná náležitost by tedy měla zajistit, že ZDVOP budou při přijetí dítěte poskytnuty všechny informace, které on sám bude pro zajištění náležitého dohledu nad dítětem v oblasti ochrany zdraví dítěte potřebovat, čímž bude dítěti garantována odpovídající ochrana jeho zdraví.

V rámci údajů o zdravotním stavu dítěte je tak nezbytné uvést informace, které jsou relevantní při zajišťování osobní péče o dané dítě. Může se jednat jak o informaci, že dítě aktuálně trpí virózou horních cest dýchacích, stejně jako o informaci, že dítě je diabetikem. Samozřejmě není vyžadována přesná diagnóza, na předmětnou podstatnou náležitost dohody je třeba nahlížet s plným vědomím toho, že osobou, která informaci o zdravotním stavu dítěte předává, je rodič či jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte, kteří typicky nebudou mít zdravotní vzdělání. Plně postačuje, pokud rodič či jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte popíše, co o zdravotním stavu dítěte vědí. V případě, že identifikují nějaké onemocnění, měli by rovněž uvést, jakým způsobem dosud při léčbě dítěte postupovali.

V případě, že je zdravotní stav dítěte dobrý, respektive rodič či jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte nemá povědomí o tom, že by dítě aktuálně nějakým onemocněním trpělo, je třeba to výslovně v dohodě uvést.

4.3.2b) Způsob zajištění zdravotních služeb

Pokud údaje o zdravotním stavu dítěte jsou svou povahou spíše jednostranným prohlášením rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, činěným ve vztahu k ZDVOP, pak podstatná náležitost dohody, upravující způsob zajištění zdravotních služeb, je již typicky dvoustranným ujednáním. Jeho účelem je, aby si rodič či jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte a ZDVOP vymezili společný postup při zajištění zdravotních služeb a vzájemná práva a povinnosti v něm.

Je přitom vhodné opět zopakovat **tři základní zásady**, které by při sjednávání způsobu zajištění zdravotních služeb v dohodě měly být respektovány, a to, že:

- 1) zákonného zástupce, který dohodu uzavírá, je třeba co nejvíce vtahovat do řešení záležitostí dítěte umístěného v ZDVOP; tj. upřednostňovat, aby dítě

bylo zastoupeno svým zákonným zástupcem, a to i v případě, že se jedná o běžnou záležitost;

- 2) jakýmkoli souhlasem uděleným v rámci dohody nelze nahradit povinnost zajistit svobodný a informovaný souhlas pacienta, případně jeho zákonného zástupce, podle zákona zdravotních službách a
- 3) v maximální možné míře by měla být zachována kontinuita v osobách poskytovatelů zdravotních služeb, tj. praktického dětského lékaře i odborných lékařů, ledaže by jejich využívání pro ZDVOP prokazatelně znamenalo nepřiměřené nebo nadměrné zatížení.

Je třeba zdůraznit, že umístění dítěte do péče ZDVOP na základě dohody se zákonným zástupcem nezakládá ZDVOP (jeho řediteli) právo volby poskytovatele zdravotních služeb a zdravotnického zařízení pro umístění dítěte podle § 29 odst. 1 písm. a) zákona o zdravotních službách, ani mu nezakládá práva a povinnosti zákonného zástupce vyjmenované v § 42 zákona o zdravotních službách v oblasti informování o zdravotním stavu dítěte, udělování souhlasu s poskytnutím zdravotních služeb, podávání stížností apod. Stejně tak na ZDVOP nepřechází ani povinnost zákonného zástupce zajistit, aby dítě mladší 15 splnilo povinnost podstoupit stanovené druhy pravidelného očkování podle § 46 odst. 4 zákona č. 258/2000 Sb., ochraně veřejného zdraví, ve znění pozdějších předpisů.

Obsahem podstatné náležitosti, již si rodič či jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte se ZDVOP sjednávají způsob zajištění zdravotních služeb, by měla být:

- pravidla pro **zajištění informovanosti zákonného zástupce** (rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte) o tom, že dítěti je třeba zajistit zdravotní službu;
- **formy podpory zákonného zástupce** (rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte) **při zajišťování poskytnutí zdravotních služeb dítěti** (např. zajištění společné přepravy rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte s dítětem do zdravotnického zařízení) a podmínky jejího poskytnutí;
- **pravidla upravující, zda je ředitel ZDVOP oprávněn zastoupit dítě při poskytování zdravotních služeb v případě, že se jedná o běžnou záležitost**, a případně za jakých podmínek (podmínka předchozího informování rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte; podmínka předchozího souhlasu rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte; podmínka nečinnosti rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte ve smluvené lhůtě);
- **pravidla upravující postup ZDVOP v případech, kdy je třeba dítěti poskytnout neodkladnou péči¹⁰⁷ či akutní péči¹⁰⁸** (následné bezodkladné předání informací rodiči či jiné osobě odpovědné za výchovu);

¹⁰⁷ Neodkladnou péčí se v souladu s § 5 odst. 1 písm. a) zákona o zdravotních službách rozumí „péče, jejímž účelem je zamezit nebo omezit vznik náhlých stavů, které bezprostředně ohrožují život nebo by mohly vést k náhlé smrti nebo vážnému ohrožení zdraví, nebo způsobují náhlou nebo intenzivní bolest nebo náhlé změny chování pacienta, který ohrožuje sebe nebo své okolí.“ O poskytnutí neodkladné péče je oprávněn v souladu s § 35 odst. 3 zákona o zdravotních službách

- **další pravidla** pro postup jak rodiče, či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte na straně jedné, tak ZDVOP na straně druhé, při zajištění poskytování zdravotní péče dítěti, která mohou být v konkrétním případě relevantní, která však musí respektovat výše popsané principy.

4.3.3 Důvody pro umístění dítěte do ZDVOP

Podstatná náležitost dohody podle § 42 odst. 8 písm. e) ZSPOD – důvody pro umístění dítěte do ZDVOP – byla popsána již v části [1.3.1a\) Umístění dítěte do ZDVOP na základě žádosti zákonného zástupce](#). Na závěry, které byly v citované části uvedené, se lze zde plně odkázat.

4.3.4 Souhlas zákonného zástupce s tím, že při pobytu v ZDVOP se na pobyt dítěte budou vztahovat pravidla stanovená ve vnitřním řádu tohoto zařízení

Další podstatnou náležitostí dohody je souhlas rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, kteří dohodu se ZDVOP uzavírají, s tím, že při pobytu dítěte v ZDVOP se na pobyt dítěte budou vztahovat pravidla stanovená ve vnitřním řádu tohoto zařízení [§ 42 odst. 8 písm. g) ZSPOD]. Jakkoli by se mohlo zdát, že z hlediska formulace se jedná o velmi „jednoduchou“ podstatnou náležitost, jejíž formulace v dohodě nemůže činit žádné problémy, opak je pravdou.

Nejčastější problémy budou v praxi spočívat v:

- nemožnost rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte se s vnitřním řádem ZDVOP před udělením svého souhlasu seznámit, a
- rozsahu otázek, které jsou ve vnitřním řádu ZDVOP upraveny.

4.3.4a) Nezbytnost zajistit rodiči či jiné osobě odpovědné za výchovu dítěte možnost seznámit se s vnitřním řádem ZDVOP

Pokud jde o první z uvedených praktických problémů, vážících se k této podstatné náležitosti, pak je třeba zdůraznit, že i v případě sjednávání této podstatné náležitosti musí být naplněny všechny požadavky na právní jednání, a to včetně požadavků na vůli právně jednajícího subjektu, která musí být skutečná, vážná, svobodná a prostá omylu. To nutně vyžaduje, aby rodič či jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte, kteří dohodu uzavírají, měli možnost se s vnitřním řádem zařízení seznámit, a to ještě před tím než svůj souhlas s tím, že se na pobyt dítěte bude vztahovat vnitřní řád ZDVOP, udělí. Součástí dohody pak musí být **prohlášení**

---

rozhodnout ošetřující lékař v případě, že souhlas zákonného zástupce nelze získat bez zbytečného odkladu.

¹⁰⁸ Akutní péčí se v souladu s § 5 odst. 1 písm. b) zákona o zdravotních službách rozumí „péče, jejímž účelem je odvrácení vážného zhoršení zdravotního stavu nebo snížení rizika vážného zhoršení zdravotního stavu tak, aby byly včas zjištěny skutečnosti nutné pro stanovení nebo změnu individuálního léčebného postupu nebo aby se pacient nedostal do stavu, ve kterém by ohrozil sebe nebo své okolí.“ O poskytnutí akutní péče je oprávněn v souladu s § 35 odst. 3 zákona o zdravotních službách rozhodnout ošetřující lékař v případě, že souhlas zákonného zástupce nelze získat bez zbytečného odkladu.

rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu o tom, že jim byl vnitřní řád ZDVOP před uzavřením dohody vysvětlen.¹⁰⁹

Není vyloučeno, aby přímo do dohody byly vtěleny nejdůležitější části vnitřního řádu, musí se tak však stát srozumitelným způsobem a nikoli na úkor srozumitelnosti dohody jako takové.¹¹⁰

S ohledem na skutečnost, že prostřednictvím udělení souhlasu rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu s tím, že se na pobyt dítěte bude vztahovat vnitřní řád ZDVOP, se tento vnitřní řád stává významnou obsahovou součástí uzavírané dohody. Z tohoto důvodu by se měl stát **přílohou dohody**, která bude při uzavření dohody rodiči či jiné osobě odpovědné za výchovu společně se stejnopisem dohody předána tak, aby je rodič či jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte měli k dispozici.¹¹¹

Vnitřní řád by rovněž měl být rodiči či jiné osobě odpovědné za výchovu dostupné též **prostřednictvím dálkového přístupu**.¹¹² O tom je třeba rodiče či jinou osobu odpovědnou za výchovu dítěte informovat, přičemž v dohodě může být uveden odkaz na stránky ZDVOP, z něhož je vnitřní řád dostupný.

O jakýchkoli změnách ve vnitřním řádu zařízení by pak měl být rodič či jiná osoba odpovědná za výchovu, kteří dohodu uzavřeli, ZDVOP informováni, a to **bez zbytečného odkladu, prokazatelně a srozumitelně**.

4.3.4b) Rozsah otázek, které jsou ve vnitřním řádu ZDVOP upraveny

Další významnou otázkou, která souvisí s podstatnou náležitostí dohody v podobě souhlasu rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte s vnitřním řádem ZDVOP, je rozsah otázek, které jsou ve vnitřním řádu ZDVOP upraveny. V praxi totiž není výjimkou, že stěžejním obsahem vnitřního řádu zařízení je úprava všech aspektů průběhu pobytu dítěte v ZDVOP, včetně jeho práv a povinností, a to nikoli v rozsahu nezbytném pro vzájemné soužití v ZDVOP (např. používání společných prostor), nýbrž rovněž ve vztahu k přirozenému prostředí mimo ZDVOP (pravidla regulující vycházky, možnost přijmout návštěvu, či možnost krátkodobého pobytu mimo zařízení), jakož i ve vztahu k otázkám, které se týkají se autonomní sféry dítěte (např. pravidla regulující držení mobilního telefonu, pravidla nastavující „čas nočního klidu“, pravidla pro úklid pokoje apod.).

¹⁰⁹ K tomu viz analogicky pravidla pro uzavírání smluv o poskytování sociální služby - Standardy kvality sociálních služeb – výkladový sborník pro poskytovatele, MPSV, 2008, s. 72. Publikace je dostupná z: <https://www.mpsv.cz/cs/5962>.

¹¹⁰ *Ibid.*

¹¹¹ *Ibid.*

¹¹² *Ibid.* Viz též standard kvality č. 4 v příloze č. 3 vyhlášky č. 473/2012 Sb., konkrétně kritérium 4b, v souladu s nímž „zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc zveřejní způsobem umožňujícím dálkový přístup či jiným vhodným způsobem pravidla a postupy jím vytvořené za účelem naplnění těchto standardů kvality sociálně-právní ochrany.“

Podobně široký záběr vnitřního řádu zařízení je však nepřipustný. Takový přístup nutně posiluje specifčnost daného prostředí, která je dána již tím, že se zde na jednom místě setkávají děti v nepříznivé sociální situaci, které mají společný znak zranitelnosti (krátkodobou, přechodnou ztrátu péče svých rodičů či jiných dosavadních pečovatelů), čímž prohlubuje segregaci dětí, které jsou v ZDVOP umístěny.

Současně tento přístup bude vždy představovat nepřiměřený zásah do základních práv a svobod umístěných dětí, jakož i jejich rodičů, případně jiných osob odpovědných za výchovu dítěte, což vyplývá již z toho, že pravidla jsou nastavena plošně, a proto nikdy nemohou flexibilně reagovat na konkrétní okolnosti situace konkrétního dítěte a jeho rodiny.

V neposlední řadě podobně široce pojaté vnitřní řády zařízení odsouvají do pozadí princip individuálního plánování průběhu poskytování služby. Princip individuálního plánování průběhu poskytování služby je jistě vlastní poskytování sociálních služeb¹¹³, poskytování služeb ZDVOP z něj však není vyňato, a to ani tím, že služby ZDVOP dosud formálně stojí mimo systém sociálních služeb. Rovněž při poskytování služeb ZDVOP musí být základním nástrojem pro práci s klientem – dítětem – individuální plánování. To jednoznačně vyplývá ze standardů kvality poskytování sociálně-právní ochrany ZDVOP, a to konkrétně standardu č. 10 – Plán sociálně-právní ochrany dítěte umístěného v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Byl-li by průběh pobytu dítěte v ZDVOP upraven ve vnitřním řádu zařízení, alespoň pokud jde o ty nejdůležitější otázky, které se tohoto pobytu týkají, pak by se tento individuální plán stal v podstatě bezcenným a čistě formálním. Mezi nejdůležitější otázky, které se průběhu pobytu dítěte v ZDVOP týkají, lze přitom radit:

- právo na samostatné vycházky;
- právo přijímat v ZDVOP návštěvy;
- právo udržovat kontakt s přirozeným prostředím mimo zařízení prostřednictvím jiných prostředků než pouze formou přijímání osobních návštěv (prostřednictvím mobilního telefonu, pevné linky, internetu);
- právo na krátkodobý pobyt mimo zařízení;
- právo účastnit se volnočasových aktivit;
- apod.

Pravidla „vzájemného soužití“ ve všech těchto otázkách by měla být nastavena na přísně individuálním základě, a to po vzájemné a nutno dodat svobodné (sic!) dohodě všech osob, kterých se týkají, tj. dítěte, jeho rodičů či jiných osob

¹¹³ K tomu viz § 88 písm. f) zákona o sociálních službách, který poskytovatelům sociálních služeb ukládá povinnost „plánovat průběh poskytování sociální služby podle osobních cílů, potřeb a schopností osob, kterým poskytují sociální služby, vést písemné individuální záznamy o průběhu poskytování sociální služby a hodnotit průběh poskytování sociální služby za účasti těchto osob, je-li to možné s ohledem na jejich zdravotní stav a druh poskytované sociální služby, nebo za účasti jejich zákonných zástupců nebo opatrovníků a zapisovat hodnocení a jeho výstupy do písemných individuálních záznamů.“

odpovědných za výchovu (v závislosti na věku dítěte) a ZDVOP. Formálním ukotvením těchto pravidel je právě individuální plán dítěte, nikoli vnitřní řád zařízení.

Vnitřní řád zařízení by se měl vždy omezit na:

- **nastavení pravidel, která se týkají vzájemných práv a povinností mezi jednotlivými klienty navzájem¹¹⁴**, např.:
  - pravidla pro užívání společných prostor;
  - pravidla pro užívání společného vybavení (koupelna, televize, počítač);
  - pravidla pro přijímání návštěv, avšak nikoli v tom smyslu, zda má dítě právo návštěvu přijmout či nikoli, nýbrž ve smyslu praktické realizace návštěvy (vymezení místa pro přijetí návštěvy; úprava podmínek, za kterých lze návštěvu přivést do prostor, které dítě obývá, za předpokladu, že tyto prostory jsou obývány též jinými dětmi – např. souhlas těchto dětí apod.);
  - apod.
- **nastavení pravidel, zakládajících oprávnění klienta – dítěte – ve vztahu k ZDVOP (nikoli však obráceně!):**
  - pravidla zajišťující právo dítěte o na soukromí a způsob jeho zajištění při pobytu v ZDVOP (vymezení limitů „vstupu“ ZDVOP do osobní a soukromé sféry dítěte);
  - pravidla zajišťující právo dítěte držet a používat své osobní věci (mobilní telefon, osobní oblečení, knihy, hračky);
  - pravidla upravující individuální plánování průběhu pobytu dítěte v ZDVOP;
  - pravidla pro podávání a vyřizování stížností;
  - apod.

Pravidla jdoucí nad rámec tohoto rozsahu, která nepřiměřeným způsobem zasahují do základních práv a svobod dítěte či jeho rodičů, případně jiných osob odpovědných za výchovu, nutně zakládají vadu podstatné náležitosti v podobě souhlasu rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte s tím, že na pobyt s tím, že při pobytu v ZDVOP se na pobyt dítěte budou vztahovat pravidla stanovená ve vnitřním řádu tohoto zařízení podle § 42 odst. 1 písm. g) ZSPOD, a tudíž i podstatnou vadu dohody jako takové, s důsledkem v podobě **absolutní neplatnosti této dohody** (k tomu viz část [4.3.1 Základní principy pro formulaci jednotlivých podstatných náležitostí dohody](#)).

4.3.5 Podmínky a způsob osobního, telefonického a písemného styku dítěte s dalšími osobami a vymezení okruhu těchto osob

Úprava podstatné náležitosti dohody v podobě vymezení podmínek a způsobu osobního, telefonického a písemného styku dítěte s dalšími osobami a vymezení okruhu těchto osob v praxi rovněž činí mnoho problémů, které často souvisí s tím, že ZDVOP nemá přesnou představu o tom, co by v rámci této podstatné náležitosti

¹¹⁴ Je třeba zdůraznit, že tato pravidla by se měla skutečně omezovat na minimum, které je nevyhnutelné pro to, aby spolu všichni klienti mohli „přežít“ na jednom místě.

mělo být upraveno (často zde upravuje též pravidla pro kontakt dítěte se svým rodičem či jinou osobou odpovědnou za výchovu dítěte, kteří dohodu se ZDVOP uzavřeli, a tudíž již pojmově nemohou být „další osobou“), jakož i s tím, že předmětná podstatná náležitost může velmi intenzivně zasahovat do práva dítěte na ochranu rodinného a soukromého života, což nutně vyvolává otázku, k jaké úpravě je ten, kdo dohodu se ZDVOP uzavírá – rodič či jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte, vůbec oprávněn, a k jaké nikoli.

V tomto ohledu bude hrát velmi významnou roli **rozvíjející se schopnosti dítěte**. Je sice pravdou, že rodič dítěte má v rámci své rodičovské odpovědnosti oprávnění „*usměrňovat své dítě výchovnými opatřeními, jak to odpovídá jeho rozvíjejícím se schopnostem, včetně omezení sledujících ochranu morálky, zdraví a práv dítěte, jakož i práv jiných osob a veřejného pořádku*“, přičemž „*dítě je povinností se těmto opatřením podřídit*“¹¹⁵, a v rozsahu běžných záležitostí má stejné oprávnění též jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte. Nicméně i rodič, stejně jako jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte, je povinen respektovat při výkonu jeho oprávnění a povinností, vyplývajících z jeho rodičovské odpovědnosti (těch jejích součástí, které na osobu přešly soudním rozhodnutím o svěření dítěte do její péče) autonomii dítěte, a to v míře přiměřené jeho **rozvíjejícím se schopnostem**.¹¹⁶

Tato jeho povinnost je na úrovni českého vnitrostátního práva upravena jak v § 857 občanského zákoníku, v souladu s nímž sice rodiče mají právo usměrňovat své dítě výchovnými prostředky, avšak vždy jen jak to odpovídá rozvíjejícím se schopnostem dítěte, tak rovněž v § 875 občanského zákoníku, který zavazuje rodiče vykonávat svou rodičovskou odpovědnost „v souladu se zájmy dítěte“¹¹⁷ (odst. 1) a plně v souladu s tím též věnovat patřičnou pozornost názoru dítěte a brát názor dítěte při svém rozhodování v úvahu (odst. 2).

Je přitom třeba zdůraznit, že pokud jde o rozvíjení vztahů se svým okolím, ať již rodinných či soukromých, nabývá dítě schopnost vytvořit si názor, který by měl být náležitým způsobem zohledněn a který by rovněž měl být respektován, nepředstavovalo-li by takové respektování nedůvodné upřednostnění práva dítěte na autonomii a práva na ochranu jeho rodinného/soukromého života před jiným

¹¹⁵ § 857 odst. 2 občanského zákoníku.

¹¹⁶ Tato povinnost vyplývá již z čl. 5 Úmluvy o právech dítěte, který stanoví povinnost respektovat „*odpovědnost, práva a povinnosti rodičů nebo, v odpovídajících případech a v souladu s místními obyčejí, členů širší rodiny nebo obce, zákonných zástupců nebo jiných osob právně odpovědných za dítě, které směřují k zabezpečení jeho orientace a usměrňování při výkonu práv podle úmluvy v souladu s jeho rozvíjejícími se schopnostmi*“. [pozn. zvýraznění doplněno]. Rovněž tak ji lze dovodit z čl. 12 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, který zakotvuje hmotněprávní složku participačních práv dítěte, jakož i z čl. 18 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, který zakotvuje primární odpovědnost rodičů za zajištění péče o dítě a jeho ochrany, a to v souladu s nejlepším zájmem dítěte, jehož integrální složkou též právo dítěte na zohlednění jeho názoru v míře přiměřené rozvíjejícím se schopnostem dítěte.

¹¹⁷ Nutno dodat, že přesnější formulací by bylo „v souladu s nejlepším zájmem dítěte“, jelikož tato formulace by lépe odpovídala čl. 18 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, který ve svém autentickém znění (nikoli v nesprávném českém překladu) rovněž hovoří o „nejlepším zájmu dítěte“.

základním právem dítěte¹¹⁸, ve **velmi raném věku, a to často ještě před tím, než je schopno tento svůj názor vyjádřit verbálně.**

Výbor OSN pro práva dítěte k nabývání schopnosti dítěte vytvořit si vlastní názor a vyjádřit ho

Obecný komentář č. 7 (2006) – implementace práv dítěte v raném dětství

„Jako držitelé práv jsou i ty nejmladší děti oprávněné vyjadřovat své názory, jimž by měla být věnována „patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni“ (čl. 12 odst. 1). Děti nízkého věku jsou velmi citlivé ke svému okolí a velmi rychle nabývají schopnost porozumět lidem, místům a každodenním činnostem ve svých životech, jakož i vědomí své vlastní jedinečné identity. Činí rozhodnutí a komunikují své pocity, myšlenky a přání řadou způsobů, a to dlouho před tím, než jsou schopny je sdělit prostřednictvím mluveného nebo psaného jazyka.“¹¹⁹

Z uvedeného vyplývá, že rodič by měl v maximální možné míře respektovat názor a přání dítěte v otázkách, které se týkají rodinných a soukromých vztahů dítěte, plně v souladu se subjektivním prožíváním dítěte, jelikož ani on není oprávněn nepřiměřeným způsobem do této autonomní sféry dítěte zasahovat. Již toto základní pravidlo se přitom dostává přinejmenším do tenze, spíše však přímo do konfliktu, s podstatnou náležitostí dohody podle § 42 odst. 8 písm. h) ZSPOD, měla-li by tato být pojímána tak, že jakýkoli kontakt dítěte s osobami mimo zařízení bude podmíněn tím, že tyto osoby budou v dohodě rodičem či jinou osobou za výchovu dítěte výslovně uvedeny a rodičem či jinou osobou odpovědnou za výchovu dítěte bude rovněž upravena forma kontaktu dítěte s těmito osobami. Takový přístup, kdy by bylo možné odmítnout jakoukoli formu kontaktu dítěte s jinou osobou pouze s poukazem na to, že tato osoba nebyla rodičem či jinou osobou odpovědnou za výchovu dítěte, kteří uzavřeli se ZDVOP dohodu o umístění dítěte, výslovně v dohodě uvedena, nelze připustit.

Při formulaci podstatné náležitosti v podobě vymezení podmínek a způsobu osobního, telefonického a písemného styku dítěte s dalšími osobami a vymezení okruhu těchto osob je vhodné odlišně vymezit **dvě oblasti**, a to:

- krátkodobé pobyty dítěte mimo zařízení; a
- návštěvy dítěte v zařízení, případně jiné formy kontaktu s dítětem v zařízení.

¹¹⁸ Což plně odpovídá obsahu principu nejlepšího zájmu dítěte a práva dítěte na zohlednění jeho nejlepšího zájmu jako předního/nejvyššího hlediska, který lze vymezit jako příkaz k hledání rovnováhy mezi všemi dotčenými základními právy a svobodami dítěte. Více viz HOFSCHEIDEROVÁ, A. O konceptu nejlepšího zájmu dítěte. *epravo.cz* [online]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/o-konceptu-nejlepsiho-zajmu-ditete-106509.html>.

¹¹⁹ K tomu viz Obecný komentář Výboru OSN pro práva dítěte č. 7 (2006) – implementace práv dítěte v raném dětství, CRC/C/GC/7/rev.1, odst. 14. Obecný komentář je dostupný v angličtině z: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=_CRC%2fC%2fGC%2f7%2fRev.1&Lang=en.

4.3.5a) Krátkodobé pobyty dítěte mimo zařízení

Pokud jde o **krátkodobé pobyty dítěte mimo zařízení**, lze připustit, aby rodič dítěte, případně jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte, vymezili okruh osob, u nichž dítě může pobývat v rámci svého krátkodobého pobytu mimo zařízení. Je přitom vhodné zdůraznit, že krátkodobým pobytem mimo zařízení se rozumí pobyt, který zahrnuje též přenocování dítěte mimo zařízení; nerozumí se jím naopak vycházka dítěte s danou osobou mimo areál zařízení v rámci návštěvy dítěte touto osobou. Vedle vymezení okruhu těchto osob je třeba v dohodě sjednat postup ZDVOP i rodiče, či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte v případě, že některá z vymezených osob o krátkodobý pobyt dítěte ve své domácnosti požádá, případně o takový pobyt požádá samo dítě. Tento postup by měl zahrnovat informování rodiče o dané žádosti, včetně způsobu tohoto informování (telefonicky, elektronicky apod.). Stejně tak by měl v sobě zahrnovat nezbytnost udělení souhlasu rodiče s každým jednotlivým pobytem dítěte mimo zařízení.¹²⁰ Lze rovněž připustit, aby v dohodě byl sjednán pouze postup komunikace ZDVOP a rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte v případě podání žádosti o krátkodobý pobyt dítěte mimo zařízení, aniž by byl současně předem vymezen okruh osob, které o takový pobyt mohou žádat. Rodič či jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte by se následně vyjadřoval k jednotlivým osobám *ad hoc*, podle toho, kdo by o pobyt dítěte mimo zařízení požádal.

Krátkodobý pobyt u toho z rodičů, který není stranou dohody uzavřené se ZDVOP

Mimořádně problematická může být situace, kdy o krátkodobý pobyt dítěte, které bylo umístěno do zařízení jedním z rodičů, žádá druhý z rodičů, případně situace, kdy dítě, které bylo svěřeno do některé z forem náhradní rodinné péče, bylo do ZDVOP umístěno jinou osobou odpovědnou za výchovu dítěte a o krátkodobý pobyt žádají rodiče dítěte, přičemž ten z rodičů, případně jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte s tímto pobytem odmítá udělit souhlas.

¹²⁰ K tomu viz komentář k ZSPOD v rámci výkladu k § 30 odst. 1 ZSPOD, z něhož byla s účinností od 1. 1. 2014 vpuštěna věta: „bylo-li dítě umístěno v takovém ústavním zařízení na základě žádosti rodičů nebo jiných zákonných zástupců, lze povolit takový pobyt u jiných fyzických osob jen po předchozím písemném souhlasu rodičů nebo jiných zákonných zástupců, pokud získání tohoto souhlasu nebrání vážná překážka.“ Komentář konkrétně poukazuje na to, že „tato úprava byla zcela nevhodná, neboť je-li dítě umístěno v ústavním zařízení na základě dohody mezi rodiči, resp. zákonnými zástupci a ústavním zařízením, bude na takovou úpravu dopadat § 881 obč. zák., dle něhož „péči o dítě a jeho ochranu, výkon jeho výchovy, popř. některých jejích stránek, nebo dohled nad dítětem mohou rodiče svěřit jiné osobě“, tedy právě i ústavnímu zařízení, nevylučuje-li to veřejnoprávní předpis. V případě, kdy by mělo docházet k tzv. hostitelské péči u cizích osob nebo k propustkám dítěte k osobám dítěti příbuzným nebo jemu blízkým, je namístě, aby rodiče při uzavření dohody o pobytu dítěte v ústavním zařízení vymezení, zda vůbec lze, a případně za jakých podmínek, umožnit převzetí dítěte do péče jinou osobou a kterou osobou, a současně vždy s takovým postupem *ad hoc* vyjádřili souhlas. (...) Je-li dítě v ústavu na dobrovolném pobytu a rodiče či jiní zákonní zástupci jsou nečinní, je proto třeba zvážit potřebu řádné úpravy postavení dítěte, včetně jeho zastoupení rozhodnutím soudu.“ – k tomu viz MACELA, M. et al. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. s. 386.

Čistě formálně je třeba takovou situaci považovat za vzájemnou neshodu mezi rodiči, případně mezi rodiči a jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, o níž je oprávněn rozhodovat výlučně soud¹²¹ a nikoli ZDVOP.

Pokud zde již existuje vykonatelné soudní rozhodnutí, jímž se upravuje kontakt dítěte s tím z rodičů, který není stranou dohody se ZDVOP, je samozřejmě nutné toto rozhodnutí respektovat. Stejný závěr přitom bude platit i v případě, že se jedná o dítě svěřené do některé z forem náhradní rodinné péče, a soudně byl upraven kontakt tohoto dítěte se svými rodiči.

Nicméně i za situace, kdy zde vykonatelné soudní rozhodnutí o úpravě kontaktu dítěte s jeho rodičem či rodiče neexistuje a ten z rodičů, případně jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte, který je stranou dohody se ZDVOP, s krátkodobým pobytem tohoto dítěte mimo ZDVOP nesouhlasí, je třeba opět respektovat **princip rozvíjících se schopností dítěte a s nimi narůstající autonomii dítěte**. Ačkoliv plnou dílčí svéprávnost rozhodovat o otázkách místa svého pohybu a pobytu nabývá dítě kolem 15. roku věku (přičemž nejpozději 15. rokem věku ji již nesporně má – k tomu viz část [II. Postavení dětí starších 15 let v kontextu pobytu dítěte v ZDVOP](#)), neznamena to současně, že by až do tohoto okamžiku nebylo žádným způsobem oprávněno rozhodovat o svých rodinných a soukromých vztazích a způsobu jejich rozvíjení, a to včetně otázek, u kterého z rodičů si přeje setrvat, či zda a jakým způsobem chce být se svým rodičem v kontaktu.

To ostatně dokládá i judikatura Ústavního soudu, který opakovaně konstatoval, že nelze přijmout závěr, že by soudní rozhodnutí o střídavé výchově či o styku dítěte s jeho rodičem, kterému nebylo svěřeno do péče, bylo vymahatelné vždy a za všech okolností.

Ve svém nálezu ze dne 13. 10. 2015, sp. zn. III. ÚS 3462/14, který se týkal výkonu rozhodnutí o střídavé péči, zdůraznil, že „*výchovné působení rodiče na dítě, a to i ve smyslu rozhodnutí soudu o výchově, nikdy nesmí překročit racionální mez a mělo by respektovat rozhodnutí dítěte tak, aby byly naplněny požadavky stanovené čl. 12 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, vyhlášené ve Sbírce zákonů pod číslem 104/1991 Sb. (dále jen Úmluva o právech dítěte)*“. Ve smyslu ustanovení čl. 12 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte je proto i v posuzovaném případě nezbytné, aby obecné soudy reflektovaly názory dítěte. Jak již Ústavní soud uvedl v nálezu sp. zn. II. ÚS 3765/11 ze dne 13. 3. 2012 (N 52/64 SbNU 645), resp. usnesení sp. zn. IV. ÚS 25/03 ze dne 24. 11. 2004 (dostupné na <http://nalus.usoud.cz>), institut nařízení výkonu rozhodnutí není určen k tomu, aby se stal nástrojem násilné změny projevů vůle nezletilého dítěte, pokud jeho rozhodnutí nebylo úmyslně ovlivněno třetími osobami. Pokud nelze dítě

¹²¹ K tomu viz v případě vzájemné neshody mezi rodiči v otázkách kontaktu dítěte s druhým z rodičů § 891 odst. 1 občanského zákoníku, v souladu s nímž „*[r]odič, který má dítě v péči, a druhý rodič se spolu dohodnou, jak se rodič, který dítě v péči nemá, bude s dítětem stýkat. Nedohodnou-li se rodiče, nebo vyžaduje-li to zájem na výchově dítěte a poměry v rodině, soud styk rodiče s dítětem upraví. V odůvodněných případech může soud určit místo styku rodiče s dítětem.*“

*i přes adekvátní výchovné působení přesvědčit, že má jít k otci, jeví se ukládání pokut jako nesmyslné a neplnící zákonem předvídaný účel, tj. zajistit splnění povinnosti. **V souladu s principy vyjádřenými v Úmluvě o právech dítěte je vyloučeno, aby kterýkoli z rodičů nutil dítě k plnění povinností všemi prostředky.** Sankční působení soudu tak postrádá reálný objekt, tedy vůli ovlivnitelné lidské jednání, na které by mohlo reálně působit.“ [pozn. zvýraznění doplněno].*

V nálezu ze dne 19. 4. 2016, sp. zn. II. ÚS 3489/15, který se týkal výkonu soudního rozhodnutí o styku dětí s rodičem, jemuž nebyly svěřeny do péče, Ústavní soud dovodil, že **ani k dětem ve věku 11 a 13 let nelze přistupovat tak, že by tyto nemohly být natolik rozumově a volně vyspělé, aby mohly rozhodnout o tom, do jaké míry chtějí, respektive nechtějí být v kontaktu se svým rodičem.** Ústavní soud shrnul význam kritéria názoru a přání dítěte, když s oporou o svou předchozí judikaturu uvedl, že „v této souvislosti Ústavní soud v citovaném nálezu sp. zn. I. ÚS 2482/13 zdůraznil, že i v tomto ohledu je rozhodná rozumová a emocionální vyspělost nezletilého dítěte. „Ústavní soud si je vědom, že nový občanský zákoník stanoví v ust. § 867 odst. 2 in fine, že „o dítěti starším dvanácti let se má za to, že je schopno informaci přijmout, vytvořit si vlastní názor a tento sdělit“, nicméně dosažení 12 let považuje za nejzazší možnou hranici, kdy je už dítě schopné uceleně prezentovat bez větší újmy svůj názor před soudem. (...) Po dosažení této věkové hranice je nezbytné, nebrání-li tomu zvlášť významné okolnosti, zjistit přání dítěte přímo před soudem.“ (...) V této souvislosti a především je proto třeba odmítnout způsob, jakým krajský soud tento negativní postoj samotných nezletilých dětí ke stykům s jejich otcem hodnotil. Krajský soud jej totiž, v rozporu s výše uvedenými ústavněprávními kritérii, odmítl jakkoli ve svém rozhodnutí reflektovat a zohlednit, když dospěl k nijak odůvodněnému či důkazně podloženému závěru, že (v době rozhodnutí) jedenáctiletý V. „není ve věku, aby chápal dosah svých rozhodnutí, která přebírá od staršího J.“, resp. ani téměř třináctiletý J. „ho nechápe a zatím ani nemůže chápat“, ačkoliv výše citovaná judikatura a koneckonců i občanský zákoník (§ 867 odst. 2) považuje uvedený věk za dostatečný (z hlediska rozumové a emocionální vyspělosti) pro formování vlastního názoru a stanoviska i ke svému budoucímu výchovnému uspořádání. Za dané situace tak krajský soud nejen, že z uvedeného postoje (přání) nezletilých dětí neučinil ono „zásadní vodítko při hledání jejich nejlepšího zájmu“, ale naopak jej považoval za nežádoucí překážku umožnění běžného styku otce s nimi, kterou je třeba intenzivnějším působením ze strany stěžovatelky odstranit. Jakkoli se Ústavní soud ztotožňuje s východiský krajského soudu, který svým postupem sledoval prosazení obecně žádoucího cíle v podobě zachování, příp. postupného prohlubování, vzájemného vztahu mezi nezletilými dětmi a jejich otcem, nemůže v žádném případě akceptovat skutečnost, že se ho krajský soud snaží dosáhnout přímo proti vůli (přání) nezletilých dětí, **kteří lze pro jejich věk již považovat za natolik rozumově a emocionálně vyspělé, že jsou schopny uvědomit si dosah těchto svých rozhodnutí, přičemž nebylo v daném případě nijak prokázáno, že by tomu tak být nemohlo, resp. že by jejich vůle byla účelově**

a systematicky formována ze strany třetí osoby (zde stěžovatelky).“
[pozn. zvýraznění doplněno].

Platí-li tedy, že i soud musí při svém rozhodování respektovat princip, podle kterého je „v souladu s principy vyjádřenými v Úmluvě o právech dítěte (...) vyloučeno, aby kterýkoli z rodičů nutil dítě k plnění povinností všemi prostředky“, pak stejný princip jistě musí respektovat i ZDVOP. Z toho mj. vyplývá, že popsané, na první pohled jednoduché pravidlo (buď souhlas rodiče, či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, nebo rozhodnutí soudu), bude vždy třeba posoudit též ve světle názoru a přání dítěte a jeho rozumové a emocionální vyspělosti. Bude-li dítě již dostatečně vyspělé na to, aby bylo schopno posoudit důsledky svého rozhodnutí odejít ze ZDVOP ke svému rodiči, který není stranou dohody se ZDVOP, na krátkodobý pobyt mimo zařízení, pak ZDVOP není v postavení, aby dítěti v tomto jeho rozhodnutí bránil a v zařízení jej držel.

4.3.5b) Návštěvy a další formy kontaktu s dítětem v zařízení

K právní úpravě návštěv a dalších forem kontaktu s dítětem v zařízení je třeba uvést, že mají-li být respektovány principy popsané v úvodu této podkapitoly, pak je třeba přistupovat k formulaci podstatné náležitosti dohody podle § 42 odst. 8 písm. h) ZSPOD spíše tak, že rodič dítěte, případně jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte, může tímto způsobem kontakt dítěte s určenými dalšími osobami **nikoli povolit, nýbrž výslovně vyloučit** (v případě jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte přitom tímto způsobem nemohou být vyloučeni rodiče dítěte¹²² ani další členové přirozené rodiny dítěte¹²³).

Důvodem pro odepření kontaktu dítěte s dalšími osobami tak nemůže být pouze ta skutečnost, že rodič či jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte, kteří dohodu se ZDVOP uzavřeli, tuto osobu či tyto osoby v dohodě výslovně neuvedli. V případě, že tyto osoby z některé z forem kontaktů s dítětem v dohodě výslovně vyloučili, bude dále vždy nezbytné zohlednit odpovídajícím způsobem míru vyspělosti dítěte, tj. míru rozvíjejících se schopností dítěte, v souladu s níž je třeba respektovat postupně nabývanou autonomii dítěte. Jinými slovy, ani skutečnost, že rodič či jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte konkrétní osobu v dohodě z kontaktu s dítětem výslovně vyloučili, ještě nemusí znamenat, že dítěti kontakt s touto osobou nebude umožněn, bude-li si dítě samo takový kontakt přát. Vždy bude záležet na stupni vyspělosti dítěte, přičemž je třeba znovu zdůraznit, že pokud jde o schopnost dítěte navazovat a rozvíjet vztahy se členy své rodiny a se svým okolím obecně, tuto dítě nabývá velmi brzy, již od svého raného dětství.

¹²² K tomu viz § 960 odst. 2 občanského zákoníku, podle kterého „rodiče mají právo se s dítětem osobně a pravidelně stýkat i právo na informace o dítěti, ledaže soud z důvodu hodných zvláštního zřetele rozhodne jinak“.

¹²³ Takové jednání by nebylo možné považovat za jednání „v běžných záležitostech“ týkajících se dítěte.

Lze z možnosti navštěvovat dítě v zařízení vyloučit rodiče, který/kteří dohodu se ZDVOP neuzavřel/i?

V rámci negativního vymezení osob, které nemohou být s dítětem, které bylo umístěno v ZDVOP v kontaktu, se nikdy nesmí objevit druhý rodič dítěte, který dohodu se ZDVOP neuzavřel, případně oba rodiče dítěte, je-li dohoda uzavírána jinou osobou odpovědnou za výchovu dítěte, ledaže by tomuto rodiči/těmto rodičům byl kontakt s dítětem zakázán vykonatelným soudním rozhodnutím. Není-li zde takové soudní rozhodnutí, není ten z rodičů, který uzavírá dohodu, případně jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte oprávněna kontakt rodiče či rodičů s dítětem vyloučit. Byly-li soudním rozhodnutím upraveny specifické podmínky kontaktu dítěte s jeho rodičem či rodiči, např. nařízením asistovaného kontaktu, pak by s umístěním dítěte do ZDVOP nemělo dojít k přetrhání tohoto kontaktu, ale ZDVOP by měl poskytnout součinnost pro to, aby kontakt za daných specifických podmínek mohl být i nadále realizován.

V neposlední řadě je třeba zdůraznit, že úprava vyloučení určitých osob z kontaktu s dítětem, které bylo umístěno v ZDVOP, **nesmí** i v případě, že ji s ohledem na míru vypěstlosti dítěte a konkrétní okolnosti případu lze připustit, svým dopadem **nepřiměřeným způsobem zasahovat do osobní i soukromé sféry dítěte**. Jinými slovy, je-li mezi rodičem či jinou osobou odpovědnou za výchovu dítěte a ZDVOP sjednáváno podobné omezení, musí být toto omezení pro ZDVOP reálně zjistitelné, a to právně i fakticky. ZDVOP jistě nebude činit problémy případně odepřít určené osobě osobní návštěvu dítěte v zařízení, nebude však v jeho silách zabránit jakémukoli kontaktu dítěte s touto osobou, a to zvláště za situace, kdy dítě má k dispozici mobilní telefon, či má přístup k internetu.

ZDVOP totiž nemůže tímto způsobem vstupovat do této osobní a soukromé sféry dítěte, a to ani s odůvodněním, že tím naplňuje dohodu s rodičem zabránit kontaktu dítěte s určenou osobou. Takový prostředek pro naplnění dohody s rodičem by byl zjevně nepřiměřený sledovanému účelu, jelikož dítě může jak mobilní telefon, tak internet využívat k mnoha dalším, zcela odlišným účelům. Je otázka, jestli k přijetí podobně invazivního opatření by byl vůbec oprávněn, v rámci výchovného usměrňování dítěte v souladu s § 857 občanského zákoníku, rodič, případně jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte. Jistě však nelze připustit, aby k realizaci těchto opatření bylo oprávněno samotné zařízení, byť by zdrojem těchto jeho oprávnění mělo být smluvně udělené pověření od rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte.¹²⁴ Rozsah prostředků využívaných za účelem

¹²⁴ K tomu viz příznačnou citaci z komentáře k ZVÚOV, která se vztahuje ke smlouvám o umístění dítěte do střediska výchovné péče: „Prvou skupinou jsou „děti s rizikem poruch chování či s již rozvinutými projevy poruch chování a negativních jevů v sociálním vývoji“. Jejich jménem uzavírá smlouvu zákonný zástupce. Jakékoli bližší podmínky poskytování služeb tedy nejsou primárně upraveny zákonem, ale právě smlouvou. S ohledem na postupné nabývání dílčí plně svéprávnosti (srov. bod II) je ovšem otázka, zdali zákonný zástupce v dohodě se střediskem vůbec může zejména u starších nezletilých (dospělý nezletilý, starší 14 let) omezit jejich právo na styk s vnějším světem. Lze se však spíše přiklonit k závěru, že to možné **v přiměřeném rozsahu** může být, neboť takové omezení by se neodvozovalo z vrchnostenského rozhodnutí střediska, ale z rozhodnutí zákonného

„výchovného usměrnění“ dítěte, které má k dispozici rodič dítěte, případně jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte, nikdy nemůže být v plném rozsahu přenositelný na jakýkoli profesionální subjekt, který je vázán povinnostmi důsledně dodržovat lidská práva a svobody, zejména práva dětí, právo na soukromí, důstojnost a rodinný život.¹²⁵

4.3.6 Způsob a výše úhrady příspěvku za pobyt dítěte v ZDVOP

Poslední podstatnou náležitostí, které bude v rámci této kapitoly věnována pozornost, je úprava způsobu a výše úhrady příspěvku za pobyt dítěte v ZDVOP. Tato podstatná náležitost se opět může jevit tak, že v praxi nemusí nutně vyvolávat žádné problémy, avšak opak je pravdou. Dohody v této části bývají velmi často stíženy neurčitostí či neúplností. I výše a způsob úhrady příspěvku za pobyt dítěte v ZDVOP musí být sjednány tak, aby bylo zcela zřejmé, kdo, co, kdy a jak má splnit.

Příklad neurčitě upravené výše příspěvku za pobyt dítěte v ZDVOP

Z dohody uzavírané mezi zákonným zástupcem a ZDVOP:

„Podpisem této dohody bereme na vědomí, že máme povinnost hradit příspěvek na úhradu pobytu a péče poskytované v Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc XX (dále jen „příspěvek“), dle § 42b až 42 [sic] zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a dle vnitřní směrnice zařízení č. 8/2013, účinné od 1. 1. 2013. Podpisem této dohody potvrzujeme, že jsme byli se směrnicí č. 8/2013 seznámeni.“

Komentář

Citované smluvní ujednání je třeba považovat za zcela nepřipustnou úpravu výše příspěvku za pobyt dítěte, a to hned z několika důvodů. Rodič či jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte se zde vůbec nedozvídá, jakou konkrétní částku má ZDVOP za pobyt svého dítěte hradit. Předmětné smluvní ujednání se odkazuje na zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, což je třeba považovat za zcela nepřipustný postup, který bude pro slabší smluvní stranu vždy významným způsobem snižovat srozumitelnost dohody. To platí tím spíše, odkazuje-li dohoda navíc na ta ustanovení zákona, která nutně na předmětnou situaci nedopadají a ani dopadat nemohou, jako je tomu v tomto případě, a to především pokud jde o § 42b ZSPOD, který dopadá na zcela jiné případy umístění dítěte v ZDVOP [k aplikovatelnosti dalších ustanovení ZSPOD, vztahujících se k autoritativně

zástupce. Jeho oprávnění lze dovodit z § 857 obč. zák., podle něhož „dítě je povinno dbát svých rodičů. Dokud se dítě nestane svéprávným, mají rodiče právo usměrňovat své dítě výchovnými opatřeními, jak to odpovídá rozvíjejícím se schopnostem, včetně omezení sledujících ochranu morálky, zdraví a práv dítěte, jakož i práv jiných osob a veřejného pořádku. Dítě je povinno se těmito opatřeními podřídit.“ Oprávnění v takto širokém rozsahu ústavní zařízení (středisko) samozřejmě nemá. Ani v tomto případě však nemůže však rodič svého práva zneužívat nepřiměřeným způsobem a nezletilce zcela odříznout od vnějšího světa.“ – KŘÍSTEK, A. Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a o preventivně výchovné péči. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2015. s. 150.

¹²⁵ K tomu viz standard č. 2 přílohy č. 3 vyhlášky č. 473/2012 Sb., kritérium 2a.

stanovovanému příspěvku viz části [4.3.6a\) Pravidla pro krácení příspěvku v případě, že dítě v ZDVOP nepobývá v průběhu celého kalendářního měsíce – 4.3.6f\) Způsob úhrady příspěvku](#)].

Úpravě výše příspěvku odkazem na vnitřní směrnici ZDVOP (svou povahou v této její části „ceník“) je třeba předně vyčíst, že neobsahuje zcela jednoznačně a konkrétně určenou částku, k jejíž úhradě se rodič či jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte zavazuje. Tento nepřípustný způsob ne/stanovení úhrady výše příspěvku za pobyt dítěte je navíc v uvedeném případě podtržen ještě tím, že předmětná směrnice, na kterou se dohoda odkazuje, se nestává ani přílohou dohody, ani není zřejmé, zda rodiči či jiné osobě odpovědné za výchovu dítěte byl její výtisk ze strany ZDVOP vůbec předán. V neposlední řadě je třeba uvést, že v tomto konkrétním případě nebyla uvedena vnitřní směrnice ani dostupná prostřednictvím dálkového přístupu a v dohodě nebyl popsán ani jiný vhodný způsob, jímž se rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte s předmětnou vnitřní směrnicí mohou seznámit.

Vhodným přístupem v případě, že konkrétní ZDVOP má zpracován určitý „ceník“, je v souladu s tímto „ceníkem“ uvést přímo v dohodě konkrétní výši příspěvku v souladu s tímto ceníkem, jakož i způsob, kde je tento ceník pro rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, případně dítě starší 15 let v případě potřeby dostupný (dálkovým přístupem či jiným vhodným způsobem). Dobrou praxí by jistě bylo v takovém případě předat rodiči, jiné osobě odpovědné za výchovu dítěte, případně dítěti staršímu 15 let, kteří dohodu uzavírají, kopii ceníku přímo při uzavírání dohody.

Současně je však třeba zdůraznit, že lze připustit, aby při přijetí dítěte byla výše a způsob úhrady příspěvku za pobyt dítěte upravena tak, že se zde obě strany dohody, tj. rodič i ZDVOP zaváží k tomu, že se o konkrétní výši tohoto příspěvku vzájemně dohodnou v předem určené lhůtě, kterou si v dohodě upraví, a to formou dodatku k dohodě. Takový postup bude totiž nevyhnutelný především v případě, že rodič či jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte, případně dítě starší 15 let věku žádají ZDVOP o snížení příspěvku či o nevyžadování příspěvku, a to z důvodů, že jejich situace může naplňovat podmínky upravené v § 42d odst. 1 ZSPOD [k aplikovatelnosti tohoto ustanovení na smluvní pobyty viz část [4.3.6d\) Snížení výše příspěvku, případně upuštění od stanovení příspěvku](#)]. Snížení příspěvku či nevyžadování příspěvku je přitom v těchto případech vázáno na doložení výše příjmů dané osoby a její rodiny, případně na doložení toho, že daná osoba je příjemcem dávky pomoci v hmotné nouzi podle zákona o státní sociální podpoře. Bude-li přitom respektován zákonný účel ZDVOP, jak vyplývá z § 42 odst. 1 ZSPOD a jak byl popsán v části [1. ZDVOP jako krizové zařízení](#), nebude osoba žádající o přijetí dítěte do ZDVOP typicky připravena předmětné skutečnosti doložit. Je tedy otázkou jednání s touto osobou jako se zájemcem o službu ZDVOP, aby jí ze strany ZDVOP bylo vysvětleno, za jakých podmínek má právo na snížení příspěvku, případně nevyžadování příspěvku, a aby ZDVOP předběžně rozhovorem ověřil, zda daná osoba tyto podmínky může splňovat. V případě, že zjistí, že v daném

případě mohou být splněny podmínky pro snížení příspěvku či nevyžadování příspěvku, je na místě sjednání konkrétní výše příspěvku, a případně i způsobu jeho úhrady odložit. V takovém případě by v dohodě měla být upravena:

- povinnost rodiče, jiné osoby odpovědné za výchovu, či dítěte staršího 15 let, kteří dohodu uzavírají, doložit výši svých příjmů a příjmů své rodiny¹²⁶;
- lhůtu pro splnění této povinnosti a sjednání výše příspěvku a způsobu jeho úhrady; tato lhůta musí být přiměřená konkrétním okolnostem případu;
- postup ZDVOP v případě, že rodič či jiná osoba odpovědná za výchovu, případně dítě starší 15 let své příjmy a příjmy své rodiny ve stanovené lhůtě nedoloží.

Je přitom vhodné uvést, že ZDVOP by měl rodiče, jinou osobu odpovědnou za výchovu dítěte, případně dítě starší 15 let, instruovat, jak by tito měli svou povinnost doložit své příjmy a příjmy své rodiny splnit (jaká potvrzení by měli ZDVOP doložit; jakým způsobem lze tato potvrzení opatřit apod.).

4.3.6a) Pravidla pro krácení příspěvku v případě, že dítě v ZDVOP nepobývá v průběhu celého kalendářního měsíce

Zdrojem nedostatečné či neúplné formulace předmětné podstatné náležitosti dohody přitom může být především ta skutečnost, že § 42 odst. 8 písm. i) ZSPOD odkazuje na právní úpravu příspěvku na úhradu pobytu a péče poskytované dítěti v ZDVOP v § 42b a násl. ZSPOD pouze, pokud jde o stanovení **nejvýše přípustné výše tohoto příspěvku**, jak je upravena v § 42c odst. 1 ZSPOD. I toto pravidlo přitom musí nalézt svůj odraz ve smluvním ujednání přímo v dohodě.

Právní úprava podle § 42b a násl. dopadá v souladu s § 42b odst. 1 ZSPOD pouze na situace, kdy dítě bylo do ZDVOP umístěno na základě rozhodnutí soudu nebo žádosti OSPOD¹²⁷ a kdy jsou povinnost hradit příspěvek na úhradu pobytu a péče poskytované v ZDVOP a výše tohoto příspěvku stanovovány autoritativně správním rozhodnutím ředitele konkrétního ZDVOP.¹²⁸

Stejně tak, jako je třeba přímo v dohodě, kterou mezi sebou uzavírají rodič či jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte a ZDVOP, stanovit konkrétní výši úhrady příspěvku za pobyt dítěte, je tak do dohody nezbytné přenést též další pravidla,

¹²⁶ Plně v souladu s definicí příjmů i společně posuzovaných osob v § 42d odst. 3 ZSPOD.

¹²⁷ K případu, kdy je dítě přijato na základě vlastní žádosti, viz komentář k ZSPOD, který v předmětné souvislosti uvádí, že „*„[j]e-li dítě do zařízení přijato na vlastní žádost a následně je pobyt stvrzen souhlasem rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu podle § 42 odst. 6 zák. o soc.-práv. ochraně dětí, zákon placení příspěvku na úhradu pobytu a péče v zařízení výslovně nepředpokládá, vzhledem k tomu však, že souhlas zákonného zástupce má povahu uzavření smlouvy, lze analogicky aplikovat úpravu § 48 odst. 8 písm. i) zák. o soc.-práv. ochraně dětí, a to nezbytně včetně ceny regulace.“* - MACELA, M. et al. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. s. 526.

¹²⁸ K tomu viz § 42b odst. 1 ZSPOD, v souladu s nímž „*[p]ovinnost hradit příspěvek na úhradu pobytu a péče poskytované v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (dále jen „příspěvek“) podle § 42c až 42f, bylo-li dítě umístěno do tohoto zařízení na základě rozhodnutí soudu nebo žádosti obecního úřadu obce s rozšířenou působností, mají (...).“*

kteřá se této výše týkají a kteřá jsou v případě autoritativně stanoveného příspěvku obsažena v § 42c a § 42d ZSPOD.

Předně je nezbytné, aby v dohodě byla z důvodu její srozumitelnosti, jasnosti a předvídatelnosti upravena **pravidla pro výpočet výše příspěvku v případě, že služba ZDVOP nebude dítěti poskytována v průběhu celého kalendářního měsíce.**

Pro účely autoritativně stanovovaného příspěvku obsahuje právní úprava v tomto ohledu dvě pravidla, a to:

- pravidlo, které se uplatní **v měsících přijetí dítěte do ZDVOP a odchodu dítěte z ZDVOP**¹²⁹, v souladu s nímž „za období kratší než kalendářní měsíc se výše příspěvku stanoví podle počtu dnů. Denní úhrada činí jednu třicetinu výše příspěvku za kalendářní měsíc.“¹³⁰ Příspěvek přitom náleží „od prvního dne pobytu dítěte v zařízení, pokud bylo dítě k pobytu přijato v době do 15.00 hodin.“¹³¹;
- pravidlo, které se uplatní **v průběhu pobytu dítěte v ZDVOP**, v souladu s nímž „pobývá-li dítě mimo zařízení po dobu alespoň 2 dnů po sobě jdoucích, snižuje se částka úhrady za každý takový den o jednu třicetinu; denní úhrada se nesnižuje, odejde-li dítě ze zařízení v době po patnácté hodině nebo vrátí-li se do zařízení před patnáctou hodinou“¹³².

Tato pravidla by se měla uplatnit též v případě smluvně určené úhrady výše příspěvku, a to mj. i z toho důvodu, že nelze vysledovat legitimní a přiměřený důvod, proč by se pravidla krácení příspěvku v případě, že dítě nepobývá v zařízení celý kalendářní měsíc, měla lišit v návaznosti na právní titul, na jehož základě bylo dítě do ZDVOP umístěno, tím spíše, je-li tento právní titul v případě umístění dítěte na základě žádosti jeho zákonného zástupce podle § 42 odst. 2 písm. c) ZSPOD a na základě žádosti OSPOD, k níž přistupuje souhlas rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte podle § 42 odst. 2 písm. b) ve spojení s odst. 6 ZSPOD, ve své povaze zcela shodný.

Znovu je však třeba zdůraznit, že aby se tato pravidla uplatnila, je třeba je výslovně do dohody vtělit, jelikož na dohodu přímo ze zákona nedopadají¹³³. Je přitom vhodné zdůraznit, že je nadbytečné, aby se v dohodě objevoval odkaz na citovaná zákonná ustanovení (samozřejmě za podmínky, že v dohodě bude reprodukován

¹²⁹ K tomu viz komentář k ZSPOD, v souladu s nímž „[z]a měsíc, ve kterém dítě ze zařízení odejde (dojde k ukončení pobytu), je nutné opět příspěvek určit podle počtu dnů strávených v zařízení (pokud nedošlo k ukončení pobytu k poslednímu dni v měsíci).“ – MACELA, M. et al. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. s. 531.

¹³⁰ § 42c odst. 5 ZSPOD.

¹³¹ § 42f odst. 1 ZSPOD.

¹³² § 42f odst. 2 ZSPOD.

¹³³ Jejich aplikovatelnost by případně bylo možné dovodit analogicky, avšak takový přístup významným způsobem snižuje srozumitelnost dohody pro slabší smluvní stranu – rodiče či jinou osobu odpovědnou za výchovu dítěte, i právní jistotu této smluvní strany, a proto jej ani nelze považovat za profesionální.

obsah těchto ustanovení. Takový přístup by opět mohl snižovat srozumitelnost dohody pro slabší smluvní stranu.

4.3.6b) Zvláštní případy nejvýše přípustné výše příspěvku

Další důležitou otázkou je stanovení samotné výše příspěvku. Jak již bylo uvedeno, § 42 odst. 8 písm. i) ZSPOD odkazuje v tomto ohledu na § 42c odst. 1 ZSPOD. To však v některých případech může činit potíže, a to konkrétně:

- v případě přijetí nezletilé matky (rodiče) společně s jejím dítětem, a
- v případě, že je ZDVOP vyplácen přídavek na dítě podle zákona o státní sociální podpoře.

Oba tyto případy lze označit za zvláštní situace, v nichž se nejvýše přípustná výše příspěvku, jak je stanovena v § 42c odst. 1 ZSPOD, v případě autoritativně stanoveného příspěvku, snižuje. V prvním z uvedených případů tak, že výše příspěvku činí 10% z výše rodičovského příspěvku podle zákona o státní sociální podpoře¹³⁴, v druhém z uvedených případů se nejvýše přípustná výše příspěvku snižuje o přídavek na dítě, a to za podmínky, že přídavek na dítě je vyplácen ZDVOP.¹³⁵ Otázkou, kterou je nutné si v této souvislosti zodpovědět, je pak to, zda je na místě tato pravidla vztáhnout též na smluvní pobyt dítěte v zařízení, když § 42 odst. 8 písm. i) ZSPOD odkazuje výslovně pouze na první a nikoli na další odstavce § 42c ZSPOD.

S ohledem na skutečnost, že obě citovaná pravidla jsou do značné míry výrazem snahy nalézt spravedlivou rovnováhu mezi osobou povinnou k úhradě příspěvku na straně jedné a ZDVOP na straně druhé, je na místě je aplikovat i na případy smluvního pobytu dítěte v ZDVOP. Neexistují zde totiž legitimní a přiměřené důvody, které by umožňovaly odůvodnit rozdílnou nejvýše přípustnou výši příspěvku při skutkově shodných situacích, pouze v návaznosti na povahu právního titulu, na jehož základě bylo dítě do ZDVOP umístěno.

Komentář k ZSPOD v souvislosti se stanovením výše příspěvku nezletilým matkám (rodičům), které v ZDVOP pobývají společně se svým dítětem, navíc poukazuje na to, že „v případě nezletilých matek však budou zřejmě ve většině případů existovat důvody pro osvobození od placení ošetřovného podle § 42d odst. 1 zák. o soc.-práv. ochraně dětí.“¹³⁶

4.3.6c) Sjednání jednostranné možnosti zvýšit výši příspěvku

Další důležitou otázkou, která v souvislosti se sjednáním výše úhrady příspěvku za pobyt dítěte vyvstává, je otázka, zda si ZDVOP může v dohodě, kterou s rodičem

¹³⁴ § 42c odst. 4 ZSPOD.

¹³⁵ § 42c odst. 3 ZSPOD.

¹³⁶ K tomu viz MACELA, M. et al. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. s. 527.

či jinou osobou odpovědnou za výchovu dítěte uzavírá, sjednat oprávnění jednostranně zvýšit výši úhrady, která byla v dohodě sjednána. Podobné úvahy se jistě nabízí v případě, že by dítě mělo dosáhnout věkové hranice, která je relevantní pro stanovení nejvýše přípustné výše příspěvku, jak jsou tyto věkové hranice upraveny v § 3 odst. 3 zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu. Stejně tak mohou být podobné úvahy relevantní v případě, že konkrétní ZDVOP nevyužívá nejvýše přípustné výše příspěvku a při stanovování výše úhrady se řídí svým vnitřním předpisem, přičemž v době následující po přijetí dítěte dojde ke změně tohoto předpisu, který úhradu, kterou ZDVOP po druhé straně dohody obvykle požaduje, bude zvyšovat (stále v zákonných mezích § 42c ZSPOD).

Možnost sjednat v dohodě oprávnění ZDVOP přistoupit k jednostrannému zvýšení výše příspěvku, při dodržení nejvýše přípustné výše příspěvku, jak tato vyplývá z § 42c odst. 1, 3 a 4 ZSPOD, nelze a priori vyloučit. Je však třeba zdůraznit, že měla-li by být podobná úprava v dohodě obsažena, musí být doprovázena zakotvením povinnosti ZDVOP předem osobu povinnou k úhradě příspěvku, tj. druhou stranu dohody, vyrozumět, jakož i přesných pravidel, upravujících:

- způsob tohoto vyrozumění;
- časový předstih, s jakým musí být druhá smluvní strana vyrozuměna zvýšením výše příspěvku vyrozuměna, jakož i
- lhůtu, v níž druhá strana může vyjádřit svou vůli v dohodě nepokračovat a dítě si opětovně převzít do své péče.

Obě tyto časové lhůty musí být přiměřené, a to především zvolenému způsobu vyrozumění.

4.3.6d) Snížení výše příspěvku, případně upuštění od stanovení příspěvku

Dále je třeba věnovat pozornost otázce, do jaké míry dopadají na situace smluvních pobytů dítěte v ZDVOP, pravidla, upravující snížení, případně upuštění od stanovení příspěvku za pobyt dítěte v ZDVOP, jak jsou pro účely autoritativně stanovovaného příspěvku upravena v § 42d ZSPOD.

Kdy je podle zákona na místě přistoupit ke snížení výše příspěvku, případně upuštění od jeho stanovení?

Ustanovení § 42d odst. 1 ZSPOD stanoví, že v případě autoritativně stanovovaného příspěvku na úhradu pobytu a péče poskytované v ZDVOP se na žádost osoby povinné k úhradě příspěvku, anebo z podnětu ZDVOP, příspěvek sníží nebo nevyžaduje, jestliže po zaplacení příspěvku by příjem povinných osob nebo příjem jejich rodiny poklesl pod součet částky životního minima podle zákona o státní sociální podpoře.

Příspěvek nebude rovněž vyžadován ani v případě, kdy by po snížení byl nižší než 100,- Kč.

Příspěvek nebude rovněž vyžadován, jestliže osoba povinná k jeho úhradě nebo osoba s ní společně posuzovaná je příjemcem dávky pomoci v hmotné nouzi podle zvláštního právního předpisu.

Je třeba zdůraznit, že jakkoli § 42 odst. 1 písm. i) ZSPOD na § 42d odst. 1 ZSPOD výslovně neodkazuje, **je na místě pravidla v něm obsažená uplatnit i v případě smluvních pobytů dítěte v ZDVOP**, kdy je výše příspěvku sjednávána přímo v dohodě se ZDVOP. Ke stejnému závěru dospívá též komentář, který v této souvislosti zdůrazňuje, že *„kritéria uvedená v § 42d odst. 1 zák. o soc.-práv. ochraně dětí, za kterých je třeba snížit či nevyžadovat příspěvek na úhradu pobytu a péče, je třeba posoudit a příspěvek dle sociální a ekonomické situace snížit či vůbec nevyžadovat též v případě umístění dítěte do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc na žádost zákonného zástupce podle § 42 odst. 2 písm. c) zák. o soc.-práv. ochraně dětí, kdy se výše a způsob úhrady příspěvku sjednává přímo v dohodě o umístění dítěte do zařízení (viz § 42 odst. 8 písm. i) zák. o soc.-práv. ochraně dětí).“*¹³⁷

I v případě, že jsou splněny podmínky podle § 42d odst. 1 ZSPOD je přistoupeno ke snížení příspěvku, případně nevyžadování příspěvku, je nezbytné, aby v dohodě byla stanovena jednoznačná výše příspěvku a nikoli aby zde byla popsána obecná pravidla pro určení výše sníženého příspěvku (k tomu viz příklad níže). Taková obecná pravidla patří případně do vnitřního předpisu ZDVOP – „ceníku“, nikoli přímo do dohody uzavírané s konkrétním rodičem či jinou osobou odpovědnou za výchovu dítěte, případně dítětem starším 15 let.

Příklad neurčité úpravy výše příspěvku za pobyt dítěte

Z dohody, uzavírané mezi zákonným zástupcem a ZDVOP:

„Příspěvek je možné snížit (po dodání dokladů o Vašem aktuálně čistém příjmu, tj. potvrzení od zaměstnavatele nebo výplatní pásku, důchodový výměr, potvrzení o výši příspěvku na bydlení, potvrzení o výši podpory v nezaměstnanosti .... apod.):

- o 25% v případě, že Váš příjem dosahuje 1,75 násobek životního minima,
- o 50% v případě, že Váš příjem dosahuje 1,5 násobku životního minima,
- o 75% v případě, že Váš příjem dosahuje méně než 1,25 násobku životního minima.“

K postupu, jakým způsobem upravit výši příspěvku a způsob jeho úhrady v případě, že osoba uzavírající dohodu se ZDVOP deklaruje, že může splňovat podmínky pro snížení příspěvku či nevyžadování příspěvku, avšak přímo při podávání žádosti o přijetí dítěte do ZDVOP není schopna doložit své příjmy (což bude pravidelná situace), viz část [4.3.6 Způsob a výše úhrady příspěvku za pobyt dítěte v ZDVOP](#).

¹³⁷ K tomu viz MACELA, M. et al. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. s. 534.

Pro úplnost je vhodné dále uvést, že k tomu, aby byl příspěvek za pobyt v ZDVOP snížen či nebyl vůbec vyžadován, nemusí být nutně naplněny podmínky podle § 42d odst. 1 ZSPOD. Ustanovení § 42c odst. 1 ZSPOD totiž stanoví nejvýše přípustnou, nikoli fixní výši příspěvku za pobyt dítěte.¹³⁸ V případě naplnění podmínek podle § 42d odst. 1 ZSPOD je však třeba snížení či nevyžadování příspěvku za pobyt dítěte v ZDVOP považovat za obligatorní.

4.3.6e) Oprávnění požadovat doložení výše příjmů a přistoupit k sankčnímu jednostrannému zvýšení příspěvku

Povinnost snížit či nevyžadovat příspěvek za pobyt dítěte v ZDVOP při splnění podmínek zakotvených v § 42d odst. 1 ZSPOD velmi úzce souvisí s další případnou problematickou otázkou, kterou je otázka možnosti zakotvit v dohodě:

- povinnost rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte doložit ZDVOP výši svých příjmů a příjmů své rodiny při uzavírání dohody;
- povinnost rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte pravidelně vždy po uplynutí 6 měsíců¹³⁹ od posledního doložení příjmů prokazovat, že splňují podmínky pro snížení nebo nevyžadování příspěvku;
- povinnost rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte bezodkladně ZDVOP oznamovat změny v příjmech, které by mohly mít vliv na výši příspěvku, který byl snížen nebo který nebyl vyžadován;
- oprávnění ZDVOP sankčně jednostranně rozhodnout o zvýšení příspěvku na částku odpovídající nejvýše přípustné výši příspěvku podle § 42c ZSPOD¹⁴⁰, a od doby, kdy marně uplynula lhůta pro prokázání splnění podmínek, nebo i zpětně do doby, kdy došlo ke změně v příjmech.

Všechny tyto povinnosti a oprávnění jsou upraveny pro účely autoritativně stanovovaného příspěvku v § 42d odst. 2 ZSPOD. Nikoli výjimečně se se zakotvením těchto oprávnění a povinností lze setkat též v dohodách, které ZDVOP uzavírá s rodiči či s jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte. Nutno dodat, že v takových případech jsou ujednání, upravující tyto povinnosti a oprávnění součástí formuláře, který daný ZDVOP pro uzavírání dohod využívá. Právě to však zakládá problematickost předmětných ustanovení.

¹³⁸ Komentář k ZSPOD k tomu uvádí, že „[n]a druhou stranu novela dává řediteli zařízení, který o příspěvku za pobyt a péči rozhoduje, **možnost správního uvážení ohledně výše příspěvku, neboť jeho výše již není stanovena striktně (0,8 násobek životního minima), ale je dána jeho maximální výše (nejvýše 1,6 násobek). Ředitel zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc určí výši příspěvku na úhradu pobytu a péče s přihlédnutím k finanční a sociální situaci osoby či osob, kterým je povinnost hradit příspěvek ukládána.**“ – MACELA, M. et al. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. s. 530.

¹³⁹ Zákonná lhůta, která vychází z § 42d odst. 2 ZSPOD, je do značné míry upravena nesmyslně, jelikož má-li být respektován účel ZDVOP jako krizového azylového zařízení pro děti, pak by délka pobytu dítěte v tomto zařízení zásadně neměla přesáhnout dobu 6 měsíců, a to až na úplné výjimky.

¹⁴⁰ Ustanovení § 42d odst. 2 ZSPOD v této souvislosti odkazuje přímo na § 42c odst. 1 ZSPOD; s ohledem na specifické případy, kdy je nejvýše přípustná výše příspěvku nižší, než částky podle § 42c odst. 1 ZSPOD, jak tyto případy byly popsány v části [4.3.6b\) Zvláštní případy nejvýše přípustné výše příspěvku](#), se jeví jako přesnější odkázat na § 42c ZSPOD jako celek.

Jistě lze připustit, aby v dohodě citované povinnosti rodičů či jiných osob odpovědných za výchovu dítěte, stejně jako oprávnění ZDVOP zakotveny byly, a to tím spíše, dovozujeme-li, že i v těchto případech je třeba uplatňovat pravidla pro případné snížení příspěvku, či nevyžadování příspěvku, jak jsou tato upravena v § 42d odst. 1 ZSPOD. **Nicméně je třeba důsledně střežit to, aby se tato pravidla v dohodě neobjevovala v těch případech, kdy ke snížení příspěvku, případně jeho nevyžadování nebylo přistoupeno.** V takovém případě totiž neexistuje žádný legitimní důvod klást na rodiče či jinou osobu odpovědnou za výchovu povinnosti, které by je zavazovaly prokazovat jejich příjmy a příjmy jejich rodin, jakož i hrozbu sankce v podobě jednostranného zvýšení příspěvku ze strany ZDVOP v případě, že těmto svým povinnostem nedostojí. Z tohoto důvodu by předmětná smluvní ujednání představovala nepřiměřený zásah do soukromé sféry rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, stejně jako by snižovala srozumitelnost dohody pro tuto smluvní stranu, jak to ostatně činí veškerá smluvní ujednání, která jsou v konkrétním případě zcela irelevantní.

Povinnost rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte dokládat své příjmy, stejně jako oprávnění ZDVOP sankčně jednostranně zvýšit příspěvek, lze tak v dohodě upravit toliko v těch případech, kdy je přistupováno ke snížení příspěvku nebo nevyžadování příspěvku, jelikož jsou splněny podmínky, které jsou upraveny v § 42d odst. 2 ZSPOD. Navíc je třeba důsledně dodržovat, aby při úpravě této povinnosti byla dodržena definice příjmů a společně posuzovaných osob, jak je ukotvena v § 42d odst. 3 ZSPOD.¹⁴¹

Je přitom vhodné uvést, že k zakotvení těchto povinností a oprávnění by nemělo docházet tak, že v dohodě bude uvedená doslovná citace § 42d odst. 2 ZSPOD. Ta totiž v takovém případě může působit zmatečně, jelikož se odkazuje na § 42b odst. 1 ZSPOD, stejně jako na „odstavec 1“; z hlediska nejvýše přípustné výše příspěvku pak uvádí odkaz pouze na § 42c odst. 1 ZSPOD a nikoli již na § 42c odst. 3 a 4 ZSPOD [viz část [4.3.6b\) Zvláštní případy nejvýše přípustné výše příspěvku](#)]. Vhodnější je tak přistoupit k přeformulování povinností a oprávnění, která svým základem jistě budou z § 42d odst. 2 ZSPOD vycházet, a to především

¹⁴¹ K tomu viz přiměřeně publikaci J. Michalíka *Smluvní vztahy v sociálních službách*, v níž autor poukazuje na to, že „[v] souvislosti s úhradami je ve většině (ne-li ve všech) smluv uvedeno ustanovení taxativně stanovící povinnost uživatele doložit poskytovateli výši svého příjmu. V některých případech se dokonce objevuje povinnost dokládat „změny majetku“, nikoliv jen příjmové poměry. Uvedená povinnost je zajišťována smluvní pokutou, jejíž výše se pohybuje mezi dvěma a pěti tisíci korunami. Uvedené ustanovení je v případě, že je použito obecně a pro všechny uživatele, nesprávné a nemá oporu v právních normách. Jedná se o závazek, který má ve smlouvě opodstatnění pouze v případě, pokud uživatel hodlá využít možnost vyplývající mu z ust. § 73 odst. 3) zákona o sociálních službách, tj. ponechání 15% příjmu po uhrazení částek za ubytování a stravu. Pokud uživatel hradí částky za ubytování a stravu v plné výši, je požadavek na sdělování výše příjmů absurdní a bez opory v platném právu. (...) Obdobně se týká i pokusů (viz př. 5) zavázat uživatele k doplacení potřebných částek z tzv. úspor uživatele. Úspory jako takové nelze zahrnout do příjmů uživatele (tvoří jeho majetek), za ně by bylo možno považovat např. úroky z daných úspor.“ - MICHALÍK, J. *Smluvní vztahy v sociálních službách*. Olomouc: VCIZP – sekce vzdělávání, 2008; Praha: NRZP, 2008. s. 109.

s důrazem na jejich srozumitelnost pro rodiče či jinou osobu odpovědnou za výchovu dítěte, případně dítě starší 15 let.

4.3.6f) Způsob úhrady příspěvku

Vedle výše příspěvku za pobyt dítěte, jemuž byly věnovány všechny výše uvedené podkapitoly, je v souladu s § 42 odst. 8 písm. i) ZSPOD upravit v dohodě též způsob úhrady příspěvku. To mj. znamená zcela konkrétně upravit:

- **jakým způsobem má být příspěvek uhrazen** (např. hotově „na pokladně“ ZDVOP; častěji však složením ujednané částky na bankovní účel provozovatele ZDVOP);
- **v jaké lhůtě by příspěvek měl být uhrazen;**
- **pravidla pro předkládání vyúčtování příspěvku;**
- **pravidla pro úhradu přeplatků či nedoplatků.**

Pokud jde o vymezení toho, jakým způsobem má být příspěvek uhrazen, je třeba, aby přímo z dohody zcela jasným způsobem vyplývalo, co má osoba povinná k úhradě příspěvku – druhá smluvní strana učinit, aby mohla svou povinnost splnit. Nezbytné je tak třeba uvést konkrétní údaje, a to v případě platby v hotovosti o místě, kde lze tuto povinnost splnit (včetně přesné adresy), a čase, kdy lze tuto povinnost splnit („pokladní hodiny“), v případě platby prostřednictvím bankovního účtu je nezbytné uvést zcela jasné bankovní spojení.

Příklad neurčitého vymezení způsobu úhrady příspěvku

Z dohody uzavírané mezi zákonným zástupcem a ZDVOP:

„Příspěvek na úhradu pobytu a péče v zařízení [NÁZEV] se hradí nejpozději do patnáctého dne následujícího kalendářního měsíce na účet zařízení [NÁZEV].“

V dohodě však nebyl účet zařízení přesně specifikován.

V případě **vymezení lhůty**, v níž by měl být příspěvek uhrazen, ZDVOP velmi často vycházejí z právní úpravy, která dopadá na autoritativně stanovovaný příspěvek a která je určena v § 42f odst. 1 ZSPOD. V souladu s citovaným ustanovením se příspěvek za kalendářní měsíc hradí nejpozději do patnáctého dne následujícího kalendářního měsíce.

Citovanou lhůtu je jistě možné využít i v případě smluvně sjednávaného příspěvku za pobyt dítěte. Není však vyloučeno, aby v těchto případech byla tato zákonem upravená lhůta sjednána též jiným způsobem a aby byla navázána na jiná pravidla vyúčtování, než jsou pravidla upravená pro účely autoritativně stanovovaného příspěvku.

V případě autoritativně stanovovaného příspěvku jsou **pravidla vyúčtování** upravena v § 42f odst. 3 ZSPOD, v souladu s nímž *„zařízení provede vyúčtování přeplatků a nedoplatků do patnáctého dne kalendářního měsíce následujícího*

po ukončení pobytu dítěte v zařízení. Výsledky vyúčtování písemně oznámí osobě, která příspěvek hradí. Během pobytu dítě tak učiní po skončení kalendářního roku.“

V případě smluvní úpravy příspěvku však nic nebrání tomu nastavit pravidla vyúčtování a pravidla pro úhradu případných přeplatků (eventuálně též nedoplatků, ačkoliv lze očekávat, že s ohledem na to, že příspěvek je stanoven měsíčně a typicky bude spíše krácen z důvodu nepřítomnosti dítěte v zařízení než zvyšován) pro druhou smluvní stranu příznivěji tak, aby po této osobě nebyl příspěvek požadován ve vyšší částce, než jaká ZDVOP z důvodu nepřítomnosti dítěte v ZDVOP v průběhu daného kalendářního měsíce náleží, a aby tak nedocházela k nepřiměřeně dlouhému zadržování případného přeplatku.

Jistě si lze tak představit též úpravu, která by ZDVOP zavazovala předložit osobě povinné k úhradě příspěvku vyúčtování za každý kalendářní měsíc, a to v stanovené lhůtě v následujícím kalendářním měsíci (v takovém případě by musela být samozřejmě upravena též forma předložení vyúčtování, přičemž lze v tomto ohledu jistě připustit též elektronickou komunikaci). Lhůta pro úhradu příspěvku by se poté odvozovala od okamžiku, kdy osobě povinné k úhradě příspěvku bylo vyúčtování předloženo. Nemusela by tak být stanovena konkrétním dnem v kalendářním měsíci následujícím po měsíci, za nějž příspěvek náleží, ale mohla by být formulována např. tak, že druhá smluvní strana je povinna příspěvek uhradit do XX dnů po té, co jí bylo ZDVOP předloženo vyúčtování za kalendářní měsíc, za nějž příspěvek náleží.

Jak bylo uvedeno výše, v dohodě by měla být upravena **též pravidla pro úhradu případných přeplatků (eventuálně též nedoplatků)**, a to opět včetně lhůty a způsobu této úhrady.

4.4 Ukončování dohody

V kontextu smluvních pobytů dítěte v ZDVOP je třeba věnovat pozornost též ukončování tohoto pobytu. Velkým nedostatkem stávající právní úpravy dohod, které uzavírá rodič, jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte, případně dítě starší 15 let se ZDVOP, v § 42 odst. 8 ZSPOD je především ta skutečnost, že citované ustanovení nevymezuje jako jednu z podstatných náležitostí této dohody nezbytnost upravit v dohodě způsob jejího ukončení výpovědí, včetně výpovědních důvodů a výpovědních lhůt, a to např. na rozdíl od právní úpravy smluv o poskytování sociálních služeb¹⁴². Předmětný nedostatek vystupuje výrazně do popředí především v případě, kdy je dítě přijato do ZDVOP na základě dohody, avšak OSPOD následně neshledá přijetí dítěte do ZDVOP či trvání tohoto pobytu za důvodné (§ 42g odst. 1 ZSPOD), případně kdy pobyt dítěte v ZDVOP na základě dohody trvá, avšak OSPOD následně odeslal ZDVOP sdělení, že nepovažuje nadále umístění dítěte v tomto zařízení za důvodné [§ 42g odst. 4 písm. b) ZSPOD].

¹⁴² K tomu viz § 91 odst. 2 písm. g) zákona o sociálních službách.

Skutečnost, že OSPOD „nepodpoří“ důvodnost pobytu dítěte v ZDVOP, ať již tak, že nevyjádří důvodnost pobytu dítěte v ZDOVP při jeho přijetí (§ 42g odst. 1 ZSPOD), či následně odešle ZDVOP sdělení, že nepovažuje nadále umístění dítěte v ZDVOP za důvodné [§ 42g odst. 4 písm. b) ZSPOD], se totiž žádným způsobem nedotýká trvání samotné dohody. Bez úpravy oprávnění ZDVOP v takovém případě jednostranným právním jednáním trvání dohody ukončit tak ZDVOP bude odkázán na to, že se s osobou, s níž dohodu uzavřel, dokáže dohodnout na jejím ukončení. To však nemusí být možné vždy a ve všech případech a právní jistotě by jistě prospívalo, kdyby možnost jednostranného ukončení dohody byla upravena přímo v dohodě, a to nejen pro ZDVOP, nýbrž i pro druhou smluvní stranu, tj. pro rodiče, jinou osobu odpovědnou za výchovu dítěte, případně pro dítě starší 15 let, kteří dohodu se ZDVOP uzavírají.

Způsoby, jimiž je možné **jednostranné** ukončení dohody sjednat, jsou **možné dva**, a to buď prostřednictvím:

- **výpovědi**, nebo
- **odstoupením od smlouvy**.

Výpověď nebo odstoupení od smlouvy?

Je třeba uvést, že základním rozdílem mezi oběma způsoby jednostranného ukončení dohody, je především možnost sjednat výpovědní lhůtu, která se pojmově vztahuje pouze k výpovědi (naopak není možná u odstoupení od smlouvy). Komentář k ZSPOD upřednostňuje, aby v dohodách byla volena spíše forma výpovědi, avšak nestaví na zcela příznačných argumentech. Konkrétně totiž poukazuje na to, že *„[m]ožnost odstoupení od dohody, popř. i smluvní úpravu důvodů pro odstoupení nelze vyloučit, nicméně tento institut má zásadně místo u smluv s „jednorázovým“ plněním, u plnění trvajících nebo opakovaného (takové představuje i zaopatření a další služby v zařízení) má být smlouva (dohoda) zrušována především výpovědí.“*¹⁴³

Tato argumentace s největší pravděpodobností vychází ze základního pravidla účinků odstoupení od smlouvy *ex tunc*, tj. od počátku právního jednání. Je-li tedy odstoupeno od právního jednání, je nastolována situace, kdy je právní jednání rušeno od jeho počátku. V případě, že již na základě daného právního jednání bylo poskytnuto určité plnění, jedná se o bezdůvodné obohacení, které je potřeba druhé smluvní straně vrátit, případně kompenzovat, není-li vrácení bezdůvodného obohacení možné. Je tedy zřejmé, že jedná-li se o právní jednání s trvajícím či opakovaným plněním, pak pro něj předmětná konstrukce účinků odstoupení od smlouvy není příhodná.

Nový občanský zákoník však zakotvuje speciální pravidlo nastoupení účinků odstoupení od smlouvy, která zavazuje k nepřetržité či opakované činnosti

¹⁴³ MACELA, M. et al. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. s. 503.

nebo k postupnému dílčímu plnění. V souladu s § 2004 odst. 3 občanského zákoníku lze od takové smlouvy odstoupit jen s účinky do budoucna.¹⁴⁴

Za dané situace tak skutečně největší rozdíl mezi odstoupením od smlouvy a výpovědí bude představovat možnost sjednat výpovědní lhůtu, která se již pojmově váže pouze k výpovědi a nikoli k odstoupení od smlouvy. Sjednání výpovědní lhůty v případě, že výpověď bude dávat ZDVOP, lze dokonce považovat za nezbytné. V systému sociálních služeb platí, že poskytování pobytové sociální služby nemůže být z vůle poskytovatele ukončeno ze dne na den, či dokonce z hodiny na hodinu, jelikož je nezbytné poskytnout klientovi přiměřenou lhůtu k nalezení jiného řešení jeho situace, a to především zajištění ubytování. Je přitom zřejmé, že v případě poskytování služeb ZDVOP nebude touto přiměřenou lhůtou lhůta v řádu měsíců, jako je tomu v případě poskytování pobytových sociálních služeb¹⁴⁵, nýbrž lhůta v řádu několika dnů, které mohou být nezbytné pro to, aby si rodič či jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte mohla dítě opětovně převzít¹⁴⁶, případně aby se dítě starší 15 let přemístilo do jiného prostředí, v němž mu bude zajištěno ubytování¹⁴⁷.

4.4.1 Ukončování dohody ze strany zákonného zástupce

Je vhodné zabývat se samostatně situací, kdy je jednostranně oprávněn dohodu ukončit zákonný zástupce (případně samotné dítě, je-li starší 15 let), a kdy ZDVOP, jelikož na obě situace musí nutně dopadat odlišná pravidla.

V případě zákonného zástupce (dítěte staršího 15 let) předně **nelze** ukončení dohody podmiňovat **jakýmkoli výpovědními důvody**. To by významným způsobem narušovalo **princip dobrovolnosti** poskytování dané služby.

¹⁴⁴ Toto pravidlo v souladu s citovaným ustanovením neplatí jedině v případě, že dílčí plnění sama o sobě nemají pro věřitele význam, což však není případ poskytování služeb ZDVOP.

¹⁴⁵ K tomu srov. Zprávu veřejného ochránce práv z návštěv domovů pro osoby se zdravotním postižením z roku 2009 (odst. 157), v níž veřejný ochránce práv zdůraznil, že „[p]ro výpověď danou ze strany poskytovatele by mělo platit, že výpovědní doba by měla stačit na zabezpečení dalšího ubytování a péče pro uživatele bez rizika zhoršení sociálního vyloučení (ochránce to dovozuje z ustanovení § 2 ZSS).“ Zpráva je dostupná z: <https://www.ochrance.cz/?id=101624>.

¹⁴⁶ K tomu viz přiměřeně právní úpravu zániku nároku zřizovatele ZDVOP na státní příspěvek v případě, že dítě bylo umístěno do ZDVOP na základě rozhodnutí soudu v § 42g odst. 4 ZSPOD, v souladu s nímž tento nárok rovněž nezaniká se zánikem platnosti soudního rozhodnutí, případně se zrušením soudního rozhodnutí, nýbrž až s faktickým odchodem dítěte ze zařízení, přičemž komentář k ZSPOD k tomu uvádí, že „[u]stanovení písm. a) ale stanovuje, že pokud dítě v zařízení pobývá i po dni zániku či zrušení soudního rozhodnutí, kterým se dítě do zařízení umísťuje, zaniká nárok na státní příspěvek až v den faktického odchodu dítěte ze zařízení. Je tak reagováno na situace, kdy již původní rozhodnutí o umístění dítěte v zařízení není platné (bylo zrušeno či nahrazeno vykonatelným novým rozhodnutím), avšak dosud nebylo možné, aby dítě zařízení opustilo – rodiče si např. dítě mohou převzít až za několik dnů atp.“

¹⁴⁷ Je přitom vhodné uvést, že nebude-li mít dítě dostupnou žádnou jinou alternativu ubytování, neměla by ani nastat situace, kdy by OSPOD nevyjádřil důvodnost pobytu takového dítěte v ZDVOP – k tomu viz více část [2.2 Otázka oprávněnosti pobytu dítěte staršího 15 let v ZDVOP a právní režim tohoto pobytu](#).

Stejně tak **nesmí** být ukončení trvání smlouvy, a to případně i formou výpovědi, ze strany rodiče, jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, či dítěte staršího 15 let, podmiňováno **uplynutím výpovědní lhůty**. Skutečnost, že i v případě, kdy smlouva ukončována jednostranným právním jednáním ve formě výpovědi, nutně nemusí být též stanovena výpovědní lhůta, vyplývá jednoznačně z § 1998 odst. 2 občanského zákoníku, v souladu s nímž *„je-li závazek vypovězen, zaniká uplynutím výpovědní doby. Lze-li však závazek vypovědět bez výpovědní doby, zaniká závazek účinností výpovědi.“*¹⁴⁸

Stanovení výpovědní lhůty pro rodiče, jinou osobu odpovědnou za výchovu dítěte, případně pro dítě starší 15 let by znamenal **nepřípustné omezení osobní svobody dítěte**, jakož i nepřiměřený zásah do jeho dalších práv, jakož i práv rodičů či jiných osob odpovědných za výchovu, především práva na ochranu rodinného života. Ze ZDVOP by se v takovém případě stávalo fakticky detenční zařízení, což by opět narušovalo **princip dobrovolnosti** poskytování dané služby.

Příklad nepřípustného podmiňování výpovědi dohody výpovědní lhůtou

Z dohody uzavřené mezi zákonným zástupcem a ZDVOP:

„Ukončení pobytu dříve než po uplynutí 3 měsíční doby musí být druhé straně oznámeno zpravidla písemně a 7 dní před zamýšleným ukončením“.

Komentář

Citované ustanovení je třeba považovat za nepřípustné především z toho důvodu, že výpovědní lhůta, která tak sice formálně není označena, avšak fakticky se o nic jiného než o výpovědní lhůtu nejedná, je stanovena pro obě smluvní strany, tj. jak pro ZDVOP, tak pro rodiče, jinou osobu odpovědnou za výchovu dítěte, případně dítě starší 15 let, kteří dohodu se ZDVOP uzavřeli. Jakl vyplynulo z výše uvedeného, ve vztahu k těmto osobám je však zakotvení jakékoli výpovědní lhůty zcela nepřípustné. Chtějí-li tyto osoby ukončit poskytování služby ZDVOP, mohou tak učinit kdykoli.

S ohledem na poměrně široce rozšířenou nesprávnou praxi je třeba zdůraznit, že ukončení pobytu dítěte v ZDVOP ze strany jeho rodiče, jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, či dítěte staršího 15 let, nesmí být ze stejných důvodů rovněž vázáno na žádnou podmínku, typicky v podobě souhlasného stanoviska OSPOD, a to ani v případě, že dítě bylo do ZDVOP přijato na základě žádosti OSPOD k níž přistoupil souhlas rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte. Ani v těchto případech tak případnému odchodu dítěte ze zařízení a jeho opětovného převzetí osobou, která s pobytem dítěte udělila souhlas, nelze v žádném případě podmiňovat

¹⁴⁸ Nutno dodat, že účinnost výpovědi jako jednostranného právního jednání nastává v souladu s § 570 odst. 1 občanského zákoníku dojitím vůle druhé smluvní straně, tj. ZDVOP. Citované ustanovení upravuje účinnost právního jednání vůči nepřítomné osobě. Komentář k občanskému zákoníku poukazuje na to, že *„při jednání mezi přítomnými se rozdíl mezi projevem vůle a jeho dojitím stírá, neboť oba okamžiky splývají“*. – k tomu viz LAVICKÝ, P. et al. *Občanský zákoník I. Obecná část* (§ 1–654). *Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014. výklad k § 570.

jakýmkoli předchozím stanoviskem OSPOD (sic!). Jsou-li tímto způsobem rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte poučovány, tj. je-li jim sdělováno, že si dítě mohou dítě převzít až na základě kladného stanoviska OSPOD, jedná se o zjevné dezinformování klientů, které v konečném důsledku vyústí v nepřípustné omezování osobní svobody dítěte a nepřiměřený zásah do práva na ochranu rodinného života dítěte a jeho rodiče/rodičů, případně jiných osob odpovědných za výchovu dítěte.¹⁴⁹ Je přitom nutné znovu zdůraznit, že ani v těchto případech nic nebrání tomu, aby ZDVOP a rodič či jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte mezi sebou uzavřeli písemnou dohodu v rozsahu podstatných náležitostí podle § 42 odst. 8 ZSPOD, s výjimkou podstatné náležitosti podle § 42 odst. 8 písm. i) ZSPOD.¹⁵⁰

Příklad nepřípustného ukončení trvání dohody souhlasným stanoviskem OSPOD

Z dohody uzavřené mezi zákonným zástupcem a ZDVOP:

„Dohoda může být ukončena ze strany podepsaného zákonného zástupce kdykoliv, za podmínek stanovených příslušným OSPOD a v souladu s „Individuálním plánem ochrany dítěte“ stanoveným OSPOD. (...)“

Výpověď by měla být učiněna v **písemné formě**, nebyla-li mezi stranami sjednána jiná forma výpovědi.¹⁵¹ Komentář k ZSPOD však správně poukazuje na to, že písemným právním jednáním **nelze podmiňovat předání dítěte osobě, která dohodu se ZDVOP uzavřela, ani bránit odchodu dítěti, které je starší 15 let.**¹⁵²

4.4.2 Ukončování dohody ze strany ZDVOP

Jednostranné ukončení dohody ze strany ZDVOP naopak nutně musí být svázáno jak s důvody tohoto ukončení, tak i s přiměřenou výpovědní lhůtou.

Důvody ukončení trvání dohody, kterou ZDVOP uzavřel s rodičem, jinou osobou odpovědnou za výchovu, či s dítětem starším 15 let, budou s ohledem

¹⁴⁹ A tudíž i v jednání v rozporu se standardy kvality v příloze č. 3 vyhlášky č. 473/2012 Sb., a to konkrétně standardem č. 2, kritériem 2a, v souladu s nímž má ZDVOP povinnost důsledně dodržovat lidská práva a svobody, zejména práva dětí, právo na soukromí, důstojnost a rodinný život.

¹⁵⁰ Příspěvek na úhradu pobytu a péče poskytované dítěti v ZDVOP bude v těchto případech stanoven autoritativně, správním rozhodnutím ředitele ZDVOP postupem podle § 42b a násl. ZSPOD.

¹⁵¹ K tomu viz § 564 občanského zákoníku, v souladu s nímž platí, že *„vyžaduje-li zákon pro právní jednání určitou formu, lze obsah právního jednání změnit projevem vůle v téže nebo přísnější formě; vyžaduje-li tuto formu jen ujednání stran, lze obsah právního jednání změnit i v jiné formě, pokud to ujednání stran nevylučuje.“*

¹⁵² Komentář v této souvislosti výslovně uvádí, že *„[p]ísemné ukončení pobytu, založeného dohodou se zákonným zástupcem dítěte, je nutné zejména z formálního hlediska, z důvodu právní jistoty všech zainteresovaných subjektů a vypořádání případných vzájemných závazků. Písemným úkonem však nelze podmiňovat předání dítěte oprávněné osobě, tzn. že oprávněnému zákonnému zástupci je nutno dítě na jeho žádost kdykoli vydat, a to i v případě, kdy by dohodu o ukončení pobytu odmítl podepsat, o tom by však měl být proveden záznam ve spisové dokumentaci dítěte podle § 42a odst. 2 písm. b) zák. o soc.-práv. ochraně dětí.“* – MACELA, M. et al. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář.* Praha: Wolters Kluwer, 2015. s. 503.

na nízkoprahovou povahu dané služby [k tomu více viz část [1.3.1a\) Umístění dítěte do ZDVOP na základě žádosti zákonného zástupce](#)] velmi omezené a v podstatě se budou omezovat na:

- **zjištění, že v případě dítěte nebyly již při jeho přijetí naplněny podmínky podle § 42 odst. 1 ZSPOD:**
  - o toto zjištění ZDVOP, který v rámci jednání se zájemcem o službu nesprávně vyhodnotil situaci dítěte, typicky učiní na základě vyjádření o důvodnosti pobytu dítěte v ZDVOP; nebo
- **odpadnutí naplnění podmínek podle § 42 odst. 1 ZSPOD v průběhu pobytu dítěte:**
  - o toto zjištění ZDVOP učiní buď na základě vlastního vyhodnocení, nebo na základě sdělení OSPOD, že nepovažuje nadále umístění dítěte v tomto zařízení za důvodné.

Kdy může ZDVOP vyhodnotit, že v případě konkrétního dítěte odpadly podmínky podle § 42 odst. 1 ZSPOD?

V souvislosti s oprávněním ZDVOP samostatně vyhodnotit, že v případě konkrétního dítěte, které bylo do jeho zařízení umístěno, již nejsou naplněny podmínky podle § 42 odst. 1 ZSPOD, je třeba zdůraznit, že toto samozřejmě neznamená, že by ZDVOP na sebe měl přebírat roli koordinátora případu dítěte. Lze očekávat, že situace, kdy v případě, že přijetí dítěte do zařízení bylo na svém počátku důvodné, budou situace, v nichž by on sám získal poznatky o nedůvodnosti dalšího pobytu dítěte v ZDVOP spíše výjimečné, jelikož roli garanta toho, že dítě nebude setrávat v ZDVOP po dobu delší než je nezbytně nutné, musí sehrávat především OSPOD. To na druhou stranu nicméně neznamená, že by vznik takové situace bylo možné zcela vyloučit. Platí-li totiž, že ZDVOP je při přijetí dítěte kompetentní k prvotnímu vyhodnocení situace dítěte [k tomu viz část [1.3.1a\) Umístění dítěte do ZDVOP na základě žádosti zákonného zástupce](#)], pak tuto svou kompetentnost jistě nemůže ztrácet ani v průběhu pobytu dítěte v ZDVOP.¹⁵³

Jako příklad lze uvést situaci, kdy by dítě bylo do zařízení umístěno rodičem či jinou osobou odpovědnou za výchovu dítěte, avšak značnou část tohoto pobytu by trávilo na krátkodobém pobytu u těchto osob.

Stejnou situací by pak byl případ dítěte staršího 15 let, které by bylo do ZDVOP přijato na základě své vlastní žádosti, avšak následně by si našlo alternativní

¹⁵³ Bylo by přitom možné odkázat se na již výše citovanou část publikace *Standardy kvality sociálních služeb – Výkladový sborník pro poskytovatele*, v souladu s níž „[z]ákonná definice konkrétního druhu sociální služby obsahuje výčet okruhů osob, pro které je určena. Okruh osob, tedy osoby, kterým je sociální služba poskytována, jsou středem sociální práce. Pokud nemáme konkrétně a srozumitelně stanoveno, komu je sociální služba poskytována, pak nemůžeme naplnit většinu kritérií standardů – nemáme cíl práva dodržovat, nemáme s kým vést přijímací pohovor, uzavírat případnou smlouvu o poskytnutí sociální služby, nevíme jak vytvářet individuální plán, nemůžeme vytvořit pracovní tým, který by byl schopen poskytovat službu konkrétní skupině sociálně potřebných osob. Opravdu kvalitní služby můžeme poskytovat pouze tehdy, pokud víme, pro koho jsou určeny, jaké jsou potřeby a zájmy konkrétních uživatelů.“ - *Standardy kvality sociálních služeb – výkladový sborník pro poskytovatele*, MPSV, 2008, s. 18. Publikace je dostupná z: <https://www.mpsv.cz/cs/5962>.

ubytování, např. ve formě spolubydlení, a do ZDVOP by se vracelo pouze občasně a bez závažných důvodů. Od popsané situace je třeba naopak odlišovat situaci, kdy by dítě sice trávilo většinu času mimo zařízení, avšak z důvodu pobytu na internátu v průběhu pracovního týdne, avšak jinak by nemělo žádné zázemí, které by mu zajišťovalo kontinuální ubytování.

ZDVOP by v případě, že bude přistupovat k jednostrannému ukončení dohody o umístění dítěte z toho důvodu, že sám vyhodnotí, že situace dítěte již nenaplnuje zákonného požadavky podle § 42 odst. 1 ZSPOD, měl bez zbytečného odkladu o tomto svém kroku informovat příslušný OSPOD. Ten dále situaci dítěte a jeho rodiny vyhodnotí a v návaznosti na toto vyhodnocení přijme případně nezbytná opatření.

Je přitom třeba opět zdůraznit, že předmětný výpovědní důvod je v dohodě třeba formulovat jasným a pro druhou smluvní stranu předvídatelným a srozumitelným způsobem. ZDVOP by se tak měl vyvarovat uvádění odkazu na § 42 odst. 1 ZSPOD.

Příklady formulací výpovědních důvodů

ZDVOP je oprávněn tuto dohodu vypovědět v případě, že:

- příslušný OSPOD v rámci svého vyjádření o důvodnosti pobytu dítěte v ZDVOP uvede, že pobyt dítěte v ZDVOP za důvodný nepovažuje;
- mu bude doručeno sdělení OSPOD, že nepovažuje nadále umístění dítěte v tomto zařízení za důvodné;
- na základě průběžného hodnocení průběhu poskytování služby ZDVOP zjistí, že dítě již nepotřebuje zajistit neodkladnou péči, jelikož péči o dítě v nezbytném rozsahu zajišťuje rodič či jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte, kteří se ZDVOP dohodu uzavřeli;
- na základě průběžného hodnocení průběhu poskytování služby ZDVOP zjistí, že dítě již nepotřebuje zajistit ubytování, jelikož má zajištěné jiné ubytování a v jeho využívání mu nebrání žádná závažná překážka¹⁵⁴.

Nepřípustnými důvody pro výpověď dohody o umístění dítěte do ZDVOP naopak budou (z důvodu nízkoprahovosti tohoto zařízení):

- projevy chování dítěte v zařízení, včetně případného protiprávního jednání dítěte;
- porušování vnitřního řádu zařízení;
- nehrazení příspěvku za pobyt dítěte;
- nesplnění povinnosti doložit výši příjmů; pravidelně prokazovat výši příjmů či bezodkladně oznámit změnu ve výši příjmů;
- počet dnů, které dítě stráví mimo zařízení.

¹⁵⁴ Výpovědní důvod, který se uplatní v případě dětí starších 15 let.

K prvnímu z uvedených nepřipustných výpovědních důvodů je třeba uvést, že ZDVOP skutečně nemůže zakládat své oprávnění ukončit poskytování služby z důvodu, že dítě se v zařízení bude projevovat rizikově, nebo dokonce tím, že dítě nebude respektovat vnitřní pravidla zařízení.¹⁵⁵ V případě, že rizikové projevy v chování dítěte budou svou povahou natolik závažné a jejich závažnost bude mít navíc bezprostřední povahu, že tím bude přímo ohrožovat život nebo zdraví dítěte či jeho okolí, budou splněny podmínky pro nedobrovolnou hospitalizaci dítěte. ZDVOP v takovém případě přivolá lékařskou záchrannou službu, přičemž je na lékaři, aby vyhodnotil, zda jsou dány důvody pro hospitalizaci dítěte i bez jeho souhlasu, či nikoli. V případě, že bude mít za to, že dítě vyžaduje hospitalizaci, je oprávněn jej převést do nemocnice.

Nedobrovolnou hospitalizací dítěte však dohoda o umístění dítěte do ZDVOP nezaniká.

Příklad nepřipustného výpovědního důvodu

Z dohody uzavřené mezi zákonným zástupcem a ZDVOP:

„Zákonný zástupce bere na vědomí, že v případě výchovné nezvladatelnosti nebo z jiných vážných důvodů je zařízení oprávněno dohodu o svěření dítěte okamžitě zrušit. Zákonný zástupce prohlašuje, že v takovém případě dítě převezme zpět do své péče.“

Výpovědní lhůta by měla být, jak již bylo výše uvedeno, stanovena přiměřeně. Za přiměřenou výpovědní lhůtu lze přitom v případě ZDVOP, s ohledem na jeho povahu krizového azylového zařízení, považovat lhůtu v řádu několika málo dnů, nikoli týdnů, či dokonce měsíců. V dohodě je přitom vhodné specifikovat, že do výpovědní lhůty se započítávají jak pracovní dny, tak dny pracovního klidu.

V případě výpovědi ze strany ZDVOP je nutné na písemné formě výpovědi trvat.

¹⁵⁵ K tomu srov. publikaci *Smluvní vztahy v sociálních službách*, v níž J. Michalík uvádí tento příklad výpovědního důvodu: *„Jestliže klient hrubě porušuje své povinnosti vyplývající ze smlouvy a vnitřních předpisů poskytovatele. Za hrubé porušení smlouvy se považuje zejména: - ubližování druhým nebo jejich ohrožování, krádeže, alkoholismus, toxikomanie, trestná činnost, - poškozování dobrého jména poskytovatele na veřejnosti klientem či jeho zákonným zástupcem.“*, přičemž jej komentuje tak, že *„[p]řívě příklad č. 17 považujeme za velmi neobvyklý a ve své podstatě usilující o mocenskou převahu poskytovatele nad uživatelem. Navíc jde o ustanovení de facto zbytečné, jeho vymahatelnost lze považovat za velmi problematickou, a tudíž je otázkou smyslu jeho zařazení do smlouvy. Lze očekávat, že výpověď smlouvy z tohoto titulu by se nepochybně stala předmětem soudního přezkoumání, což by pro daného poskytovatele mohlo vést k leckdy překvapivým a neočekávaným důsledkům.“* - MICHALÍK, J. *Smluvní vztahy v sociálních službách*. Olomouc: VCIZP – sekce vzdělávání, 2008; Praha: NRZP, 2008. s. 130-132.

4.5 Přiměřená aplikace § 42 odst. 8 ZSPOD v případě, kdy smlouvu uzavírá dítě starší 15 let věku

Poslední otázkou, které je třeba se věnovat, je otázka, do jaké míry lze na případy, kdy o přijetí do ZDVOP žádá samotné dítě, které je starší 15 let, aplikovat § 42 odst. 8 ZSPOD, který upravuje podstatné náležitosti dohody uzavírané mezi „zákonným zástupcem“ podle § 42 odst. 2 písm. c) a ZDVOP. Tato otázka vyvstává především v návaznosti na části [II. Postavení dětí starších 15 let v kontextu pobytu dítěte v ZDVOP](#) a [3.4 Žádost dítěte](#), v nichž bylo dovozeno oprávnění dítěte staršího 15 let uzavřít dohodu se ZDVOP samostatně, a to s tím, že tento právní titul je svou povahou spíše právním titulem podle § 42 odst. 2 písm. c) ZSPOD než právním titulem podle § 42 odst. 2 písm. b) ZSPOD.

Ze znění § 42 odst. 8 ZSPOD je zřejmé, že toto ustanovení bylo primárně formulováno ve vztahu k situacím, v nichž skutečně dochází k umístění dítěte do ZDVOP jeho rodičem či jinou osobou odpovědnou za výchovu, tedy kdy ze strany této osoby dochází k jednání v intencích § 881 občanského zákoníku¹⁵⁶. Ne všechny podstatné náležitosti dohody, které citované ustanovení vyžaduje, budou pro účely dohody uzavírané samotným dítětem relevantní. Z tohoto důvodu je třeba aplikovat § 42 odst. 8 ZSPOD na situace, kdy dohodu se ZDVOP uzavírá dítě starší 15 let, nikoli obdobně, nýbrž **toliko přiměřeně**.

Jaké podstatné náležitosti podle § 42 odst. 8 ZSPOD by v dohodě uzavírané přímo s dítětem starším 15 let neměly být upraveny?

- jméno a příjmení, datum narození, adresa místa trvalého pobytu, popřípadě též obvyklého bydliště zákonných zástupců dítěte [§ 42 odst. 8 písm. c) ZSPOD];
- podmínky a způsob osobního, telefonického a písemného styku dítěte s dalšími osobami a vymezení okruhu těchto osob [§ 42 odst. 8 písm. h) ZSPOD].

Jaké podstatné náležitosti podle § 42 odst. 8 ZSPOD budou v dohodě uzavírané přímo s dítětem starším 15 let upraveny jinak?

- **souhlas**, že se při pobytu v zařízení na dítě budou vztahovat **pravidla stanovená vnitřním řádem** [§ 42 odst. 8 písm. g) ZSPOD] bude souhlasem samotného dítěte, nikoli souhlasem jeho zákonného zástupce¹⁵⁷ ;

¹⁵⁶ Jedná se svou podstatou o stejný problém, který byl popsán v souvislosti s účelem ZDVOP u této skupiny dětí v části [2.2 Otázka oprávněnosti pobytu dítěte staršího 15 let v ZDVOP a právní režim tohoto pobytu](#).

¹⁵⁷ Podmínky kladené na tuto podstatnou náležitost, jak byly uvedeny v části [4.3.4 Souhlas zákonného zástupce s tím, že při pobytu v ZDVOP se na pobyt dítěte budou vztahovat pravidla stanovená ve vnitřním řádu tohoto zařízení](#), však budou platit i v tomto případě (s tím, že na místo rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte bude vždy na místě dosadit samotné dítě), a to především pokud jde o otázku rozsahu otázek, které jsou ve vnitřním řádu zařízení upraveny.

- **údaje o zdravotním stavu dítěte a způsob zajištění zdravotních služeb** [§ 42 odst. 8 písm. d) ZSPOD] – v případě dítěte staršího 15 let již není třeba sjednávat způsob zajištění zdravotních služeb¹⁵⁸ ani vyžadovat údaje o zdravotním stavu dítěte za účelem výkonu náležitého dohledu ve smyslu zajištění plnění léčebného režimu ze strany dítěte; v dohodě uzavírané přímo s dítětem však může být zakotveno jednostranné prohlášení dítěte, zda si je/není vědomo toho, zda trpí onemocněním, které by vyžadovalo přijmout opatření v podobě omezení možnosti jeho kontaktu s ostatními dětmi;

- **způsob a výše úhrady příspěvku za pobyt dítěte** [§ 42 odst. 8 písm. i) ZSPOD] – osobou povinnou k úhradě příspěvku bude v tomto případě již samotné dítě; při stanovování výše úhrady tak musí být zohledněny především příjmy dítěte, tj. skutečnost, zda dítě má nějaký reálný pravidelný příjem (výživné od rodičů, které rodiče dítěte reálně plní; mzdu apod.); typicky se však bude jednat o situace, kdy je na místě příspěvek snížit či jej vůbec nevyžadovat. Možnostem dítěte musí být přizpůsoben též způsob úhrady příspěvku, bude-li příspěvek v odůvodněných případech vyžadován.

Určeno:

Všem krajským úřadům, a jejich prostřednictvím:

- obecním úřadům obcí s rozšířenou působností
- zařízením pro děti vyžadující okamžitou pomoc

Magistrátu hlavního města Prahy a jeho prostřednictvím:

- úřadům městských částí hlavního města Prahy
- zařízením pro děti vyžadující okamžitou pomoc

¹⁵⁸ Dítě v otázkách zajišťování zdravotních služeb bude již jednat samostatně. Samozřejmě mu ZDVOP může poskytnout podporu, bude-li si to dítě přát. Bude-li dítě potřebovat podle zákona o poskytování zdravotních služeb k určitému zdravotnímu zákroku souhlas svého zákonného zástupce, bude se jednat o právní vztah mezi dítětem, jeho zákonným zástupcem a poskytovatelem zdravotních služeb. ZDVOP opět může dítěti poskytnout podporu při opatrování souhlasu zákonného zástupce, bude-li si to dítě přát.